

Izvorul Someșului

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț

Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

ANUL IV, Nr. 12 *** Iunie 2024 *** 122 PAGINI *** www.acris.ro

Editorial ♦ **Proză:** Radu Țuculescu, Radu-Illarion Munteanu, Icu Crăciun, Luminița Rusu, Alexandru Jurcan, Leon-Iosif Grapini, Marian Danci, Viorel Dădulescu, Valer Pop, Lucian Claudiu Grapini, Dan Filipoi, Adela Cotul ♦ **Poezie:** Ioan Pinteș, Radu-Illarion Munteanu, Lucian Perța, Melania Cuc, Petru-Ioan Gârda, Valer Pop, Mircea Daroși, Sanda Nicucie, Daniel Bratu, Grigore Cotul, Aurel Domide - Șanțanu ♦ **Olimpiada satelor din Transilvania, la Șanț** ♦ Pagina elevului ♦ **Ești frumoasă foc!** ♦ Cronică literară ♦ **Teatrul Rodicăi Ojog-Brașoveanu** ♦ Sara Sâdor – Micuța artistă cu marea pasiune pentru culori ♦ **Presa comunistă în Regiunea Rodna** ♦ Din presa vremii ♦ **Țărani-aristocrați** ♦ Cărți și divertisment

ASOCIAȚIA CULTURALĂ REVISTA „IZVORUL SOMEȘULUI”

Cuprins

Alexandru Dărăban: Ne-am asumat munca grea a fântânarului/1	Alexandru Jurcan: Stefánsson în toate timpurile/63
Grigore Cotul: Cornel Udrea – Apusul unui titan/2	Icu Crăciun: Teatrul Rodicăi Ojog-Brașoveanu/64
Radu Țuculescu: Viața într-o rochie de bal/3	Aurel Domide-Șanțanu: Scriitori și moduri de creație/66
Radu-Ilarion Munteanu: Neisprăvitul/9	Valer Pop: Brașoave/67
Icu Crăciun: Toată lumea zâmbește/12	Ioan Tuns: Ești frumoasă foc!/68
Luminița Rusu: Râpa Dracului/13	Sara Sâdor – Micuța artistă cu marea pasiune pentru culori/71
Alexandru Jurcan: Bărbat stins sexual; Efracție de iarnă/14	Valer Pop: Evoluția religioasă a unei comunități – Satul Șanț, județul Bistrița-Năsăud/73
Leon-Iosif Grapini: Șase mii de capete de vite/15	Dănilă Filipoi: Viața șanțenilor în timpul evacuării/76
Marian Danci: Bătrânul care și-a pierdut mormântul mamei/23	Dănilă Filipoi: Anuca/78
Viorel Dădulescu: Douăș' două/26	Lucian Claudiu Grapini: Cocoșul de munte și rudele sale/79
Valer Pop: Băiatul de bani gata/28	Liviu Păiuș: Folclorul unei vestite comune „folclorice”/82
Lucian Claudiu Grapini: Încleștarea/29	Dănilă Filipoi: Ursita de la Hoituri/88
Dan Filipoi: Supărări și griji înainte de înmormântare/32	Alexandru Dărăban: Presa comunistă în Regiunea Rodna (1951-1952)/89
Adela Cotul: Preotesele/33	Alexandru Dărăban: Recensământul efectuat la Șanț în anul 1850/92
Ioan Pinte: Poezii/36	Prima organizație post-militară din țară/93
Radu-Ilarion Munteanu: Poezie/37	Înfăptuiri de Crăciun ale Căminelor Culturale/94
Lucian Perța: Poezie/37	Țărani-aristocrați/95
Melania Cuc: Poezii/38	Viața politică a unui sat din Năsăud/96
Petru-Ioan Gârda: Poezii/40	Valer Pop: Grănicerești/102
Valer Pop: Haiku/40	Instalarea ca preot titular a părintelui Gherasim Domide, Rodna Veche, 2 mai 1887/103
Mircea Daroși: Poezii/41	„Toată situația” unui fierar din Șanț – Luca Dănilă/105
Sanda Nicucie & Daniel Bratu: Poezii/42	Valer Pop: Poezie despre Napoleon/105
Grigore Cotul: Poezii/43	Valer Pop: Despre cartofi/107
Aurel Domide-Șanțanu: Poezii/44	Distribuția grupelor sanguine la populația comunei Șanț/108
Grigore Cotul: Epigrame cu iz autoironic/45	Lucian Claudiu Grapini: Vorbe de la Șanț/110
Reghina-Leontina Horga: Olimpiada satelor din Transilvania, la Șanț/47	EpigRebus (3)/120
Leon-Iosif Grapini: Micii scriitori/49	Divertisment/121
Pagina elevului: Poezii și proză/50	Comuna Șanț în imagini/122
Radu-Ilarion Munteanu: Fratu Hana Luana/56	
Icu Crăciun: Arătărilor și farmecele lui Dan Filipoi/57	
Iacob Naroș: Felurite feluri/60	
Leon-Iosif Grapini: Periplu prin amintiri/61	
Mircea Daroși: Virginia Grivase – prototipul Virginiei Gherman din romanul „Ion”/62	

Alexandru Dărăban

Ne-am asumat munca grea a fântânarului

Fiecare sat își are însemnătatea și încărcătura sa istorică, are trecutul său acoperit de timp, trecut care se impune a fi scos la lumină și cunoscut de cei de azi. Scriu aceste rânduri cu sentimentul apartenenței la o comunitate veche și plină de vitalitate, în care s-au născut înaintașii noștri grănicerii nășăudeni, din această comunitate făcând parte și cei din comuna Șanț.

Apariția editorială a revistei „Izvorul Someșului” a venit să ocupe un segment de nișă în peisajul publicistic local, alături de alte publicații din localitățile așezate în partea superioară a Someșului Mare cum ar fi „Cetatea Rodnei”, „Cuibul Visurilor” și „Pisani Sângeorzene”. Acest fapt se datorează unor oameni de-ai locului, șanțeni get-beget (dar nu numai), adevărați ctitori de istorie, fiind conștienți că demersul lor este un fenomen viu, făcut să crească în fiecare zi, să trăiască prin noi, dându-i valoare și strălucire. Ambițiile sunt mult mai mari decât la prima vedere. Aceasta se adresează nu numai șanțenilor, ci tuturor celor pasionați de istorie, literatură, artă, creație umoristică, în oglindirea vieții comunei de zi cu zi, dar și din alte părți ale țării.

În ceea ce mă privește, fiind cooptat în colectivul redacțional al acestei reviste, scopul meu este acela de a promova adevărul istoric sub toate fațetele sale, bine documentat, bazat pe izvoare istorice din arhive și din colecțiile de periodice ale bibliotecilor universitare din țară, dar și din alte țări. Toate acestea, străduindu-mă să le fac, punându-mă la adăpost de opiniile politice partizane sau fabricate la comandă politică.

Am publicat și voi publica, pentru iubitorii istoriei locale din granița nășăudeană, bineînțeles și din comuna Șanț, materiale referitoare la istoria meleagurilor șanțene și nășăudene, reliefând aportul personalităților locale la evoluția generală a spațiului românesc, știindu-se faptul că istoria mare se scrie pe baza istoriei mici.

O consider această colaborare și acest demers ca o obligație în a face cunoscut trecutul neamului nostru, în speță a satelor în care ne-am născut sau în care trăim și ne desfășurăm activitatea, fiind conștienți că acest rol le revine intelectualilor satelor noastre românești. Prea de multe ori la noi satul a fost socotit ca o nimica toată, nu s-au făcut cercetări ca să-i cunoaștem și să-i facem cunoscuți pe acești „țărani aristocrați” care au fost grănicerii nășăudeni, de aceea trebuie înlăturat colbul de prin arhive și

scoase mărturii noi pentru cinstirea lor și pentru cinstirea neamului nostru întreg.

Convins de necesitatea și de importanța trecutului nostru, suntem, de multe ori, nevoiți a parcurge un drum nebătătorit și adesea nu lipsit de dificultăți în găsirea informațiilor, dar orice lucru la care te-ai înhamat, l-ai început, nu poate rămâne neterminat, act servind cu argumente precise pentru însăși geneza și continuitatea civilizației poporului român pe aceste meleaguri, întregind cu noi date locale patrimoniul nostru cultural istoric.

Din dorința terminării unui lucru început și pentru a lăsa posterității aceste dovezi scrise, mărturiile despre aceste locuri, nu m-am lăsat copleșit de fel de fel de dificultăți ivite, legate de aflarea și descifrarea informațiilor din documentele vechi, multe dintre ele fiind scrise în limba vremii (germană sau maghiară), fiind ghidat de spusele academicianului nășăudean Nicolae Drăgan că „de vreme ce numai stăpânii au istorie nu este de mirare că despre rămășițele asuprite ale românilor nu se face nicio amintire în curs de mai multe veacuri”.

O atenție deosebită trebuie acordată, cum și este normal, evenimentelor istorice petrecute de-a lungul anilor, cu rezonanță în zonă, problemelor legate de așezare, biserică, școală, administrație, evoluție demografică, port, cultură, agricultură. Bătrâni ai satelor care au apucat aceste vremuri sunt tot mai puțini, revenindu-ne nouă munca grea a fântânarului care, pentru a ajunge la izvorul de apă rece, sapă în pământ și piatră până când izvorul țâșnește de sub stâncă.

După evenimentele din 1989, când s-a trecut de la un regim totalitar (comunist) la un regim democratic, fiindu-ne redată libertatea de gândire și trăire, s-a simțit dorința de a reda cât mai fidel trăirile, spiritul satelor românești – dificile în diferite perioade –, cu toate că s-a încercat ca spiritualitatea și tradiția satului să fie rupte o bucată de vreme din conștiința celor mai tineri, dar, prin acest demers editorial, revenindu-se iar la ceea ce a fost cândva al nostru grăniceresc și românesc și să nu se piardă niciodată.

Închei cu ceea ce a spus Nicolae Iorga despre satul românesc, luând-o ca o pildă, ca un îndemn că „fiecare loc de pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie un gram de iubire ca s-o înțelegi”.

Tuturor să ne fie călăuză celor care punem umărul și ne trudim a-i da viață acestei reviste!

Grigore Cotul

Cornel Udrea - Apusul unui titan

În data de **11 aprilie 2024**, a pășit spre eternitate maestrul **Cornel Udrea** – un mare slujitor al scrisului românesc, un umorist desăvârșit, greu de egalat, dacă nu chiar imposibil.

L-am citit cu mare interes încă din perioada facultății. Am mers, student fiind, la toate evenimentele, lansările de carte și manifestările umoristice la care era prezent în Cluj-Napoca.

S-a născut la 27 martie 1947 în orașul Gheorgheni, județul Harghita.

A absolvit Liceul „Mihai Eminescu” din Cluj (1964), apoi Facultatea de Filologie din același frumos oraș transilvan (1969), ulterior activând, vreme de 40 de ani, în cadrul Societății Române de Radiodifuziune – Studioul de Radio Cluj, până în anul 2012, ca realizator-coordonator programe de divertisment, teatru radiofonic și spectacole cu public.

A fost realizatorul celei mai longevive emisiuni de divertisment, „Radio Duminică”, colaborând frecvent și cu programul „Unda veselă” în cadrul căruia i-au fost jucate peste 400 de scheciuri și monologuri. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru de onoare al Ligii Scriitorilor Români, membru de onoare al Uniunii Ziariștilor din România, director onorific al Asociației Culturale Interludis și, nu în ultimul rând, membru de onoare al Cenaclului „Satiricon”, Cluj-Napoca, din care, începând cu anul 2019, fac și eu parte.

A scris poezie, proză, teatru, monografii, antologii, eseu, un lucru demn de apreciat fiind și realizarea – în premieră editorială mondială – a două volume de proză umoristică în Braille (pentru nevăzători).

A stabilit recordul celui mai mare tiraj de carte umoristică – înainte și după revoluție – cu „Obiceiuri de nuntă la cangurii șchiopi”, carte apărută în 145.000 de exemplare și retrasă de pe piață de către regimul comunist în anul 1980.

De remarcat că piesa de teatru „România dragă, Elveția mea” s-a jucat de 103 ori la Teatrul Național din Târgu Mureș și a fost preluată de alte zece teatre profesionale și de amatori, Cornel

Udrea fiind și autorul a 21 de spectacole de teatru radiofonic național și regional.

Este de notorietate faptul că a colaborat cu unii dintre cei mai mari actori ai României, printre care Mircea Albulescu, Florin Piersic, Dorel Vișan, Tamara Buciuceanu-Botez, Draga Olteanu-Matei, Virgil Ogășanu, și a realizat 20 de spectacole cu teatrul de revistă la Ploiești, Deva, Cluj-Napoca, Baia Mare etc.

A fost, de asemenea, autorul a 70 de premiere teatrale, precum și a primei piese românești sociale anti-drog „Colivia cu iluzii”. Mai trebuie spus că o parte din opera sa a fost tradusă în limbile germană, engleză, spaniolă, franceză, maghiară, suedeză, daneză, sârbă, bulgară și că a fost recompensat cu patru premii literare din partea Uniunii Scriitorilor, pentru proză și teatru, precum și cu Premiul Național „I.L. Caragiale” pentru teatru.

A primit titlul de cetățean de onoare în patru localități din România.

CV-ul lui Cornel Udrea este cu totul impresionant, dar mă opresc aici, sigur fiind că sunt mulți alții, din lumea condeielor, mai abilitați decât mine să-i completeze imaginea nemuritoare în literatura contemporană.

Cum am precizat anterior, începând cu anul 2019 am avut marea onoare să-l cunosc mai îndeaproape. Era prezent la aproape toate festivalurile umoristice din țară, fie în calitate de jurat, fie în calitate de invitat nelipsit. Mulți dintre confrăți au avut privilegiul de a le fi scris prefețele unor volume de umor.

Noi, cei din redacția revistei „Izvorul Someșului”, am fost și suntem mândri că ne-a fost alături, prin textele sale umoristice pe care ni le-a oferit cu mare generozitate, începând cu numărul trei al publicației noastre.

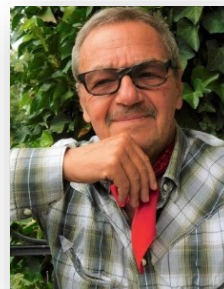
Regretăm marea pierdere a bunului nostru prieten, plecat dintre noi discret, cu delicatețea ce l-a caracterizat mereu, lăsându-ne triști, dar mândri de a fi fost contemporani cu unul dintre titanii literaturii umoristice din România.

Fie-i îngerii aproape și amintirea eternă!

Radu Tculescu

Viața într-o rochie de bal

În memoria Elisabetei și a mamei sale

Motto: „Clipele vieții noastre au însemnătatea cenușii care se cerne.”

M. Blecher

„Dacă e tăiată pînă jos, nu îmi place. Seamănă cu un capot. Să fie ca o bluză și o fustă într-o singură bucată. Puțin strînsă la mijloc, iar de acolo mai largă. Să aibă culori de primăvară. O să-i placă și lui Sami. Eu văd cum i se luminează fața de cîte ori stă de vorbă cu mine. Are floricele în ochi, și povestim de toate, nici el nu se abține de la vorbe. Ne vedem în poartă.”

Ultima casă din sat se află lîngă dealul cu vii. E aproape izolată. Pînă la următoarea casă, se merge preț de cîteva minute. Bărbatul încarcă bostani în căruță. Au culori de toamnă. Galben-verzui și brun-auriu. Unii sînt enormi, ca din poveste. Bărbatul e puternic, reușește să-l ridice pe fiecare. Mînecele de la cămașă îi sînt suflecate. Are o pălărie neagră pe cap și cizme în picioare.

„Era bal mare în șură la cineva, cu o stradă mai jos. Ploua cu găleata, ploaie torențială care nu se mai sfîrșea. Betina voia la bal. Plîngea fără lacrimi. Vreau să merg la bal, scîncea. Înțelege, Betina, îi spuneam, nu poți merge pe o vreme ca asta. Dar ea continua să se isterizeze. Vecina tocmai îi cususe noua rochie. Atunci mă trage soțul la o parte și zice: Gîndește-te că are numai cincisprezece ani. Și am dus-o. Era noroi mare, dar în jos a mers destul de ușor. Spre casă, înapoi, ne-au ajutat băieții. Povestea multe cu ei, era tare isteată. Noi am dus-o peste tot pe Betina. Unde avea ea chef, la baluri, la nunți. Avea locul ei, aproape de lăutari, tare mult îi plăcea muzica. Nunțile se făceau la cămin, iar pe scena mică, unde cînta orchestra, era locul ei. Îi plăcea tare mult să fie printre oameni.

Socrul meu a fost bețiv și cartofofor. A pierdut pămînturile la cărți și mereu era plin de datorii. Dar cînd a fost nunta mea cu fiul lui, el s-a îngrijit de toate. Avea o pivniță, acolo, sub nuc. La un moment dat, s-a terminat vinul, iar soțul meu a vrut să ia măsuri. Dar socrul a zis: Stai jos, fiule, azi e

nunta ta, eu aranjez totul. Nu a fost supărat că fiul n-a luat de soție o fată mai bogată. Dacă mă jigne la băutură, după aia își cerea scuze, dar eu nu m-am răstit la el niciodată, nici la soț. Nu mi-aș fi permis.

Am muncit din greu cu țesutul cearșafurilor și perinilor. Mai vindeam și produse în piața Șimleului, ouă, ceapă, lapte, chiar și lemne. Creșteam porci și viței, dar toată lumea creștea, așa că erau cam ieftini, dar cum să facem bani? Mereu trebuiau plătite și datoriile socrului care își amaneta pămînturile.

Cînd a fost soțul în armată a lucrat la o farmacie. Asta a fost înainte de război. Căpitanul lui avea farmacie. Și îmi scria: Să vezi ce frumos și curat e totul aici. Știa că îmi place tare mult curățenia și mă chema acolo, să lucrez și eu la farmacie, dar cum să plec? Cineva trebuia să lucreze pămîntul. Iar banii adunați la farmacie i-a dat socrului, să mai plătească din datorii. Socrul era și curvar, nu a iubit-o pe soacră. A luat-o pentru că rămăsese gravidă. Și l-a bătut des pe fiu cînd era mic, adică pe soțul meu.”

„I-am spus mamei că baticul, dacă are flori mărunte, atunci să îl îndoim exact pe șirul de flori. Să arate ca o coroană mică și drăguță în jurul frunții mele. Sami se bucură cînd mă vede cu baticul corect îndoit. Simt eu, chiar dacă nu spune. Vorbim despre toate cele. Niciodată nu se plictisește. De aceea trece pe strada noastră. Să vadă dacă sînt în poartă. Dacă sînt, se oprește imediat. Niciodată nu s-a întîmplat doar să mă salute și să plece mai departe.”

„Socrului meu îi plăcea să poruncească. Toată lumea trebuia să asculte ce zice el. Făcea ce voia, nimeni nu comenta. Într-o zi, a venit la noi pădurarul. S-au pus pe băut, soacra nu avea voie să scoată un cuvînt. Tot aduceau vin din pivniță. Pînă spre dimineață, au băut. Noi ne-am culcat, ei stăteau la lumina lămpii, beau și povesteau tare. Rîdeau ca nebunii. Eu m-am culcat cu soacra. La sfîrșit, s-au culcat și ei, amîndoi într-un pat, îmbrăcați și cu cizme cu tot. Cu cizmele pline de noroi. I-am înjurat una bună, în gînd. N-am îndrăznit să zic nimic. Mai erau și alții în sat ca ei. Bătrînul

Salamon stătea toată ziua la popice. Lîngă crîșmă se jucau popice, nevastă-sa trebuia să-i ducă acolo prînzul. Nu venea acasă, era prins în joc.

Altădată, tot beat venind acasă, a luat oala cu fasole și-a aruncat-o pe jos, urlînd la soacră-mea, că-i nemernică și nu vrea să-l servească. Erau zile cînd soacra trebuia să se ascundă de el în șură, sus, lîngă fin.

Eu nu m-am certat niciodată cu soțul meu. Nu mi-aș fi permis să-i dau ordine, dar dacă-l rugam ceva, mă asculta. A fost gelos, mai ales spre sfîrșit. În mintea lui care se îmbolnăvise pînă la urmă de cîtă supărare a avut parte în viață. Îi zicea, cîteodată, fiicei noastre mai mici, sora Betinei: O să vezi că dacă mor, maică-ta se mărită. Ce prostii! Eu am fost atît de fericită cînd m-am măritat cu el. Cum mă ținea el, cu drag, de braț cînd mergeam împreună! A fost gelos tot timpul pe același bărbat, pe Leo. Adică pe cel care mi-a fost prieten înaintea lui, cînd aveam cincisprezece ani! Era un băiat de treabă. Am mers la bal cu el de cîteva ori. Odată, mi-a adus cornulețe cu nucă, dar mi-a fost rușine să le iau. Altădată, mi-a lăsat în cerdac piersici și struguri. Eu am găsit doar piersicile, Leo a zis că strugurii i-au mîncat cîinii. Era de bun simț, dar nu așa de inteligent ca Marti, soțul meu, care și el îmi făcea curte. Pînă la urmă, l-am ales pe Marti. Tot timpul au fost în dușmănie, chiar și după ce Leo s-a însurat. Odată, ne-am întîlnit cînd am ieșit de la biserică. Cu Leo și soția, care nu era fată urîtă. Iar Leo îi zice lui Marti, rîzînd: Mă, Marti, tu o să putrezești de tot... pînă ajung eu să mor! La care Marti îi răspunde tot în bătaie de joc: Mă, Leo, eu îmi doresc să fiu înmormîntat lîngă tine! Adică... Leo să moară primul!"

Umpluse jumătate din căruță și încă nu se terminaseră. Bostani de diferite mărimi, ca niște căpățîni uriașe, lucioase și colorate. Bărbatul era încîntat, chiar dacă gîfîia șuierător. Îndrăgea bostanii, obrajii lor umflați, moțul fiecăruia, aspru și curbat. Îi ofereau o inexplicabilă stare de siguranță, de optimism, de calmă acceptare a lumii înconjurătoare.

Deasupra uliței, liniile electrice. Portative pe care țopăiau vrăbiile ca niște note muzicale atinse de neastîmpăr.

„Nunta a fost în două locuri, așa era pe atunci, și la fată, și la băiat. La unsprezece, înainte de masă, a fost cununia la biserică. Apoi s-a dansat în fața bisericii, lăutarii au cîntat. După aceea, musafirii mirelui s-au dus la el acasă, iar ai miresei, la ea acasă, adică la mine. După ce s-a mîncat, mirele

cu alaiul a venit după mireasă, adică după mine. Pe drumul cel mai lung, pe strada de jos, să vadă tot satul. A venit și socrul, era cinci mai, o zi frumoasă, grădina era minunată. Ne-am dus, cu toții, la mire acasă, după care musafirii miresei s-au întors la mireasă acasă. Doar eu, mireasa, am rămas la mire. Așa se făcea, era mare umblet prin sat în timpul unei nunți. La prînz s-a servit supă de carne și supă de agrișe cu smîntînă. Carnea s-a servit separat, în castroane, fiecare își lua cîte o bucată. Pe urmă au fost gogoși și colaci cu nucă. Nu se făceau prăjituri. La cină s-a servit supă de pui și sarmale. Desigur, țuică și vin. Seara s-a mai servit gris cu lapte. Starostele a spus poezii frumoase, și la supă, și la sarmale. Am avut haine albe și pantofi cu vîrfuri de lac, negri. Apoi m-am schimbat într-o bluză de culoarea viorelelor, șorț roz și fustă bordo pînă mai jos de genunchi. Deja nu se mai purtau fuste lungi pînă la glezne. Iar o femeie mi-a strîns părul într-un coc.

Pe atunci, femeile fumau pipă, de aia multe aveau astm. Pe mine nu m-a ispitit niciodată să fumez.”

„De cîte ori vine sora mea acasă, îmi face cadou material de rochie. Știe ce îmi place, dar îmi face și surprize. Ultima oară, mi-a adus mătase albastră cu flori mari, galbene. Parcă era un ocean pe care pluteau capete de flori. Lui Sami îi plac mult florile. Și mie. Am ascultat la radio o emisiune în care se povestea despre mătase. Chinezii au produs mătase, prima oară în lume. E tare plăcut s-o atingi. Dacă aș putea, eu mi-aș croi cel mai bine rochia. Dar și vecina, care e croitoreasă, e pricepută. Vin la ea femei și din alte sate cu comenzi. Și mama lui Sami apelează la ea.”

„La un an și ceva, Betina era un copil zdravăn și frumos. Am dus-o la vaccin. I s-a făcut o rană în locul acela, și s-a apucat să plîngă în sughițuri. Atunci soțul i-a dat ceasul, să se joace, să se potolească. Dar Betina l-a trîntit pe jos, l-a călcat nervoasă, praf l-a făcut. Poate de aceea niciodată nu a putut citi ceasul. Niciodată nu putea spune cît este ora, nu pricepea cum se mișcă limbile acelea și ce arată ele. Chiar dacă citea multe cărți, și de Jules Verne.

Betina s-a născut la 28 septembrie 1934 și s-a îmbolnăvit pe întîii iulie, încă nu împlinise doi ani. Era o zi de joi. Marti s-a dus cu vacile la Crasna, să le facă baie. Era cald, soare. Eu am rămas acasă. Soacra mea s-a dus cu Betina după soț, să stea pe mal pe pătură. Marti a sărit în apă, în cap. Îi plăcea să sară în apă. Betina a țipat foarte tare, speriată. Mereu am zis că atunci s-a îmbolnăvit. Dar în seara aceea s-a mai jucat, n-am văzut niciun

semn. A doua zi m-am dus la piață. Încă dormea, când plecasem de acasă. Când m-am întors, soacra mi-a zis speriată: Să știi că fetița asta are ceva, e bolnavă, de când s-a trezit tot cu capul pe umărul meu stă. Îi adusesem turtă dulce. A venit spre mine ca beată, îi tremura mîna cînd a întins-o după turtă.

Am dus-o cu căruța în Șimleu, la doctorul Martonian, un om mic, negricios, armean. Avea cabinet particular. Ne-a zis să-i facem baie cu apă rece, să-i fie frig. Nu a folosit la nimic. Și duminică am dus-o. Cu o duminică în urmă, o îmbrăcasem într-o rochiță nouă, iar Betina m-a întrebat, alintată: Cînd o să-mi mai dai o rochiță?, iar eu i-am răspuns: Cînd va fi, din nou, duminică. Și-n următoarea era deja bolnavă. Cu greu mai ținea biscuiții în mîna și cu greu nimerea gura. Luni ne-a spus doctorul să doarmă în aer liber. I-am făcut pat în cerdac. Degeaba. Atunci am dus-o la alt medic care i-a prescris ceva prafuri. N-au folosit la nimic. Ne-a costat două mii de lei, erau bani mulți. Am dus-o și la clinică la Oradea, am vîndut un vițel pentru tratament. Acolo i-au scos ceva din măduvă, dar asta trebuia să-i fi făcut imediat ce s-a îmbolnăvit. Am ajuns și la Debrețin, la clinica de neurologie, dar nu am stat decît două zile. Era război și începuseră să bombardeze orașul. Medicul din Oradea a trimis o scrisoare medicului din Șimleu, Martonian. Cînd acesta i-a citi-o soțului, era să leșine. Scria acolo că Betina e bolnavă de o boală deja învechită, care n-a fost descoperită la timp, și nu mai e nimic de făcut.

Pe Betina au consultat-o mulți doctori. Unul, Walenberg, i-a prescris niște prafuri pe care i le dădeam cu lingurița. Tot adormea după ele și atît. Martonian a zis că n-o să ajute la nimic prafurile acelea. Pe urmă, i-am făcut băi cu apă albastră de Derșida și apă roșie de Carastelec. Cîte o săptămîină cu fiecare. Nimic. Cîneva ne-a sfătuit să fierbem frunze de nuc. Alții ne-au spus să încercăm cu untură de cîine. Marti a cumpărat de la un țigan untură de cîine. Într-o zi, doctorul Martonian ne-a zis: Acum știu, are o boală la creier, nu se mai poate vindeca. Betina vorbea deja bine, cînd se îmbolnăvise. Pe urmă n-a mai putut. O vreme, scoatea doar sunete ciudate pe gură. Apoi a reînvățat să vorbească, iar la opt ani reușea chiar să șadă în fund, pe un scaun cu spetează și cu brațe laterale pe care să se sprijine. Știa să cînte, avea voce frumoasă. Băieții, cînd mergeau la chefuri și nu-și aminteau vreun cîntec, o întrebau pe Betina. A învățat și să coase cu mîna stîngă. A cusut multe ștergare de pus pe perete. Dreapta îi era afectată de boală. Numai să umble nu a mai învățat niciodată.”

„L-am văzut aseară, pe fereastră, cum a trecut prin dreptul casei noastre. S-a uitat, cu coada ochiului, la casă. Cred că s-ar fi bucurat să stăm de vorbă, dar cine știe unde se grăbea. Poate avea înfîlnire cu Sara. Vor să se căsătorească. Am fost tare bucuroasă, cînd mi-a spus Sami că și ea are material pentru o rochie exact așa cum am eu.”

„Betina mereu avea rochițele curate, și cînd era mică. Nu putea să se murdărească, așa cum făceau copiii sănătoși. Avea o păpușă îmbrăcată în costum popular săsesc. O primise de la o domnișoară care locuise în sat în timpul războiului. Fetițele din vecini veneau la ea, numai dacă le lăsa să se joace cu păpușa săsoaică. Pîna la urmă, au distrus-o. Betina s-a jucat prea puțin cu ea.

Căruciorul ne-a costat șaisprezece mii de lei. Prima dată am comandat partea de lemnărie, pe urmă un fierar a făcut partea din fier. Avea roți din lemn. În căruciorul acela am dus-o peste tot unde avea chef, la baluri, la nunți, la șezători. Soacra o purta cu ea, deseori și în spate. M-a ajutat mult soacra, eu mă puteam duce la muncile cîmpului. Pîna cînd Betina a împlinit douăzeci de ani, au dormit în același pat. Totuși, nu o puteam duce la toate petrecerile, chiar dacă ea afla despre ele de la tineri. Fusesse o nuntă la care n-am putut participa. A doua zi a venit la noi o mătușă, i-a adus o bucată de cozonac. Betina a zis, tare amărîtă: Vai, mătușă, dacă mi-ai fi putut aduce măcar un pic de muzică!

Stătea în cărucior la poartă, mereu îmbrăcată într-o rochie frumoasă. Nu ne-a lăsat niciodată să-i croim rochia desfăcută în față, de sus pîna jos, ca să ne fie mai ușor s-o îmbrăcăm. Așa că trebuia să i-o tragem pe cap. Era complicat, cîteodată îmi pierdeam răbdarea. Betina nu-și putea mișca mîinile bine. Ședea doar în fund, dar nici atunci nu avea echilibru, trebuia să se sprijine de brațele căruciorului. În fiecare dimineață o spălam, o pieptănam și o puneam la fereastră, să se uite pe stradă. Pîna la cincizeci de ani a avut părul lung pîna la brîu, castaniu și des. Săreau stelute din el cînd i-l pieptănam.”

Ultimul bostan era de culoare arămie. Adu-nase în coaja sa numeroase apusuri de toamnă. Bărbatul îl depuse cu grijă și drag în căruță. Acum era plină. Sclipeau în ea culori verzi, galbene, brune, cărămizii și aurii. Capete dodoloațe, vesele și lucioase. Bărbatul urcă, apucă hățurile și îndemnă calul cu glas domol. Se cunoșteau. Erau vechi prieteni. Calul o porni la pas măsurat, într-un ritm moderat. Povara era grea, dar strălucitoare.

„Soacra mea nu este înmormântată lângă socru. Nu a vrut să-i fie alături. La nunți, când mergeau, nici nu se uita la ea, dansa cu altele și se distra cu nuntașii. Soacra mea ședea, o vreme, pe scaun de una singură. Apoi se ridica și venea acasă, dădea de mâncare animalelor și nu se mai întorcea la nuntă. Socrul venea dimineața. Era primarul satului. Îl vedeam cum merge, de multe ori, la primărie bălăngănindu-se. A pierdut tot pământul la jocurile de cărți. Avea datorii multe. La cincizeci de ani s-a spânzurat în cameră. L-a găsit Marti, fiul.

Când au venit rușii, în război, am ascuns toate animalele. Le-am mînat pe cîmp, să nu le găsească. Fetele și femeile tinere se îmbrăcau în negru. Și baticul era negru, tras pe frunte. Să creadă soldații că sînt bătrîne. Totuși, au fost victime. Unele au fost violate. O fată a rămas chiar gravidă și a născut o fetiță de la un rus. Odată, au apărut soldații într-o căruță la marginea grădinii noastre. Voiau să treacă prin grădină. Le stătea un cireș în cale. Au tăiat cireșul, s-au oprit la noi. De la Marti au luat ceasul de buzunar. Au dormit aici, nu-și scoteau niciodată cizmele din picioare. Ca socrul meu, când se îmbăta. Eu am luat-o pe Betina și pe sora ei cea mică și ne-am dus la casa părintească. Sus, pe deal. Sora mai mică avea trei ani, era frumoasă și sănătoasă. În spatele casei a căzut o bombă, a făcut o gaură mare și adîncă cît o fîntînă. De cădea cu doi metri mai aproape, muream cu toții. Multă vreme, acopeream geamurile cu draperii negre, să nu se vadă lumina. După război a venit comunismul, altă pacoste.

Am dus-o pe Betina și la școală, în clasa întâia. În cărucior, bineînțeles. Știa deja să șadă. Învățătorul era din sat, cunoștea situația bine. A pus-o în fundul clasei, lângă perete. După cîteva zile, Betina ne-a zis că nu mai merge la școală. Învățătorul nu a întrebat-o niciodată nimic. Vorbea doar cu ceilalți copii, ca și cum ea nu ar fi existat.

Betina a învățat cu mine să citească. Învăța foarte repede, era isteță. De scris nu putea. Ar fi trebuit să se chinuie să învețe cu mîna stîngă. Ei îi era de ajuns cusutul.”

„Sora mea a ajuns studentă în capitală. De cîte ori vine în vacanță, o pun să-mi povestească. Să-mi descrie cum se îmbracă fetele acolo, ce fel de rochii poartă. Odată, mi-a cumpărat o rochie gata croită. Dintr-un magazin din centrul capitalei. Nu nimerise chiar bine mărimea, era puțin cam largă. Dar tare frumoasă, cu dantelă pe margine. Am purtat-o. Nu se vede mărimea, cum stau în că-

rucior. Tare le-a plăcut tinerilor cu care povestesc. Și lui Sami i-a plăcut, am simțit eu, chiar dacă nu mi-a spus. Uneori e timid.”

„Betina a iubit un băiat din sat, toată viața a povestit despre el. El știa, a fost atent cu ea, de multe ori au stat în poartă la povești. Și după ce s-a însurat, a păstrat relații bune cu Betina. Și soția lui. În ultimele săptămîni de viață ale Betinei, doar ea a mai vizitat-o. El a mărturisit, mai tîrziu, că nu mai avea putere să o vadă, ar fi izbucnit în plîns.

Pe Betina trebuia s-o pun pe oliță. Dar nu eram tot timpul în casă, aveam munci la cîmp, în grădină. Cîteodată, mai scăpa pe ea. Mereu se simțea un pic miros de urină. Mai scăpa și pe lângă oliță. Era conștientă și adesea îmi zicea: Mamă, umblă cu puțin parfum prin odaia asta. De parcă parfumul putea acoperi mirosul acela. Ne era jenă, dacă intra cineva străin la noi. Mai puneam cîte un prosop sub ea, dar mirosul nu dispărea.

Pe vremea aceea, mulți mureau de aprindere de plămîni. Nu era penicilină. Nici medicii nu prea aveau habar ce și cum. Și Marti a avut, în tinerețe. Unii i-au zis să mănînce căcat alb de cîine! Alții, că trebuie să-și pună lipitori pe spate. Maică-sa a făcut rost de lipitori dintr-un sat vecin și așa s-a vindecat. La o vecină îi murise băiatul de tînar și s-a dus într-o zi și a plîns pe mormîntul lui. A stat întinsă acolo, plîngînd, și a făcut aprindere de plămîni și a murit. Nu s-a tratat cu nimic, poate chiar asta a vrut.

Dar cumnata mea, soția fratelui meu, a pățit-o și ea. Din prostia medicului. Avea douăzeci și șase de ani și un copil de trei luni. Și acuma o văd cum pune paiele, cu drag, în leagănul copilului. Iar vineri s-a îmbolnăvit. A mers la doctor. Ala i-a spus să facă împachetări într-un cearșaf cu apă fierbinte. Ea avea aprindere de plămîni și într-o săptămînă a murit. I-au ars plămîinii de la cearșafurile cu apă fierbinte. Ar fi trebuit cu apă rece! Doctorul era un prost. Și nici lipitori nu i-au pus. Au făcut ce-a spus doctorul. Fratele meu își sprijinea capul de spătarul scaunului și tare mai plîngea după ea. Iar după patru luni a murit și copilașul. Când împlinise șapte luni. Se infectase cumva, toată burta îi era plină de pete violete. Dar tot mai bine-i că murise. Cine-i orfan de mamă, mai bine moare de mic.

Betina îmi spunea adesea, spre sfîrșitul vieții ei: Mamă, eu nu mă tem de moarte, măcar cîteva ani să trăiești după mine, să ai și tu cîteva ani liniștiți.”

Soarele răsturna, molcom, găleți cu căldură peste sat. O căldură pufoasă, plăcută, lipsită de

agresivitate. Bărbatul se simțea împlinit. Chipul său căpătase culorile bostanilor. Căruța aluneca pe uliță silențios, ca un submarin ieșit la suprafața oceanului.

„Sora mea e tare bună cu mine. Mi-a adus în dar un aparat de radio. Toată ziua ascult emisiuni. Când citesc, ascult muzică. Doar când ies în poartă, nu-l iau cu mine. Vai, ce întâmplare minunată mi s-a întâmplat! Mama a plecat la câmp și m-a lăsat singură în casă. A încuiat poarta. Și, ce minune! Deodată îl văd pe Sami că... sare gardul și vine la mine să mai stăm de vorbă! A sărit gardul pentru mine! Ce poate fi mai frumos în viața unei fete! Băiatul pe care-l iubește, să sară gardul pentru ea!”

„Marti era obsedat că toți își bat joc de el. Zicea că a avut o copilărie nenorocită. După ce s-a îmbolnăvit Betina, îmi zicea mereu: Noi nu avem viață, ce viață-i asta să ai un copil handicapat? Și totuși, eram așa de fericiți când eram invitați la câte o nuntă. Mă ținea tot timpul de braț. Așa mergeam pînă la cămin, ca și cum nu aveam nicio problemă acasă. Uitam. Ba, o dată am fost și pe dealul de lîngă sat. Sus erau cade sub cerul liber. Am făcut baie în câte o cadă fiecare, apoi am stat pe pătură. Am mîncat de toate, brînză, slănină, ceapă. Erau mulți din sat, am rîs și am povestit și chiar s-a cîntat. N-am să uit niciodată. Acuma nu mai sînt băi, așa am auzit.

Cînd s-a făcut colectivizarea, a venit un activist de la Șimleu și i-a zis lui Marti, tu o să fi președinte de colectivă. Era un ordin. Nu putea refuza. Cei patru ani, cît a fost președinte, l-au distrus și mai tare. Toate rudele s-au supărat pe el. Tot satul. Credeau că din cauza lui li s-au luat pămînturile și animalele. Și noi a trebuit să dăm totul, am rămas fără nimic. Dar Marti era un om prea cîstit. Atunci l-au schimbat cu altul, care avea origine mai săracă. Unul care n-a avut niciodată nici măcar un metru de pămînt. Asta s-a pus pe furat, era în cîrdășie cu activiștii. Și-a făcut casă mare. Marti a lucrat mai departe la colectivă, ca simplu țaran. Noul președinte se îmbăta cu activiștii de la centru și-și băteau joc de el. De toți își băteau joc, și nimeni nu îndrăzneau să comenteze.

Apoi, soțul meu s-a îmbolnăvit de scleroză cerebrală. Avea obsesia spînzuratului. A încercat, prima dată, prin șaptezeci și șase. L-am aflat, chiar cînd voia să-și dea drumul. Pe urmă, toate funiile din casă le-am aruncat ori le-am ascuns. Dar tot a reușit, nu știu de unde a făcut rost. S-a spînzurat în șură, după trei ani. I s-a făcut autopsie, chiar acolo în șură. Au întins un cearșaf legat cu sfoara de rufe, să nu se vadă cum lucrează. L-au tăiat și i-au

găsit inima foarte mărită. Oricum, nu mai trăia mult.”

„A sărit gardul pentru mine! Asta nu i-a spus soției, a rămas secretul nostru. I-a spus că găsisese poarta deschisă. Precis. Eu parcă aș fi presimțit că în ziua aceea se va întîmpla ceva cu totul deosebit. De dimineață, mama trebuia să plece la oraș, pentru cumpărături. Înainte de a pleca, am rugat-o să mă îmbrace cu cea mai nouă rochie a mea. Materialul era adus de sora mea, din capitală. Era material de culoare galbenă ca grîul copt. Tare mult i-a plăcut lui. Spunea că are să caute și pentru viitoarea lui soție, să aibă și ea o rochie ca a mea. Cît m-am bucurat, cînd a spus asta! Am povestit de toate. Și despre ce emisiuni ascultam eu la radio. Întotdeauna aveam ce povesti cu Sami, niciodată nu tăceam. Gîndeam la fel, de multe ori, ca și cum am fi crescut împreună în aceeași casă. Am descoperit în ochii lui cît de surprins a fost cînd m-a văzut ce frumos eram îmbrăcată. Din întâmplare! Parcă anume pentru el.”

„În cincizeci și șapte am construit casa nouă din lemn, piatră și chirpici. Ne-am mutat, cu toții, în grajd. Betina stătea toată ziua afară și privea cum se lucrează. Era curioasă, o interesa orice făceau muncitorii, adică oameni din sat. Știa multe. Putea să dea și sfaturi. De pildă, știa și ce avem în cămară, unde se găsește cutare borcan ori pungă cu făină, fără să fi fost vreodată în cămară. Cu toate că aveam pietre destule, am construit casa cu fundație joasă, mică, să nu fim nevoiți să facem trepte la intrare. Pentru Betina, s-o putem mișca mai bine cu căruciorul. Știam că pivnița ar fi trebuit să fie la nivelul șanțului. Dar atunci nu auzisem de pantă la intrare. Prin urmare, în pivniță mereu am avut apă. Ne-am chinuit mult cu ea, mai ales în zilele ploioase. Fîntîna se umplea și ea pînă sus, cînd ploaia ținea cîteva zile. Noroc că aici este o zonă în care plouă rar.

În fîntîna vecinilor s-a petrecut o întâmplare. Odată i-a căzut femeii găleata în fîntînă. Un om s-a băgat s-o scoată. A rămas acolo jos, nu mai ieșea. A coborît altul, să vadă ce se întîmplă. A rămas și acela jos. Betina urmărea și ea ce se petrece. Le-a zis că al treilea să coboare legat cu o funie, să poată fi tras afară. O fi ceva dihanie a pămîntului care-i omoară, zicea o femeie mai bătrînă și rea de gură. A coborît al treilea și a fost scos cu funia. Cînd a ajuns sus a zis: Vai ce cîmp frumos cu flori am văzut! Ieșea gaz otrăvitor, jos, în fundul fîntîinii. Primii doi muriseră sufocați. Unul nu era de prin locurile noastre. Betina ne-a explicat că așa se întîmplă cînd te otrăvești cu gaz.

La început ai tot felul de vise. Chiar colorate și frumoase.”

„Eram în poartă și a apărut Sami cu proaspăta lui soție. S-au oprit și au povestit cu mine. Soției tare mult i-a plăcut rochia mea. Zicea că are o croială modernă și mi se potrivește foarte bine cu culoarea părului. Am fost fericită. Soția lui Sami are aceleași gusturi ca și mine. Chiar mi-a spus că și ei îi place să citească, dar nu prea are timp. Eu am timp destul. Apoi s-au mai oprit câțiva băieți. M-au întrebat despre un cântec pe care nu și-l aduceau aminte. Un cântec vesel, cam porcos, care-l cântă băieții la nuntă pentru tinerii miri. Le-am cântat. Îi știam bine toate strofele. L-au învățat din nou, la mine în poartă. S-au bucurat și mi-au mulțumit zgomotos. Mi-au spus că am un glas limpede și curat și o memorie de profesoară. Dar soția lui Sami nu știe despre săritul gardului. E secretul nostru. Numai al meu și al lui. Îl voi duce cu mine-n mormînt. Să-mi amintesc și dincolo de moarte.”

„Pe lângă Tășnad există o localitate, se numește Piskat. Am aflat că în biserica de acolo se întâmplă minuni. Din întreaga țară, se adună ologi, orbi, șchiopi, handicapați. Cu tot felul de boli. Merg să se vindece, căci în biserica aia se întâmplă miracole. Pe un geam al bisericii, a apărut chipul lui Iisus plîngînd. Betina și-a dorit să meargă la Piskat. Avea deja optsprezece ani. Își punea mari speranțe, se aștepta la o minune, cum povesteau oamenii din auzite.

Am vorbit cu un prieten care avea căruță. A mai venit și o vecină. Pe Betina am pus-o între noi două, să nu cadă. Dar tot aluneca, săraca, și mereu trebuia să oprim căruța, să o așezăm la loc. Cînd am ajuns, era tare multă lume. Vecinul a luat-o pe Betina în spate și și-a făcut drum printre oameni, să poată intra. Eu am pus bani într-o oală mare care se afla pe o masă lângă ușa bisericii. O păzea paznicul. Era o oală plină cu bani. Au ajuns, cu greu, vecinul cu Betina în spate, pînă la geamul ăla unde apărea, parcă, un chip mai maroniu. Au stat ce au stat în fața geamului cu minunea, dar nu se întâmpla nimic. Mulți se tîrau în genunchi prin biserică. Și pe jos erau bani. Apoi au ieșit, iar vecinul a întrebat-o pe Betina: Să mai intrăm o dată? Ba, să nu mai intrăm, a răspuns Betina, hai să plecăm de aici. Nu se întâmplă nicio minune, aruncăm bani de pomană! Și ne-am întors. Pe urmă s-a descoperit că preotul și cantorul ungeau geamul cu petrol în așa fel încît în lumina razelor de soare părea că apare un chip plîngăcios. O escrocherie. Betina tare mult sperase.

Dacă Betina se întoarce vindecată, au zis tinerii din sat, noi seara deja venim în peșit. Țineau

la ea. Nici vorbă să se vindece. Au venit, în schimb, alții. A doua zi, ne-am trezit cu miliția în curte. Cică ce am făcut noi la biserica din Piskat? Ne denunțase cineva. Pe soțul, care nici nu fusese cu noi. Cică, noi credem în Dumnezeu? În biserică? Noi nu știm că nu e voie să mergi la biserică? Soțul încă era președinte la colectivă, avea mulți invidioși, unul l-a turnat. Degeaba le zicea soțul că el nu a fost la biserică, doar fata cea bolnavă și soția. Asta se va pune la dosar, i-au spus cei de la miliție. Și nu peste mult timp, l-au schimbat pe Marti. I-a crescut și mai mult amărăciunea, din cauza denunțului mincinos. Cine știe care prieten l-o fi denunțat... Erau vremuri rele, ca și atunci cînd l-au răstignit pe Iisus.”

Clopotele bisericii albe începură să bată. Căruța plină cu bostani trecuse și pe lângă silueta ei subțire, grațioasă. Apoi coborîse, tot fără grabă, păstrînd ritmul egal de la început. Ajunse la ultimele case ale satului. Îl traversase, împrăștiind asupra lui mirosul de toamnă care se înălța, în nevăzute fuioare, deasupra bostanilor. Bărbatul zîmbea, cuprins de-o calmă bucurie. Încărunțise, i se zbîrcise pielea de pe mîini, dar ochii îi rămăseră luminoși, limpezi, blînzi. Ieși din sat, fără să-și mai amintească unde își propusese să ajungă. Nu se neliniști. Se va lăsa în voia calului. Undeva, acesta se va opri și ar fi frumos ca el să mai trăiască pînă atunci.

„Douăzeci de ani, de Betina s-a ocupat și soacra mea. Apoi am îngrijit-o numai eu, patruzeci și unu de ani. Mă scula și de opt ori pe noapte. Mă tot ruga să-i mut un picior, pe urmă celălalt, s-o întorc, să-i ridic capul, s-o pun pe oliță. În ultimul an, nu am mai putut-o așeza în scaun, nici măcar la fereastră. Nu mai putea sta decît în pat, pe o parte. Mă ruga să-i aduc frunze de nuc. Îi plăcea mirosul și își făcea vînt cu ele. Se încălzea de atîta nemișcare. Alunga muștele care bîzîiau în jurul ei.

A murit într-o dimineață, în somn, fără să se vaite. Am îmbrăcat-o în cea mai nouă rochie și i-am pus un batic cu floricele mărunte pe cap.

Asta a fost viața mea.

De cinci ani sînt singură. Mă mai vizitează fata cea mică și familia.

Îi simt lipsa Betinei mele cea cu părul lung și castaniu. Sînt goale zilele fără ea. Chiar dacă acum mă pot odihni.

O, Doamne, de ce oare nu visez cu nici unul dintre ei, nici cu soțul, nici cu Betina?! Așa de fericită aș fi! Măcar aș povesti cu ei, iar ziua aș avea la ce să mă gîndesc.”

Radu-Flarion Munteanu

Neisprăvitul

Lui Leonida Neamțu

Numele meu este Liciniu Sigheartău. Eu povestesc această poveste. Asta dacă reușesc să ajung undeva unde se poate povesti.

Între cărțile copilăriei, care m-au impresionat, era una, intitulată „povestire”, în spiritul aceluia secol. Acțiunea se învârtă în jurul poate celui mai discret colț pitoresc al lumii: insulele normande. Nici n-avea cum să nu mă impresioneze, era scrisă de Victor Hugo. Firește că asta avea să-mi spună ceva mult mai târziu. În acea povestire, marea săpase într-un recif izolat, la oarecare distanță de țărm, un scaun comod. Fluxul îl acoperea în întregime. În restul timpului, era tentant, pentru amestecul de curaj și visare ce caracterizează oamenii mării. Scaunul era orientat spre apus. Privirea nu ajungea până la Atlantic, dar privitorul știa ce era dincolo de orizont. În idiomul ciudat al localnicilor, numele recifului însemna „Cine-adoarme, moare”.

Piatra pe care stau acum atât de comod e orientată spre nord-vest, e de două locuri (alături de mine stă Loara), e vârful unei formațiuni (așa se zice, nu?) la fel de ascuțite ca reciful lui Victor Hugo și îmi dă, în schimbul confortului provizoriu, două nedumeriri: nu mi-e prea clar cum am urcat pe ea și încă mai puțin am habar cum o să cobor. Pentru a face anume ce? Doar aici e bine, aerul e cristalin, priveliștea îmbătătoare, liniștea suficientă pentru a discuta serios cu tine însuși, ce discuție e mai serioasă, poate niciun interviu pentru angajarea la NASA. Dar, din cele 360 de grade, se poate coborî doar printr-un loc, de urcat voi fi urcat pe altul, ceilalți vor fi ocolit popasul pe vreo brână a recifului. Zoli a simțit că atât eu, cât și Loara suntem în dificultate, ne-o fi și ajutat să urcăm aici, asta am uitat, sigur e că mi-a spus că, după ce-mi voi domoli respirația o să mă bucur de priveliște, ceea ce mă va deconecta de la frica născândă, suficient să-mi găsesc, apoi, singur calea de coborâre. După care, urcând mocănește pe grohotișul situat cam la 90 de grade de axa privirii mele din acest moment, voi ajunge exact acolo unde el, Zoli, e dispus să mă aștepte puțin, dincoace de creasta în dosul căreia deja au dispărut ceilalți. Îl înțeleg bine pe Zoli. Desfășurarea asta de competență condescendentă are trei scopuri: reușind să-l facă pe cel mai neisprăvit să se descurce singur, aura lui de

mare campion altruist crește și se și asigură că o voi scoate pe Loara de acolo fără să-și dea recitalul direct în fața ei, căci amestecul de frică și de orgoliu (unde am mai citit, oare, asta?) ar fi, la ea, o mixtură riscantă.

Am pornit rău povestitul. Cine are timp de reflecțiile de mai sus când e în situația descrisă? Pe drakku, sigur că acum scriu liniștit în jurnalul de bord. Liniștit pe drakku. Și tot acolo și cu povestitul. Nu cred că are sens abordarea acestui episod decât simultan și bine amestecat din mai multe perspective temporale, ducă-se de-a dura regulile compoziției, dacă eu, Moko, nu reușesc să-mi fac un minim de ordine în mintea sufletului, acum când trebuie să hotărâsc într-o problemă de itinerar biografic.

Eu, Moko? Dar abia ce atrăsesem ritos atenția asupra identității mele en tant que narator. Nu-i nicio contradicție, o să explic când o să am timp, acum rămăsesem cocoțat pe fotoliul de calcar și mușchi ce-mi amintea de scaunul acoperit de flux. Zoli avu dreptate, respirând adânc și privind spre zare m-am deconectat pentru moment de frica năvalnică ce mă îndepărta de contactul intim cu corpul muntelui, ca un resac aerian. Sau eteric, drakku știe. Alături, Loara respiră sincron, inimile ni se zbat la unison, niciodată n-am fost, în același timp, atât de aproape și atât de departe. Căci eu habar n-am cu ce amintiri își exorcizează ea frica personală. Zoli se vede spre est, la mai puțin de 130 de metri, între trio-ul nostru și silueta lui se cascadează abruptul ăsta ce-mi pare încă inabordabil. Mă întorc spre Loara, schimb cu ea câteva cuvinte pe care nici nu le aud și pe care nu mi le voi aminti niciodată. Tăcerea ei spune că, deși se știe mai tare ca mine, regula jocului cere ca eu să fiu cel care o scoate de aici. Încerc să mă desprind de tot de acel eu încă neeliberat de frică și nu reușesc. Mai e ceva de plătit. Mă retrag și din dublura care a acceptat „misiunea” de la Zoli, să mă pot privi, ca la cinema. Îi fac semne hotărâte lui Zoli să dispară. Acum știu că voi putea privi în jos fără să mă apuce amețea și voi găsi prizele de coborâre de pe soclu, dar mă răsfață încă puțin, panoramând jumătatea de orizont, ca și cum aș fi destul de liniștit ca să mă pot bucura de el. Realizez că Loara face la fel. Abia

peste multă vreme îmi voi putea oferi luxul de a-mi pune întrebări asupra relației dintre imaginea cu care plec eu de acolo și cea cu care pleacă Loara, dacă va să existe una. Ne ridicăm simultan, într-o complicitate pudică.

Sigur că, până seara, la corturi, au fost momente mai dificile tehnic, popasuri mai îmbătătoare, priveliști mai impresionante. Dar n-au fost decât momente de excursie. Chiar una deosebită. Pe vâlcetul cu fereastră (traseu codificat 1B în scara alpină, aveam să aflăm în aceeași toamnă) nu m-am putut descurca fără sprijinul lui Zoli, deși n-o să înțeleg niciodată cum a făcut să treacă, practic, peste mine, înapoi, s-o susțină pe Loara, și să-mi arate, cu ea între brațe, de sub tălpile mele, fiecare priză. Dar deja mă simțeam la fel de sigur precum Tartarin în Alpi, când credea că totul e amenajat și aparența riscului face parte din spectacol. Și asta numai pentru că plătisem vama pe țăncul ce-mi amintise de „Cine-adoarme, moare”. Vamă grea. Am încercat să evit să spun că n-am scăpat din ghearele fricii decât după ce mi-am șoptit în barbă – vorba vine – că scaunul, de unde nu știam că pot coborî, e limita mea spre nord vest și, în consecință, nu mă va mai prinde nimeni, niciodată, pe acolo sau echivalent. Îmi voi respecta, oare, angajamentul? Iar în măsura în care nu, va putea însemna asta, oare, că-mi voi fi depășit o limită (spre nord vest!), sau că voi fi uitat, cu inconștiență iresponsabilă, avertismentul? Dar cum Dumnezeu oi fi ajuns eu, Moko, fraierul pitoresc, roșcovan și neîndemânatec, în așa o situație? Voi reuși să explic asta destul de convingător?

Spăl vasele cinei cu nisipul pâraului de sub tăpșanul pe care e tabăra și pot reflecta în voie, imun la gălăgia din jurul focului. Ceilalți își descarcă tensiunea, cu ironia superioară a lui Zoli cu tot. Vocea Loarei, acută și sonoră, bate câmpii. Cu grație? N-am chef să analizez acum. Recuperarea luciului vaselor măsoară șarful tabloului. Costul rememorării acelui moment de vârf se poate calcula în pumni de nisip.

Deci Moko sunt tot eu. Să evit a spune că-i personajul amintirilor lui Liciniu, ar fi infantil. Tot ce-mi amintesc, din primii ani de viață, despre numele meu, e că ambii părinți evitau să-l folosească. Formulele de adresare erau așa de numeroase, încât am înțeles relativ târziu cine sunt. Dacă sunt așa un neisprăvit, o fi și din cauza asta. Într-o seară, mami și tati s-au întors de la „mózi” mai veseli ca de obicei. Mózi înseamnă, sau mai bine zis înseamnă pe atunci, în graiul locurilor, cinema. Din seara aia, tati începu să-mi spună, nu știu de ce, Pépe, iar mami Móko. O vreme, noutatea împărți lumea în două tabere. Se întâmplă să învingă a doua. Porecla a traversat, din proprie voință, mai multe granițe de

mediu și colectivitate, școli, armată, mai toate. De Pépe am început să uit și eu. Câte un interlocutor mai dus pe la bisericile cinematecilor îmi preciza, din an în Paște, la un pahar de apă sfințită, că accentul corect ar fi căzut pe ultimele silabe, dar mediul îl modificase, din motive de idiom local. Eu zâmbeam, neatent și uitam prompt. Ce-mi păsa mie de subtilități culturale, când eu nu mă știam decât de Móko și nici nu vedeam cum aș putea ajunge altcineva. Cum o să se lipească un nume roman de moaca mea dodoloață, cu un surâs tembel sub pistri și ochi porcini, albaștri verzui (tourquoise?), sub gene spelbe și păr roșcovan și creț? Si totuși. O singură persoană, îmi spunea pe numele oficial, cu o încăpățănare cumva complementară publicului. Un bătrân hirsut, ce trăia într-o cabană din munte, muntele de la noi de acasă, nu ăsta. Nimeni nu știa exact ce rubedenie e cu noi, și mai puțini știau cum îl chema, toată lumea nu-i spunea decât „al Procoțeanului”.

Cu Zoli și Loara eram, firește, prieteni din copilărie. Se presupune că ne știam colțurile unde ne căzuseră dinții de lapte, bucată cu bucată. Zoli, învingătorul perpetuu, materializare ironică a lozincii „Primii în sport, primii la învățătură (producție etc.)” Nu știu cum reușea să împace postura de lider de grup și opinie cu cea de secretar UTM, and so on. Niciodată n-am găsit în capul meu pătrat altă expresie pentru a-l defini, decât „etalon de virtute”. Firește că nu-mi dădeam seama că, nici asta nu era decât o etichetă, ce nu explica nimic.

Și Loara. Ei bine, Loara era o sălbăticiune, un pic dodoloață și lipsită de orice grețuri. N-o jena nimic să repete, chiar în prezența cuiva așa de strălucitor ca Zoli, tot la trei fraze, că ea e soarele. Admirația pentru el nu era lipsită de subversivitate (asta o spun nu cu mintea de acum, când frec tingirile cu nisipul râului, ci cu cea de peste alte vremuri), iar condescendența protectoare față de un bleg mare și roșcovan ca mine ascundea un soi de prețuire niciodată afirmată public. Firește că numele ăsta, vag geografic, o expunea mereu bancurilor ieftine, de provincie, dar privirea ei sfredelitoare a făcut mereu ca bancurile să nu facă purici.

Acuma, desigur, eu eram mereu ultimul care învăța să umble pe bicicletă, cât despre bătaie, cine și-ar fi închipuit așa ceva, cu Zoli, campionul, alături? O singură dată, când el era la un instructaj, la raion, m-am trezit cu doi gemeni în cârcă. Unul mă ținea de la spate, celălalt îmi căra pumni în stomac, cei din jur țipau, iar Loara tăcea, fulgerând negru. Eu, mai mult, nu eram acolo, nici măcar nu reușeam să mă privesc de dinafară. Abia într-un târziu, nici eu nu știu dacă din plictiseală sau uimire tembelă, oricum numai după ce Loara a țipat „Dă

și tu, nătărăule!”, mi-am smuls brațele din cel din spate și mi-am văzut pumnul, mare și pistruiat, pătrunzând prin fermoarul bluzonului de piele al celui din față. S-a auzit mai întâi „Hâc!”, apoi toți s-au răspândit în tăcere.

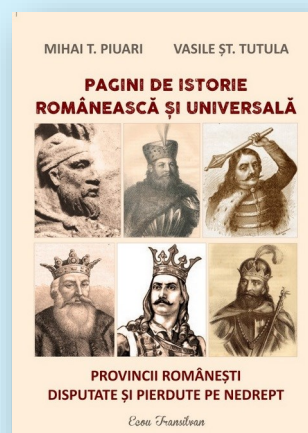
De ce-mi aduc aminte faza asta, când nu mai am ce spăla? Poate pentru că n-am mai auzit, nici până atunci, nici de atunci, din gura ei, un cuvânt de ocară. Realizez că, azi, sus pe soclu, Loara nu mi-a adresat niciun cuvânt. Printr-un recul, aud vocea ei, cu acute cu tot, în timp ce-mi rândui vesela deja lucitoare, de la doi metri deasupra malului. Spune că, până atunci, niciodată în viața ei nu-i fusese frică. Oare i-am descifrat vocea, sau îmi amintesc conversații viitoare, peste ani, când va recunoaște asta, cine știe? Urc în tabără, așez meticolos obiectele de aluminiu, îmi fac de lucru cu rucsacul, gălăgia are un moment de nehotărâre între a continua și a se opri. Surprins, dau în buzunarul rucsacului, pe care-l știam gol, de un ghemotoc de hârtie. Îl strecur în buzunar, pentru lumina răsăritului. În jurul focului pare a se desfășura un soi de joc de cabană, de genul „Cine/ce ai vrea să fii acum?”. Mă așez la foc. Scânteile se amestecă lejer cu stelele. Pe un ton ostentativ neutru, mă aud spunând că mi-aș dori să fiu aeroportul Otopeni. Zoli se uită la mine mai lung ca Loara. El știe ce dată e azi.

Neisprăvitul de Moko s-a făcut până la urmă ceasornicar. Refuză să schimbe baterii. Nu lucrează decât pe ceasuri mecanice, cu arc. Are o teorie, pe care-o rezumă în diferite versiuni, în funcție de client, precum că ceasul cu arc n-o să dispară nici dacă nu vom mai avea cărți și filme decât pe CD-uri. Oricum, cine stă să-l asculte? Angajamentul de a nu mai călca pe creasta-cuțit a Pietrei Craiului și l-a călcat începând cu anul următor, când a scos din traseu un grup de coechipieri, dintre care pe majoritatea îi întâlnise în dimineța respectivă. Fusese nevoit s-o facă, deși simțea că-l depășea situația, deoarece amicul competent care se oferise, de dimineată, să conducă grupul, odată trecut de lanțuri, hotărâse să încheie pace separată, căutând pe cont propriu o ieșire spre brăul de mijloc. A ales soluția cea mai complicată, ducându-i pe toată creasta, pentru simplul motiv că era singurul drum în care nu risca nimic, știind fiecare piatră din zilele de după cea tocmai povestită. Cele două gemene, aparținând unei familii din grup, de câte zece ani fiecare, pe nume Carmen și Loara (sic!) au zburdat inocente, împreună cu persoana ce-i devenise între timp apropiată lui Moko, păstrând zilei o amintire fără pic de nor.

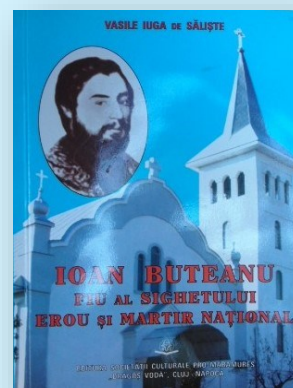
Noi credem că nu putem stabili dacă încălcarea repetată, de către Moko, a angajamentului de-a nu-l mai prinde nimeni prin așa locuri, angajament cu care el susține că și-ar fi cumpărat, în acea zi de august, capacitatea de a continua drumul, a reprezentat o depășire a limitei măsurate atunci, pe loc, sau măsura inconștienței de a ignora avertismentul.

10 august 1999

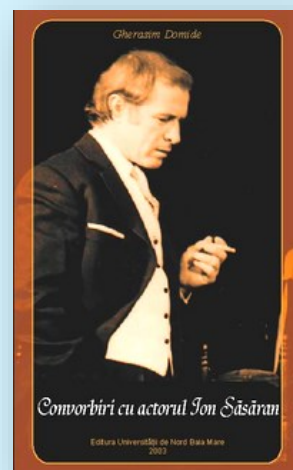
Cărți primite la redacție

Mihai T. Piuari, Vasile Șt. Tutula,
Pagini de istorie românească și universală.
Provinciile românești
disputate și pierdute pe nedrept,
Editura Ecua Transilvan, Cluj-Napoca, 2023

Vasile Iuga de Săliște, Ioan Buteanu fiu
al Sighetului erou și martir național,
Editura Societății Culturale Pro Maramureș
Dragoș Vodă, Cluj-Napoca, 2024

Gherasim Domide,
Convorbiri cu actorul Ion Săsăran,
Editura Proema, Baia Mare, 2003

Icu Grăciun

Toată lumea zâmbește

Trei poze. În primele două, aceiași protagoniști, în ipostaze diferite. Una este o fotografie bună de pus pe Facebook, cu fiica, iar de cealaltă parte tatăl. Între ei monumentul funerar de marmură neagră cu numele mamei decedate în urmă cu trei ani, iar deasupra cel al tatălui; firește, sub numele lui este scris doar anul nașterii, el este încă în viață. Din pricina asta nu pot să precizez data. Dedesubt, pe soclu, se poate descifra „Veșnică amintire!” În fundal, se văd și alte cruci de diferite mărimi, după buzunarul sau generozitatea urmașilor. Nu se disting numele decedaților.

Fata din poză pare să aibă în jur de 15 ani. De la 12 ani are experiențe; cu alte cuvinte, a devenit populară. Se vede că toate formele îi sânt accentuate: sâni apetisanți, fund lat și greu, zâmbet matur, privire lunguroasă. Zeul țătelor, decolteul, îi este pe măsură. N-ai zice că este minoră și de ți-ar arăta buletinul. Trecută de douăzeci, da. Ține mâna dreaptă pe crucea neagră ca păcura, iar stânga, în șold. Poartă niște pantaloni albi, mulați, și o bluziță de culoare cărămizie spre ocru deschis, cu mânecile suflecate. Și-a vopsit părul blond pe care și-l ține coc, iar în picioare are niște teniși albi, noi. Precis, nu știe ce înseamnă moartea. Și bine face. E tânără, extravagantă, are toată viața înaintea, pozează sexy. N-are rost să stăruie pe această temă.

Tatăl poartă o pălărie neagră, cu boruri mici, același costum cumpărat cu o zi înaintea înmormântării, acum cam prăfuit. Sub haină se deslușește un lai-băr verzui și o cămașă albă, descheiată la gât. Nu, nu poartă cravată. E prea cald. Privirile lui trec pe lângă cel sau cea care i-a fotografiat. Mâna stângă i se sprijină de crucea ieșită din monument. Pe ea se află, în miniatură, o altă cruce lipită, cu trupul lui Iisus răstignit. Tatăl fetei este uscățiv și are fața ciupită de vărsat ca mafioții. Mâna dreaptă o ține pe lângă corp. Nu mai este tânăr. Din cauza crinilor plantați la căpătâiul nevestei nu i se văd picioarele de la genunchi în jos. Două candelă, roșii, stinse, păzesc mormântul defunctei de o parte și de alta. Alături, locul de veci al tatălui nu este curățat de buruieni, înalte până la brâu. Întâi să moară, apoi îl va plivi cineva, dacă va mai fi în țară. Dacă nu, să-l umple buruienile. Se vede că ar fi preferat să fie în altă parte decât acolo. Nici el nu știe ce l-a mânat la cimitir. De la decesul soției a intrat în rândul drojdierilor cu normă întreagă, deprinși cu băuturi falsificate. Vara, aștia stau la umbră, pe terasă, sub o umbrelă uriașă. Nimeni nu se miră ce caută acolo. Beau bere la halbă sau o țarie și aia măsluită, în așteptarea ajutorului social. Singurele lor dorințe sunt să aibă

țigări și ceva de spiruit; potol mai puțin. Clienți însetați, discipoli ai lui Bachus; părere unanimă: devotamentul lor nu îmbătrânește niciodată. Nu iese din ei mirosul de tutun și de băuturi mixte. Au stomacul de câine: nu-i doare nimic. Sunt oameni-sugativă. Au trecut de stadiul de a face pe scandalagiii. Cât se înfierbântă. S-au împăcat cu moartea. La urma urmei, morții cu morții, viii cu viii. Au timp să judece și să facă comentarii ironice la adresa trecătorilor. Discută, cu arțag, politică și fotbal, pe locul doi fiind amintirile din armată. Asta îi mai interesează. Aici nu se vorbește nimic confidențial. Votul lor s-ar putea să fie decisiv. Se duc acasă înveseliți.

Cea de-a doua poză are același decor, doar că, aici, tatăl se uită la fii-sa cum zâmbește comodă spre fotograf cu și mai mare acuratețe, fără să schițeze vreo ușoară dezamăgire. Nu pare să-i reproșeze ceva. Mai degrabă o admiră. Nu poți să-ți dai seama perfect. E ceva misterios în privirea lui. Adevărul e că fetei îi dai mai mult de 15 ani. Dacă ar ști că ar primi mai multe like-uri ar fi în stare să pozeze în aceeași postură și pe linia ferată care a transportat milioane de victime la Auschwitz.

Povestea tinerei merită spusă altădată mai pe îndelete. Cert e că, peste un an, anul biruinței sale, a plecat în Italia sau Grecia, nu se știe precis, nici tatăl n-a știut, deși l-a pisat înainte să-i dea vreo 300 de lei. N-a avut de unde, dar, până la urmă, s-a descurcat. A apărut după un an și jumătate la volanul unui Mercedes negru, nou-nouț, cu o mână plină de inele aurite scoasă peste geamul deschis. Nimeni nu știa ce muncă a prestat afară, deși au fost fel de fel de presupuneri. Într-o săptămână a cumpărat o casă în centru cu centrală termică, gata mobilată cu mobilă de lux – proprietarul s-a mutat într-o altă țară, nici nu mai vrea să audă de patrie. În ochii tatălui se putea citi o mândrie tainică, aproape insesizabilă. Oamenii au și daruri, nu numai scăderi. După încă două zile, a fost văzută în compania unui albanez viguros, fâlcos, cu buzele cărnoase, împodobite de un surâs subțire; s-au instalat în noul cămin, au mai stat două luni, după care și-au luat zborul într-o direcție necunoscută. Vara trecută a apărut din nou cu aceeași mașină, dar și cu un baby în cărucior, ea slabă, palidă, fără însoțitor și cu țoale cam învechite. Roua lacrimilor sale nu se topește de pe obraji ei scofâlciți.

A treia poză din alt cimitir, lângă un mormânt. Amurgul zilei. Nu poți citi numele celor îngropați. Pozarul acordă atenție persoanelor, nu marmurei ne-

gre. De cruce se sprijină o coroană din flori făcute din hârtie creponată. Parcă ar fi naturale. Trebuie să ai un ochi bun să-ți dai seama. Fotografia este făcută de luminație: o familie, soț și soție, un popă, adus puțin de spate, nevastă-sa și o femeie în vârstă, să aibă în jur de 80 de ani, cu toții persoane respectabile. Toți sunt veseli, dar poartă veșminte îndoliate; se asortează cu marmora. Nici unul nu are fața gravă. Au ochii mari și ficși. Zâmbesc. Ei sunt vii, se bucură. S-ar putea să le fi zis ceva amuzant fotografii. S-ar putea să fie și bucuria reverderii. Nu se știe. Doar popa surâde blând și candid, cu siguranță, face parte din breasla preoților ceremonioși care salută smeriți, ceilalți sunt naturali; se vede că sunt de-ai noștri, din popor. Dar asta n-are relevanță. Măine, oricine poate fi în locul mortului. Moartea nu este medic, nu consultă. Acest lucru îmi aduce aminte de o altă poză, alb-negru, cu vreo douăzeci de copii, la o masă lungă, aflați la pomene, unde o muiere mai în vârstă surâde vag, cu chip de izbăvire imediată, și îi servește în farfuriile din fața lor cu supă de tăitei; fetele poartă năfrâmi mohorâte, legate sub bărbie; cu toții sunt fericiți, zâmbesc, unii molfăie din bucăți mari de franzelă albă, înainte de a mânca zama galbenă ca lămâia. O fetiță, cam de clasa a IV-a, ține la gură cu ambele mâini o sticlă de apă minerală și surâde satisfăcută. Un băiețel, mai mic, se uită ghiduș la fotograf, deși i se vede doar un ochi care exprimă uimire și nedumerire; un altul privește în farfurie, perpelindu-se ca pe jar în așteptarea zămii; cea mai mică dintre protagoniști nu știe ce se întâmplă și este cea mai serioasă. O imagine copleșitoare.

Cine s-ar uita mai atent la cele trei poze ar vedea în partea dreaptă, jos, la fiecare, chipul unui țap zâmbăreț, care aduce mai degrabă a brezaie caraghioasă și îți întinde o linguriță de morală. Dar astea sunt chestiuni de nedelegat.

Luminița Rusu

Râpa Dracului

Îmi căutam un personaj. Tot scormonind în amintiri după ceva care să mă inspire, dădui peste întâmplarea cu Râpa Dracului. Și m-am gândit că merită să scriu despre ea. Nea Vasile era un personaj exotic în micul sat unde am crescut. Noi îi spuneam Tarzan din cauză că toată vara umbla mai mult în ținuta personajului sus numit. Dar era plin de personalitate și un fel de lider local al discuțiilor politice din cârciuma centrală. Adevărul e că era printre puținii din sat care făcuseră ceva școală și avea un atu imbatabil în fața partenerilor de discuții: era treaz. Avea diabet și își impusese un regim strict de viață care excludea alcoolul.

În fiecare seară mergea la barul din centrul satului, unde consuma politicios două-trei pungi de semințe și dezbătea ce au mai făcut mai marii țării. Era pătimăș și, în timp, a reușit să impună respect consătenilor, la un moment dat a fost chiar ales într-o funcție politică, dar după patru ani a renunțat, ușor scârbit de faptul că nu a reușit să facă ceea ce își propusese. Vă spuneam că era un fel de lider local. Oricine avea o problemă, o jalbă de scris sau pur și simplu de făcut o cerere, își lua pixul și hârtia și venea la el acasă. Doamna Maria – soția lui – uneori exasperată de acel du-te-vino care era la ei acasă ofta că la ea nu e primăria. Dar Nea Vasile îi ajuta pe toți și îi făcea o reală plăcere să simtă că e util.

Să revin la întâmplarea de la Râpa Dracului. Era într-o sâmbătă, și sora doamnei Maria își însura singurul fecior. Spre seară, doamna Maria, coafată și îmbrăcată de nuntă, bătea din piciorul evident încălțat cu pantof cu toc lângă porțiță să vină vaca. În locul ei, însă, apărură un ciurdar aducător de vești proaste. Văcuța familiei căzuse în Râpa Dracului. N-aș ști să vă spun de ce i se spunea așa, era o râpă nu foarte adâncă, dar foarte abruptă, și orice animal căzut în ea era sortit pierii. Nea Vasile iese afară și își ia o funie groasă. Mai adună doi vecini săritori și țuști în mașina gătită de nuntă, să o scoată afară. Văcuța trăia, își rupsesse doar un picior (v-am spus că nu era adâncă râpa), dar să o urci pe peretele aproape vertical părea imposibil. Pompei, unul din vecini, intervine timid:

– Nea Vasile, are o jumătate de tonă, nici cu macaraua nu o poți ridica!

– Lasă, mă, că găsim noi o soluție!

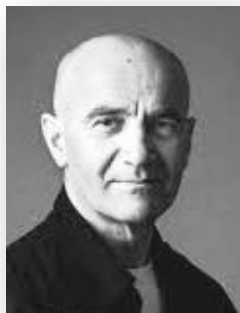
Îmbrăcat de nuntă, Nea Vasile gândește intens:

– Facem un scripete, trecem funia peste el, eu cobor în râpă și prind capătul de picioarele vacii și o scoatem.

Nu știu să vă spun cum s-a realizat respectivul scripete. Știu doar că pe la 12 noaptea, pe ulița satului venea Nea Vasile cu văcuța șchioapă. Iar Doamna Maria, plânsă și de văcuță, și că nu ajunge la nuntă, și-a șters lacrimile și s-a apucat de căutat costumul cel vechi. Au ajuns și la nuntă, și cu văcuța la adăpost în grajd, au avut chef și de o învârtită.

Văcuța a murit de bătrânețe. Tot șchioapă a rămas, dar dădea lapte bun și era a lor. După ce a murit, nu și-au mai luat alta. Acum, Nea Vasile e un pensionar fără vârstă. Spun fără vârstă pentru că tot primărie e la el acasă, chiar dacă a mai albit pe la tâmpile. Iar la cârciuma din centru tot așa se pune țara la cale.

Și eu cred că veșnicia s-a născut la sat. Acolo s-a născut și acolo o să moară. Timpul curge altfel acolo, și sistemele de valori sunt altele. De mergi în satul acela și întrebi de Nea Vasile toți or să-ți spună: Mare om, dom'le! E singurul care a scos o vacă din Râpa Dracului!!!

Alexandru Furcan

Bărbat stins sexual

– Alo, tu ești Petronela? Da, sunt eu, Cristela..., ce, nu-mi recunoști vocea? Sper că nu ești bolnavă..., în orice caz, tare aș vrea să te cert. Nu, nu uit că așa e viața, faci ceva pentru cineva și mai primești și reproșuri. Tu ai încercat să mă ajuti, dar n-a mers, iar eu, ca proasta, am mușcat. Te-am rugat acum cinci luni să-mi prezinți – că doar tu ai atâtea relații – un bărbat stins sexual, că eu aveam nevoie nu de..., ci de un om care să pună un bec, să aranjeze în curte, să facă bine treburi practice. M-ai întrebat: Cât de stins? Aproape stins, ți-am răspuns. Așa a apărut Brunu în viața mea. La început părea un mieluşel, crede-mă! După o săptămână, vulcanul stins... a erupt. O noapte întreagă Brunu a explodat în mine, înțelegi ce zic, iar bastonul lui de carne nu avea odihnă. A doua zi nu se ridica din pat, iar eu făceam totul în casă și în curte, exact ca înainte. Ba uneori domnul era cinic, cum că a lucrat toată noaptea și se pregătește de următoarea. Sigur că pofta vine mâncând, mi-am activat și eu ceva tăciuni stinși, dar ce e exagerat nu e pe placul meu. Lucrez mult mai mult, că Brunu are pretenții la feluri variate de mâncare, plus coniac scump, carne proaspătă. Într-o seară, i-am spus: Să fiu sinceră, eu nu pentru sex te-am adus. Ghici ce mi-a zis! Că toate suntem la fel, că îl mint, că doară eram în poftă..., n-are rost să-ți înșir aici toate vulgaritățile. Cum? Ce zici? Sigur că m-a numit curvă și cățea în călduri, dar am trecut peste asta. Într-o noapte, m-a legat de scaun, ca să experimentăm dracu știe ce. Apoi umflătura lui a crescut considerabil și m-am simțit deodată o... sclavă sexuală. Uite, te cred, n-aveai de unde să știi, tu ai încercat. Proasta de mine am făcut atunci căsătorie civilă, acum se simte stăpân în casa asta mare, construită de fostul meu soț, Dumnezeu să-l ierte! Nu știu cum să procedez... Ce zici? Nu pot crede! Brunu e unchiul tău, cel care a făcut pușcărie? Nu ți-e rușine, scroafă ce ești! Mi l-ai plasat mie, că era pe străzi, mi-ai distrus viața, iată ce prietenă perfidă am încălzit la sân, șerpoaică împuțită ce ești! Acum nu mai pot vorbi, că Brunu vrea să experimentăm tehnica în zig-zag, cum făcea Napoleon cu Josefina. E drept, sunt cam curioasă, așa e firea mea. Te mai sun eu, Petronelă, nu scapi tu de mine așa de ușor!!!

Efracție de iarnă

Iubită Andreică, eu, gagicul tău, m-am apucat să-ți scriu un mesaj mai lung, fumând o țigară pe terasa gării, așteptând trenul să mă ducă la tine. Beau și cafea din plastic, ninge puțin și îmi vine să zbor, gândindu-mă că diseară voi fi în brațele tale. De câte zile ne cunoaștem pe ceat? Io, când ți-am văzut poza, n-am mai avut stare, și sora mea mi-a dat bani să fug spre tine. Știi ce-mi doresc de la viață? Să intru prin efracție în inima ta și acolo să rămân mereu. Că doară cu ce te alegi în viață? Cu ce ai ținut în brațe, nu-i așa? Zici că stai cu maică-ta? Tot în zonă de gară? Sper să fii pe peron când voi coborî. Îți aduc ciocolată cu mentă, așa m-a sfătuit maica. O să dormim în altă cameră? Că vreau să-ți simt dragostea, Andreică, dragă! Când iubesc, io nu mă joc, mă duc până la capăt. Am mai avut o gagică, și abia rezista cu mine, că sunt înzestrat cu mare capacitate de noapte. Să nu-mi zici că întâi trebuie să ne cunoaștem. Mama m-o învățat că trupurile hotărâsc mai întâi, nu vorbele. Ea i-a încercat pe toți din cartier, până l-a ales pe tata, că dacă hormoni nu e, nimic nu e.

Gata, am urcat în tren! E privat și încălzit, ăștia bagă bine pe foc. Nu am decât două pachete de țigări..., dacă te rog frumos îmi mai cumperi vreo patru, că facem noapte albă de iubire..., ce zici? Îți tremură gândul când te gândești la buzele mele? S-o pornit o ninsoare nebună, asta e! Aoleu, s-a așezat lângă mine o gagică bunoacă, să-ți vinzi neamurile! Pantaloni bine mulați și sâni care împung. Greu mă abțin să nu sar pe ea, dar mă păstrez pentru tine. Te-oi ruga să-mi dai niște bani de tren, când m-oi întoarce. Nu mă grăbesc, mă poți folosi cât vrei! Maică-ta cum arată? Acum te las, mă duc pe culoar să fumez o țigară cu fata asta, că are electronică și poate trag și io un fum. Aștept să te văd, al tău Păpușel!

Leon-Josif Grapini

Șase mii de capete de vite

Lui Mircea Eliade

Nu pornește bine sirena, umplând văzduhul cu glasul ei strident și înfricoșător, că primul avion și apare ca din senin, spintecând cerul albastru, murdar pe alocuri de nori fumurii, nehotărâți ce să facă și încotro s-o apuce. Bărbatul înalță capul și privește îngrozit la pasărea de fier ce se apropie amenințătoare, abia apucă să se arunce la pământ, într-o grămadă de moloz și de scânduri rupte în fel și chip, acoperindu-și grăbit cu brațele urechile și fața, că bubuitura exploziei se și aude, sfâșiindu-i întreaga ființă, bomba a căzut, cu siguranță, nu departe de locul adăpostirii sale, dacă adăpostire este ceea ce a făcut el, la scurt timp urmează alta, la fel de puternică, de cutremurătoare, apoi, ca prin minune, se face liniște, o liniște împietrită, de mormânt, detonațiile au încetat, huruitul motoarelor avionului s-a risipit în depărtare, alte avioane nu se aud, a fost unul singur, pericolul a trecut, sirena tace, niciun țipăt disperat nu spintecă tăcerea, înseamnă că exploziile s-au produs undeva departe, doar suflul violent și zgomotul răsunător au lăsat impresia că ar fi avut loc în apropiere. Bărbatul așteaptă în aceeași poziție, nemișcat, abia după câteva minute își descoperă capul, iuțește auzul ca să prindă și cele mai neînsemnate sunete, nu aude nimic, se poate ridica de la pământ, și o face. E un om între două vârste, să-i tot dai patruzeci de ani, din spate, și cu cinci, zece mai mult, din față, înalt, robust, lat în umeri, cu o burtă nici prea mare, nici prea mică, atâta câtă să-i dea prestanță și să-i facă statura impozabilă, cu o figură rotundă, aprinsă, lipsită de expresie dacă n-ar fi ochii negri, iuți și pătrunzători. Își adună pălăria de pe jos, o curăță de praf și o înfundă pe cap, se îndreaptă de șale, își scutură molozul de pe haine și întoarce capul în toate părțile privind cu luare-aminte în jur, nimic nu este schimbat, în capătul străzii, pe o latură, aceleași case cu ferestrele sparte și acoperite cu scânduri bătute în cuie, pe cealaltă, cunoscutele mormane uriașe de cărămizi, pietre, scânduri și bârne, în mijlocul unora tronând scara interioară, suspendată straniu, toate mărturisind un dezastru, dar nu survenit acum, în partea opusă a străzii, carosabilul și trotuarele, fragmentate de fisuri ca niște brazde de plug, se întind printre clădirile încă în picioare, cele mai multe cu geamurile spulberate de bombardamentele ultimelor zile, printre ele și locu-

ința, fostă, după cum i s-a spus chiar astăzi, a domnului de la finanțe, lângă ea, casa femeii ce alerga nu cu multă vreme în urmă după un copil, al ei, probabil, iar mai încolo, pe latura de vizavi, cârciuma, cu un geam întreg și cu celălalt astupat cu scânduri, localul în care i-a fost dat să audă numai bazaconii de la proprietar și de la muncitorii veniți să ia masa.

Abia acum bagă de seamă că ziua e pe sfârșite, își scoate din buzunarul vestei ceasul prins la cureaua pantalonilor cu un lanț gros de aur, e un ceas greu, masiv, aurit, îl duce în fața ochilor, îndepărtându-l, și-i privește acele lung, concentrat, E trecut de cinci, rostește cu voce tare, apoi îl introduce cu grijă în buzunar și o ia din loc, îndreptându-se cu pași întinși, hotărâți, spre cârciumă. Odată intrat, se arată mulțumit să redescopere aerul ușor răcoros al încăperii și zâmbetul formal al cârciumarului, căruia i se adresează cu o voce aproape răstită, Să nu care cumva să zici că nici sirena și nici bombardamentele de adineauri n-au fost aievea că mănânc masa asta, Au fost, au fost, le-am auzit și eu, îl liniștește omul înalt, slab, cu fața prelungă, cu mustață stufoasă și cu ochii apoși, ce clipesc des, strengărește, însă nu la noi, s-au auzit departe, Departe, da, așa zic și eu, numai că fiind atât de puternice părea că prăpădul e chiar lângă urechile mele, dar ce le-a venit, așa, după-amiaza, Dracu-i știe, cum ne-am învățat să sune sirena până-n doișpe, ne-a luat pe nepregătite, Și avionul a apărut dintr-odată, de ziceai că a stat toată ziua deasupra capetelor noastre fără să-l vedem, bine că a fost doar unul, și numai două bombe, Bine, îi întârește spusele celălalt, aflat după tejghea, la adu un vin și două pahare, comandă clientul, Se face, dar eu nu beau decât un pahar, Lasă, nu te trage, că după spețietura asta băutura face minuni, sau vrei să spui că nu te-ai înfricoșat, Ba, cum nu, că om sunt și eu, zice proprietarul, aducând o carafă de vin și două pahare largi, cu picior scurt pe care le așază cu grijă pe masă. Omul lat în umeri toarnă din sticlă, umple paharele, ia unul în mână și-l ciocnește de celălalt, neașteptând să fie apucat de crășmar, Hai să trăiești, și-l bea dintr-o răsuflare, Ei, cum s-a terminat, întreabă deținătorul crășmei după ce gustă și el din vin, La ce te referi, La pariu, că la ce, Aha, la rămașag, pare a se dumiri cel întrebat, țuguindu-și

nervos buzele și privind cu ciudă în fundul paharului gol, am pierdut damigeana de țuică, a avut dreptate tânărul, n-am dat peste casa cu numărul șaptezeci și patru, Eu nu m-am băgat prea tare când am văzut ce hotărât ești, să nu te supăr, dar am fost convins că vei pierde.

Afară se aude un huruit de motor, prin geamul întreg se văd două camioane încărcate cu moloș trecând în susul străzii, Unde-l duc, se interesează mușteriu, ștergându-și fața cu o batistă mare, înflorată, Ce anume, Moloșul, Naiba știe, că e plin de el peste tot, cred că-l poartă dintr-o parte în alta, să vedem că-și fac treaba, De acord, știi cumva cât face tramvaiul până la gară, schimbă interlocutorul subiectul, la zece am tren, dacă tot n-am dat de ministeriabilul domn, chit că plec cu coada între picioare, mă duc acasă, De aici, aproape o jumătate de oră, Te pomenești că or fi bombardat șinele, De tramvai, De tramvai, dă-le dracului, că o iau pe jos și tot ajung, șinele de tren, dacă au aruncat cumva bombele în gară, Nu s-au auzit chiar așa departe, dar mai sunt autobuze, Acum, seara, Este unul, de nu mă înșel, pe la miezul nopții, nu știu ora exactă când o ia din loc, însă poți afla, pleacă tot de lângă gară, Poate îmi fac griji de pomană, hai, mai ia un pahar, Nu, mulțumesc, și așa e prea mult, servim masa, dacă te interesează, O să îmbuc ceva, dar de nu am nici autobuz, se arată omul preocupat din nou de problemele sale, ce dracu mă fac, Dormi la hotel, sau chiar la mine, am o cameră cu două paturi la mansardă, Dacă rămân la tine e numai pentru că te cunosc și pentru că mi-ai căzut la suflet, că, de altfel, la ce om mi-s, de încredere și de viitor, puține hoteluri îmi rezistă, nu de dormit e vorba, uite, dacă-i nevoie, accept oferta de a rămâne la tine, însă mă gândesc că mâine-dimineață sunt prins cu afacerea asta pe care mi-a dat-o peste cap finanțistul, mă văd obligat să ajung acasă, rău m-a încurcat, Cine, persoana din minister, Păi cine, escrocul ăsta, mi-a luat trei milioane promițându-mi că mă ajută, că-mi scoate el aprobarea, să n-am de așteptat, de ce crezi că-mi pierd vremea aici, la tine, în cârciumă, mi-a zis să-l caut acasă, pe strada asta, la numărul paisprezece, că la minister se fește, normal, asemenea afaceri nu se fac în văzul tuturor, șase mii de capete de vite pentru export, patruzeci de milioane bătuți pe muchie, dar m-a încurcat pungașul de draci îmi vin. Cârciumarul nu face niciun comentariu, se mulțumește să-l privească pe bărbatul nervos, roșu la față și de nervi, și de vin, nu numai din pricina vinului de acum, ci mai ales din cauza celui de toate zilele, cârciumarului nu-i place să vorbească despre domnul de la finanțe, vecinul său, s-a mutat sau nu din cartier să-i fie de bine, treaba lui, că e un escroc nu are îndoieli, multă lume s-a plâns de atitudinea sa, la un pahar

câți nu-și dau drumul la gură, persoană cu putere și influență în minister, îi dă mâna, promite, ia banii și nu se ține de cuvânt, să-i facă păgubitul reclamație cum să-i facă, o șpagă trebuie dovedită, o dovedești, intri și tu în bucluc, așa că păcăliții se mulțumesc să înjure, să dea cu pumnul în masă și să încerce a trece peste pierdere și necaz, pe el, cel puțin, l-a ajutat când i-a solicitat sprijinul, ca să ridici o cârcimă ai nevoie de acte, de aprobări, de ștampile, durează, birocrația e un hățiș greu de străbătut, lui i-a fost ușor, contra unei sume, cam piperate, nimic de zis, i-a dat dosarul cu toate hârtiile întocmite și, la câteva zile, s-a trezit cu el în brațe, cu actele semnate, parafate, nu tu alergătură, nu stat la cozi la ghișee, suportat nervii funcționarilor și irascibilitatea șefilor de birou, așadar, pentru el, escrocul s-a dovedi vecin de nădejde, pe bani, e drept, dar fără stimulent în ziua de astăzi nu mișcă nimeni un deget.

Ușa de la intrare se deschide larg și își fac apariția trei muncitori, doi mai în vârstă, în salopete albastre, și unul tânăr, într-o cămașă gri și o geacă neagră, dau bună ziua, se așază la masa la care au stat cu câteva ceasuri în urmă și se uită pe furiș la bărbatul cu pălărie. Acesta îi privește cu ciudă, i-au luat niște bănuți pe prinsoare, dar și cu o ușoară compasiune, ceva se petrece cu ei, e clar, adăpostul nu l-au găsit, dar el, unul, nu e nebun, a fost, după doisprezece, timp de cinci minute, înăuntru, alături de madam, de servitoare și de judecător, i-a văzut cum îi vede pe cei trei nou-sosiți, i-a auzit așa cum îl aude pe cârciumar când discută cu el, că buncăru-l nu mai era acolo nu mai era, asta e, a pierdut rămășagul, însă cumva tot îi va da de capăt acestei grozăvenii. Hei, domnul, bună ziua, îi întrerupe șirul gândurilor tânărul, zâmbind subțire, bei o țuică alături cu noi, nu te codi că-i din banii dumitale. Cum cel apelat răspunde scurt și acru la salut apoi își vede de paharul din față, tânărul, simpatic și la chip, și la vorbă, după cum l-a descris unul dintre muncitori în timp ce se îndreptau spre casa cu grilaj de la numărul șaptezeci și patru, i se adresează din nou renunțând la tonul îndrăzneț și abordând o mină împăciuitoare, Hai, domnul, pariul e pariu, la cum te prezinți nu mă așteptam la supărări, Supărările mele au altă pricină, catadicsește afaceristul să dea curs invitației la dialog, nu mă cunoașteți, dacă ați ști cine mi-s în orașul meu ați pricepe că nu un rămășag m-a făcut pe mine, întristarea de la bani mi se trage, e drept, dar nu de la cele câteva bancnote pierdute cu voi, ce știți, Trage-te cu scaunul la masa noastră, țuica o dăm noi, damigeana pe care am pariat o punem la bătaie, i se adresează unul dintre muncitori, Mulțumesc, prefer vinul, Atunci îți mai comandăm o sticlă, chiar și două, îi zice tinerele cu amabilitate, Lasă, tinere

domn, cât să-mi fac de cap am eu în buzunar, nu te îngriji, dar apreciez bunăvoința ta, Nu vrei țuică, nu vrei cu noi la masă, cum dorești, dar o întrebare accepți, îl provoacă domnișorul, Și mai multe, se arată dispus la dialog străinul, dând peste cap încă un pahar cu vin, meștere, tot varză cu carne ai în meniu, Ba, avem și fasole cu ciolan afumat, Atunci fii bun și adu-mi o porție dublă, și încă o sticlă, tot de asta, Îndată, își arată disponibilitatea șeful localului, dar nu se execută imediat, termină de spălat niște pahare la robinet, le privește pe fiecare în lumina încă bună din geam și le așază la stors pe un grătar din sârmă, suspendat deasupra chiuvelei, apoi vine cu încă o carafă de vin pentru clientul cu pălărie și cu o sticlă de țuică pentru muncitori.

Ce-ai vrea să știi, îl întreabă omul pe câștigătorul pariului, fixându-l cu ochii ușor injectați, acesta din urmă își toarnă un păhărel de țuică, dă sticla comesenilor, soarbe cu plăcere afișată lichidul tare, apreciindu-i puterea arsurii, și intră din nou în discuție, Numai dacă nu te superi, domnul, eram curios să aflu cum te-ai întâlnit cu madam, cu servitoarea și cu chiriașul lui madam, judecătorul, Deocamdată sunt stăpân pe mine și pe simțurile mele, pe ceea ce văd și ce aud, îi vrea tu să fii zeflemitor, dar n-ai cu cine și de ce, Nicidecum, chiar mă interesează povestea asta, bate în retragere interlocutorul, deja pregătit să-și agațe pe buze un zâmbet ironic pe timpul relatării celui alt, Să nu crezi cumva că dacă n-am găsit adăpostul el nu există, ori că dacă n-am dat peste persoanele văzute de mine ele nu sunt printre noi în carne și oase, N-am zis chiar așa, se apără tânărul, Ba da, ai susținut vorbele cârciumarului, că cei trei, madam, slujnica și judecătorul, au pierit în bombardamentul din patru aprilie, Acum nu te supăra, dar ce știm noi de mai bine de o lună de zile, cum că sunt morți, nu ni se poate scoate din cap, în toată această perioadă nu i-a văzut nimeni, până astăzi, când zici dumneata că ai dat peste ei în adăpost, Ați fost la înmormântarea lor, întreabă străinul cu voce răstită, din care răzbate miza pe un răspuns favorabil lui, tânărul se uită întrebător la cei doi colegi de pahar care, aruncându-și unul altuia priviri scurte, dau din cap că nu, el, la rândul lui, e nevoit să repete gestul, nu, niciunul nu a fost de față, de altfel, ei doar lucrează în zonă, de loc sunt din altă parte a orașului. Toți cei patru meseni își întorc capul spre cârciumar, așteptând răspunsul său, acesta, ca și cum ar fi fost prins comițând un fapt rușinos, pălește în obraji, privindu-i rugător pe toți odată și pe fiecare în parte, Zi, meștere, ce stai, insistă pe același ton aspru străinul, ai participat la înmormântare, Nu, îngână acesta, Cum așa, doar casa lui madam se află, adică se afla, recunosc, nu departe de crâșma ta, sunteți vecini, Tocmai atunci eram plecat la țară, la rude-

nii, am fost dus pentru o săptămână, se aud vorbele bărbatului de după tejghea, sfioase, încete, vinovate, Și, Și ce, Atunci de unde știi, Spun și eu ce au spus alții, cum de unde știu, îi mai vine acestuia inima la loc, la întoarcerea mea acasă toată lumea susținea sus și tare că cei trei și mulți alții au pierit în bombardamentul acela nemilos, n-am fost de față la îngropăciune, dar asta nu înseamnă că nu au fost duși la groapă, doar n-a înnebunit întreaga stradă să afirme că nu mai sunt printre noi, cei vii. Vorbele cârciumarului sunt curmate de intrarea unei tinere doamne, bărbatul cu pălărie o recunoaște, e femeia ce striga nervoasă după un copil când el s-a despărțit de grupul de muncitori cu care a făcut prinsoare, e o femeie până în treizeci de ani, îmbrăcată într-o rochie vișinie, pe talie, cu părul castaniu prins la repezeală într-un coc bogat, smeadă la față, cu ochii verzui, conturați de sprâncenele subțiri și arcuite, cu nasul cârn și cu buzele scoase în evidență de culoarea roșcată a rujului. Aceasta, fără a băga în seamă clientela de față, se duce direct la tejghea, în spatele căreia proprietarul localului surâde binevoitor, uitând cu totul de discuția de adineaori, Cu ce te servesc, dragă, Două sticle cu sifon, se aude vocea zglobie a tinerei doamne, că mă înnebunește copilul, de când cu bombardamentele astea, de spaimă, cred, nu mai bea decât sifon, până și tata a renunțat la apa de la robinet, că-i afectată, zice, dar nu are nimic, e apa cea dintotdeauna, Mă rog, fiecare cu păreri și cu preferințele lui, nici mie nu mi s-a părut că și-a schimbat gustul sau culoarea, îi dă dreptate cârciumarul, altceva, Și, dacă tot am venit până aici, fii bun, un pachet de țigări, nu știu dacă mai are, dar dacă nu, precis mă trimite mai târziu după tutun, ce să facă și el, stă toată ziua la geam, în scaunul cu rotile, și fumează, La soțul dumitale te referi, se bagă în discuție mușteriu cu pălărie, curios cum i-e firea și dornic să știe cât mai multe. Femeia se întoarce cu fața spre el, îl măsoară dintr-o privire și răspunde uitându-se în gol, De tata vorbesc, la zi, cucoană, sare cu vorba tânărul, surâzând cu înțeles și privind -o drăgăstos, ca și cum ar fi cunoscut-o intim, nu pentru noi, ci pentru domnul de alături întreb, când ai văzut-o ultima oară pe madam, Ce întrebare e asta, se aude glasul femeii, nu revoltat și tăios cum ar fi fost de așteptat, ci dulce, mios, al cărui timbru trădează simpatie față de adolescent, Iaca o întrebare, că dumnealui, și arată cu capul spre afacerist, susține că a văzut-o astăzi, nu numai pe ea, ci și pe servitoare, și pe stimabilul judecător, Doamne apără-ne, rostește de această dată cu voce tremurată doamna, îndreptându-și ochii înfricoșați spre masa străinului, nu se poate una ca asta, sunt morți de mai bine de patruzeci de zile, Or fi, sare bărbatul, pentru voi toți văd că așa este, însă pentru

mine nu, i-am văzut cum vă văd și i-am auzit cum vă aud, Dacă tot aveai de gând să povestești grozăvia, fii amabil și fă-o cât e și conia de față, intervine unul dintre muncitorii cu salopetă albastră, să audă și ea, asta numai dacă nu se grăbește. Femeia nu dă semne că are de gând să-i lămurească dacă e grăbită sau nu, dacă e interesată ori nu de întâmplare, încă uimită, stă cu cotul sprijinit de tejghea, așteptând ceva anume, poate cuvintele povestitorului, Bine, fie, încuviințează acesta, turnându-și atent vin în pahar, era la amiază, trecut de douăsprezece, sunam la numărul paispe, doar-doar o catadicsă careva să mă bage în seamă, nu escrocul de finanțist, că el, e clar, fuge de mine ca dracul de tămâie, ci altcineva, de-al casei, dar ți-ai găsit, neprimind niciun răspuns am luat-o în susul străzii, când a început să țiuie sirena am alergat spre adăpostul indicat de bine-cunoscutul afiș cu degetul arătător înnegrit, era un fel de pivniță-subsol, pe băncile aliniate în mijloc, ședea două femei, în jurul lor se agita un bătrân, judecătorul, după cum am aflat mai târziu, femeia mai în vârstă, slujnica, își tot făcea cruce și o înghesuia pe madam cu vorba, să iasă din buncăr că ei i se tot zbate ochiul nu a bună, bătrânul o susținea sus și tare că e doar un exercițiu, apoi au început să se certe, vorbeau de omul de la finanțe, șarlatanul, nu i-ar ajuta Dumnezeu-sfântul, discutau despre exercițiu și despre chirie, bag seama că omul cu legile nu și-a plătit-o la timp, iar madam se arăta iritată și nemulțumită, pe urmă, când sirena a încetat, am ieșit la lumină, să tot fi durat cinci minute, nu mai mult, Și ei, întreabă domnișorul zâmbind ironic, Ei au rămas înăuntru, or fi ieșit mai târziu, nu știu, eu m-am întors la cârciumă, Și nu i-ai întrebat una, alta, nu ai intrat în vorbă cu ei, își exprimă interesul unul dintre muncitori, Cum nu, dar își vedeau de ale lor, erau prinși în ceartă, Vezi, se luminează deodată tânărul, asta e, dacă nu ți-au acordat atenție, înseamnă că ei nu te-au văzut, Ce tot îndrugi acolo, sare povestitorul furios, bătând cu palma în tăblia mesei, nu tare, de formă, cât să încline balanța încrederii în favoarea sa, doar eram alături, mă petreceau cu privirea, și nu te mai hlizi batjocoritor la mine, că știu ce spun, Nu te supăra, domnul, eu zic așa, cumva, printr-o fantă a timpului ai pătruns în lumea lor, Ce fantă, ce lume, vorbești prostii, ce mama mă-sii, să mă scuze tânăra doamnă, Am citit undeva, o lasă mai moale interlocutorul, Ce-ai citit, întreabă femeia, a cărei privire înfricoșată radia și o curiozitate nestăvilă, Că, în anumite momente și condiții, se poate trece dintr-o lume în alta, că îi putem observa pe cei morți, fără ca ei să ne observe la rândul lor, Hai că bați câmpii, zice străinul ștergându-și fața transpirată cu batista și sorbind o gură din paharul cu vin, Da, da, incredibil, dar adevărat, sunt lucruri ce ni

se întâmplă, și nu le înțelegem, insistă convins tinerelul, la cât e universul de complex orice e posibil, Lasă, nu te da deștept tu cu universul tău, îl întrerupe agasat celălalt, dacă ar fi așa, mai degrabă intram în universul finanțistului, acolo unde se ascunde, pungașul, și-l luam de guler, să-i ȋșes vreo două, Dar el nu e mort, e încă viu, se dă de partea tânărului doamna, și eu am citit despre universuri paralele, despre bucla timpului, despre atingerile posibile dintre lumea noastră și lumea morților, și cred în asta, deși, trebuie să recunosc, subiectul mă sperie de fiecare dată când e abordat, dumneata, și se întoarce cu fața spre străin, ai face bine să crezi, ești singur împotriva tuturor, Dacă și ceilalți, meșterul și domni în salopetă, cred în buclele despre care vorbești, atunci da, sunt singur de partea astalaltă a baricadei, Nu asta am vrut să spun, când mai mulți încearcă să te convingă de ceva nu văd de ce te-ai împotrivi, pe madam, Doamne păzește-ne, ai văzut-o întrucat s-a prăpădit, săraca, pe vecinul meu de la finanțe, cred că la el făceai referire, îl poți vedea și pe el, dar în carne și oase, Când l-oi întâlni știu ce am de-i aruncat în față, dar ia-l de unde nu-i, că s-a mutat, escrocul, mă cheamă acasă la el, iar el dă bir cu fugiții, Dar nu s-a mutat nicăieri, își exprimă neînțelegerea femeia, locuiește la același număr, paisprezece, pe strada asta, alături de casa noastră, Cum, tună și fulgeră bărbatul zvâcnind de pe scaun și înălțându-și amenințător pumnul în aer, spre groaza doamnei, meștere, ce mi-ai îndrugat acolo, mi-ai spus că nu mai locuiește aici, Pe mine așa m-a informat chiar dumnealui, se trage în spate crâșmarul ca și cum s-ar pregăti, la o adică, s-o ia la fugă, el a zis, nu eu, conchide acesta trăgându-i cu ochiul străinului, cu subînțeles, gest neobservat de ceilalți, dar care îl luminează pe clientul nervos, determinându-l să abandoneze atitudinea războinică și să renunțe la subiect, Fie cum zici, când vine ciolanul, Mai durează puțin, nu mult, Bine, aștept, și ia ziceți, i se adresează femeii, dacă sun la ușă îmi răspunde, Asta nu pot ști, dar cunosc cu siguranță că nu s-a mutat nicăieri, e adevărat, de două zile nu l-am văzut, însă pe ceilalți ai casei da, eu zic să încercați din nou, poate vi se va răspunde, Așa voi face, dar mai întâi aștept mâncarea, meștere, fă-i ceva, că sunt grăbit și mai am și o foame de n-ai vrea să dai față cu ea, Îndată, îndată, face acesta intrând în bucătărie, unde întârzie câteva minute, timp în care tânărul nu o slăbește din ochi pe doamnă, aceeași preocupare având-o și cei doi muncitori, dar nu pentru mult timp, în cele din urmă preferând să șușotească unul cu celălalt, golind păhărelele de ȋuică, femeia privește spre ușă, în gol, stând rezemată cu spatele de tejghea, încă nu se dă dusă, așteaptă, poate, pe cârciumar, poate, continuarea discuției despre universuri, despre fan-

te și bucle temporale în a căror existență crede fără rezerve, din când în când întoarce capul spre tânăr, îi zâmbeste scurt și dulce, apoi revine cu mintea și cu ochii în locurile de dinainte, doar afaceristul pare posomorât și agasat, ținându-și coatele pe masă și căutătura îndreptată spre gâttejul lung al cafei, se gândește, așa e, și la amiază, când i-a spus că pezevenghiul de la finanțe s-a mutat de pe strada lor, cârciumarul i-a tras cu ochiul, dându-i de înțeles că vorbele sunt doar pentru urechile celor doi șoferi intrați la o țiucă, însă el nu s-a prins, a crezut că are omul un tic nervos, acum e limpede ca bună ziua, chiar dacă a negat cu vorba, prin gest a confirmat spusele tinerei doamne, nu-i nimic, după ce și pune burta la cale, îl mai calcă o dată pe finanțist, și nu-și ia degetul de pe sonerie până nu-i deschide cineva sau până nu se aprinde casa, din două, una, mama lui de hoț, să-i ia banii, trei milioane, vă dați seama ce sumă, și să-l poarte pe drumuri, el trebuia să fie mâine-seară la graniță, șase mii de capete de vite, numai una și una, le lucește părul de grase ce sunt, patruzeci de milioane pierde dacă, dar farfuria așezată cu zgomot pe masă și clinchetul tacâmurilor îl readuc cu picioarele pe pământ. Femeia a părăsit încăperea, nu a băgat de seamă când s-a retras, au rămas muncitorii, domnișorul, el și cârciumarul, acesta din urmă, trăgându-și piciorul drept după el, se îndreaptă spre masa celor trei, Vă mai aduc una, Da, încă una și gata, comandă tânărul, care, în ciuda vârstei, afaceristului îi pare a fi șef peste ceilalți doi, sau e o simplă impresie, curajul lui de a face prinsoare cu el și pariul câștigat îl îndreptățesc să vorbească în numele muncitorilor, să fie guraliv, vesel și darnic, își permite, a făcut dintr-un foc, fără să miște un deget, câteva bancnote, contravaloarea unei damigene de țiucă, până a-i vorbi de universuri și de fanta dintre ele, chit că a observat că-l ia peste picior, l-a crezut pământean, om de încredere, acum, când s-a dat în stambă cu știința lui, se dovedește a fi aerian, filfizion, auzi acolo, fantă deci, păi dacă era o fantă prin care să poată trece s-ar fi dus la mamă-sa, Dumnezeu s-o ierte, ori la tatăl său, că și el s-a grăbit a pleca la cele veșnice, să-i întrebe cum e pe acolo, nu într-un buncăr cu trei ciudați, ce mai, sunt duși cu pluta toți, nebuni, nu alta. Odată farfuria golită, străinul își șterge cu batista colțurile gurii și fruntea, se lasă pe spate, ia paharul plin și-l răstoarnă cu plăcere pe gâttej, nu înainte de a-și clăti gura, se ridică leneș de la masă, mâncarea și băutura i-au căzut bine, dar parcă l-au moleșit, Eu am treabă, se adresează cu voce ridicată cârciumarului, plec, o iau spre casa stimabilului, tot îl găsesc, de nu ne mai vedem, deși nu-i exclus să dorm la noapte în mansarda ta, eu îți mulțumesc de ospitalitate, ține aici, păstrează restul, e plăcerea mea, și lipește cu

zgomot trei bancnote pe tăblia tejghelei, apoi îi strânge mâna, ostentativ, spre a-i stârni regrete după un asemenea client, și se apropie de ușă, dar se oprește și cotește spre masa celor trei, dă mâna cu ei, pe a tânărului i-o reține în palma sa lată până termină ce are de-i spus, Tinere domn, las-o mai moale cu universurile astea, până una, alta îl știm pe asta, în care ne chinuim a ne învârti cu rost, ce vezi și ce auzi cu ochii și cu urechile tale e sfânt, încolo, doar snoave și povești de adormit copiii, altfel te vād de ispravă, om de viitor, să auzim de bine, și iese pe ușă, prinzând din zbor replica tânărului, fără a-i stârni reacții, Basmе de adormit nu copiii, ci oameni maturi dumneata povestești.

În aer plutește același miros de trandafir sălbatic, de fum și de moloz, cu toate că lumina dă a se împuțina, iar soarele a șters-o de pe întinderea cerului, lăsând în urmă aceiași nori rebeli și nehotărâți, căldura de mai se simte încă, un vânticel călduț stârnește ușor praful grămezilor uriașe de moloz, strada, cu unele dintre clădiri încă în picioare și cu altele îngenunchiate sau culcate la pământ de exploziile trecute, e pustie, nu se vede țipenie de om în lungul ei, doar dincolo de dărâmături, doi câini bine hrăniți, semn că printre gunoaie au ce găsi pentru a-și potoli foamea, mușină cu dezinteres, mai mult din instinct, locurile unor foste bucătării, în depărtare, ca într-un vis, se aud roțile tramvaiului, dovada clară că linia nu a fost aruncată în aer. Bărbatul își îndeasă pălăria pe cap, încântat să audă, deși abia deslușit, uruitul roților pe șine, după ce va da ochii cu specialistul în finanțe, și în escrocherii, sau cu cineva din familie, se va îndrepta spre strada cu grădini, iar de acolo, spre linia de tramvai, dacă are tren sau autobuz dimineață va fi acasă, până în orașul său nu sunt mai mult de o sută cincizeci de kilometri, plecarea la graniță a ratat-o, asta numai dacă pezevenghiul de finanțist nu-i va face surpriza să-i fi obținut aprobarea, însă nu-și face nici cea mai vagă speranță, de era rezolvată problema nu fugea din calea lui. O ia spre locuința funcționarului din minister, acum s-a mai calmat, nu mai explodează de agresivitate, totuși e hotărât să nu plece de lângă sonerie până când cineva nu-și arată fața. Nu apucă să facă nici treizeci de pași că, privind în susul străzii, zărește o persoană venind spre el, deși e departe, după alură, o recunoaște cu destulă ușurință, străinul, tremurând de plăcere și de nerăbdare, vrea să alerge spre ea, dar se răzgândește brusc și, sprinten și vesel, face la stângamprejur, o ia la fugă, parcurgând în câteva clipe distanța scurtă ce-l desparte de cârciumă, întră valvârtej înăuntrul, măsoară cu pași mari și îndesați încăperea și se aruncă pe scaunul părăsit cu puțin timp în urmă, Ei, acu să vă vād, se adresează radiind de fericire celor patru bărbați, care, contrariați

de intrarea intempestivă a acestuia, nu-și dezlipesc ochii de pe fața lui îmbujorată de vin și de bucurie, așteptând explicații. Parte din ele vin, Stați, stați, acu să vă văd, și pe tine, tinere, sunt curios ce vei face când fanta aia îți va da cu tifla în nas, Bine, domnul, dar explică-te, zi ceva, nu ne ține ca pe jar, Răbdare, nițică răbdare, răspunde acesta privind când la ei, când la ușa de la intrare, apoi, brusc, fulgerat de un gând potrivit lui, se ridică dintr-odată, fără veste, aleargă spre ușă și, lăsând-o deschisă, iese în stradă, da, se liniștește, persoana vine la birt, nu are unde se duce, în acea parte a străzii cârciuma e singura clădire neafectată de explozii, revine înăuntru, împingând ușa în urma sa, apăsând cu migală, ca într-un joc de copii, pe clanță și închizând-o tacticos, se reazăază pe scaun, relaxat, cu ochii arzând de emoție, îndreptați spre intrare. Cârciumarul și ceilalți clienți se privesc uluiți, toți odată și pe rând, doi câte doi, întorcându-și capul când la stânga, când la dreapta, dar și spre ușă, pe care, au înțeles bine, urmează să intre cineva, o persoană a cărei prezență îl bucură nespuse pe bărbatul cu pălărie. Ușa se dă în lături și în cadrul ei își face apariția un bătrânel scund, cu o figură demnă, demnitatea fiindu-i conferită de fața încă plăcută, senină, și de părul bogat, aproape alb, Buna ziua la toată lumea, salută nou-venitul, înclinându-și capul, și se duce spre tejghea, în fața căreia cârciumarul, înlemnit, cu ochii bulbucați și cu gura deschisă, îl face pe bătrân să exclame, Dar ce te-a înmărmurit în așa hal. Cei doi muncitori în salopetă albastră privesc năucii, nevenindu-le să-și creadă ochilor că persoana tocmai intrată se află aici, lângă ei, în fața lor, în carne și oase, tânărul, cu un zâmbet sinistru înghețat pe buze, îl urmărește pe bătrân, întreaga lui făptură, albă ca varul, exprimând o spaimă soră cu moartea, numai afaceristul, cuprins de un entuziasm nemărginit, privește când la unul, când la altul, bucurându-se de groaza ce le-a cuprins chipurile, în cele din urmă sparge tăcerea cu vorba lui apăsată, bolovănoasă, dar extrem de veselă, Hai, meștere, servește-l pe domnul judecător cu un vin, o țuică, sau un coniac, o fi având gusturi alese, hei, meștere, cu tine vorbesc, trezește-te. Cârciumarul își revine din perplexitate și face o mișcare ca și cum ar vrea să o ia la sănătoasa, dar trece în spatele tejghelei, târându-și piciorul bolnav, și așteaptă comanda bătrânului, O sticlă cu vin, da, însă pentru acasă, Hei, tinere, șefule, zbiară fericitul client, cum e cu fanta, ia zi, și cu universurile, de ce nu-l întrebi pe domnul judecător cum e să te plimbi pe stradă mort, cuvinte la care bătrânul se întoarce spre el, aruncându-i o uitătură intrigată, aspră și muștrătoare, Stimabile domn, continuă străinul cu voce scăzută, molcomă, ai greșit adresa, nu la mine trebuie să te uiți cu dojană și cu aspri-

me, ci la ceilalți, eu le-am zis că ești bine-mersi, cum se spune, ei însă au susținut sus și tare că-ți dormi somnul de veci în cimitir de mai bine o lună. E rândul bătrânului să-și arate uluirea, Domnule, se adresează cârciumarului, vreau urgent o explicație, acesta din urmă continuă să caute o hârtie pentru a împacheta sticla, o hârtie pe care, deși aflată sub nasul lui, nu reușește să o găsească, Stimabile domn, intervine fericitul momentului, o explicație, dacă vrei, are tânărul de acolo, el a citit multe, despre universuri paralele, despre fante și bucle în timp, despre câte-n lună și-n stele, dacă dorești, mai bine ca el nu te lămurește nimeni, ia zi-i, șefule, ce-i cu fanta și cu toate bazaconiile tale. Domnule, insistă vârstnicul privind insistent la proprietarul localului, căruia, de jenă și de spaimă, îi venea să se bage în pământ, ce se întâmplă la dumneata în cârciumă, Se întâmplă ceea ce auziți, îngaimă acesta, venindu-și întrucâtva în fire, ah, iată hârtia, e în fața mea, și eu nu o vedeam, Lasă hârtia, intervine afaceristul, spune-i ce mi-ai spus mie, cum a murit și cum l-au îngropat pe el, dar și pe madam și pe servitoare, Ce madam, întreabă stupefiat bătrânelul, și ce servitoare, Cea la care ai stat în chirie, îl lămurește străinul, Dar dumneata cine ești, găsește de cuviință judecătorul să se adreseze și altei persoane, nu doar cârciumarului, Cum, sare tânărul, agățându-se de întrebarea bătrânului ca de o creangă salvatoare de la înec, nu-l cunoști, Ar trebui să-l cunosc, El zice că da, Nu l-am văzut în viața mea pe acest domn turbulent, al cărui entuziasm nu numai că nu-l înțeleg, dar, o spun cu scuzele de rigoare, mă și irită, Știam eu, vezi, domnul, se adresează tânărul bărbatului cu pălărie, care, puțin dezumflat, bate în retragere, dumneata l-ai văzut, însă domnul judecător nu te cunoaște, pentru că nu te-a văzut, exact ce spuneam, Dacă-i exact ce spuneai, prinde acesta din nou curaj și contraatacă în forță, acum în ce fel de fantă ne aflăm, Domnilor, se întoarce cu fața spre sală bătrânul, nu părăsesc încăperea până nu mi se explică despre ce discutați și ce se întâmplă, Atunci, stimabile domn, dacă tot văd că preferi vinul ca și mine, ia te rog loc la masa mea, meștere, fac cinste, cu vin și cu țuică, uite, tinere șef, un rând de tărie de la mine, om de încredere și de viitor. Judecătorul ia loc, dar la o masă alăturată, cârciumarul îi aduce un pahar, îl umple cu vin, turnând dintr-o nouă carafă, apoi așază carafa pe masa străinului, muncitorilor uitând să le servească țuica promisă de acesta.

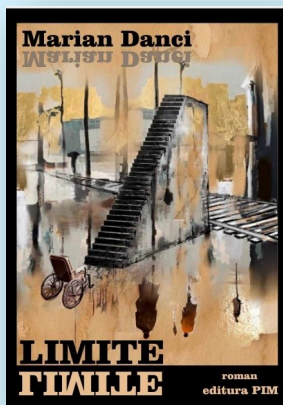
Au urmat explicațiile cerute de vârstnicul client, unele au fost oferite de către cârciumar, altele de către tânăr, cele mai multe fiind date de către străin, muncitorii, singurii care nu au participat la discuții, cu toate că și-au revenit din stupoare, au preferat să tacă și să asculte. Și atunci, vă întreb,

domnule judecător, i se adresează tânărul, dumneavoastră cum vă explicați toate acestea, Naiba să mă ia dacă știu, răspunde bătrânul, renunțând la formalism și la etichetă, ce știu însă e că sunt viu ca voi toți, de ce nu l-am văzut pe dumnealui în adăpost, iarăși nu am de știre, poate eram concentrat asupra discuției cu madam, oricum, îmi amintesc bine, eram extrem de nervos, voia să mă dea afară, că nu i-am plătit chiria pe ultima lună, așa că e posibil să nu-l fi observat din cauza nervilor și a concentrării pe disputa cu madam, Și v-a dat afară, întreabă partenerul de dialog, zâmbind ironic și așteptând un răspuns previzibil, convenabil teoriei sale, Poate că m-ar fi dat, dar de unde, casa a căzut sub bombe. Nu, nu acest răspuns aștepta junele, ceea ce aude îi încurcă și mai tare supozițiile, Deci nu locuiți la numărul șaptezeci și patru, la casa mare cu grilaj, insistă acesta sperând în continuare să afle ceea ce-și dorește, Tinere domn, am înțeles din toate explicațiile primite că ai lucrat acolo o săptămână întreagă la curățarea străzii, cum poți să-mi adresezi o asemenea întrebare, fără numai dacă ai cumva impresia că nu sunt în deplinătatea facultăților mintale, casa mare cu grilaj nu mai există, o știi dumneata, o știu eu, o știe toată lumea, Vă cer scuze, sincer, Eu, îl întrerupe bătrânul, locuiesc într-o mansardă la capătul dinspre apus al străzii cu grădini, și, ca să elimin din start și alte nedumeriri, până astăzi nu m-ați văzut pe aici deoarece am fost plecat la băi, nu veneam nici astăzi dacă nu mi s-ar fi făcut dor de amicul meu, cârciumarul, am venit din acest motiv, nu pentru vin, până la localul ăsta sunt atâtea altele în drum, Și madam cu servitoarea, întreabă crâșmarul, Ce-i cu ele, Unde locuiesc, Am înțeles de la un fost coleg de breaslă că undeva în centru, la o soră de-a lui madam, și că ar urma să se mute la casa ei de la țară, dacă nu cumva sunt mutate, posibil, n-am mai auzit de ele, Și poveștile oamenilor de pe stradă cum că ați murit în bombardament, intervine cu insistență adeptul teoriei universurilor paralele, Bine ai spus, povești, ce să zic, răutăți, invidii, ofuscări, ce mai, baliverne pentru impresie și epatare, Ceva totuși nu se leagă, perseverează tânărul muncitor, Anume, se arată bătrânul a nu înțelege, Nu știu ce să zic, pare a fi un vis, un vis din care ne vom trezi, nu mă îndoiesc de asta, dar poate numai unii dintre noi, Tinere domn, viața întreagă e un vis, Probabil în acest moment, într-un alt spațiu și alt timp, alții, dar tot noi, trăiesc fără a ști de existența noastră, sau știutori, poate tot într-o cârciumă, poate chiar în acest loc, Știi ceva, îi sare țandăra bărbatului cu pălărie, ia mai las-o moartă cu universurile tale, dacă ele există sunt numai în capul tău, la câtă țuică ai băut nu două universuri, ci o mie se învârt în mintea ta, dacă o mai ții mult așa te scot de la inimă și-ți retrag statutul de om de

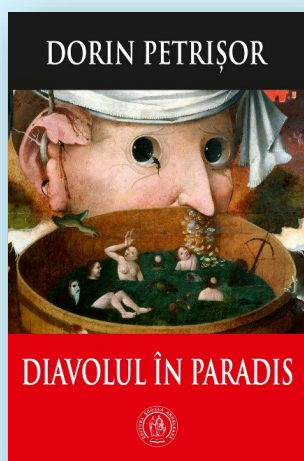
viitor, ia mai bine ieși tu pe fanta ușii afară, trage o gură, două de aer curat în piept și revino, poate astfel reușești să te cobori și tu printre noi, că prea ești cu capul în nori și cu judecata fixată pe drăconvenii citite prin cine știe ce cărți cu aiureli, meștere, ia fă lampă, că nu ne mai vedem unii pe alții, s-a lăsat înserarea. Cârciumarul apasă întrerupătorul aflat pe peretele din spatele tejghelei, în stânga uscătorului de pahare, aprinzând un bec mic, bolnav, spânzurat de tavan. Noi mai stăm, întreabă unul dintre muncitorii cu salopeta albastră pe tânăr, confirmând astfel supoziția omului de afaceri că junele e șeful echipei, Mai bem un rând și o luăm din loc, Meștere, mai adu-mi și mie vin, dar numai un pahar, că de mai beau încă o carafă mă apuc și eu de teorii idioate, zice clientul din provincie, apoi, către bătrân, stimabile domn, chiar nicio înghițitură, Nu, mulțumesc, de altfel e vremea s-o iau către casă, Mai am timp, meștere, să ajung la tren, La ce tren, intervine judecătorul, calea ferată a fost aruncată în aer, Ce ți-am zis, omule, sare cu reproș bărbatul asupra cârciumarului, de parcă acesta ar fi bombardat gara, acum ce mă fac, Dacă nu vrei să rămâi la mine, sau la un hotel, ai cursă în jur de două noaptea, încearcă să-l îmbuneze proprietarul birtului, Ce cursă, se arată atotștiutor judecătorul, poate mâine-dimineață, autobuzele de noaptea s-au scos de mult, de când cu restricțiile astea, eu, în locul dumitale, nu mi-aș mai obosi picioarele până la un hotel, mansarda amicului meu, o știu, e la fel de curată și de primitoare, De acord, încuviințează omul de afaceri.

Discuția este întreruptă de zgomote venite din stradă prin geamul bătut în scânduri, un huruit de mașină grea, glasuri răstite, militărești, țipetele unui copil, strigătele înăbușite ale unei femei, vociferări, lătrat de câine. Nedumeriți, bărbatii din cârciumă se întreabă din priviri unul pe altul ce poate fi, tânărul dă păhărelul de țuică peste cap, se ridică de pe scaun, hotărât să iasă din crâșmă casă vadă ce se întâmplă, mișcarea lui fiind însoțită de cea a străinului, animat de același gând, dar nu apucă niciunul să facă nici măcar un pas, că ușa cârciumii se deschide dintr-odată, cu un gest nervos, de mugesc țâțânile, și în deschizătura ei se ivește un soldat înalt, voinic și frumos la chip, îmbrăcat într-o uniformă neagră, lucioasă, cu pantaloni mulați pe picior, cu centură cu diagonală, bonetă pe cap și cu cizme ofițerești, unse și lustruite de țițiu iau ochii, poartă în mâini o armă cu pat rabatabil, scurtă și brunată, a cărei curea de piele stă întinsă peste umărul său drept, îi privește tăios, pătrunzător, și le ordonă cu voce severă și răstită, Afară. Cum cei din încăpere, luați prin surprindere și speriați, nu reacționează, soldatul îndreaptă arma spre bătrân și repetă, Afară, aveți două minute să îmbarcați. Încă

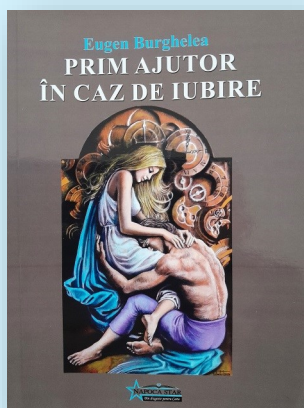
Cărți primite la redacție

Marian Danci, *Limite*,
Editura PIM,
Iași, 2024

Dorin Petrișor, *Diavolul în Paradis*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015

Eugen Burghilea, *Prim ajutor în caz de iubire*,
Editura Napoca Star,
Cluj-Napoca, 2022

buimaci, oamenii, sub amenințarea armei, îmbrâncindu-se, ies în graba cea mai mare din încăpere, ostașul, fără a închide ușa în urma sa, îi zorește, Hai, hai, cine depășește două minute primește un glonț în scăfărlie. În stradă, la vreo cincizeci de metri de cârciumă, aproape de casa funcționarului de la finanțe, staționează un camion uriaș, de culoare închisă, un fel de salon de campanie, în spatele căruia, vreo zece, cincisprezece persoane, bărbați, femei și un copil, sunt zorite de trei militari să urce sus, de o parte și de alta a cabinei, cu fața la trotuarul străzii, stau de veche două santinele, cu arma la sold, împietrite în poziția drepti, în cabină, șoferul, soldat și el, și un alt militar, posibil subofițer, lumina puțină nu permite a se stinge felul treselor, în spatele camionului așteaptă un automobil negru, în care nu se zărește a fi decât șoferul, Hai, hai, mai repede, că timpul ne presează, se aude iarăși vocea nervoasă, imperativă, a soldatului din cârciumă. Primii din micul grup împins de la spate sunt cei doi muncitori, urmași de tânăr și de străin ce aleargă umăr la umăr, îi urmează bătrânul, întregitorul formației fiind cârciumarul, ce ține aproape cu dificultate din pricina piciorului bolnav, soldatul, cu țeava armei proptită în spatele acestuia, îl impulsionează spre a nu rămâne în urmă. Omul din provincie, ajuns în dreptul camionului, își aruncă privirea spre ferestrele mici și pătrate, înșiruite în lungul salonului, și distinge în lumina palidă a uneia dintre ele două chipuri, le recunoaște cu surprindere, e madam și servitoarea, însă nu se poate concentra asupra acestei descoperiri că bătrânul, îmboldit din spate, îl împinge spre oamenii îngrămădiți la imbarcare. Îmbrânceli, comenzi ale soldaților, vociferări, scâncetele copilului, plânsul mamei, nimeni alta decât tânăra doamnă cu sifonul, și, surpriză, printre capetele a două femei, străinul îl zărește pe finanțist, el este, cu mustață, tuns scurt, purtând ochelari de vedere, doar pălăria îi lipsește, o fi pierdut-o în alergătură sau nu o fi avut timp să și-o pună, cel zărit, pentru o clipă, își aruncă ochii în direcția lui, privirile li se încrucișează, ascuțite ale unuia, rugătoare ale celui-lalt. Dar nu de finanțist are el vreme acum, un gând nu-i dă pace încă de la ieșirea din cârciumă, trebuie să le spună militarilor că el nu-i de pe această stradă, nici măcar din capitală nu-i, e dintr-un oraș de provincie, nu înțelege ce se întâmplă, de ce-i adună și unde-i duc, poate cei din altă localitate au scăpare, trebuie să afle, dar nu a îndrăznit să le spună, grabă mare, ordine repezite, împinsături, alergătură, însă acum, sosit în spatele camionului, până urcă cei din față, câteva clipe tot are spre a-i informa pe militari că el nu-i de loc din capitală, se uită în stânga, în dreapta, cu teamă, e un munte de om, și totuși frica îl face mărunț, neînsemnat, inima îi bate de stă să se spargă, își adună bruma de curaj, face un pas îndărăt, stârnind curiozitatea tânărului muncitor care-l observă, își apropie capul de urechea soldatului cel frumos și murmură temător, Știți, eu sunt din alt oraș, am venit în vizită, cred că se face o încurcătură cu mine, Treci în rând și lasă vorba, îl repede soldatul ale cărui priviri scânteiază straniu, înfricoșător, știu de unde ești, dar asta nu mai contează, odată ajunși la noi toți trebuie să dați socoteală, așa că gura și imbarcarea.

În timp ce urcă scara metalică, scurtă, a salonului, bărbatului îi cade pălăria din cap, vrea să o prindă, însă nu reușește, cineva îl înghiontește din spate, îi vin în minte cuvintele soldatului, oare ce a vrut să spună, se întreabă, apoi, în mod bizar, re trăiește clipa de liniște de după bombardamentul de astăzi, acea liniște mormântală, și din nou vorbele soldatului îi inundă mintea, în cele din urmă un gând fugărit îl face să tresară înspăimântat, soldatul acesta e frumos precum un înger al morții.

Marian Danci

Bătrânul care și-a pierdut mormântul mamei

Cu treabă la județ, la Casa de pensii, tatăl a trecut și pe la fiul său care trăia de câțiva ani în municipiu, într-o casă la marginea orașului. Când tatăl a apărut pe cărarea dintre meri, fiul crăpa niște butuci de stejar în grădină. A înfipt securea într-o buturugă, ieșindu-i bucuros în cale.

– Săru-mâna, cum de te-ai rătăcit pe la noi?

– Bine te-am găsit, mi-am completat vechimea la pensie, mi-a venit hârtia de la Baia Mare pentru perioada lucrată în cariera din Dealul Ștefăniței.

– Dar ești pensionat de câțiva ani, cum de mai descoperi încă vechime neînregistrată?

– Tare greu am aflat unde sunt arhivele, au trecut mai bine de patruzeci de ani de atunci, de când s-a făcut calea ferată Salva-Vișeu.

– Ai muncit mult timp acolo?

– Aveam aproape trei ani munciți la ei, mă ajută orice perioadă lucrată.

– Poate ai avut și salarii mari...

S-a uitat bătrânul căutând în jurul lui un loc să se așeze, avea de gând să-și amintească povestind câte ceva din tinerețe. I-a tras feciorul un butuc din grămadă într-o parte, l-a acoperit cu haina pe care și-o scosese după primele zece minute de muncă, poftindu-l pe bătrân, apucând securea cu gândul să-și continue lucrul, lăsând-o apoi de-o parte, așezându-se și el pe un butuc, pregătindu-se să asculte amintirile tatălui, prilej destul de rar.

– Nu m-am îmbogățit cât am stat la ei, dar am muncit mult și greu. Făceam ceea ce știam, dădeam găuri în stâncă, pentru dinamită. Lucram câte doi în echipă, stăteam agățați în frânghii pe stânci, unul dintre noi ținea burghiul greu de oțel cu două mâini, celălalt lovindu-l cu barosul, după fiecare lovitură burghiul trebuind rotit, pentru a scoate spărturile în afară. Asta o zi întreagă, schimbând doar rolurile din când în când. La un număr de găuri stabilite după un desen, artificierul le umplea cu tuburi de explozibil, adunând fitilurile într-o zonă în care se putea ajunge ușor, dar din care se și putea pleca, la fel de ușor și repede mai ales, fiind necesară o distanță de siguranță, obținută cât mai repede posibil. Vara ne omora setea, iarna, frigul. Aveam o ploscă de un litru legată la brâu, se golea repede, un coleg de muncă ne lăsa o sfoară cu un cârlig, ridica plosca pe care ne-o aducea plină după

câteva minute. Iarna se lipea burghiul de mânușile de pânză groasă, umplute cu lână de oaie. Fiecare gaură făcută era măsurată, noi fiind plătiți după adâncimea totală realizată într-o lună. Dar și piatra era de multe feluri, nimeream uneori un granit albastru cu o duritate de cânta burghiul, alteori parcă ne jucam. Era nevoie de multă piatră pentru terasamentul căii ferate, s-a deschis o carieră aproape de Dealul Ștefăniței, dar cum nu aveau meseriași, ne-au adunat din zonele cu tradiție în spartul pietrei. Trei ani au trecut destul de repede, munceam zi lumină, eram cazați în barăci de șantier, ne spălam în halăul de lângă fântână, mâncam conserve și slănină cu mămăligă rece, seara aveam o masă caldă, niște bucătari de campanie descântau o fiertură săracă, dar, după ce am trecut prin seceta din timpul serviciului militar de după război, viața în libertate era tare frumoasă. Când nu lucram duminica, pe vremuri ploioase, tot șantierul se muta în pădurile din apropiere, culegeam ciupercile cu sacul, făceam tocănițe cu jumări din slămina adusă de acasă, restul le uscam forțat la soare. Erau vremuri grele, dar se simțea pe șantier credința în nevoia și folosința a ceea ce făceam. Chiar și localnicii, oameni de la munte, crescători de animale, cu terenuri arabile puține și slabe pe care puneau mai ales cartofi și ceva mălai, săraciți de animale care le-au fost rechiziționate în timpul războiului, neîncrezători la început, chiar și ei se lăsau prinși în întrecerea generală, așteptând cu nerăbdare primul tren care-i va duce la Salva, aproape de Năsăud, sau la Vișeu.

– Am ascultat cu mare drag, am mai înțeles ceva din viața grea pe care ai dus-o, acum te-aș întreba, dacă ai vrea să-mi răspunzi. Cum te simțai atunci, ce așteptai de la viață, ce-ți doreai mai mult, erai fericit, erai mulțumit de viața dumitale?, s-a eliberat fiul de cele câteva întrebări care zăceau în mintea lui așteptând ocazia de a ieși la lumină.

– Dă-mi și mie o secure să te ajut! Îți povestesc în timp ce lucrăm.

– Stai liniștit! Am timp să-i termin, nu-i mare grabă, până la toamnă au vreme să se usuce cât mai bine.

– Adu-mi o secure! a revenit bătrânul, bărbat în putere, învățat din greu cu munca, scoțându-și haina și așezând-o pe butucul acoperit cu haina bă-

iatului. A trecut pe partea opusă a grămezii de butuci, să nu se lovească reciproc cu vreun lemn sărit aiurea, povestind cu voce scăzută:

– Măi băiete, voi trăiți bine, și noi la fel, acum, atunci eram atât de săraci că nu aveam nici opinci în picioare. Nu ghete, opinci. Primul meu serviciu știi care a fost? Măturam zăpada din calea mocăniței care mergea până în inima munților, aducând lemn în vale. „Regna”, sufletul economiei locului, circula pe o cale ferată îngustă ce fusese construită prin anii treizeci, după inaugurarea șantierului de către regele Carol al II-lea în anul 1933. La patrușprezece ani am început activitatea în carieră, mai întâi cu munci ușoare, după care am început să mă agăț de stânci, pentru a fi mai bine plătit. Fiind mulți copii, pământul puțin, nu puteam trăi dacă noi, băieții, nu ajutam familia, de cum eram acceptați la muncă, chiar și scăpând-o de povara creșterii noastre. Ce puteam eu să aștept de la viață? Să am câțiva bănuți, la început să mă satur de mâncare, apoi să-mi iau o pereche de ghete și o hăinuță mai groasă. M-am însurat târziu, după ce mi-am făcut un rost, mamă-ta era atât de frumoasă! După ce v-ați născut voi, toate grijile ni s-au dus acolo. Restul știi, ce nu știi, îți voi povesti și altădată.

Povesteau de una, de alta, grămada de butuci scădea, l-a strigat soția pe tânăr să meargă în casă.

– A sunat maică-ta, a murit mama tatălui tău. Vezi cum îi spui...

S-a întristat bătrânul, s-a dus la cișmeaua din curte, și-a spălat mâinile, le-a trecut și peste față, nora sosise deja cu un prosop curat, amândoi tinerii se molipsiseră de la tristețea lui.

– Aș fi vrut să o mai văd măcar o dată, în viață! a rostit bătrânul cu voce gătuită. Dacă așa a vrut Dumnezeu... rămâneți sănătoși! a mai spus bătrânul pornind pe cărare cu privirea în pământ și cu haina peste braț.

– Stai să mănânci ceva, apoi pleci.

– Nu stau, sper să prind trenul, vreau să ajung în seara asta la mama.

– Bine, să ne anunți și pe noi când e înmormântarea! Du-te în stația de la piață, e mai aproape decât până în autogară! Săru-mâna, drum bun!

A așteptat bătrânul o jumătate de oră, un autobuz cu plecare la orele 17 a intrat în stație deja plin cu oameni, navetiști din satele județului care se întorceau acasă. În stație așteptau aproape la fel de mulți doritori, a început o îngrămădire generală, neorganizată, nimeni nu era dispus să aștepte încă trei ore până la ultima mașină. Neavând altă soluție bătrânul a intrat și el în grămadă, încet, încet a ajuns la scara autobuzului, a intrat înăuntru, a dus mâna la buzunarul din spate să-și scoată portofelul pentru a plăti biletul, dar buzunarul era gol. Și-a

dat seama instantaneu că nu mai are nicio șansă să-l găsească, cel care i-l furase fiind deja departe, sigur nu avea intenția să urce, a încercat să-și ascundă disperarea cât mai repede, noroc că-l cunoștea pe șofer, care i-a acceptat explicația compătimindu-l cu adevărat. Nu-i părea atât de rău bătrânului după bani, nici nu erau foarte mulți, vreo două sute de lei, necazul lui era că-și pierduse toate actele a căror refacere necesita mult timp și alți bani.

Ajuns acasă, primul lucru făcut a fost să sune un nepot care avea telefon, să afle amănunte, asta în contextul în care bătrâna mamă era dată în grija lui, el trebuind să se ocupe de toate cele necesare pentru înmormântare. Uriașă i-a fost mirarea când nepotul i-a spus că buna trăiește, chiar azi a văzut-o, nu știe să i se fi întâmplat ceva, dar pentru siguranță să sune peste zece minute, merge să verifice mai sigur. Speranțele renășteau în inima bătrânului fiu, ușurând acceptarea pierderii suferite la urcarea în autobuz. Într-adevăr, telefonul al doilea i-a confirmat faptul că bătrâna trăia, vestea falsă ajungând la urechile soției, din gura unui văr al soțului, din sat, care de fiecare dată când trecea pe la ei era beat și infometat, căutând cu dezinvoltură prin oalele din bucătărie. Probabil, pentru a face impresie a inventat moartea, sperând să capete mâncare, ceea ce s-a și întâmplat.

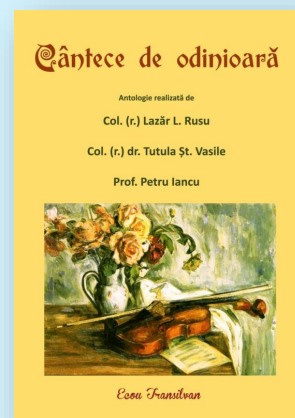
Nu mai avea importanță, toate erau la locul lor, actele se puteau rezolva, pierderea banilor nu era o tragedie, Dumnezeu va avea grijă de hoț, bine că trăia bătrâna. Și bătrâna a mai trăit încă vreo zece ani, purtându-și singură de grijă zi de zi, urmărită îndeaproape de fiul de la oraș, care, pensionar fiind, o căuta tot mai des, afirmându-și într-o vreme tristețea că bătrâna vedea foarte rău și-și gătea mâncare pe pipăite, în condiții neigienice. Noroc că toate ingredientele erau fierte, trecute prin foc. Ajungând oarbă de tot, s-a mutat la una dintre fiicele ei din sat, căreia, înainte de a-i înmormânta soțul, i-a îngropat fiica și ginerele, care își înmormântaseră fata, ca urmare a unui accident de mașină. Moartea se desfăta în neamul lor, uitând de bătrână.

Dar a venit și vremea ei, a bătrânei mame, bunicii, să plece, să lase totul trecând într-o lume mai dreaptă, mai bună. Locul de veci care i-a fost destinat nu mai era lângă soțul ei, mort cu cincizeci de ani înainte, dintr-un singur motiv, nimeni nu mai știa unde este mormântul lui, al tatălui, bunicului, vecinului. Primăria nu avea o hartă a mormintelor, atribuirea se făcea în teren, nu era sigur că nu nimerești, mort fiind, chiar deasupra dușmanului tatălui tău, de-o viață. Se săpa acolo unde nu existau urme ale vreunei înhumări, mai vechi sau mai recente. A primit și bătrâna un loc, neted și verde,

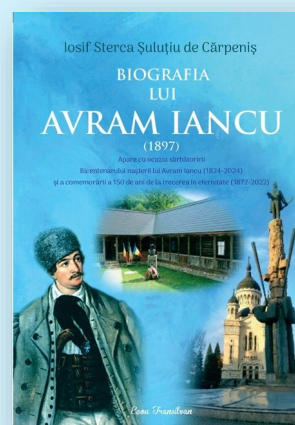
să-și doarmă somnul de veci. I-au săpat groparii locașul, s-a adăpostit întru eternitate femeia, crucea de lemn de brad, la fel cu sicriul ce o adăpostea, a rezistat câțiva ani, sicriul, topindu-se, a redat-o pe femeie pământului din care se ivise cu peste nouăzeci de ani mai înainte, crucea putrezită și căzută nu făcea decât să lase locul disponibil altui trup părăsit de suflet, peste câțiva ani, nu prea mulți. Bătrânul fiu care între timp își mai pierduse din mobilitate, după o vizită în țințirim, în care a mai recunoscut ridicătura de pământ de deasupra mamei sale, a târguit cu un nepot, căruia-i vânduse casa bătrânească și mălăiștea din față, să-i facă mormântului mamei sale un brâu din beton, hotar de neuitat între viață și moarte. Pământul este viu, pământul se mișcă, înghite tot, oseminte, istorie, povești de viață, amintiri vesele și dureroase. La câțiva ani de la târgul cu nepotul, la o expertiză de cartografiere a terenurilor comunei, bătrânul a constatat că un teren destul de însemnat ca suprafață, era asumat de nepotul căruia-i ceruse să facă mormântul mamei sale, asumare unilaterală, abuzivă, ilegală, demontată în cele din urmă. Dar nepotul nu făcuse, până atunci, mormântul bunicii. Demolase casa bătrânească, își făcuse o casă mare, cu etaj, uitând de înțelegerea cu bătrânul său unchi, uitare definitivă datorită dovedirii mârșăviei funciare descoperite la acțiunea de intabulare. Au mai trecut câțiva ani, într-o toamnă ploioasă, de luminație, de ziua morților, bătrânul fiu a cerut ajutorul fiului său, s-a dus cu mașina până la poarta țințirimului, a trecut dincolo de zidul din pietre de râu, a luat-o în stânga potrivit amintirilor, dar nu mai era sigur unde este mormântul mamei sale. Crucea de lemn lipsea, repere exterioare nu mai existau, prunii altădată apropiați mormântului dispărând și ei, movila de pământ se topise, pământul înghițise totul, fără urmă. Oricât s-a socotit bătrânul, încercând din memorie să-și amintească, nu a reușit să fie sigur. Nu știa și pace, nu mai recunoștea locul, terenul era neted, mormintele vechi de zeci de ani erau topite, pierdute în reliefurile zonei, cam pe-acolo, zicea el, mai la vale, morminte noi, proaspăt acoperite marcau terenul, fără însă a putea desluși unde odihneau vechii locatari ai țințirimului. Suferința lui uriașă, definitivă, fără leac, și-a ascuns-o de toți, mărturisind-o fiului lui cu câteva luni înainte de a muri, îi era rușine să afle lumea că și-a pierdut mormântul mamei, după ce al tatălui era dispărut de zeci de ani. Toată viața lui după pensionare alergase după terenuri, muncea enorm, cumpăra terenuri, muncea și mai mult, făcea bani, se și judecase în tribunal cu niște vecini, dar cel mai mic și cel mai important teren din viața lui, mormântul mamei sale îl pierduse, îi fusese furat de pământul strămoșesc în complicitate cu neglijența, uitarea și răutatea omenească. S-a trezit, deodată, fiu fără părinți, mormintele lor i-ar fi dat cumva o legitimitate pământeană, venea de undeva, avea un loc de pornire în lume, dar așa nu mai avea nimic, totul era pământ, totul era uitare. Oricâte lacrimi ar fi vărsat bătrânul, tot singur ar fi rămas. Singur și neiertat pentru pierderea istoriei neamului, neiertat cel puțin de el însuși, vindecat însă într-o clipă, prin forța unui gând nou, prin puterea covârșitoare a iubirii pentru mama lui și a credinței în Dumnezeu.

– Iartă-mă, te rog iartă-mă! nu mai e mult și ne vom întâlni, te voi găsi... va fi bine.

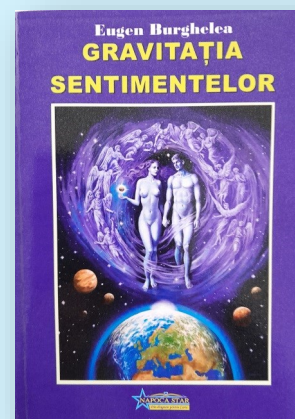
Cărți primite la redacție

Cântece de odinioară, Antologie realizată de Lazăr Rusu, Vasile Tutula și Petru Iancu, Editura Ecua Transilvan, Cluj-Napoca, 2019

Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș, Biografia lui Avram Iancu (1897), Editura Ecua Transilvan, Cluj-Napoca, 2021

Eugen Burghilea, Gravitația sentimentelor, Editura Napoca Star, 2023

Viorel Dădulescu

Douăș'două

– Mă duc să-mi iau țigări, am mormăit și am ieșit repede, înainte ca cineva să apuce să spună ceva. Ușa s-a trântit singură în spatele meu și, după câțiva pași, mi-am ridicat gulerul de la haină. Degeaba. Picuri mărunți continuau să mi se prelingă pe ceafă. Oare când s-o fi apucat să plouă? Parcă încerca să iasă soarele cu două minute mai-nainte. Așa o ținea de săptămâni bune. Când nu ploua, era ceață. O ceață care cobora parcă și sub primul etaj al caselor a căror tencuială prăfuită mărginea trotuarul ud și care, dimineața devreme, aluneca între cele două maluri ale râului, formând încă un râu, ce plutea deasupra celui-lalt, și din care, când și când, se iveau păsări rătăcite ce zbierau sacadat, parcă răsând de toată lumea. Am dat să trec strada. Fix pe mijlocul zebrei venea, măriestuos și legănat, o găscă. Albă. Mai albă decât dungile pe care înainta cu importanță. O Dacie galbenă așteptă cuminte să treacă Măria Sa. Nu se grăbea. Deloc. A pășit liniștită peste bordură și s-a oprit. Stăteam încremenit chiar în fața ei, reprezentând un obstacol, așa că m-a ocolit. După o clipă de ezitare a luat-o hotărâtă la stânga, mergând cu convingere tot pe mijlocul drumului. De-o parte și de alta, niște siluete fantomatice se mișcau parcă fără s-o observe, dar și fără să îndrăznească să calce pe liniile imaginare ce îi trasau un culoar propriu, pe care se deplasa preocupată, ca o persoană cu o treabă importantă de rezolvat. De la o vreme am pierdut-o din vedere, dispăruse în ceață. Mergea spre gară. Probabil vrea să ia trenul, mi-a trecut prin cap. Am traversat strada. Dacia galbenă plecase de mult, și am intrat în magazin.

– Ce să vă dau?

– O găscă, am zis cu voce politicoasă.

– Ce?

– O găscă, repetai cu convingere. Înaltă și suplă, îmi zâmbea. Pe zi ce trece parcă se făcea tot mai drăguță. Poate crede că încerc să-i fac curte, mi-am zis, așa că i-am zâmbit și eu. Pe cât se poate, oamenii nu trebuie dezamăgiți.

– Un pachet de SG roșu.

– Douăș'două de mii esge-ul, s-au scumpit chiar de ieri, mă informă, zâmbind în continuare. Chiar că era drăguță. Blonduță și drăguță. Casa de marcat zdrăngăni, și apoi m-am trezit din nou în stradă. N-aveam niciun chef să mă întorc așa de repede la birou. Oricum, barul era mult mai aproape. La doi pași. La teigheaua lungă, înaltă și îmbrăcată în tablă zgări-

ată și udă, se purtau discuții animate, din care nimeni nu înțelegea nimic. Un zumzet fără sens. Am așteptat cuminte să-mi vină rândul. Eu sunt cel mai mare stelist al vieții mele, rosti sentențios o scurtă de piele lucioasă înainte de a deschide o ușă care lasă să pătrundă în aerul îmbâcsit de fum eterna miasmă a tuturor toaletelor publice. Dispăru înainte ca difuzorul să răcnească of, inima mea.

– Mai dă-mi una!

Continuă să spele ostentativ același pahar ciobit, în timp ce scrumul țigării de sub ușoara umbră de mustață ce-i încadra rujul prea strident se scutura nepăsător, dizolvându-se în șuvoiul anemic de apă. Se vedea de la o poștă că nu-i convine ceva sau cineva.

– Ce să fie?, întreabă răstit.

– O vodculiță, doamna Măriuță, spuse grăbit bărbatul, începând să agite câteva hârtii de culoare incertă.

– Douăș'două, rosti și mai răstit, cu o voce ascuțită, nepotrivită cu silueta ei lăbărtată.

– Păi cum douăș'două, că era douăzeci... Da' de ce-ați mai scumpit-o?, se auzi întrebarea ce se voia nedumerită, în timp ce îi întindea hârtiile din mână.

– Da' de ce nu? Hai, nu mă mai ține aci. Zi ce-ți dau. Și, fără a mai aștepta un răspuns, turnă cu atenție ceva dintr-o sticlă în paharul ciobit pe care i-l împinse rapid, după care trânti banii în sertarul deschis.

– La dumneavoastră ce să fie?, mi se adresă, fără a-l mai băga în seamă pe cel din fața mea.

– Tot o vodcă, am spus pe un ton neutru.

– De-a noastă să fie?

– Sigur. Și un pahar cu apă, am adăugat, cât mai amabil cu putință.

– Douăș'două de mii. Că și ăsta, răbufni cu ciudă înspre omul care-și recuperase paharul și se îndrepta acum clătinat spre fundul încăperii, bea de azi-dimineață tot vodcă, și acuma nu mai știe cât face.

N-am comentat, am clătinat din cap în timp ce plăteam, am refuzat cu un gest ce se voia generos restul de câțiva lei, mi-am luat paharele, cel cu apă era cu ceva mai înalt și, în timp ce difuzorul se jelui of, viața mea, m-am strecurat în spatele uneia dintre mesele scunde și șchioape. Am așezat paharele pe tabla roșie, având grijă să nu se verse, și am împins spre margine cele două sticle goale de bere. Din scrumiera plină de mucuri am recuperat un capac de ta-

blă, pe care l-am potrivit sub unul dintre picioarele metalice ale mesei. Cum totul părea a fi acum mai stabil, după ce Ghiță Universalu' a anunțat solemn că dedicația asta îi pentru nașu' Dumitru Șumău de la Strehaia, am împăturit cu grijă staniolul de la pachetul al cărui roșu îl făcea aproape invizibil pe masă, mi-am aprins o țigară și am luat prima înghițitură de vodcă. Discuțiile aprinse de mai înainte se calmaseră, iar afară continua să plouă sâcâitor.

– E liber să stau și eu aci?, se auzi chiar lângă mine.

– Sigur, poftiți, am spus uitându-mă cu regret la scaunul liber, dar în timp ce omul cu pălărie se gândea ce să facă mai întâi, să se așeze el sau să-și așeze paharul, cineva din apropiere îl îmbie:

– Da' hai aici, vecine, lasă, nu-l deranja pe domnu'...

– Mă scuzați, rosti el după ce se convinse că invitația aparținea unei fețe ce îi părea binevoitoare.

– Nicio problemă, m-am adresat cu căldură spatelui ce se îndrepta deja spre masa vecină. N-aveam chef de povestit, preferam să mă uit pe fereastră la umbrelele ce încercau să se evite una pe cealaltă, și cum scurta lui mov cu mâneci albe și pălăria domnească, cu bandă neagră, nu formau un ansamblu care să promită o discuție cât de cât interesantă, am înghițit ușurat încă o gură de vodcă. Frații nu mă înțeleg, prietenii e greu să aleg, zbieră nostalgic Universalu', iar comeseanul meu de o clipă se lăsă greoi pe scaunul alăturat, ce părea prea scund pentru el.

– Da' n-ați lucrat la moară în Baci?, sună încercarea de a stabili un început de conversație.

– Nu, vecine, am fost mecanic la gară, zise cel cu invitația.

– Și eu, tot mecanic, da' la moară în Baci, spusese grăbit, scoțându-și pălăria, bucuros că de-acum a descoperit ceva ce îl apropie de noul interlocutor.

Mi-am mutat privirea spre aparatul mare și negru, în butoanele căruia cineva bătea cu înverșunare. Alții doi stăteau în spatele lui, sugând din sticlele verzui de bere, chițibușând în pauzele dintre înghițituri. Stăteau încordați, complet absorbiți de ecranul întunecat pe care figuri și cifre se răsturnau alandala, iar comentariile monosilabice pe care le făceau trădau niște cunoscători. La un moment dat s-au relaxat, unul a răs scurt, cu superioritate și cu oarecare satisfacție, iar cel de la aparat a scăpat cu năduf un futu-i pocheru' soarelui, după care a început să se caute în buzunarul de la spate al pantalonilor prea largi pentru el, comandând cu prefăcută autoritate încă un rând. Toți așteaptă să le dau, înapoi n-am cum să iau, comentă de această dată cu o voce mai înaltă Universalu'. Am desprins mecanic eticheta uneia dintre sticlele goale de pe masă și am început să o răsucesc între degete. Uită-te sub capacele sticlelor și până în 22 iunie poți câștiga unul dintre cele 22.000 de seturi de pahare semnate de personalități reprezentând adevărate povești de succes românești, mă îndemna textul

de sub emblema fabricii de bere cu nume nemțesc. Paharul începea să se golească, așa că am încercat să amân plecarea aprinzându-mi încă o țigară. Prin dreptul ferestrei treceau aceleași umbrele, de parcă cei care le purtau s-ar fi întors din drum pentru a mai defila încă o dată în fața asistenței de la o prezentare de modă.

– Și pe mine m-o bătut doamna învățătoare, se auzi deodată de la masa alăturată. Cu rigla în palmă m-o bătut. M-am uitat din nou spre el. Acum își ținea pălăria cu bentiță de mătase pe genunchi. Să tot fi avut vreo 60 sau 65 de ani, era la acea vârstă incertă la care, odată ajunși, unii bărbați par să încremenească într-o fizionomie pe care timpul nu mai reușește să le-o schimbe.

– Mă, tu nu știi nici măcar să numeri, îmi zicea. Că mă tot întreba, câte degete ai tu?, și io îi spuneam douăș'două. Și jap, și iar jap, cu rigla în palmă. Și lu' tata i-o zis, băiatu' îi în clasa a patra și nu știe să numere, și atunci să te ții... că-și scotea cureaua de la pantaloni. Cristoșii, Dumnezeii și praporii tăi de golan, io te port la școală și tu mă faci de rușine? Când era mânios nu mai asculta pe nimeni, orice i-ai fi zis.

Dușmanii-mi dau târcoale, păsări răpitoare, coborî vocea lui Ghiță din înaltul tavanului, pe când îl priveam acum cu compătimire. Trebuie să-l fi durut cu adevărat, și nu numai palmele ori pe unde o fi fost altoit cu cureaua, dacă-și mai aducea aminte de asta, după atâta vreme.

– Da' uită-te și dumneata, și își puse pălăria pe un scaun, cum stă de-adevăratelea treaba. Acuma să mă ierți dacă-mi miroso un pic picioarele, continuă desfăcându-și șiretul de la pantoful din lac negru, numai potrivit pentru nuntă. Șase îs, nu?

Într-adevăr, șase degete se înșirau frumos, stând unul lângă celălalt, ca la expoziție, fără să se înghesuie unul în celălalt.

– Și șase îs și la celălalt, așa că împreună fac douăș'pe, și cu alea zece de la mâini, douăș'două. Așa că io știam să număr, numa' tata și doamna credeau că nu, încheie victorios, băgându-și piciorul în pantof și renunțând să-și mai ia și ciorapul, pe care-l îndesă în buzunarul scurtei mov cu mâneci albe. Da' tata nu m-o pus niciodată să număr în fața lui, ca să vadă dacă dreptu-i ce zice doamna, mai spusese cu voce tremurată, convins pesemne că tatăl i s-o fi dus pe lumea cealaltă necăjit rău de tot că are un fiu care nici măcar nu știe să numere. Of, viața mea, că n-am făcut ce se putea, se tângui cu jale Universalu'. Lacrima aia răzleață să fi fost de la fumul de țigară?

Am stins țigara fumată pe jumătate, am înghițit ultima urmă de vodcă din pahar și am ieșit în stradă. După doi pași mi-am ridicat gulerul de la haină, însă picuri mărunți continuau să mi se prelingă pe ceafă. Zi de zi sperați să mor, da' eu sunt nemuritor, cânta cu tandrețe în urma mea Ghiță.

Valer Pop

Băiatul de bani gata

Directorul de la o școală gimnazială, la sesiunea unor părinți, l-a chemat pe micul școlar Roby, copilul unic al unui baron local, și i-a zis:

– Bine, Roby! E adevărat că ți-ai bătut joc, ieri, împreună cu alți copii, de badea Ilisie, aruncând cu bolovani după el? Lui badea Ilisie trebuie toți să-i arătăm respect. El este veteran de război. Ai văzut că nu are un picior? Și-a pierdut piciorul pe front.

– Vă rog să mă iertați, domnule director. Vă rog să mă iertați, a suspinat copilașul cu obraji rotofei și scăldați de lacrimi.

– Să te iert? Foarte bine, numai că va trebui mai întâi să mergi să ceri iertare de la badea Ilisie. Bietul moșneag te va ierta bucuros. Numai după ce ți vei cere iertare de la el, voi putea să te iert și eu. Ai înțeles, Roby?

– Da, domnule director.

Roby s-a dus acasă și i-a spus tatăcului său totul. I-a spus mai ales obligația impusă de domnul director. Dar tatăl lui Roby era pe cât de bogat, pe atât de lipsit de bunul simț și de o creștere religioasă și morală. Când fiul său i-a amintit că trebuie să meargă să ceară iertare unui moșneag zdrențuros, a sărit ca mușcat de viperă și a urlat cât a putut de tare:

– Cum? Copilul meu, copilul milionarului Vasile Averescu să-și ceară iertare de la zdrențurosul Ilisie cel șchiop?! Na! Asta nu se va întâmpla niciodată! Știe dascălul Popescu cine sunt eu? Dacă nu știe, o să-i arăt eu momărlanului!

Cuvinte nesocotite din gura unui tată. Roby nu s-a dus să ceară iertare moșneagului. Ba mai mult, s-a arătat disprețuitor atât față de moșneag, cât și față de directorul școlii. Și copilul a crescut în acest dispreț față de cei necăjiți și neajutorați și față de superiori. Dar vorba românului: ulciorul numai atâta vreme merge la fântână până se sparge. Roby a devenit flăcău mare, și-a serbat majoratul, apoi a început să-și petreacă zilele cheltuind cu nemiluita din milioanele tatălui său. Când petrecea cu prietenii de seama lui, nu puteau bea doar o sticlă de șampanie, era mai interesant, credea el, să comande câte o roabă de sticle de șampanie, spre bucuria proprietarului restaurantului și a colegilor de petrecere. De mașini scumpe s-a săturat. Tatăcul i-a cumpărat și un helicopter. În fiecare zi făcea câte o trăsnaie, că nici poliția nu-l prea trăgea la răspun-

dere când încălca legea. Cu simple observații nu se îndrepta. Amărât de această purtare a fiului său, bătrânul Vasile Averescu a zis într-o zi unui prieten:

– Bade Dănilă, decât să-l văd așa cum îl văd, mai bine i-aș rupe gâtul!

Dar badea Dănilă, prietenul lui, i-a răspuns:

– Ai face un lucru fără rost. Și-l va rupe el singur. Nu te chinui tu să faci păcatul cel mare.

Câteva ani mai târziu, părintele Iuliu, duhovnicul unei pușcării, încerca să molcomească un tânăr pușcăriș care voia să se sinucidă cu orice preț. Era Roby Averescu. Nefericitul i-a povestit duhovnicului lucruri înfiorătoare din viața sa. Printre altele i-a zis:

– Părinte, eu sunt nefericit din ziua în care tatăl meu în mândria sa de milionar m-a oprit să cer iertare unui moșneag zdrențuros pe care l-am batjocorit aruncând cu bolovani după el. Mă amuzam când vedeam ce greu se ferește din fața bolovanilor, că nu avea un picior. De atunci a intrat în mine disprețul față de cei săraci și față de superiori. Am crezut și eu ca și tatăl meu că banul este totul în lume. N-am ascultat povețele directorului meu de școală, ale învățătorilor mei și nici ale preotului. Nu am ascultat nici măcar sfaturile oamenilor necăjiți și bătuți de soartă, care n-au bani, ci numai ideal, și care îmi păreau niște rămași de lume. Pe toți i-am disprețuit. Și fără să întind prea mult vorba, vreau să vă spun că am devenit un pierde-vară, apoi un destrăbălat și, în cele din urmă, un criminal. Acum stau aici la răcoare de mai bine de cinci ani și mai am încă alți doisprezece de stat pentru a-mi ispăși păcatele tinereții și mai ales păcatul mândriei pe care mi l-a înfipt în suflet tatăl meu. Îmi dau seama că diavolul mereu mă îndeamnă să-mi fac sfârșitul!

– Bine, Roby, i-a zis preotul, doar că tu ești creștin și trebuie să-ți porți crucea cu răbdare și umilință. Roagă-te cu evlavie, fă pocăință, căiește-te de toate fărădelegile tale, și bunul Dumnezeu îți va ajuta să-ți poți purta crucea pe care ți-ai făurit-o!

Cuvintele preotului nu au avut răsunet în sufletul ruinat al lui Roby, din care mândria a spulberat orice credință.

Câteva zile mai târziu trăgeau clopotele pentru înmormântarea lui Roby.

Lucian Claudiu Grapini

Încleștarea

Vârfurile molizilor se unduiesc ușor sub adierea domoală a vântului. Luna coboară tot mai mult pe cerul senin, iar câteva stele mai strălucitoare încă dăinuie. După creasta muntelui celui înalt și prăpăstios se vede o geană de lumină roșiatică, anunțând răsăritul. E o dimineață neobișnuit de friguroasă pentru începutul lunii septembrie. Bruma groasă lăsată în timpul nopții face pajiștile montane să lucească. În pădure e încă întuneric.

Ursul se ridică din culcușul său, o groapă săpată la temelia unei stânci, cască, apoi se întinde prelung, dezmoțindu-și trupul după orele de somn. Poate că ar mai fi zăbovit în locul de culcare, căci e bine ales, ferit de vânturi și de ploi, dar adierea matinală l-a întâmpinat cu un miros irezistibil, cunoscut prea bine, un miros de carne proaspătă. Trece de bușteanul mare și plin de mușchi prăvălit la câțiva metri în fața adăpostului său, se ridică în picioarele dindărăt și întinde botul ca să adulmece cât mai bine mireasma aceea care l-a trezit din somnul odihnitor. După ce a aflat direcția în care trebuie să o ia, ursul pornește agale printre copacii înalți. Nu e prea flămând, dar nici nu poate rata o asemenea ocazie.

E mare, lung și solid, mușchii puternici fiindu-i acoperiți de grăsimea de care are nevoie acum, spre sfârșitul anului, înainte de a veni vremea cu adevărat rece. E brun închis, cu un colier auriu ce începe dintre umeri și coboară până aproape de pieptul lat. Nu mai e tânăr, însă nici prea bătrân. După ce a ajuns matur, a mers cam pe unde a vrut și a mâncat aproape tot ce a pofțit. În cei douăzeci de ani de viață a trecut prin multe. Pe corpul său puternic se văd urme ale luptelor purtate. Pe fruntea lată și pe bot se pot vedea două dungi subțiri și mai deschise la culoare, cu păr scurt, avute de când a devenit stăpânul pădurilor din acest ținut. S-a luptat cu un alt urs la fel de voinic, dar bătrân, regele de atunci, pe care l-a învins în luptă grea și l-a alungat din părțile astea, iar cele două dungi sunt singurele rămase nevindecate complet în urma bătăliei lor. Pretendenți la tron a avut și el, însă i-a dominat și i-a respins pe toți, fără semne rămase pe trup. Pe umărul stâng are o umflătură cât un măr mic, abia vizibilă prin blana groasă. Acolo stă învelit un glonț primit, cu mai mulți ani în urmă, de la un vânător, în vreme ce se hrănea cu pofță dintr-o grămadă de boabe de porumb puse în mijlocul pădurii anume ca să-l ademenească. Se apropiase șovăitor de pomană îmbietoare, fiindcă mai trecuse printr-o situație asemănătoare în tinerețe, la puțin timp după despărțirea de mamă-sa și de fratele său. Atunci se alesese

doar cu o spaimă zdravănă și cu o lecție importantă, deoarece glonțul nu-l nimerise, însă a doua oară lucrurile se desfășuraseră diferit. Fiind proaspăt ieșit din iarna grea, îl rodea foamea. Se uitase mult în jur și adulmecase cu foarte mare atenție înainte de a ieși în luminișul unde era lăsată momeala. Pășania din trecut îi era încă vie în minte, însă nu îndeajuns de puternică pentru a-i fi copleșit instinctul de a se hrăni. Chiar și când începuse să se desfete, ceva îi spunea să rămână mereu atent, gata de fugă sau de apărare. Când glonțul îl lovide în umăr, mormăise cumplit și o luase la goană cu o iuteală ameteitoare pentru o dihanie de talia lui. Norocul îi surâse iar, cum îi surâse și vânătorului, căci ursul o luase într-o altă direcție. Dacă drumurile li s-ar fi intersectat, prada ar fi devenit prădător și, cu siguranță, l-ar fi sfâșiat în bucăți în câteva clipe. A bolit mai bine de o săptămână și a slăbit, însă corpul său viguros a biruit infecția și a reușit să vindece rana, rămânând doar cu glonțul închistat pe viață. De atunci, chiar dacă era măcinat de foame, nu s-a mai lăsat ademenit în astfel de curse, iar învățămintele acumulate de-a lungul timpului l-au ajutat să ajungă la această vârstă și să fie încă în putere. În partea dreaptă a șalelor are o cicatrice nu prea mare, aproape vindecată, făcută, cu mai puțin de o lună în urmă, de tăișul unui topor aruncat asupra lui de către un cioban de la stâna din miazănoapte. Toată viața lui le-a creat necazuri oamenilor veniți la munte să-și pășuneze animalele. Fiind mare și fioros, reușea mai des decât alți urși să răpească o oaie, o vacă sau chiar un cal slăbit și neputincios să scape prin fugă. Unii păstori reușeau să-l alunge mai lesne, alții mai greu sau deloc, după cum erau ei și câinii lor de mulți și de curajoși. Ultima dată a încercat să răpească un porc de la aceeași stână, dar a dat greș, întrucât mutarea era bine păzită de oieri mulți și de dulăi mari și neînfricați. Câinii nu i-ar fi creat dificultăți, dar oamenii devin periculoși când sunt mulți și le mai dau și câinilor un curaj nemaipomenit. După ce l-au fugărit o bucată bună, ursul a ajuns la marginea pădurii de molizi tineri de sub creasta muntelui, unde știa că va scăpa. Nici oamenii, nici câinii nu au curaj să se bage după el în desiș, întrucât acolo îi poate sfărteca pe toți, pe rând. Unul dintre ciobani a aruncat o bardă înspre el și l-a nimerit într-o parte, barda a căzut în iarbă, iar ursul dus a fost, s-a pierdut în pădurea întunecată.

După un timp, mirosul hanțului se simte tot mai aproape, amestecat acum cu încă unul, mirosul unui alt animal. Ursul ajunge în poiana unde se află scâl-

dătoarea folosită și de el când căldura e mare și muștele îl sâcăie neconținut. Pe suprafața apei e prinsă o pojghiță de gheață. Lumina e mai intensă decât în pădure, se vede mai bine, chiar dacă soarele încă nu a urcat pe cer. Ursul întinde nasul și adulmecă, cercetând atent, și vede un lup la vreo cincizeci de metri, în marginea cealaltă a poienii, aproape intrat în pădure. Lupul voinic și mai roșcat decât alții, cu urechea stângă ciuntită din vârf, așezat cu picioarele peste leșul mâncat mai mult de jumătate al unui mistreț tânăr, se uită fix la el. Se cunosc unul pe altul. Lupul e șeful haitei care cutreieră aceste locuri. Haita și ursul au fost mereu în rivalitate, furându-și prăzile. În primăvara trecută, după ce a ieșit din bârlog, ursul a găsit lupii mâncând dintr-un cerb doborât de ei. A încercat să le fure captura, dar erau opt cu toții. Haita, condusă de lupul cel mare și roșcat, l-a hărțuit, mai bine de o jumătate de oră, până la epuizare. Când se năpustea asupra unora, alții atacau din spate și-l mușcau de blană sau de piele. În cele din urmă, a renunțat și s-a întors mai târziu pentru a culege rămășițele stârvului. Însă asta a fost atunci. Acum, împrejurările sunt altele. Lupul e singur și știe că nu-i poate face față ursului. Ursul se apropie încrezător, cu capul lăsat în jos, și pășește apăsător, pentru intimidare. Lupul stă țeapăn peste prada sa și mârâie amenințător, fără a arăta semne de frică. Când ajunge la vreo douăzeci de pași, văzând că adversarul său nu are de gând să dea înapoi, ursul sare dintr-odată și aleargă spre el. Lupul face câteva salturi îndărăt și trece în spatele unui molid gros, de unde privește cum ursul se înfruptă din ce a mai rămas din godac. Hrănit fiind, nu zăbovește și se face nevăzut în adâncul codrului. Ursul termină de ales carnea de pe oase și renunță la resturile mai puțin hrănitoare. Se întoarce în poiană, se oprește la scâldătoare, sparge gheața subțire cu ghearele sale lungi, se adapă și se întinde în iarbă, cu botul pe labe, la marginea pădurii.

Ziua trece. Soarele încă scaldă împrejurimile cu razele sale calde și îmbietoare. Vântul puternic de pe creste poartă iarba și crengile jnepenilor după voia sa. Ici-colo se aud chemări înăbușite de păsări mici, ascunse bine prin vegetație, care se bucură de ultimele ore de lumină ale zilei. Câțiva corbi planează pe deasupra pădurii dese de conifere de la piciorul muntelui. Poate au prins un miros interesant care le dă speranța că vor afla o masă copioasă și apetisantă. Din când în când, se hârjonesc în zbor și se dedau la acrobații aeriene spectaculoase. Pe unul dintre versanții vârfului stâncos dinspre răsărit, ursul cel puternic se desfășoară cu afinele și merișoarele ce împânzesc coasta muntelui. Primele sunt mai dulci și mai gustoase, dar mai puține, vremea lor fiind aproape de sfârșit. Celelalte, deși acrișoare și încă mici, sunt foarte multe, timpul lor abia de acum începe. Pe un bolovan mare, în apropierea ursului aterizează un corb, care își înfoaie penele, bate energic din aripi și croncăne zgomotos în direcția animalului. Acesta din urmă ridică privirea și, timp de câteva clipe, se uită

nepăsător la pasărea gălăgioasă, după care își vede liniștit de festinul său. Corbul se așază pe o tufă de afin, culege tacticos fructele gustoase, apoi își ia zborul spre înaltul cerului, alăturându-se semenilor săi. După o vreme, ursul se oprește din păscut, se lasă în șezut și stă leneș să fie mângâiat de căldura soarelui târziu. Blana sa deasă strălucește de sănătate și vigoare. Vântul intens de pe coamă s-a domolit. Acum, vine o adiere din vale ce îi trece ușor prin păr cu o răcoare plăcută. Ursul închide ochii și se odihnește satisfăcut. Dar trândăveala îi este scurtă, fiindcă boarea aduce cu ea ceva demn de interes. Adulmecă atent și răbdător, iar nasul lui fin îl îndreaptă rapid spre sursa mirosului. La baza pantei, la vreo două sute de metri, lângă o stâncă înconjurată de un pâlâc de molizi subțiri și deși, o vacă tânără paște liniștită, fără să știe că e luată la ochi. Iarba proaspătă de la înălțime și lipsa de rutină au dus-o departe de pășunile mai joase, unde era mai în siguranță împreună cu suratele sale și cu păstorii care le îngrijesc. Ursul pornește în direcția prăzii, lăsat aproape de pământ, atât cât îi permite statura sa mare, în pas alert, dar prudent. Ajuns aproape de molizii tineri, face o pauză scurtă. Vântul îi bate din față și îi ascunde mirosul, juninca sură e cu spatele la el, iar alte vietăți care să-l dea de gol lipsesc. Șansa este, din nou, de partea lui. Din câteva salturi ajunge lângă ea. Aceasta, în cele din urmă, aude pașii grei ai prădătorului, numai că e prea târziu. Ursul se ridică în picioarele dinapoi, se prinde cu labele din față de umerii vacii, apăsând-o spre sol, și își înfige colții groși în grumazul ei. Juninca mugește și se zbate disperată, încercând să scape din prinsoarea morții, însă nu are forța necesară și cade pe o parte sub greutatea agresorului. Când să înceapă să-și sfâșie prada, ursul simte o izbitură dureroasă în coaste, care îl ia și-l aruncă pe sus până în molizii subțiri. Luat prin surprindere și buimăcit de-a binelea, îl cuprinde frica. Primul instinct îl îndeamnă să fugă în direcția opusă, dar calea e blocată de perețele înalt al stâncii flancate de arborii tineri. De atâtea ori copacii l-au ajutat și l-au ascuns, însă, acum, îi sunt potrivnici, sunt prea firavi, și el este prea greu ca să se cațare pentru a se salva. Cu toate acestea, când e încolțit devine cea mai fioroasă bestie, gata să se lupte până la moarte. Așadar, neavând cale de scăpare, se întoarce și-și măsoară adversarul. E un taur imens, de aproape o tonă, de două ori mai greu decât el. Ursul voinic a mai luptat cu tăurași și cu vaci mari, cărora le-a venit de hac, copleșindu-i cu forța sa. Dar nu a mai întâlnit vreunul precum cel care îl măsoară din priviri în momentul de față. Taurul e brun-închis, aproape negru, roșcat pe frunte și de-a lungul spinării și cu un inel albicios în jurul botului. Are gâtul vânos și gros aproape cât un trunchi de copac, coarnele îi sunt lungi, arcuite și ascuțite la vârf, iar picioarele, robuste. Arată ca un bour din vremurile de altădată. Își lasă capul în jos, boncăluind cumplit, și scormonește energic pământul cu picioarele din față. Încearcă să-și intimideze dușmanul, și, cum acesta nu mai

are unde da înapoi, lupta lor este iminentă. Salvată la timp, juninca s-a îndepărtat deja și aleargă speriată spre stână. Ursul clănțane amenințător, mormăie gros și calcă apăsător. Taurul pufăie, își îndreaptă coarnele înainte și pornește ca din pușcă spre dihania sălbatică. Ursul se ridică în două picioare și primește atacul din plin. Este împins până în stâncă și ajunge între coarnele taurului. Vârfurile lor ascuțite nu îl pot atinge. Puterea teribilă a taurului îl ținut în spatele în peretele de piatră și nu-i dă voie să se elibereze. Ursul încearcă să se apese apăsându-se cu toată greutatea sa pe capul taurului, mușcându-l și înfigându-și ghearele în gâtul acestuia. Rivalul îi răspunde numai-decât, strivindu-l și mai abitir. Văzând că nu se poate apăra cum trebuie din poziția asta, ursul se lasă ușor spre dreapta, își trece cu grijă piciorul drept din față peste coarnele taurului, îi cuprinde capul peste bot și i-l aduce cu toată tăria sa în sus. Încearcă să-i rupă gâtul, așa cum a mai făcut cu alte vite, numai că cel pe care caută acum să-l omoare e prea vânjos. Amândoi se află în impas. Niciunul nu-l poate învinge pe celălalt. Forțele lor imense se împuținează tot mai mult, suprimându-se una pe alta. Taurul alunecă și cade în genunchi cu piciorul stâng din față. Ursul bagă de seamă imediat și se întoarce și mai mult spre dreapta, prinde botul adversarului între fălcile sale încercând să-l sufocă. Puterile acestuia din urmă încep să scadă, sângele i se prelinge din nări, simte durerea tot mai tare, scoate limba afară și respiră pe gură, mugind înfundat sub strânsura prădătorului. Ursul, tot mai încrezător în victoria sa, simte brusc o durere ascuțită în partea stângă a pieptului, lângă coaste. Lasă botul buhaiului și respiră adânc, anevoios, durerea devenind năprasnică. Cornul drept al adversarului l-a pătruns, întâi doar cu vârful, apoi până la jumătate. Taurul simte și el forța scăzută dintr-odată a dușmanului său, se ridică în picioare și, cu putere redobândită, se împinge din nou în trupul acestuia. Ursul mormăie subțire, înnebunit de durere, simțind că i se apropie sfârșitul. Se trage cât poate de mult în dreapta, își înfige ghearele de la piciorul stâng din spate în gâtul taurului și, cu o ultimă efort, sare într-o parte și reușește să se elibereze. Își adună toate puterile și, învins, aleargă spre pădurea protectoare înainte ca rivalul său să apuce a-l ataca din nou. Taurul își revine din buimăceală și se întoarce pe loc cât poate de repede, însă ursul a plecat. Urmărește doar cu privirea cum acesta se îndepărtează. Își întinde gâtul plin de zgârieturi sângerânde, boncăluiește gros și mugește răsunător, știind că a ieșit învingător.

Soarele e aproape asfințit. Doar câteva raze se mai agață de vârfurile munților, în timp ce văile sunt cuprinse de umbră. Doi bărbați urcă grăbiți pe coasta muntelui, îndreptându-se spre stâncă mare înconjurată de molizi subțiri și deși. Unul dintre ei e tânăr, spătos și înalt, celălalt, cărunt, slab și scund.

- Bade, zice flăcăul, uite taurul lui Ionică!
- Îl văd. Ai luat cucuruzii cu tine?

– I-am luat. Hai să-l chemăm după noi și să-l ducem degrabă la mutare.

Cei doi se apropie de taur, îi vorbesc cu voce scăzută, blândă, și îl înbie cu știuleții aduși de omul tânăr. Animalul se apropie încet, îi recunoaște, mănâncă o parte din porumb și pornește agale după ei, obosit și străbătut de durere.

– Ce zici, mă, băiete?! L-a bătut și l-a alungat pe ursul ăla mare și afurisit.

– Crezi dumneata?

– Păi, cum?! Ăla a sărit și pe juninca mea, fără doar și poate. A avut noroc, săraca. De nu era namila asta cu ea, o găseam mâncată. Bine că ne-am ales doar cu atât. Bietul buhai! Tare ființă poate fi încât a biruit el fiara aia.

– Așa-i, dar uite ce răni i-a făcut.

– Văd. După ce ajungem, fugi repede pe coasta cu releul și îl suni pe Ionică. Spune-i să vină mâine cu noaptea în cap și să ne aducă antibiotice și licori de curățat rănilor. Altfel, cred că se infectează săracul animal și moare. Ori, dacă vrea, să vină să și-l ducă acasă, să-l poată trata cum trebuie doctorul veterinar. Oricum, săptămâna ce vine plecăm cu toată ciurda la vale.

– Bine. Așa am să fac. Dar de urs ce zici? Oare să fi scăpat?

– Nevătămat, sigur nu. După cum văd, l-a străpuns taurul bine cu cornul drept. Dar de-i mort ori nu, Dumnezeu știe. Vom vedea la anul, că, de va trăi, în toamna asta nu mai e în stare el de asemenea fapte vitejești.

Luna a devenit din nou stăpână peste bolta cerească, acompaniată de puzderia de stele licăritoare. Nu mai e așa de frig precum în noaptea trecută. Freamătul codrului se aude deslușit sub bătaia neconținută a vântului de toamnă.

O vulpe umblă sprintenă pe una dintre potecile pădurii. E mereu în alertă, se oprește, ascultă și se uită în jur cu atenție, deoarece vântul îi suflă din spate și nu-i permite să-și folosească nasul așa cum și-ar dori. Din fericire, strălucirea lunii răzbate cât de cât prin întunecimea pădurii de conifere. La un moment dat, vulpea ajunge într-un cot al cărării și simte că ceva se află în apropiere. Privește și mușină prudentă, după care înlemnește. În fața sa, la nici zece pași, sub rădăcina unui brad uriaș căzut la pământ, un urs mare stă culcat pe o parte, nemișcat, cu botul sprijinit în țărână. Pare mort, dar, după câteva clipe, pufăie o dată zgomotos și începe să respire cu mișcări ample, aproape agonice. Vulpea, speriată, și-a luat tălpășița. Ursul se ridică în șezut cu efort, privește în jurul său ca să vadă dacă nu s-a apropiat vreo altă dihanie de el. Mai zăbovește în aceeași poziție un timp, ca să-și adune puterile și să poată sufla mai bine, apoi se ridică greoi și pornește amețit spre bârlogul lui din inima pădurii.

Dan Filipoi

Supărări și griji înainte de înmormântare (După o întâmplare adevărată de la Șanț)

Se îmbolnăvește săracul Ion, după ce toată viața a avut parte doar de muncă din greu, ce să-i faci, dacă i-a trebuit să se însoare la gazde. Se putea și el odihni când se ducea să adape caii sau când trebuia ceva prin cele două grajduri cu animale. Se așeza acolo pe un scăunel pentru muls vacile și se odihnea răzimat de un perete, mai cliposea, căci de cum intra în casă îl purtau soția și soacră-sa ca pe un titirez.

Acum, fiind bolnav pe pat, nu mai putea face nimic. Noroc cu cele două femei care „știa” să-l încurajeze, adică să-l familiarizeze și mai bine cu moartea ce bătea la ușă.

Merge o vecină, într-o zi, în curtea lor, și soția, supărată, plângea de mama focului, încât inimă de piatră să fi avut și tot rămâneai mișcat de mila ei.

– Ce faci, lele Iustină?

– Apoi, ce să fac? Îs tare necăjită, răspunde Iustina, și o bufnește iar plânsul.

– Badea Ion, săracul..., zice vecina, dar nu-și termină vorba, că Iustina începe a se văita.

– Vaaai de mine, c-a muri! Tuluuoaiee, de ce mama posnii am vândut vițelul? Vai de mine ce-am făcut./ Trebui-mi-ar capul rupt./ Vai de mine ce-am lucrat./ Trebui-mi-ar capul spart... Amu ce-om tăia în pomene? Vai de mine...

– No, de ce te cânti, că doară nu-i mort?

– După vițel mă cânt, tuluuoaiee vițelul meu, tuluuoaiee pomenele mele...

– No, lasă-l în posnă de vițel, că-i tăia dumneata ceva, amu badea Ion...

– Eeee, săracul de el, o întrerupe Iustina, amu el îi mai mult dincolo decât dincoace, dar noi, săracele, de noi îi bai, că-i de socăcit și de făcut pomene, că la câtă lume are să vieeee... Zi și tu, judecă tu, că doară ești femeie cuminte, tu nu te-ai cânta, n-ai fi supărată că, având vițel fain și gras, l-ai vândut? No, mai fă pomene de ai cu ce!, și iar o podidește plânsul.

Întră amândouă în casă. În pat stătea badea Ion, bolnav, dar moralul îi era bun. Te și miri, la ce încurajări primea.

– Ce mai faci, bade Ioane?, îl întreabă vecina trăgându-și un scaun lângă patul lui.

– Amu ce să fac? Mi-o venit rândul și mie să mă hodinesc.

Bietul om, chit că era pe moarte, se bucura că, în sfârșit, are parte de odihnă.

Dar soacra aude discuția și intră și ea în vorbă, rostind cu glas tare:

– Amu el se pregătește să se ducă dincolo...

De prisos să spun că bătrâna se referea la lumea cealaltă.

– Da, amu el se pregătește să se ducă dincolo..., găsește de cuviință Iustina să repete spusele mamei sale.

– No, lăsați, că nu-i de se dus încă, zice vecina mai mult ca să-l încurajeze pe bietul om.

– Ba da, se duce, bine-ar fi să nu se și ducă. Tuluuoaiee, cine ne-a aduce fânul, cu cine-om culege năpcii, vai, mălaiul nostru, cine l-a căra în pod, vai de posna noastră...

Stă vecina ce stă, mai zice una, alta, apoi dă să se ducă.

– Auzi, Lizabetă, când a muri Ion, apoi să veniți și voi la mort, în privegi și la îngropăciune, striga când soția, când soacra.

Zilele trec. Bietul Ion trage să moară. Se adună lângă pat soția, soacra, copiii, nepoții, să-i fie alături în ultimele lui clipe de viață, însă, când să-i aprindă lumânarea, cele două, Iustina și mamă-sa, își aruncă ochii spre fereastră și o văd trecând pe stradă pe Viorica, o femeie pe care o chemau mereu la muncile câmpului, mai pe bani, mai pe una-alta: brânză, lapte, ouă, cartofi...

– Ni pe Viorica, mă, Iustină, exclamă bătrâna. Hai s-o arvunim la căpăluit, să nu apuce a făgădui altcuiva.

Ies amândouă val-vârtej în târnaț, uitând de lumânare și de jelitul la căpătâiul muribundului, și strigă la femeie:

– Mă, Viorică, să vii la căpăluit când te-om chema!

– Vin, lele Anghelină, vin negreșit, lele Iustină, stați liniștite.

– Mă, Viorică, să nu-ți punem deoparte ouă din cele ce s-or strânge la mort? Că nu ne-or trebui toate.

Doară știi și tu că ouă se strâng multe. Că femeile atâta știu, să aducă ouă și ouă, de gândești că avem de făcut papă în pomene!

– No, lăsați, nu grațiți amu de plată...

– Mă, da vreo două-trei găini, de-or zice femeile că-s ouătoare, să ți le ținem? Poate n-a trebui să le tăiem pe toate la mort.

– Iară grațiți de plată, lăsați, c-om vedea atunci, dar țineți, dacă vreți, cum știți dumneavoastră.

– Bine, Viorică, lasă că-ți pregătim noi mai multe, vezi tu câte se adună la mort. Îți mai punem deoparte și vreun picior de porc, o dărbă de slănină, că de nu te vei plăti la căpăluit, va rămâne arvună pentru cules, nu ne temem noi de tine c-o să ne rămâi datoare.

Pleacă Viorica, iar ele, mulțumite că au rezolvat și problema asta importantă, se întorc în casă, află că Ion a murit și se pun pe plâns:

– Vaaai, că te-ai dus Ioane...

Vine ziua înmormântării, îl prohodesc pe Ion în curte, îl plâng cum se cuvine, însă, din păcate, nu-l pot petrece la cimitir nici nevasta și nici soacra. De înțelese, erau și ele bătrâne și bolnave. După ce cortegiul funerar iese pe poartă și o ia spre cimitir, cele două intră în casă, iar bătrâna Anghelina se adresează socăciței:

– No, știi ce, mă, Octavie?

– Oare ce?

– Nouă i-amu ne dă să mâncăm, că au să vie oamenii în pomene și cine mai are grija noastră! Cine știe de ne-a mai rămâne și nouă ceva ori ba!

– Ce să vă aduc?

– Apoi, de toate. Întâi, zamă de toșmagi, dar știi cum, câte două polonice de pe fundul oalei, să fie toșmagi mulți, că nu ne place să hâlbărim, și unul de deasupra, să aibă stele multe. Apoi carne și ce mai ai pe-acolo, să ne vedem mâncate.

După ce se înfruptă din toate, își aminnesc că s-a făcut și aitură pentru masa de pomană.

– Auzi, zice Iustina. S-o prins bine aitu-ra?

– Da, ca stânca, lele Iustină.

– No, adă-ne și câte-un blid de aitură, să vedem și noi cum ți-o ieșit.

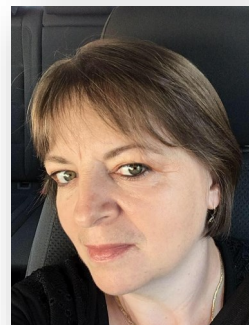
– Așa dară, să ne clătim rânza cu niște aitură rece, că ne-am cam fript cu toșmagii, întărește bătrâna Anghelina, să-i fie pomană la bietul Ion, săracul.

– Vaaai, moarte, vai, că mi l-ai luat, dă să plângă Iustina.

– No, dă-ți-o-n posnă moarte. Nu grai de ea amu, că nu mi-i dragă, las-o, să-mi tihnească mâncarea.

Adela Cotul

Preotesele

Elisabeta se născuse într-o familie de țărani cooperatori, mama ei fiind angajată cu jumătate de normă și ca femeie de serviciu la birourile CAP-ului. Era o femeie voinică, harnică și vorbea mereu, și cu rost, dar mai ales fără, aproape că nu-i tăcea gura deloc, taca-taca, taca-taca, tacă-taca, motiv pentru care era poreclită „Mitrălera”. Lelea Aurelia, că așa o chema, avea o voce stridentă, cu o tonalitate iritantă. Pentru cine nu o cunoștea părea că tot timpul se ceartă cu cineva, repeta același lucru de prea multe ori, devenind enervantă, așa că cel mai adesea rămânea vorbind singură, partenerii de dialog plecau, plictisindu-se.

Tatăl Elisabetei era angajat paznic la grajdurile CAP-ului, cu alte cuvinte tot a doua noapte nu dormea acasă, ci „păzea” avutul obștesc dormind dus într-o cămăruță special amenajată la intrarea într-o magazie. Nu era niciun risc să fie surprins dormind în timpul programului, cei trei dulăi legați în fața magaziei făceau o gălăgie infernală dacă simțeau că se apropie cineva. Elisabeta și-l amintea ca fiind un om blajin, tăcut, cu un Carpați fără filtru în colțul gurii, iar arătătorul și degetul mare de la mâna dreaptă le avea îngălbenite de la fumatul excesiv. Ca merinde, alături de cele două nelipsite pachete de Carpați fără filtru, întotdeauna își pune în traistă să aibă la serviciu și câte o glăjuță cu țuică tare, de cazan, să mai ia, așa, din când în când, câte o înghițitură. În nopțile de vară, când era zăpușeală, se mai răcorea și cu câte o bere, două.

Badea Viluț al lui Mitrălera, după cum îl știa tot satul, era cu douăzeci de ani mai bătrân decât soția lui. Gurile rele spuneau că ajunsese fecior tomnatic din cauză că „nu prea era bărbat” și că a avut noroc cu serviciul ce-l avea, fiindcă, lipsind nopți întregi de acasă, a reușit și Aurelia „să-și rezolve treburile cum o putut și să-l facă pe bietu’ Viluț, rogu-te, tată”.

Soțul Aureliei n-a atins vreo vârstă venerabilă, l-a găsit un magazioner, într-o dimineață de august, prăvălit lângă pat, în cămăruța sa de la intrarea în magazie. Suferise, în timpul nopții, un accident vascular cerebral. Au chemat salvarea, l-au dus la spital, iar după trei săptămâni i l-au trimis Mitrălerei acasă. Era paralizat pe partea dreaptă, cu gura strâmbă, nu mai putea vorbi sau, mă rog, nu-i înțelegea nimeni mârâielile și gemetele ciudate pe care reușea să le scoată, nu putea nici să se deplaseze pentru nevoile personale, dar putea să mănânce, deși înghițea cu destul de mare dificultate.

„Ce naiba să fac eu cu el acasă?! Credeți că am eu vreme să stau și să-l horjăsc toată ziua?! Țineți-l la spital până își revine!”, le-a ordonat lelea Mitrălera doctorilor, dar

degeaba. Aceștia i-au răspuns că pericolul a trecut, asta este protocolul, nu-l mai pot ține internat.

„N-a duce-o prea mult, că a fi gata de ficatul și de toate fleacurile lui, la cât jinars o turnat în el!”, se gândi lelea Aurelia. „M-a ajuta și fata, că-i mărișoară, ș-om scoate-o cumva la capăt.”

Contrar așteptărilor și spre exasperarea soției sale, badea Viluț a mai trăit mai bine de cinci ani, nu a mai putut merge sau vorbi niciodată, dar își putea mișca mâna stângă, iar cu pumnul strâns și doar degetul mare al acesteia, ieșit în exterior, arăta mereu spre gura-i strâmbă, căscată, și scotea niște gemete ciudate, în speranța că se va îndura cineva să-i mai dea vreo înghițitură de țuică. Alteori mișca simultan din degetul arătător și din cel mijlociu, ca o foarfecă, ducându-le spre gură, într-un gest ce se dorea a cere o țigară. N-a mai căpătat niciodată nici de una, nici de alta, ci doar multe ocări de la nevastă-sa, Mitralera.

Când tatăl ei s-a îmbolnăvit, Elisabeta era în vacanța de vară dintre clasele a șasea și a șaptea. Din acel august blestemat, viața ei s-a schimbat radical, fata trebuind să-și ajute mama la toate treburile, unele dintre ele, cum ar fi schimbatul și spălatul tatălui ei paralizat, fiind foarte neplăcute pentru ea. Anumite mirosuri i se păreau insuportabile. Era fericită când o trimeea mamă-sa seara să facă, în locul ei, curățenie la birouri. „Du-te, Betuță, și fă tu curat la birouri, că io nu mai pot de trudită, îi musai să stau un pic să mă hodinesc!” Și se „hodinea” cu câte vreun tractorist sau zootehnist, oricine se îndura de ea. Când i-a reproșat o soră a soțului ei că „prea te vizitează toți tractoriștii C.A.P.-ului, tu Aurelie, la tine-i ca la lampă roșie”, aceasta a răspuns, enervată: „Frate-to n-o fost bun de nimic nici când nu era be-teag, eu îs tânără, mie îmi trebuie bărbat!” Și îi trebuia bărbat, nu glumă!

Văzând-o hârnicuță, pe Betuța au început să o cheme doamnele din sat să le ajute la curățenie și o plăteau destul de mult, iar ei nu-i strica un bănuț în plus, că acasă nu era situația prea roz.

Cu școala n-o ducea rău, nu prea avea ea timp de studiat, dar nici ultima din clasă nu era. Pe vremea aceea, a „împușcatului”, toți copiii treceau clasa, altfel profesorii aveau „de dat cu subsemnatul”.

„Să pui mâna pe carte, să te faci și tu un pic de doamnă!”, îi recomanda mereu maică-sa Aurelia, „altfel, așa o să-ți putrezească oasele, făcând curățenie prin casele altora!” A încercat să dea admitere la liceul sanitar, mai mult obligată de Mitralera, dar nu a reușit, pe vremea aia era concurență mare la acest liceu, așa că a continuat clasele a noua și a zecea la ea în sat, profil agricol, deoarece pe atunci erau obligatorii zece clase.

Revoluția din iarna lui 1989 a prins-o în clasa a zecea și tot atunci s-a mai întâmplat un lucru care avea să-i influențeze Betuței viața. Bătrânul preot al satului s-a pensionat și a plecat să-și petreacă bătrâ-

nețile undeva în vestul țării, în satul său natal, dar înainte de asta, cum fata îi făcea curățenie atât la biserică, cât și la casa parohială, părintele i-a rezolvat Betuței să își continue studiile la liceul agricol din orașul vecin, la seral, putând face lejer și ieftin naveta cu trenul.

După ziua de Sfânta Marie, spre sfârșitul verii lui 1990, a venit în satul lor un nou preot paroh, părintele Nicolaie, un om cu un fizic impunător, înalt, brunet, cu ochii de un albastru adânc și prea albastru... „Doamne, cât de bine îi stă părintelui Nicolaie cu Evanghelia pe palme, pare un sfânt coborât din Rai!”, se gândi Betuța când îl văzu întâia oară slujind în biserică.

Împreună cu niște credincioși, apropiați ai bisericii, care i-au sărit în ajutor, părintele cel nou a văruit și a mobilat casa parohială, Betuța a prestat, cu hârnicie, zi de zi la curățenie împreună cu alte câteva enoriașe, obținând din partea părintelui multe cuvinte de laudă, apoi, pe la mijlocul lunii septembrie, părintele a adus-o în sat și pe doamna preoteasă. Elisabeta nu văzuse în viața ei o femeie mai frumoasă și mai elegantă. Trebuia să aibă în jur de treizeci și cinci de ani, dar arăta cu zece ani mai tânără, o șatenă cu părul castaniu închis, bogat și ușor ondulat, subțirică, dar fără a părea firavă, cu niște ochi mari, de un verde întunecat, încadrați de niște gene lungi și grele. Era o apariție tulburătoare, în ținutele ei sofisticate, lăsând în urma sa o undă de parfum scump. Auzise ea niște sușoteli pe la biserică, cum că o singură sticlută de parfum ca al doamnei preotese costă cât leafa unui inginer agronom pe o lună, plus că este adus direct de la Paris. Doamnei i se găsisse rapid un post de profesoară de desen și muzică la școala din sat, și toată lumea povestea că doamna nu a dat nici măcar o singură notă mai mică de zece.

Servitoarea de la casa parohială povestea că doamna, după ce se întorcea de la școală și servea prânzul cu părintele, citea toată ziua în chioșcul din vie, în grădina din spate, dacă era vreme frumoasă, sau în bibliotecă, dacă ploua, alteori picta ori scria scrisori. La ora șapte îi ținea companie părintelui la cină, dar ea abia ciugulea câte o felie de măr sau câte o bobită, două de strugure.

De două ori pe săptămână, cum obișnuise și cu popa bătrânul, Elisabeta făcea curățenie la casa parohială și la biserică. Părintele Nicolaie o îndrăgise că era harnică, doamna era foarte retrasă și discretă, nu legase prietenii cu nimeni, nici măcar cu doamnele de la școală. Prin sat se zvonea că părintele a luat-o de soție când ea era foarte tânără, cu semnătură de la părinții săi, ca să poată fi hirotonit, iar gurile rele șopteau chiar că doamna ar fi lăsat în urmă marea iubire a vieții ei. „O fi ales viața asta tihnită și lipsită de griji, în detrimentul iubirii! Cine nu ar fi făcut la fel?!”, se gândi Elisabeta.

Prima înmormântare pe care a oficiat-o părintele Nicolaie în satul lor a fost chiar cea a tatălui ei, badea Viluț, care s-a stins pe la jumătatea lui noiembrie, la vârsta de nici șaiszeci de ani, după o lungă și grea suferință. După acest tragic moment, doamna preoteasă o privea cu o oarecare simpatie amestecată cu un soi de compătimire, atunci când îi răspundea fetei la salut.

De Crăciunul acela, Elisabeta își va aminti mereu. Atunci l-a văzut prima dată pe Andrei, fiul părintelui Nicolaie, student în anul trei la teologie, oficiind slujba alături de tatăl lui. În vara care a urmat, l-a întâlnit din nou pe când ea ajuta la curățenie, și el era venit în vacanță la părinți, s-au împrietenit, ba chiar mai mult, într-o frumoasă seară de august, în livada de pe deal, Elis, așa cum îi plăcea lui să-i zică, și-a trăit și consumat cu el prima ei „mare iubire”. Se întâlneau în secret prin livezi, prin vie, prin podul cu fân, el îi recita poezii, ea visa cu ochii deschiși... Și așa a trecut vara.

Doamna preoteasă a simțit ceva, sau poate doar a intuit, destul că i-a cerut părintelui să lămurească situația. Așa că, într-o seară, undeva spre sfârșitul lui septembrie, la cină, părintele Nicolaie, cu voce gravă, ridicând în sus degetul arătător de la mâna dreaptă, l-a întrebat:

„Fiule, ai ceva să-mi mărturisești?”

„Nu, nimic deosebit, tată!”

Preotul a părut mulțumit de răspuns, dar doamna avea o neagră presimțire.

Curând, Andrei a plecat în capitală, se apropia luna octombrie și avea să înceapă cursurile la facultate.

Neprimind nicio veste de la iubitul ei, mă rog, așa-l considera ea, Elis i-a scris o lungă și emoționantă scrisoare de dragoste lui Andrei, adresa a descoperit-o făcând curățenie prin biroul părintelui Nicolaie, dar nu a primit niciun răspuns.

De Crăciun, Andrei s-a prezentat acasă însoțit de un coleg și de sora acestuia. Tot satul vuia că domnișoara pe care a adus-o fiul preotului în vizită era viitoarea sa logodnică. Când s-a terminat slujba la biserică, Elis a prins un moment favorabil și l-a întrebat pe Andrei dacă a primit scrisoarea ei, acesta a negat, s-a scuzat politicos și s-a întors la prietenii săi. După Crăciun, cei trei au plecat să petreacă revelionul într-o stațiune de munte, alături de alți studenți, colegi ai lor.

Atunci a înțeles Elisabeta că iubitul ei încerca să scape de ea, probabil o considerase „o distracție de-o vară”, cum îi spusese prietena sa cea mai bună, căreia i se confesase. „Te-ai și văzut preoteasă, tu, fata Mitrălerii!”, își zise în sine ei cu jale, izbucnind în lacrimi. Suferea cumplit, a încercat să se consoleze ieșind cu vreo trei băieți de la liceu, dar fără niciun efect.

În postul Paștelui s-a dus la spovedit și i-a mărturisit părintelui Nicolaie tot ce s-a întâmplat

între ea și Andrei, cum a fost sedusă și pângărită de către acesta, iar mai apoi părăsită. „Am doar șaptesprezece ani, dar am avut necazuri și supărări cât alții într-o viață întreagă”, își încheie fata spovedania. Știa ea de ce a specificat exact ce vârstă are, treaba cu preoția era destul de serioasă în vremurile acelea. Părintele a rămas tăcut câteva momente, a rugat-o să nu mai spună nimănui nimic, să-i dea răgaz până la Paște și, evident, i-a dat și un canon. A doua zi, părintele a plecat cu treburi urgente în capitală, iar după Paște, spre surprinderea întregului sat, Andrei, fiul preotului Nicolaie, s-a logodit cu domnișoara Elisabeta. „Care Elisabeta? De-a cui îi fata?”, întreba câte o enoriașă. „Betuța Mitrălerii! Da, chiar ea!”, se găsea câte o altă enoriașă să o lămurească. În onoarea acestui eveniment, chiar și Mitrălera a început să devină mai selectivă cu tractoriștii pe care-i perinda prin așternuturile sale, că doar urma să se încuscrească cu un preot și să devină soacra altuia.

Degeaba s-a opus doamna preoteasă și a plâns zile întregi.

„Nu este potrivită pentru fiul nostru!”

„Nu ai dumneata căderea să judeci pe aproapele tău!”, i-o reteza părintele Nicolaie.

Cum să-l obligi pe Andrei să se însoare cu una ca ea?! Va fi nefericit toată viața! Trebuie să existe și alte variante!”, se văicărea doamna.

„Nu am ales-o eu, ci el! Da, o altă variantă poate fi pușcăria, fata e minoră!”

Părintele a rămas neînduplecat, fiul său s-a supus voinței sale și, în următorul an, Elisabeta și Andrei s-au căsătorit. Andrei nu a mai numit-o niciodată Elis, i se adresa cu apelativul „doamnă”, iar mai târziu cu „doamnă preoteasă”.

După încă un an, părintele Andrei a fost hirotonit, și, cu preoteasa sa, Elisabeta, a primit parohie într-un alt județ, căsnicia lor nu era deloc una fericită, fiindcă abia după trei ani de la cununie, părintele a considerat util să-și îndeplinească datoria conjugală, timp de trei ani impunându-și, de unul singur, acest ciudat canon al abstenenței, pedepsind-o atât pe Elisabeta, dar mai ales pe sine. În sfârșit, lucrurile păreau să intre în normalitate.

Trezindu-se fericită, după această târzie „noapte a nunții”, Elisabeta găsi pe noptiera de lângă patul ei un plic alb (ea și părintele aveau dormitoare separate). Deschizând plicul, zâmbi, pe o foaie dublă de caiet studentesc își recunoscuseră propriul scris, era singura scrisoare de dragoste pe care i-a trimis-o lui, pe vremea când era student, dar zâmbetul îi dispăru rapid, pentru că îi săriră în ochi mai multe corecturi ortografice, făcute pe text cu pix roșu, iar la finalul scrisorii era pusă, tot cu roșu și nefiresc de mare, o grațioasă notă de doi, dedesubtul căreia era trasă o linie oblică, iar sub aceasta trona semeață semnătura părintelui, soțul său.

Ioan Pinteș

încet încet printre ziduri

încet încet printre ziduri firul de iederă
pregătește ascensiunea
rușinoase colțurile pietrei se fărâmițează
grămăjoare de nuci sparte
prevestesc tulburarea
din când în când
munți uriași în mijlocul ținutului
și vântul ploaia furtuna
înfrumusețează și urătesc deopotrivă peisajul
vipere încoronate coboară și urcă în mod special
din ascensiune-n ascensiune
laudă iedera și așază pe nisip
temelia

mâna aceasta bolnavă

mâna aceasta bolnavă cu degetele tăiate
înfrumusețează sarea pe deasupra
își ține palma pregătită și aplaudă
ieșirea în față a cuțitelor de bucătărie
numai mirosul de trandafiri se poate vedea
mâna aceasta a noastră – viața spânzurată-n
pielea tăişurilor ascuțite și sarea
apa și vinul – buretele stors
sora noastră moarte
sângerăm odată cu văzduhul
cu văzutele și nevăzutele
leac vindecător peste rana nașterii mele
în adâncă tăcere iubim trupul acesta stricat
legea tiranilor în noi
și cerul înstelat deasupra noastră

despre boli inspirație și alte cuvinte

o gură care vorbește: „inspirația și îngerul
stau ca două stârvuri la picioarele lui francisc de assisi
îmbrățișându-se și punând coarne diavolești
la toată sintaxa și morfologia aceasta”

se apropie de tăcere cu buzele întredeschise
cu limba tăiată

o mână care scrie: „ochii noștri văd
pe deasupra valurilor flăcări și lavă
focul negru scris cu cerneală roșie începe
să ardă”

legănându-te ajungi

legănându-te ajungi la marginea teritoriului
imaculat strigi celor de afară să iasă
înăuntrul lor
toată noaptea vezi
cu urechea sunetul acela dintre ochi și gură
încurajezi limba pronumelui
și nu mori
dimineața speli în băile romane
enorme eșarfe și giulgiuri
câteva boli ușoare ivite pe transparenta
piele a femeilor sănătoase înviorează
săptămâna aceasta
viața e sigură că sora ei vitregă moartea
se va întoarce din căldura paternă
și fără rușine o va izgoni din casa aceea
tu vei rămâne cu ea
logodit și în chirie
și iată: deocamdată nu mori
strigi cu tot trupul celor de afară
să iasă înăuntru
pentru că vine sora vitregă în ținut

beduin ucigând o cămilă

am văzut cămila înaintând printre ierburi
și mari plantații cu viță-de-vie
am văzut cămila cu ură întorcându-se
dinspre deșert înspre câmpie
fără gură am strigat în fața însoțitorului
apa este viața cămilei învie
grâu și argilă este plata ce se dă
dorului de slab beduin
apa este viața viței-de-vie
cârțițe au în nisip adăpost
și între mușuroaie de furnici pe câmpie
a trecut vremea aceea
vremea aceasta trebuie să vie
am văzut cămila înaintând printre ierburi
tristă trecând cerându-ți doar apa și viță-de-vie

Radu-Florion Munteanu

Duhurilor mele transparente

Muza e o femeie senzuală
Cu pielea ca laptele mamei.
Când te surprinde în fața claviaturii
Pianului, care, azi, e metafora artei supreme,
Sfânta Literatură,
Dar și a la fel de sfinte Științe
Și a tehnologiei răsăritului
Soarelui mileniului ce-ncepe,
Ea, muza senzuală,
Te supune, de fapt, la un test dur.
Se supune ea însăși acelui test.
Căci rolul antic, de inspiratoare
E demult *obsolete*.
Ritmul vieții nu recunoaște distribuția lui Maxwell,
Ci tinde, mai degrabă, spre catastrofa ultravioletă.
Așa că artistul găsește, grăbit, inspirație în orice fulg,
Purtat de vântul jucăuș,
În orice bătaie a aripii de flutur,
Pe cale de a se transforma în uragan,
Respectând legile fractale ale Haosului.
Artistul e azi un pianist de jazz
Care, dacă nu aprinde țigara concurentului,
Cu respirația fierbinte a corzilor sale,
Piere în lupta pentru existență estetică.
El improvizează uluitor,
Încercând să țină ritmul vieții.
Femeia senzuală îi amintește,
Prin culoarea pielii ei ca laptele,
Că încă n-a ieșit din ecosistemul artei.
Ea îi testează concentrarea pe ritmul încă sincron,
Ca și cum artistul ar fi însuși Navigatorul
Odiseu, rătăcitor printre astrele arhipelagului cosmic.
Și se testează pe ea însăși,
Întrebându-se, visătoare,
Dacă se simte în stare
Să-l însoțească pe artist
Până la capătul ultraviolet
Al claviaturii.

Lucian Perța

Vânare de dosare (după poemul Moartea căprioarei)

Democrația a împrăștiat parlamentarii
În teritoriu, după onorarii.
Au rămas la centru secretare
Buimace umblând prin sertare,
După ce și-au pus la nivel de clanță
Pancarta: azi nu facem consultanță!

Mă iau după tata, el știe ce știe,
Zice să-mi iau un pix și hârtie.
Ne-nghesuie-n ușă doi bodygarzi
Și liftul ne clatină. Urcăm? O să cazi?
Pornim amândoi să intrăm în birouri,
Pe hol ne indică două zerouri
Pe-o ușă, un domn întrebat de tata
Cam de-unde să-și ia pentru muncă răsplata.

Așteptăm, nu intrăm, e o coadă enormă,
Ne punem la rând condescendenți,
Pe-alături, un domn echipat-uniformă
Ne măsoară din ochi, cică așa, doar de formă,
Dar tata-l înjură și-odată e drepti.

Spun tatii că mi-e sete și tata-mi face un semn,
Am înțeles ce zice și dintr-odat' mi-e foame,
Mă simt clădit din bronzuri, doar limba mi-e de lemn,
Aș vrea să-njur, da-n juru-mi remarc și niște doamne.
Cu murmur lung se umple coridorul,
Ce-ngrozitor îmi pare aicea să trăiești,
În atmosfera asta ni s-a călit poporul,
E totuși suportabil, depinde cum privești.

Sunt semne c-o s-apară o doamnă, să ne dea
Din multele dosare dosarul pentru tata,
Vai, de-ar veni mai iute, vai cât de mult aș vrea
Să-l avem în mână și să pot zice: gata!
Ea se-arată în ușă zâmbind, dar se opri
Privind mulțimea strânsă, în ochi c-un fel de teamă,
De n-ar avea curajul-nainte de-a pași...
Oprește-te, domniță, oprește-te, ia seamă!

Dar nu. Pași-nainte. Mulțimea deodată
Seprăvăli asupra-i, tumultuos mănunchi,
Cu rugi și cu blesteme în juru-i făcând roată,
Ea rispea dosare căzută în genunchi...
Împleticit de groază vedeam cum cade-ncet,
Strigam să vin-un medic, să vină și portarul,
Dar tata, lângă mine, mi-a șuierat discret:
No, hai, tu dragul tatii! De-acum avem dosarul!

Spun tatii că mi-e sete și mai comand o tură.
Amețitoare apa, degeaba m-amețești,
Am înțeles ce-nseamnă vânări de sinecură,
Când legea e deșartă, când n-ai ce pune-n gură,
Când vezi că nu te sature cu vorbe și povești...

Melania Cuc

Doar o schijă din zid

Un coșmar banal.
În somn mă zbat;
Țin strâns disperarea la sân,
Reptilă rece și transparentă.
Numai că eu sunt
Pietricica aia cenușie, cu muchii,
Un cub artificial
Așezat de-a curmezișul macazului.
Tramvaiul nu mai duce
Muncitorii la schimbul de noapte.
Fabrica de trotil funcționează din inerție,
Fără mână de lucru,
Fără gânduri de măreție.

Lângă harababura dintre mine și
Cel răstignit în toții castanii urbani,
Mai este un loc liber,
Și norocul învârte pe degete
Ruleta rusească.

În deșertul incommensurabil al
Singurătății mondiale,
Îmi zic că ai putea fi
Beduinul cu narghilea și cu femeii
Ce fierb în nisip
Cafeaua.
Dar tu nu ești vis,
Chiar deții cu acte atestate,
Un cort de mătase
Prin care intră și iese în voie
Nisipul de aur și
Vântul Siroco.

Doar o schijă din zidul cetății
Aș putea să-ți fiu;
Piatră cioplită de calfe și zidari anonimi.
Mitropoliți și vagabonzi
Pășesc peste osemintele care se vaietă
De reumatisme atemporale.
Veacurile au șmirgheluit asperitățile.
Au pus invers tinicheaua cu numărul
De la casa de oaspeți.

Nu este poveste

Mizez pe curenții ce călăuzesc găștele sălbatice.
Nisipul din sahara, hematiile sângelui, crepusculul...
Copiii de ieri,
Toți avem ochii umflați de la plâns.
Iarba crește doar în sticle de lapte
Și un întreg sistem social
Scrie manifeste, construiește mandale
Pe fâșia nimănui de sub
Arcul de triumf al umanității.
Cerem fără jumătăți de măsură
Revoluții, emoții,
Sinuciderea colectivă
Și secunda aceea, din somn,
Când visul a pus stăpânire pe suflet de om.
Trupul de lut ba e mort, ba e viu...

Doar avionul de butaforie
Are coadă prelungă, din hârtii monetare.
Jucăria nu face giumbușlucuri de dragul copiilor
Pe care părinții tineri
Îi poartă pe umeri
Așa, ca pe epoleții cu stele de mare.
Nu este poveste,
Este ziua orașului cu cei mai triști
Căței din universul animalelor de companie.

Emoția e densă, are consistența cârnii
Pe care o taie dintr-o mișcare,
Doar satârul măcelarului.
Va urma chermeza;
Corn al abundenței,
Buzunarul din care
Dumnezeu însuși
Va scoate, va arunca cu arginți
În dreapta și în stânga crucii,
De unde
Fiul a fost smuls din cuie
Prin forța poporului.

Pe sub coaja vremurilor

În povestea asta este incendiu.
Arde lumea pe care o cunoșteam,
Așa cum credeam că-mi vedeam
Ochii-minții
Când mă priveam în oglindă.
Nu mai recunosc ce văd în gol,
Nici nu mă interesează
De ce și cum

Carii din grindă
Pot dărâma șandramaua asta
Cu obiecte scoase din uz.

Un colecționar de lentile
Orbecăie pe sub coaja asfaltului.
La lumină,
Maratonistii au parte de public, de glorie
Energizante și diplome pe hârtie.
La finis va ploua cu
Majuscule.
Numele câștigătorului?
Energizant efervescent în butelia cu apă.
Unde-i inorogul ce-mi mânca din palmă
O dată?

Mai departe,
Sub coaja asfaltului ordinar,
Orbul pipăie, simte efigia, semnul...
Cu care ne vom vinde
Și vom cumpăra înapoi,
Ceea cea ne-a fost dat
Din timpul nostru probabil.

Până la ultima sută de lei

Dau cu var proaspăt
Peste sunetele și formele
Adăpostite într-un liliac zburător.
Himeră.
Una peste alta, ar trebui să
Potrivesc detaliile,
Și frica ancestrală să iasă
Ca mirul,
Pe fața apei din paharul
Din care mă îndemni
Să-mi stâmpăr nesațul.
Din pumni beau imagini
Și îmi zic:
– Păcatele mele pot avea aripi negre,
Unghii albe și canini roșii.

De cine fugim, ne ascundem?
Stăm pitiți în dulapul cu averea familiei,
Tot farfurii și ulcele ciobite la buză.
În bucătăria vetustă este încă tihnă,
Pace până la ultima sută de lei.
Apoi,
Rupem bancnota în patru vânturi,
Precum gemenii Romei
Noul lor teritoriu.

Zăngănesc toate armele inventate de oameni,
Lighenele din cupru coclit,
Capcanele pentru lupi și vulpi,
Sălbăticiuni preschimbate
În mantouri de lux.

Știu că nu vrei să auzi, să mă auzi!

Din dudul din care am cioplit
Giurgiuvelele
Ferestrelor dinspre răsăritul casei,
A căzut un vierme de mătase.

Mă grăbesc să-i prind firul de borangic,
Să-l torc și să țes din el
Giulgiu pentru răstignitul din clasa zero primară.

Tranșeele avanpostului

Situația este, în general, albastru-marin
Pentru cine nu mai are acasă,
Nici tată și mamă,
Nici mălin înflorit pe mormânt.

Ca în tranșeele avanpostului
Este prăvălia mea de la periferia
Metropolei.
Loc comun, bun de servit cafea cu brișă neagră,
De unde poți procura parfumul ieftin,
Sarea pentru rană, cuiele de potcovit purecii.
Novicele de la abație
Nu a deprins caligrafie, nu știe cum arată
Filigranul
Unui ordin de chemare la arme.

În timpul serviciului,
Poștașul electronic nu mănâncă, nu iubește, nu doarme.
Veștile de nuntă stârnesc uraganul.

Primul calup este un comentariu
Despre umanitatea artificială.
Una dintre gravidele celebrissime
Ar plânge, dar, astfel, ar face grimase.

Poporul?
Mix de semințe selecționate,
Menite să germineze
Pe mânerul ușii de la plecare.
Balamalele, rotula genunchiului
Scârțâie sub povara aurului
Dus în dantură, peste șapte hotare.
Înstrăinare?
Ciorbă din burtă de vită bătrână.

Stăpân și slugă
Vom continua acest război de uzură
Sub coaja
Pământului.

Povești de front incredibile;
Gropi comune,
Flori-minerale în descompunere.

Din volumul
Viața mea secretă,
Editura Vatra Veche,
2024

Petru
Ioan
Gârda

POLEMICĂ LA PARIUL LUI PASCAL

Puțini sunt cei cu conștiința trează,
Puțini bolnavi de verticalitate
Ce spun ce cred când cred că au dreptate
Și-a bea otrava pentru ea, cutează...

De nu te-nchini la o divinitate,
Nimic din toate astea nu contează?
Mai câștigat e cel ce debitează,
De-a valma, rugăciuni amestecate,

Pasiv, cu umilință sau emfază?
Eu ce să înțeleg din fraza-ți, frate,
Că pune-un zeu pe farisei vreo bază,

Că arde-n focul iadului Socrate
Și-i mântuit acel ce tămâiază
Doar pentru-orice eventualitate?

CHEMARE...

Se duc întins cocorii spre țări mai înșorite
Și berzele înalte se pregătesc de mers,
Se simte o chemare-n întregul Univers,
E zvon de toamnă-n aer și-n oase-mbătrânite.

Mă străduiesc zadarnic să încropesc un vers
Și starea asta seacă mă scoate din sărite,
Încerc în toți plămânii melancolii cumplite,
Iar livingul îmi pare plictisitor și șters.

Se duc, într-o durere, creștin, dar și ateu,
Sărac, bogat – totuna – urlând sau în tăcere,
Se duc, pe rând, amicii, cu bunul Dumnezeu:

Natura e decisă când drepturile-și cere
Și nu te poți opune, oricât ți-ar fi de greu...
Mă duc și eu, iubito... cu ei, să beau o bere!

VIS DE TOAMNĂ

Sorbeam din ochi o față frumoasă cum e luna
Și ea-mi zâmbea, drăguță – eram la rând la ouă –
Țineam, cu greu, sacoșe în mâinile-amândouă –
Așa-i când ies la piață, aproape-ntotdeauna.

Avea, vă jur, privirea ca boabele de rouă,
Iar tenul ca-n icoane Preasfânta și Preabuna
Și – chiar dezinhibată – mă saluta întruna:
Mă pregăteam, în fine, de o idilă nouă!

Ieșiți pe hol, zâmbindu-mi cu-aceeași bucurie,
Se-apropie, mișcându-și unduitor fundicul,
De-un tânăr nalt și chipeș cu groapă în bărbie

Și, etalându-și simplu și dezinvolt buricul,
I se-adresă senină, cochetă și zglobie:
– Să ți-l prezint pe nenea, e leatul lui bunicul!

Valer Pop

Haiku

după răsărit –
bondarul sărută
fiecare pom
*

fâneață înflorită –
rafalele de vânt
amestecând culorile
*

sacul spart –
de acasă la moară
dără de grăunțe
*

lumina roșie –
un câine așteptând
la semafor
*

repatriere –
sărutând pământul
un om în genunchi
*

expoziție –
rotind degetul în barbă
vizitatorul
*

câmp pârjolit –
mai mare tristețea țăranului
decât seceta
*

bradul uscat –
în dialog la percuție
două ciocănituri
*

iarbă crudă –
între coasă și șarpe
dialog sâsâit
*

tună departe –
un bătrân cu tabla de șah
la subsuoară
*

zile de post –
țiganka dă cu doi lei
punga cu urzici
*

rugăciune –
în palmele lipite
sfârșitul zilei
*

modă de primăvară –
îmbrăcați în verde
toți copacii

Mircea Daroși

Nostalgie

Am trecut de toamnă și-au plecat cocorii,
Merele din suflet mi s-au scuturat,
Picură din ceruri liniștea și norii
Și-mi inundă clipa gândului curat.

Ploaia de cuvinte se revarsă-n mine
Să-mi aprindă focul primelor iubiri,
Dar sunt prea departe clipele senine
Și trăiesc cu ele doar din amintiri.

Într-un lan de vise, azi îmi caut zborul,
Dar mă pierd în valul zilelor târzii,
Răscolindu-mi taina inimii și dorul
Și le pun în ritmul blândeii poezii.

Târziu

Cad frunzele-ncet pe sufletul meu
Și gându-mi aleargă pe-o tâmplă de zare,
Mă caut pe drumul ce duce-n deșert
Și-mi mângâi târziu c-o rază de soare.

Răbdare, aş vrea, mai multă să am
Și dorul de lume să mi-l împac,
Cu fir de lumină cuvântul să-l Țes
Și din iubire un templu să-mi fac.

Timpul din mine l-aș îmblânzi
Să curgă mai lin printre maluri
Să-mi lase speranța și dorul de-a fi
Vâslașul ce spintecă valuri.

Din vise, felii mi-aș lua împrumut
Să le fac curcubeu de zile senine,
Și chiar de-i târziu, sunt încă dispus
Să văd că destinul întârzie-n mine.

Nisipul clepsidrei

Se cerne timpul în clepsidră
Și picură încet ca un destin,
Măsoară drumul vieții
Și clipele care se duc și vin.

În ritmul unui orologiu,
Aud cum firul de nisip
Îmi bate pe cadranul vârstei
Și-mi schimbă anii după chip.

Aș vrea clepsidra să mi-o umplu,
Doar cu nisipul sufletului meu,
Să curgă Timpul ca un fluviu
Și-n mersul lui să curg și eu.

Nostalgica iubire

Aș vrea să-ți fur iubirea și gândul cel dintâi,
Să-ți împlutesc din vorbe cununi ca niciodată,
Să fim vâslași pe cerul ce nu-i a nimănui
Și totuși e al nostru, cum n-a mai fost vreodată.

Aș vrea să-ți iau și dorul și să-l ascund în mine,
Să-ți țin în palmă visul și-apoi să-l las din mână,
Să ne trăim azi clipa, dar și pe cea de mâine
Și-n urma noastră fie ce vrea să mai rămână.

N-am vrut să fiu nostalgic, dar sunt așa din fire
Și mai tânjesc la vremea când se furau și vise,
Dar pe a noastră taină legată prin iubire,
Nu-s legi să ne-o dezlege, nici scrise, nici nescrise.

Din volumul *Nisipul clepsidrei*,
Editura Mesagerul,
Bistrița, 2015

Sanda Nicucie & Daniel Bratu

DE-ATÂTA VARĂ

Iu al meu, de-atâta vară
au ieșit din ouă puii,
stau cireșele povară
și s-au pus pe rod gutuii,
iar caisele, pe rând,
se răsfăță printre frunze.
Eu, la gura ta, cu jind
sorb o vișină pe buze.

La fereastra dinspre tine,
gândul mi-l ascult...
și... cântă
și atât îmi e de bine!
Și atâta mă frământă!
Că m-aș cățăra-n livezi
până-n vârful cerului –
doar să văd: iubire, verzi
îți sunt ochii ori căprui?

Tot spre-a-ți spune „te iubesc”,
macii și-au ieșit din floare,
luna-i tot descântă-n seară
și-i întreabă de-i firese până când și ea,
minciuna,
s-aibă chip de fată mare.

Iu al meu,
de-atâta vară.

E JOI, PE-APROAPE...

E joi, pe-aproape, vinerea-i târzie,
iar sâmbătă mi-e dor de toate cele,
de dus cu gândul spre telenovele
cu ce-ar fi fost și nu a fost să-mi fie.

Și plouă, parcă, plouă prin podele!
Nici ceașca de cafea nu mă îmbie
și nu mai scriu, tot ce-aș putea eu scrie
e undeva doar oale și ulcele.

În liniștea ades prea curgătoare,
ce mă cuprinde stânga împrejur,
îmi dă o stare-anume fără stare,

că aș fugi pe calul cel mai sur,
cu făt-frumosul falnic din dotare...
de nu mi-ar fi prea lene ca să-l fur.

DE-ATÂTA VARĂ

Iu a mea, se coace lotu',
geme câmpu' de cicoare
hai cu mine întrutot'
că de-acuma n-ai scăpare.
Uite ce vioiciune mă
cuprinde de
te văz!
Haida, de mă ia în poale
și mă mângâie încetu'.

Într-un loc
cu iarbă moale,
unde moțăie ascetu'.
Iu a mea, sunt tânăr iară,
cum faci nu știu, dar eu crez
că de-mi stai și-n miez de vară
pe aproape-o să-nviez.
Și-uite-n codru, toporașii
s-au mărit, iubire mică,

hai, di, hai, adună-ți pașii
să-i luăm, la o adică...
toate roadele ne-adună
și ne cheamă, într-o doară,
spre-asfințirea împreună.

Iu a mea,
de-atâta vară.

E MIERCURI, ÎNAINTE

E miercuri, înainte de urgie,
mă-ngrop, deja, sub munți de floricele,
ca orișice bărbat cu bune, rele,
mă voi retrage mâine-n miez de vie.

Ori la un beci de taină, cu acele
recipiente care mă îmbie
să scriu aiurea câte-o poezie
cu strop de vin pe margini de podele.

Și, prolet-împărat, în fuga mare
(mai mult târâș), cu nas de abajur,
cred că voi fi și eu, cumva, în stare

să dau să vin cu/fără calu' sur,
da-ntâi, ca raj-ca puru' orișicare,
să fac, la dreapta, stânga împrejur.

Grigore Cotul

INCOGNITO

Ne-am întâlnit, dar nu spun unde,
Exact cum ea a stabilit,
Și preț de câteva secunde...
Oricum, contează c-a venit.

Am comandat ce chiar îi place,
Nu pot să spun cât m-a costat,
Dar am știut că n-am ce face,
Din clipa-n care-a acceptat.

Am degustat un pic din toate
Și am deschis apoi un vin,
Mi-a spus că, poate, nu mai poate,
Dar tot a mai băut puțin...

Și procedând cum se cuvine,
Am întrebat-o: „Vrei să stai?”,
A îndrugat ceva, în fine...
Iar eu mi-am zis: „La ce să mai... ?”

CO – PĂTIMIRE

Eu o iubesc, iar ea de mult
Mi-a spus că mă iubește,
Că sunt frumos, înalt și cult...
Nimic nu îmi lipsește.

Ea e frumoasă, nu vă mint,
Și e manierată,
Îmi spune vorbe de alint,
Ca mama. Câteodată.

Ne vede lumea pe-amândoi,
Ieșind la ceas de seară,
Se-ntorc privirile spre noi –
Invidia-i omoară.

Și cum ascundem, cât putem,
Iubirea noastră pură,
Eu am amenajat, s-avem,
Un pat la mine-n șură.

O înțeleg și nu insist
Când, totuși, mă evită,
Căci eu rămân un optimist,
Iar ea... căsătorită.

LA ALL INCLUSIVE (parodie după poezia „Odaia bunicului”, de Ion Pillat)

M-am dus cu o mașină și am trecut cu bacul
La Călărași-Silistra – o oră și-un minut.
Eu n-am mai fost, dar, sincer, am fost satisfăcut
Să pot s-admir în juru-mi, că se mergea ca racul.

Am pus cu mine acte, de-acasă – un hrisov,
Să vadă și bulgarii că-s fiu de Tepeș-Vodă,
Și-ajuns la patru stele, în camera comodă,
Aveam, în jur, de toate, ca la-nceputuri Iov.

Pe plajă și-n piscine, femei – mai mult de-o mie,
Iar eu, în slipul Gucci, mă tot plimbam năuc,
În gând tot repetându-mi că, dacă mă mai duc,
Un loc mai bun ca ăsta, nu are cum să fie.

Am stat o săptămână, dar nu m-aș mai trezi
Din visul ăsta magic, la griurile vremii,
Dar tot regret un lucru: am pus, precum boemii,
Mai mult de-un kil pe mine, în fiecare zi.

PRINTRE OCHIURI DE PĂDURE (parodie după „În arcanse de pădure”, de Alexandru Macedonski)

Printre ochiuri de pădure, e un gol ce te-nspăimântă,
Trec remorcile cu lemne, paznicii-s pitiți și tac,
Utilajele-s oprite, drujbele-ascuțite zac,
Dar forestierii cântă, dar forestierii cântă.

Printre ochiuri de pădure, lupii urlă, te-nspăimântă,
Urși ieșiți din hibernare au luat-o la galop,
Latră tremurând în ploaie, speriat, un câine șchiop,
Dar forestierii cântă, dar forestierii cântă.

Printre ochiuri de pădure, e-o lumină ce-nspăimântă –
E lumina de la soare, totu-i numai luminiș,
Lemnele-au ajuns în vale, transportate pe furiș,
Dar forestierii cântă, dar forestierii cântă.

Aurel Domide - Șanțanu

În parcul Sub Arini

Prin parcul Sub Arini
bătrâni și solitari
Treceau pensionari sfioși
cu pasul rar
Aveau obraji palizi,
mișcări necontrolate
Și-abia le-nțelegeam
cuvintele schimbate
Încremeniți copacii,
de haină desfrunziți
Sub cerul toamnei triste
În vreme risipiți
Li-e mersul calm prin parcul
brăzdat de căărui
La braț cu toamna rece
și cu frunzar gălbui

Ca-n vremi știute

În ciorchini de vremi cu lacrimi coapte
ți-am deslușit suferința
și, uneori, blestemul tristeții
din singurătatea ta prin plete de codru,
prin care am cutreierat
și ne-am spovedit azurului
din geana munților,
al verdelui aprins în valuri de cetini.
Din turmele de gânduri
ce-mi pasc nevoile din suflet
am ales împreună armonia visului
și a seninului anilor tineri.
Pe amintiri neplicate, pirostii de lumini
prin care mai sorb aroma mirtului din nădejdi
și-ades din stihuri îmbăiate-n ploi de mai
ori de septembrie târziu.
Și-n ruga nemuiată-n părăsire
sufletul se preface-n mângâiere
peste fântânile timpului
luat în seamă ca pe o geană
a unei proaspete dimineți.
Și asta ca-n vremi, de noi doi,
încă știute.

Între vise

Între visele culcate
sub frunziș aprins de soare,
dorm poeme îngropate
ca-ntr-un sân de fată mare

Când plecările se-agită
prinse-n forme de regret
amăgiri se precipită
într-un gir de val secret

Roi de amintiri păstrate
între porți, astăzi închise,
blând, pe suflete gravate
printre ani și printre vise

Nisipul uitării

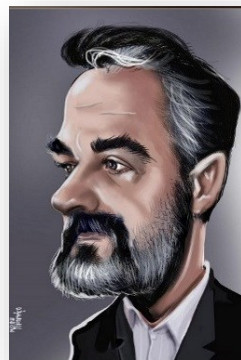
Nisipul uitării doarme zălud
Pe cenușa zării.
Brazda înserării
Învăluie crudul
Din racla plecării.

Trecutul se zbate
În focul durerii
Nu-i pace-n poteca
Din zarea uitării.

În vremea rănită
Din sortii cărării
Nici când drum spre malul
Din crugul uitării.

Grigore Cotul

Epigrame cu iz autoironic

CONFESIUNE

Când sunt în prag de răbufnire,
Atât de tare mă stresez
Și tocmai când să-mi ies din fire,
N-am nervi destui să mă 'nerviez!

VREME DE FĂCUT COPII

Puteam să am copii – o droaie,
Dar asta nu s-a întâmplat,
Că dacă se anunță ploaie,
Eu nu mă las neprotejat.

DECLARAȚIE

Conduceam destul de tare
Înspre casă, obosit,
Și-ntr-o curbă oarecare
M-am autodepășit.

DEZAMĂGIRE

Deșteptii umblă peste tot
Și lucrul ăsta nu-mi convine,
Că tot încerc, dar nu mai pot,
Să dau de câte-un prost ca mine.

DOMICILIU STABIL

Unui preot – fire calmă –
Când i-am spus cât îl admir,
M-a „apostrofă” c-o palmă
De pământ în cimitir.

DUPĂ CÂTEVA ZILE LA BĂI

E ceva ce cred că-mi scapă,
Ori e lipsă de noroc,
Zilnic am intrat la apă,
Însă n-am slăbit deloc.

EU, PESTE NIȘTE ANI...

Fire albe tot mai dese,
Pensie de câțiva lei
Și multiple insuccese
... la femei.

EDIFICARE

Cum am și eu televizor,
Mă uit și-acuma sunt convins
Că un efect liniștitor
Îl are numai când e stins.

AMICIȚIE DIN INTERES

O spun să știe tot poporul,
Cum văd, pe tine-i mare chin că
De mine te apucă dorul
Doar când ți-e poftă de-o pălincă.

PROFEȚIE

Femeia, cât ar fi de bună
Și cât ar fi de iubitoare,
Te va lăsa sub clar de lună
... cu ochii-n soare.

ÎNCURAJARE

Îi consolez pe cei ce vor
Un mare premiu la umor,
Spunând că mie mi l-au dat
Exact când nu l-am meritat!

ZĂDĂRNICIE

Mă zbat degeaba, în pustiu,
Și fac o groază de efort...
Dar n-am valoare cât sunt viu,
Ci când sunt mort.

EXPLICAȚIE

În epigramă-s multe teme
Pe care mă mulez,
Iar celor care n-au probleme,
M-apuc să le creez!

NOSTALGIE

Când văd cum anii mi s-au dus,
Un singur lucru știu precis:
Atât de multe am de spus,
Că nu mai am nimic de zis.

REPETABILA POVARĂ

Un drum ce-mi pare tot mai lung,
Cu toate că-l parcurg mereu,
E cel pe care vreau s-ajung
... la un ghișeu.

DUPĂ CELE 44 DE PAHARE

Nevasta m-a găsit târziu
În beci, întins, culcat...
Îi pare bine că sunt VIU
Și rău că-s MORT de beat.

OPTIMISM

Sunt urmărit de ghinion,
Dar nu m-ascund în niciun fel,
Că-n cursa asta - maraton -
Va da norocul peste el.

SPERANȚĂ

Ne tot iubim ca doi nebuni,
Cu simțămintele curate,
Să pot avea, la nouă luni,
Concediu de paternitate.

NESĂBUINȚĂ

Să fim o clipă laolaltă,
I-am pus o sumă-n buzunar.
Știam c-o să mă lase baltă...
Știa că-i voi plăti lunar...

ÎNCĂLZIREA GLOBALĂ

La noi în casă se petrece
Un lucru absolut normal:
Când ea se poartă foarte rece,
Eu simt că mă-ncălzesc global.

ANUNȚ

Ieri, de ziua frumuseții,
Pe femei le-am anunțat:
Știu secretul frumuseții,
Dau detalii... în privat.

DE POST

Deschid agenda mea de post
Și-n rubrica „Păcate”
La unele bifez - „au fost”,
La altele - „ratate”!

MEREU LA MODĂ

Ținuta simplă, naturală,
Ce s-a lărgit de când o am
Și-i tot mărimea ideală
E doar costumul lui Adam.

SOARTA UNUI EPITAF

Pentru când va fi să fie,
Rudelor eu le-am lăsat,
Textul ce-aș fi vrut să-l scrie...
Însă n-au mai apucat.

AM AVUT NOROC...

Cum sunt ascultător și bun,
Soția a apreciat,
M-a dus la Târgul de Crăciun,
... dar nu m-a dat.

CUVINTE ÎNCRUCIȘATE

Văzând-o-ntruna indispusă,
Nevestei mele, azi, i-am spus
Să aibă grijă, că-i expusă,
Știind cât sunt de predispus...

SECRETUL CĂSNICIEI

Potrivirea-i un tezaur,
E-al destinului cadou:
Ea-i Fecioară, el e Taur,
Dar cu ascendent în bou.

SOȚIEI

Dansează-n fața mea prin casă
Lasciv, că-i place s-o admir,
Și-apoi, într-un final, mă lasă...
Să spăl, să calc și să aspir.

RITUAL

Mă roagă soacra, la culcare,
Cu tot atașamentul,
Să-i pun la cap o lumânare,
În caz că-i iau curentul.

CADOU PENTRU SOȚIE

I-am luat, că mi-a cerut,
O oglindă mare, nouă,
Și de-atunci le-am tot văzut
Reflectând... pe amândouă.

PROGNOZĂ

Cu vara nu știu ce va fi,
Că după câte-am înțeles
O să ne plouă zi de zi
...sau chiar mai des.

EXPECTATIVĂ

De-l văd pe câte-un prost că-i trist
Și-mi pare, oarecum, stinger,
Oricât aș fi de pesimist,
Am îndrăzneala să mai sper.

Eveniment

Olimpiada satelor din Transilvania, la Șanț

Reghina-Leontina HORGA

În perioada 19.04.-21.04.2024, Școala Gimnazială „Enea Grapini” din localitatea Șanț a găzduit etapa interjudețeană, ediția a IX-a, a concursului de matematică „Olimpiada satelor din Transilvania”, la care au participat 119 elevi din 9 județe și în care au fost implicați aproximativ 100 de profesori (inspectori, evaluatori, însoțitori, organizatori) din Cluj, Mureș, Sălaj, Satu-Mare, Maramureș, Bihor, Sibiu, Brașov și Bistrița-Năsăud. Este demn de luat în seamă că toți elevii școlii noastre, participanți la această olimpiadă, au obținut premii și mențiuni. Astfel, premiul III la clasa a VI-a a fost obținut de către elevul Mihai Raul Bureacă, iar premiul III la clasa a VII-a, de către eleva Lavinia Moisil, ceilalți elevi intrați în concurs, Dana Miruna Cotul, Andrei Darius Gușă și Victoria Anastasia Pătrășcan, au fost recompensați cu mențiuni. Merită felicitări atât ei, cât și profesorii care i-au îndrumat: Laora Cicșa și Leontina Elisabeta Ilieșiu. Totodată, se cuvin mulțumiri elevilor și profesorilor școlii din comuna Șanț, precum și tuturor celor implicați în acest important eveniment din viața comunității. În mod special, le aducem mulțumiri celor care ne-au fost alături și ne-au sprijinit îndeaproape: Inspectoratului Școlar Județean Bistrița-Năsăud, doamnei Elisabeta Ana Naghi – inspector general din Ministerul Educației, domnului

Ioan Zăgrea – subprefect al județului Bistrița-Năsăud, domnului Mircea Cristian Nicula – inspector școlar general din Bistrița-Năsăud, domnului Marian Viorel Forogău – primarul comunei Șanț, și, nu în ultimul rând, domnului Ioan Ioja – inspector școlar de matematică, cel mai implicat în organizare și sufletul olimpiadei. Pentru buna desfășurare a acestui eveniment și-au dat concursul Primăria și Consiliul local Șanț, Societatea de Științe Matematice – Filiala Bistrița-Năsăud, Asociația „Grigore Moisil” – Bistrița, colectivul profesorilor de matematică din județul Bistrița-Năsăud, colectivul didactic al Școlii Gimnaziale „Enea Grapini”, Asociația de Părinți „Educația schimbă lumea” a școlii din localitatea Șanț, precum și generoșii sponsori: S.C. Cofetăria Avramii, S.C. Frasinul S.R.L., M.I.S. Grup S.R.L., S.C. Silvania Internațional Prod. S.R.L., S.C. Carmo-Lact S.R.L., DRS Blue Dan S.R.L., Pensiunea Agroturistică Casa Blanka din Colibița și inginer Octavian Timiș (persoană fizică).

În încheierea concursului, profesorii și elevii participanți au avut plăcerea de a urmări un reușit spectacol de poezie, muzică, teatru și dans susținut de elevi talentați ai Școlii Gimnaziale „Enea Grapini” și ai Ansamblului „Izvorul Someșului”.

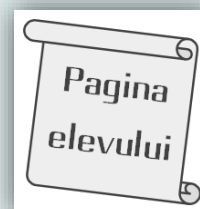

Olimpiada satelor din Transilvania, la Șanț

Micii scriitori

Leon-Iosif GRAPINI

La invitația doamnei profesoare pentru învățământul primar Viorica Hojda, în ziua de 22 februarie a.c., în biblioteca Școlii Gimnaziale „Enea Grapini” din comuna Șanț, am avut o întâlnire cu elevii săi de clasa a treia. Au asistat doamna director al instituției de învățământ, Reghina-Leontina Horga, și bibliotecarul școlii, Florea Carafa. A fost un dialog plăcut și interesant despre copilăria din vremurile de altădată și cea de astăzi, despre cărțile care mi-au fermecat copilăria și cele care îi încântă azi pe micii școlari, despre creațiile literare ale elevului care am fost și ale scriitorului de acum și despre ceea ce îi îndeamnă pe copii să-și aștearnă pe hârtie încercările literare. Am avut plăcuta surpriză ca șapte dintre elevi să citească din creațiile proprii, poezii și scurte povestiri, creații care, în special prozele, mi-au făcut o bună impresie. Îi amintesc: Octavian Florin Boanchiș, Anton David Boldiș, Crina-Maria Câmpan, Florin-Ionuț Cotul, Maria-Cristina Grapini, Eleonora Sângeorzan și Maria Sîngeorzan-Dragotă. M-am bucurat să aflu că revista *Izvorul Someșului* este cunoscută și chiar citită de micii școlari. Nu pot să nu dezvălui faptul că m-a încercat o reală satisfacție aflând că unii dintre ei cunosc titlul câtorva cărți pe care le-am scris. Micii creatori, prin amabilitatea doamnei director, au fost recompensați cu câte o carte de fabule, iar premiul „Micul scriitor”, constând într-un volum al cărui autor sunt, *Cartea despre Șanț*, a fost acordat, în urma votului acordat de cei șapte elevi, lui Octavian Florin Boanchiș, care, entuziasmat, și-a exprimat destul de vocal bucuria câștigării premiului.

După cum s-a putut remarca, revista noastră încurajează tinerele talente, literare și de altă natură. Așa că, spun și de această dată, sunt chemați să publice în paginile periodicului *Izvorul Someșului* toți copiii care simt că exprimările lor, rod al imaginației proprii, întrunesc într-o oarecare măsură criteriile unei creații artistice.

Redăm în continuare prozele și versurile acestor copii minunați. Felicitări lor, dar și doamnei profesoare care-i îndrumă și îi motivează!

Leon-Iosif Grapini alături de micii scriitori: Maria-Cristina Grapini, Florin-Ionuț Cotul, Eleonora Sângeorzan, Anton David Boldiș, Crina-Maria Câmpan, Octavian Florin Boanchiș și Maria Sîngeorzan-Dragotă

Un prieten adevărat

Domnul Popescu ajunge acasă de la muncă. Are un cadou pentru cei doi copii ai săi. Cum a intrat în casă, își strigă copiii:

– Matei, David, haideți să vedeți ce cadou v-a adus tata!

Copiii, entuziasmați, veniră într-o clipă:

– Oare ce ne-ai adus? se întrebară ei.

Tatăl deschise cutia, și din ea ieși un cățeluș micuț și jucăuș.

– De ce ne-ai adus potaia asta? Du-o de-aici, că de nu, o omorâm!

Domnul Popescu, neavând ce face, s-a dus și a abandonat cățelușul în pădure, pentru a nu fi omorât de acei copii nerecunoscători.

După ce au trecut aproape două săptămâni de când a fost abandonat în pădure, un cioban a auzit un mic scâncet:

– Oare ce se aude? Sper să nu fie lupii, zise ciobanul derutat.

Mai merge puțin și vede un cățeluș mic, murdar și flămând. Atunci ciobanul exclamă:

– Tu erai?! Ce-i cu tine, micuțule? Vino cu mine la stână, te voi curăța și te voi hrăni eu, mi-e milă de tine să te las în pădurea asta, pentru că sunt multe pericole, iar unde voi mânca eu vei mânca și tu, prietene!

Până când au ajuns la stână a început, ușor, ușor, să se instaleze bezna, așa că ciobanul nu a mai stat pe gânduri, a aprins un foc mare, a adus apă de la izvor, a încălzit-o, a spălat cățelușul și i-a dat să mănânce lapte proaspăt muls. Apoi l-a așezat într-un adăpost călduros și i-a zis încet:

– Noapte bună, prietene! De astăzi te vei numi Bârsan și vei fi cel mai bun prieten al meu! Și-l apropie ușor de pieptul său pentru a-i fi mai cald.

Dimineața, când abia se crăpă de ziuă, ciobanul merse să-l trezească pe Bârsan:

– Bună dimineața, prietene! Astăzi te voi învăța legea de la stână.

Cățelul, bucuros, îl urmă pe cioban și-și începu instruirea.

– Uite, dacă vreo oaie se abate din turmă, tu mergi după ea s-o întorci înapoi, îi spuse ciobanul.

Cățelul receptiv fu foarte atent, așa că prinse repede sfaturile primite.

Trecură vreo două săptămâni. El se plimba cu ciobanul prin pădure. Deodată se auzi un răget puternic, iar din tufișuri sări un urs direct pe cioban. Bărbatul începu să strige:

– Ajutor, ajutor!

Cățelușul nu a stat pe gânduri și l-a mușcat pe urs de-un picior. Ursul urlă de durere și își luă tălpășița făcându-se nevăzut.

Când și-a dat seama că a fost salvat de către cățeluș, ciobanul zise:

– Mi-ai salvat viața, îți voi fi recunoscător mereu!

De atunci câinele este cel mai bun prieten al omului.

Octavian Florin BOANCHIȘ

Clasa a III-a

Prof. inv. primar: Viorica Hojda

Dinozaurul fricos

Într-o dimineață de vară, un grup de tiranozauri a ieșit să caute ceva de mâncare. Șrec, cel mai mare tiranozaur, a mers să caute mușchi de peșteră într-o peșteră neexplorată, pe când prietenii lui au mers în junglă.

El a pășit timid înăuntrul peșterii, și dintr-odată s-a auzit un zgomot ciudat. S-a speriat foarte tare și a luat-o la fugă. Pe drum s-a întâlnit cu prietenii lui și le-a povestit totul.

– Să vedeți ce mi s-a întâmplat...

– Ce anume?

– Am intrat în peșteră și am auzit un zgomot puternic.

– Asta ți s-a întâmplat? De-un zgomot îți este frică? Ce amuzant! Ești cel mai mare tiranozaur și te temi de-un zgomot?

– Du-ne în acea peșteră, să vedem de ce îți este frică!

– Bine, haideți!

Dinozaurii au pornit spre peșteră. Când au ajuns acolo, cei trei prieteni au intrat în peșteră.

– Nu se aude nimic.

– Roohh...

– Ooo, nu! Să fugim, chiar este ceva înfricoșător aici!

Iar cei trei prieteni au luat-o la fugă.

În toată jungla ajunsese vestea că este ceva înfricoșător în peștera de la capătul junglei. Toți dinozaurii erau speriați și nu s-au mai apropiat de acel loc. Până într-o zi când un pterozaur și-a făcut curaj să intre în peș-

teră. După ce a intrat, s-a auzit acel sunet înfricoșător. La început i-a fost frică, dar nu a vrut să renunțe. Când a ajuns la capătul peșterii, ce să vezi, doamna Cabybara mânca mușchi de peșteră.

- Uitați, prieteni! Ea este animalul de care vă era atât de frică.
- Ce? Dar nu îmi explic cum poate să scoată acel sunet.
- Pentru că a mâncat mult mușchi de peșteră a început să facă acel zgomot.
- Aaa, deci asta se auzea așa... Bine, doamna Cabybara, să mergem!

Maria-Cristina GRAPINI

Clasa a III-a

Prof. învă. primar: Viorica Hojda

Un vis împlinit

Încă de când era mică, Bianca avea un vis. Visul ei era să devină o cântăreață celebră. Ea era foarte pasionată de muzică. Mereu când mergea pe stradă sau la școală fredona câte un cântecel. În timpul liber, se ducea în grădina din spatele casei, unde cânta atât de frumos, încât veneau păsările să o asculte.

La școală, copiii râdeau de ea spunându-i că visul ei nu se va împlini niciodată:

- Nu o să devii o cântăreață!
- Ha, ha, ha!, era răspunsul Biancăi.

Însă prietena ei cea mai bună, Ștefania, nu râdea de ea și îi spunea mereu:

- Bianca, nu-i asculta, ei vor să te descurajeze, tu trebuie să ai încredere în tine, nu în ei!

Bianca era foarte fericită să audă că o susține prietena ei cea bună. Când a ajuns acasă, i-a povestit mamei sale ce s-a întâmplat la școală, iar mama ei zise:

- Nu lua în seamă toate răutățile colegilor tăi și nu te descuraja, tu o să-ți îndeplinești visul așa cum ți-ai propus!

– Mulțumesc, mami, întotdeauna vei fi sprijinul meu!, se arătă recunoscătoare fetița.

– Sunt foarte mândră de tine, Bianca!

De ziua Biancăi, mama sa i-a făcut o surpriză: a înscris-o la concursul „Vocea României Junior”.

În ziua concursului, a avut plăcuta surpriză să-și vadă toți colegii în sala de spectacol și s-a bucurat foarte mult. În aplauzele spectatorilor, a intrat pe scenă într-o rochie strălucitoare, ca stelele de pe cer. Vocea ei fermecătoare a ridicat în picioare jurații care au aplaudat-o încontinuu.

Fetița a câștigat premiul întâi. Bucuroasă, cu trofeul în mână, a mers să-și îmbrățișeze colegii, care au felicitat-o și și-au cerut scuze pentru comportamentul lor. Toți s-au bucurat de succesul colegei lor.

Eleonora SÂNGEORZAN

Clasa a III-a

Prof. învă. primar: Viorica Hojda

Familia mea

Mama mea e iubitoare,
Bunica-i iertătoare,
Tatăl meu e muncitor,
Bunicu-i de ajutor.

Într-o casă trăim toți,
Părinți, bunici și nepoți.
Noi ne sprijinim mereu
Și la bine, și la rău.

Tatăl meu mereu muncește,
Niciodată n-obosește.
Mama mea mult mă iubește
Pe mine mă prețuiește.

Bunica gătește bine,
Ea este bună cu mine.
Și bunicul mă învață
Să muncesc orice-n viață.

Eu încerc să îi ascult
Și-i iubesc enorm de mult.

Familia e un izvor
De iubire dătător!
Familia-i mereu unită
Nu e nicicând despărțită!

Octavian Florin BOANCHIȘ

Clasa a III-a

Prof. învă. primar Viorica Hojda

Primăvara

Primăvară, primăvară,
Aduci bucurie-n țară,
Ghiocul și păsărele,
Să ne bucurăm de ele.

A trecut iarna geroasă,
Rândunica e voioasă,

*Se-ntoarce la cuibul ei,
Sub streșină, la ai săi.*

*Hai, copii, vă adunați,
Primăvara o-ntâmpinați,
Cu zarvă și veselie,
Să zburdăm peste câmpie!*

Anton David BOLDIȘ

Clasa a III-a

Prof. înv. primar Viorica Hojda

Primăvara

*Primăvara e frumoasă,
Ghiocelii-ncep să iasă,
Căpșunii ușor răsar,
Primăvara e un dar.*

*Noi pe-afară ne distrăm,
Floricele adunăm,
Copiii sunt veseli tare,
Că s-a dus iarna cea mare.*

*Noi iubim mult primăvara,
Deseori ne place vara,
Pe trotinete ne dăm,
Iar pe-afară ne jucăm.*

Crina-Maria CÂMPAN

Clasa a III-a

Prof. înv. primar: Viorica Hojda

În vacanță

*Astă-vară am fost la mare
Și am stat mult timp la soare,
Cu fratele-am construit
Mari castele de nisip.*

*Și la munte ne-am distrat,
În natură mult am stat.
Tare mult mi-a mai plăcut,
Mulți prieteni mi-am făcut.*

*Acum aștept cu nerăbdare,
Să vină vacanța mare,
Să mai facem o plimbare,
Ori la munte, ori la mare.*

Florin-Ionuț COTUL

Clasa a III-a

Prof. înv. primar: Viorica Hojda

Familia mea

*Mama mea e ca o floare,
Tatăl meu, rază de soare.
Ei tare se mai iubesc
Și pe noi ne îngrijesc.*

*Iară noi, doi frățiori,
Suntem ca două comori.
Comori pe care le iubesc,
Doar pentru noi ei trăiesc.*

*Bunica mea e cea mai bună,
Suntem mereu împreună.
O iubesc nespus de mult,
Ea e raiul pe pământ.*

*M-a-ngrijit și mă-ngrijește
Și ea tare mă iubește.
Ea se roagă pentru noi
Să n-avem grijă și nevoi.*

Maria-Cristina GRAPINI

Clasa a III-a

Prof. înv. primar: Viorica Hojda

Familia mea

*Eu am o familie mare,
Harnică și iubitoare!
Stălpul este tatăl meu,
Ne ocrotește mereu.*

*Gospodina în familie
Este mama mea cea bună!
Cu ea temele le fac,
Și mă-nvață cu mult drag!*

*Eu sunt sora cea mai mare
Și sunt foarte-ascultătoare,
Harnică și iubitoare,
Silitoare, muncitoare!*

*Sora mea cea mijlocie
E frumoasă ca-n povești,
Seamănă precum o zână,
Și eu mult o mai iubesc!*

*Am și-un frate mititel,
Frumușel și mărunțel.
El e cel mai drăgălaș
Și un dulce copilăș!*

Maria SÎNGEORZAN-DRAGOTĂ

Clasa a III-a

Prof. înv. primar Viorica Hojda

Vara

*Vară dragă, ai sosit!
Acum câmpu-i înverzit,
Zburdă copiii pe-afară,
De-acum este cald în țară.*

*Vara-i cald,
Vacanța-i mare,
Tot copilu-i bucuros,
Că afară-i timp frumos.*

*Zile lungi și călduroase
Vara ne oferă.
La vacanțele frumoase
Toată lumea speră.*

Anton David BOLDIȘ

Clasa a III-a

Prof. înv. primar Viorica Hojda

Familia

*Eu am o familie bună,
Noi mereu stăm împreună,
Ne iubim, ne prețuim,
O viață noi toți trăim.*

*Bunica face mâncare,
Mama, curățenie mare,
Tata lucrează de zor,
Bunicul trage-un pui de somn.*

*Suntem o familie bună,
Mereu ne vezi împreună,
Pe afară ne distrăm,
În casă mai mult lucrăm.*

Crina-Maria CÂMPAN

Clasa a III-a

Prof. învă. primar: Viorica Hojda

Copilăria mea

*Aș vrea ca să vă dau de știre,
Acum cu mare bucurie,
Cu mult drag și mulțumire,
Despre-a mea copilărie.*

*Mama și tata mă iubesc,
Îmi place cum ei mă cresc!
Iar bunicii mei din casă
Îmi fac viața mai frumoasă.*

*Frățiorul meu iubit,
Tare mult eu te-am dorit!
Cu tine mă joc mereu,
Și ne ajutăm la greu.*

*Doamne, Ție-ți mulțumesc,
Pentru viața ce-o trăiesc.
Vreau ca bucuria mea,
S-o aibă și-altcineva.*

Florin-Ionuț COTUL

Clasa a III-a

Prof. învă. primar: Viorica Hojda

Mama

*Mama mea e foarte bună,
Ea parcă este o zână!
O iubesc și-o ocredesc,
Zile bune îi doresc.*

*Mamă dragă, să știi bine,
Tu ești totul pentru mine!
Și mai vreau să-ți mulțumesc,
Pentru sfatul părintesc!*

Maria SÎNGEORZAN-DRAGOTĂ

Clasa a III-a

Prof. învă. primar: Viorica Hojda

Primăvara în versuri copilărești

**Elevi ai clasei a IV-a
Prof. învă. primar Silvea Moisi**

A scos capul din zăpadă,
Azi, întâiul ghiocel.
Soarele rotund și mare
A reapărut pe cer.
Bate vânt de primăvară!
Măine ne vom pune-n piept
Mărțișorul ce ne-arată
C-a plecat natura moartă
Și că a sosit în țară
Mult dorita Primăvară!

Valer Gabriel CĂILEAN

Primul ghiocel apare
Prin zăpada sclipitoare
Și atent mereu privește
Primăvara ce vestește.

Ghiocelul înflorește
În păduri și-n parcuri crește,
Peste țări și mări vestește
Primăvara cum sosește.

Octavia Maria PĂTRĂȘCAN

În horă, mii de flori se prind,
Albinei oferind nectar,
Razele soarelui se-ntind
Trezind la viață totul iar.

Ghiocelu-i strop de soare
Peste satul înghețat
Ghiocelu-i mângâiere,
Anotimpul așteptat.

El e semn de bine-n casă
Și ne-mbie azi la viață
Peste timpul ce-a trecut
Primăvară-ai lipsit mult!

Maria Denisa CĂILEAN

Primăvara a sosit,
Ghiociei-au înflorit,
Păsările vin în stol
Și ne-aduc cântecul lor,
Să vestească-n toată țara
C-a venit iar Primăvara.

Iosif ȘOT

Primăvara a sosit,
Pomii iar au înverzit
Toți copiii au ieșit
Și zic: Bine ai venit!

Florile, câmpiile,
Toate iar au înflorit.
Și-acum, păsărelele
Cântă imnul fericit.

Măi, copile, vino-n-coa
Să-ți arăt grădina mea,
Că, dacă nu va ploua,
Ghiociei vei aduna!

Toată lumea e afară
Copilași, mămici, tătici,
Ca să vadă ce tornadă
Trece, sus, de rândunici.

Să ne bucurăm cu toții
C-am scăpat de frigul mare,
Șapca, fularul, bocancii
Au plecat la hibernare.

Primăvară, ești frumoasă!
Noi tare mult te iubim,
Sper să nu fii friguroasă
Și noi iarăși să tușim!

Școala a-nceput de zori
După vacanța de schi.
Să ne-aduci plin de bujori
Nu plimbări pe teleschi!

De zăpadă ne-am urât,
Și acum, noi vrem mult soare.
Acum, tu nu ai decât
Să ne-aduci înviorare!

Tăvuța Victoria NISTOR

Primăvara a venit
Cel mai frumos anotimp.
Totu-i frumos și-nverzit,
Și copacii-au înflorit.

Ghiociei și viorele
Ne-au înveselit și ele.
Soarele a strălucit,
Și zăpada s-a topit.

Păsările-au revenit
La momentul potrivit.
Să vestească-n toată țara
Că a sosit primăvara.

Emanuela Florica ȘOT

Bine-ai sosit, Primăvară!
Toți copiii sunt pe-afară.
Flori, copaci și păsărele
Sunt bucuroase și ele.

Soarele-i strălucitor,
Tractoarele-s pe ogor,
Câmpul tot a înverzit,
Anotimp, bine-ai sosit!

Băieții mai mititei
Toți adună ghiociei,
Iar fetițe frumușele
Vor să strângă viorele.

Mirosul de liliac
Oamenilor e pe plac.
Toată-această veselie
Ne dă nouă energie.

Eduard-Mihai BUREACĂ

Dulce, dulce, primăvară,
Ai venit din nou în țară,
Pe toți ne-ai înveselit
Și ținutul l-ai trezit.

Ai venit cu bucurie,
Cu dor și cu veselie,
Lucruri bune ne-ai adus
Pentru că iarna s-a dus.

Daria OLARIU

Se aude zarvă mare
De prin crânguri și câmpii,
Cine, oare, iar apare
Cu alai de ciocârlii?

Cine Pământu-ncălzește
Și zăpada o topește?
Soare, flori, cu pași vioi,
Ne aduce înapoi.

Este Zâna Primăverii
Care-aduce ghiociei.
Mielușeii-n codru zburdă,
Ciocârlile ne-ncântă.

Primăvara când sosește
Totu-i ca dintr-o poveste,
Glasuri de copii vibrează
Și lumea o înseninează.

Amalia Ioana MOISIL

Primăvara a sosit
Și pe toți ne-a-nveselit,
Cu soare și cu căldură
De-a ne bucura-mpreună.
Ghiociei cresc încetișor,
Iar păsările vin repejor,
Să ne cânte cântec lin
Ca noi să trăim divin.
Pomii-ncet tot mai mari cresc
Și florile înfloresc,
Iar cu multă veselie
Primăvara vine, vine.

Adrian Sabin LUCHI

Lumea viselor

Era o seară liniștită, iar Andrei se pregătea de culcare.

Lui îi plăcea să citească înainte de somn și chiar și-a creat un obicei din asta. Dar uite că-n această seară nu apucase să citească întreaga poveste, ci doar un sfert, așa că, a fost capturat în lumea viselor.

Andrei, nedumerit, întreabă o mică zână de acolo care muncea de zor:

– Hei, micuțo, oare mi-ai putea spune unde mă aflu?

– Da, sigur. Se pare că ești blocat în Lumea Viselor.

– În Lumea Viselor?!

– Da. Nu este evident?

– În regulă. Dar de ce, care este motivul pentru care s-a întâmplat asta?

– Păi, cel mai probabil nu ți-ai îndeplinit o sarcină pe care ai vrut s-o faci înainte de culcare, o rutină sau un obicei, depinde.

– Cred că știu cauza. Nu mi-am terminat cartea pe care am vrut s-o finalizez în seara asta.

– Perfect. Înseamnă că nu mai ai nevoie de ajutorul meu și pot să-mi reiau activitățile.

– Nuuuu, stai! Aș vrea să te mai rog ceva: oare cum aș putea să remediez situația și să mă întorc înapoi, acasă?

– Of! Stai să-mi amintesc! În regulă. Trebuie să mergi la Copacul Cunoștințelor.

– De ce, cu ce m-ar putea ajuta?

– Acest copac deține toate cărțile din Univers, și, când ai ajuns acolo, roagă-l să-ți împrumute cartea respectivă, termin-o și te vei întoarce acasă într-o clipită.

– Mulțumesc! Așa voi face.

Andrei porni în călătorie, dar până la copac a avut un drum plin de surprize. A dat de un roi de albine nervoase, de o vulpe șireată care l-a trimis pe drumul greșit și de un urs fioros care l-a fugărit peste tot, dar, într-un final, a ajuns la Copacul Cunoștințelor. Așa că l-a rugat să-i împrumute o carte.

Copacul i-a zis cu glasul plin de blândețe:

– De ce carte ai nevoie, băiete?

– De „Cartea Junglei”, dacă aveți.

– Sigur că am. După cum cred c-ai auzit, eu dețin toate cărțile din Univers.

Copacul îi dăruie lui Andrei cartea, iar el se apucă imediat de citit. După ce termină, îi mulțumește copacului și îi încredințează cartea, apoi fuge trimis, printr-un portal de un albastru strălucitor, înapoi, acasă.

Amalia Ioana MOISIL

Lui Eminescu

S-a născut, acum mulți ani
Mai exact la Botoșani,
Un romantic chibzuit,
Eminescu s-a numit.

La Ipotești copilărea
Și a fost al șaptelea
Dintre unsprezece prunci
Ai familiei Eminovici.

România-a colindat,
La Viena-a studiat,
Și-n Berlin a fost student,
Un student chiar eminent.

A fost copist, a fost sufleur,
Profesor suplinitor,
A scris poezii el, multe,
Dar „Luceafărul” e-n frunte.

El a trăit printre genii
Aproape patru decenii,
Și-a fost foarte talentat,
Zestre mare ne-a lăsat.

**Amalia Ioana
MOISIL**

În final

Acum, când anii scurși se-adună
Și viața mea apune,
Iar timpurile trecătoare
Șterg ale mele urme,

Acum, când tot ce-am adunat
Eu văd c-a fost iluzie,
Când toată străduința mea
Se-adună-ntr-o concluzie,

Acum, când tot ce-am construit
Se sfarmă și se rupe,
Doresc să vă împărtășesc
Gândul ce-l port în suflet:

Am trăit ani îndelungați,
Cu bune și cu rele,
Cu amintiri ce mișună
Prin gândurile mele.

Am și muncit, am și jucat,
Mi-am împlinit menirea,
Dar un gând greu pe mintea mea
Își pune stăpânirea.

O viață întreagă am lucrat
Să capăt și să strâng
Și m-am sfădit, și m-am certat
Pe-o palmă de pământ.

Am sfârșit și-am distrămat
Orice mi-a stat în cale,
Dar, la final, am constatat
Că toate-s trecătoare.

Oricât de mare domn ai fi
Și oricât tu poți să ai,
Din tot ce ai agonisit
Nu duci nimic în rai.

Căci ei tot strâng cât încă-s vii
Avere și comoară
Și nu-și dau seama că-ntr-o zi
Se-ntorc cu mâna goală.

Orbiți de-aceste bogății
Și de a lor splendoare,
Ignoră-ntruna, zi de zi,
Aceste sfinte odoare.

Ignoră viața de apoi
Și ce-o fi mai departe,
Și pe-o palmă de pământ
Se bat frate cu frate.

Și, în final, după o viață
De-a se-nălța pe sine,
Cu un picior deja-n mormânt
Ajung și ei ca mine.

Silviu Iustin Gabriel GRAPINI

Clasa a VII-a
Profesor de Limba și literatura
română: **Emilia Bumbu**

Fratu Hana Luana

Radu-Illarion MUNTEANU

Editarea quasipostumă a operei, într-o anume măsură risipite, de cea care a fost Fratu Hana Luana (nume ales de familia ei pentru proiectul editării), este un proiect insolit. Nu mai știu dacă principiul conform căruia decedații nu se debutează se mai respectă sau nu, dar, formal, autoarea a debutat la o editură online, aparținând profesorului olandez de origine română Adrian Rezuș, apoi, pe hârtie, la un grup editorial românesc. Din păcate, cu o promovare nulă, ecoul fiind pe măsură. Se poate deduce din cele de mai sus că scriitoarea a fost evreică născută în România și a scris atât în ivrit, cât, mai ales, în românește. Aici e unul dintre primele paradoxuri care se adună, ca un nexus, în jurul personalității sale accentuate. Emigrată la 11 ani, folosea, atât în corespondența pe email, cât și în proză, o românească de invidiat pentru nu puțini omologi neași. O românească colorată, expresivă, plină de pitoresc și lipsită de inhibiții, aseasonată cu câte un italianism agramat (voldire), cu denumirea câte unui condiment vegetal pe care simula că i-a uitat numele românesc, dar cu elemente argotice la zi. Căci pentru un cititor atent, fără a fi nevoie să fie cercetător în literatură română, nici măcar critic, un text în proză sau unul dramatic pot fi datate după argou. Cu condiția să-i cunoști evoluția. Element care, dacă nu exclude, face extrem de improbabilă nefolosirea curentă a limbii române în țara ei. I-am auzit vocea la telefon, evident în românește, iar unul dintre accentele identificate din largă paletă evreiască era recognoscibil fără echivoc. Iată de ce, deși formatul audiobook crește în pondere, doar forma tipărită, pe hârtie sau online, îi valorifică optim resursele.

Se cuvine aici un gând de recunoștință a autorului acestor rânduri, în ipostaza de cititor de literatură română, pentru munca tenace, organizată, creativă, de valorificare a materialului literar adunat deja sau risipit în tone de minereu email, a unei echipe constituite din prieteni ai Hanei. Echipă coordonată cu acribie tehnică de inginerul israelian Teddy Hofmann. Al cărui nume îl citez ca reprezentând întreaga echipă. Primele două volume ale unei proiectate colecții de autor au fost lansate de editura Brumar, cu ocazia târgului de carte Gadeamus. Primul volum, romanul *Jurnalul Ozanei*, cel care mai apăruse la editura online a lui Adrian Rezuș și, apoi, la Tritonic, a mai fost reflectat în cronici apărute la *Tribuna* (numărul 225) și la *Timpul* (primul număr din 2012). La *Orizont*, Viorel Marineasa a semnat o notă sintetică. Rostul articolului de față e de a echilibra, cât de cât, feed-backul literar, referindu-se la al doilea volum, intitulat *Matty și cele șapte măsline*. Acesta cuprinde microromanul omonim, fabricat în tehnologie literară similară și personală din materie

primă omologă, viața unei comunități de pacienți cu sindrom Down instituționalizați. În mai mare măsură decât în romanul mai amplu, din primul volum, și dincolo de permanența considerentelor deja etalate în cronica din timp, aici textul are o valoare metaforică mult mai accentuată. Hana își iubește cu patimă țara și o face în maniera corozivă, pe linia Caragiale – Pintilie/Danieliuc. Văzând, adică, enorm și simțind monstruos. 5 din cele 6 nuvele satelitare nu sunt decât ceea ce un matematician ar numi, cu altă metaforă, prelungiri analitice ale microromanului. Accentuând imaginea unei scriituri omogene, decupabilă quasialeatoriu în piese separate. Toate cu același insolit marcat al titlurilor.

O atenție aparte solicită nuvela de intrare în volum, *Aventurile internetice ale Corneliei*. Ni se pare piesa cea mai semnificativă în plan literar, cel puțin din aceste prime două volume ale seriei de autor. Deoarece e fabricată din materie primă întrucâtva diferită. Dacă absolut toate celelalte texte, de la roman la schiță, din aceste prime două volume, sunt localizate majoritar în țara ei adevărată, cea în care a trăit cea mai mare parte a vieții, dacă suma experiențelor individuale, selectate cu grijă pentru a semnifica și pentru a fi tipice, e pusă în spinarea unui număr calculat inginereste de personaje pentru a da senzația de documentar, această nuvelă e populată de lumea forumurilor internetice. Capcană abilă și eficientă întinsă persoanelor reale care continuă să populeze această lume în starea ei actuală. Care nu au, vai, puterea de a depăși nivelul literaturii cu cheie. Un panopticum schițat caricatural, șarjat, dar cu echilibrată balanță a judecăților morale. Și, mai ales, cu aceeași dragoste irepresibilă de oameni. Dar unde-i capcana? Iat-o: dacă tragi o brazdă peste haturile întregului câmp cultivat de autoare, aceeași cultură se întinde cât vezi cu ochii. Și atunci ce mai contează al cui e lotul ăsta sau celălalt? Căci esența scrisului Hanei, cel mai vizibilă în această comică nuvelă totuși cu cheie, șade în ficționalizare semnificantă. În literaturizare generalizantă. Revin la un citat al profesorului ieșean Liviu Antonesei, extras dintr-o prefață: pe un anumit plan, toată literatura bună e biografică. Scriitorul își permite observația, deoarece el presupune cunoscut implicit de cititorii săi tocmai acest proces de convertire a vieții în literatură, după care turnesolul ochiului identifică literatura bună. O dramă individuală poate impresiona amatorii de tele-novele, cititorul de literatură nu se mulțumește cu atât, el are nevoie de structuri iradiante, conceptualizante. Iar cititorul regretatei scriitoare israeliene, aici în expresie română, e servit cu un meniu de bun gust, de savoare și chiar, știu că risc de-o spun, greu de uitat.

Arătările și farmecele lui Dan Filipoi

Icu CRĂCIUN

Cine va citi această carte, cu siguranță, va constata că nu întâmplător sociologul Dimitrie Gusti (1880-1955) împreună cu echipa sa au ales, în anii 1935 și 1936, localitatea Șanț, din județul Bistrița-Năsăud, pentru o cercetare etnografică, etnologică și antropologică, cu alte cuvinte au urmărit cultura materială și spirituală, moravurile și particularitățile de viață din acest spațiu rustic pentru a descoperi și marca străvechi mărturii de civilizație românească.

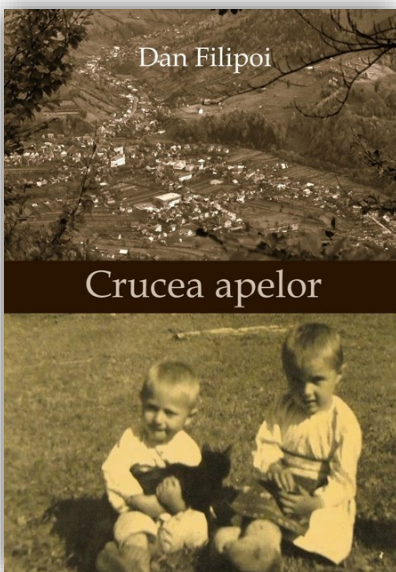
Șanțul, cu locuitorii săi aspri și sentimentali, cu case curate, cândva cu lucruri făcute doar de mâna lor, excepție fiindu-le icoanele și vasele de lut, cu morală dictată de simțul măsurii, au trudit de-a lungul veacurilor pentru nevoile traiului. Copiii lor au fost crescuți în cultul muncii chiar dacă pământul nu este fertil aidoma celui din satele de la câmpie. Rostul existenței lor a fost pământul, iubit ca pe o ființă dragă. Hora duminicală, descrisă și de Rebreanu în capitolul I din *Ion*, era organizată regulat (excepție zilele de post), dar avea loc și cu ocazia clăcilor, nunților sau botezurilor, făcându-i pe săteni să uite de necazurile cotidiene. Satul acesta trăiește chiar și astăzi prin frumusețea tradițiilor și obiceiurilor, izvorâte dintr-un trecut milenar fascinant, din păcate tot mai asaltat de kitch-uri și mediocritate. Mulți ani la rând, oamenii de aici au trăit departe de ispitele civilizației moderne și tocmai de aceea textele lui Dan Filipoi scot în evidență o lume arhaică de mare frumusețe spirituală, cu credințe sau eresuri tulburătoare, drept pentru care șanțenii nu o dată și-au zidit sentimentele în cântece bătrânești, de codru, de înstrăinare, în colinde religioase sau laice ori în povești, legende, orații de nuntă, cântece satirice etc. Să mai adăugăm și faptul că în timpul sărbătorilor de iarnă, omul era mai deschis spre amintire, spre cântec sau cimilitură, componenta morală ocupând un loc important în comunitate, existând o mare stabilitate a populației, iar astăzi, din nefericire, mișcarea acesteia a dus la o transformare galopantă în schimbarea modului de viață, agresiunile la adresa valorilor tradiționale s-au diversificat, deseori, modernizarea putând să influențeze nefericit comunitatea.

Dan Filipoi revitalizează elementele populare arhaice printr-o limbă nedespărțită de forța sa magică, bogată în sensuri, demonstrând că țărănul român este, într-adevăr, arhetipul poporului nostru. Termenii sau structurile lingvistice utilizate, unele ieșite din uz, pes-

te care s-a așezat un strat gros de pulbere a timpului, necesită o inițiere și un pronunțat rafinament pentru receptarea lor reală. Explicațiile lor, de la finalul unor texte, din cele două părți ale volumului, sunt binevenite pentru cititorul de azi, interesat de valorile tradiționale, dar nespecializat. Câteva exemple relevante care impresionează prin puritatea limbii de o mare bogăție

și frumusețe: *coleşă* (mămăligă), *a zvări* (a arunca), *școmârlă* (fum înecăcios), *stative* (război de țesut), *hăd* (urât), *ierhă* (piele de oaie), *capău* (câine), *a mādări* (a dezmiarda), întâlnite în *Șarpele cu cap de cal*, unde Măriuca „a rămas fermecată” la ivirea șarpelui cu pricina, dar Șofronia lui Calistru „știe tot felul de descântece de întors farmecele, de luat laptele de la vaci și alte vrăji”, cu ajutorul capăilor și al unui măț, femeia o dezvrăjește pe Măriuca; sau *a căpălui* (a prăși), *leancă* (haină lungă), *corciuia* (scară lată care se pune pe sanie), *copârșeu* (sicriu), *stalâș* (tâmplar), *glajă* (vas cilindric din sticlă), *a țapa* (a arunca), *agesturi* (adunături pe apă, mizerii), *desfăcat* (depănușat) în

Copârșeul din pivniță, unde Leontina lui Adam, „o femeie harnică și bună la suflet”, „ghicea în bobi” și, „uneori, le mai și nimerea”, ținea în pivniță un sicriu de-al mamei sale, sicriu ce fusese vândut și returnat, fiindcă mortul nu încăpuse în el, și, deoarece auzea noaptea bubuituri, se hotărăște, împreună cu soțul ei, să-l arunce în apele involburate ale Someșului, dar zgomotele din beci nu au încetat; sau *sălaș* (sicriu), *păioară* (pânză subțire), *bozgoane* (farmece), *ceucă* (cioară mică, stăncuță), *hăizaș* (acoperiș) *bandă* (fanfară), în *Baba condusă la cimitir de ciori*, unde, după prima seară de priveghi, părinții constată că un deget de-al băiețelului lipsește, fapt pentru care preotul blestemă: „Cine a tăiat degetul copilului, când va muri, să-l ducă ciorile”, iar lucrurile chiar așa se întâmplă la înmormântarea unei femei care avea aplecare spre cele necurate etc., etc.; în *Nefărtatul de la joc*, Necuratul, deghizat într-un Zburător luciferic („fecior frumos îmbrăcat, înalt, foarte bun jucăuș, încălțat de fiecare dată cu cizme bine lustruite, niciodată cu opinci [...]”, dar cam mic la picior”), participă la horele satului, iar la o nuntă joacă *Arcaneaua* și, fără să-și dea seama, „de sub cămașă îi iese o coadă”; realitatea se împletește cu ficțiunea: feciorii satului îl urmăresc și descoperă că avea „copite de cal”, iar seara se retrăgea într-un mormânt din cimitirul satului. Pentru a scăpa de el, tinerii

hotărăsc să-i aprindă cizmele printr-un ritual interesant; precizez că Lucian Blaga are în romanul biografic *Luntrea lui Caron* un lung discurs despre „fârtate” și „nefârtate”, care merită comparat cu aceste relatări.

În cartea aceasta, asistăm la o literaturizare a unor întâmplări dintr-o lume care pare coborâtă din timpuri imemorabile, aparent anacronică, dar plasată în geografia autentică a localității Șanț, autorul, axat mai mult pe tezaurul imaterial al satului său natal, își ia rolul de povestăș al unui trecut cu arome mitice, al unor cazuri intrate în legende și povestiri fantastice, fără discursuri moralizatoare, care mai există încă în generațiile ce au îmbătrânit și știu povești despre viață și moarte. De remarcat este preferința povestitorului pentru „arătări și farmece”, cum, de altfel, se intitulează și prima parte a volumului, care bănuie și se perpetuează în mințile ascultătorilor și, firește, ale cititorilor dornici de întâmplări cu iz de magie albă ori neagră, pregătiți sau nepregătiți să-și aprindă imaginația ori să caute simboluri și comparații în alte culturi.

Textele lui Dan Filipoș sunt populate de vrăjitoare, descântătoare, dezlegătoare, împăciuitoare, zâne, balauri, moroi, strigoi, capăi și, de aceea, în ele, se petrec lucruri sau fenomene stranii, necurate, printre oameni, ca în unele proze scurte ale lui Vasile Voiculescu. De obicei, femeile bătrâne practică fel de fel de bozgoane și meșteșuguri, dar și fetele din șezătoare știu descântece de chemare a feciorilor la ele (vezi *Șezătorea din fundul Cârțibavului*). În *Ursita de la Hoituri*, o fată dornică de măritiş caută o bătrână care știa să facă pe ursită. În timpul ritualului, bătrâna o avertizează că ursitul ei este căsătorit și are trei copii pe care va trebui să-i crească, fata se angajează să facă acest lucru, însă cea care va trece la cele veșnice se dovedește a fi chiar fiica descântătoarei. În *Făcătura din Șesuri*, doi bărbați pornesc în puterea nopții spre un sat din Bucovina. Drumul trecea printr-o pădure, iar la lumina lunii văd două femei ce băteau într-o cioată. Ajunși în sat, cei doi intră într-o casă, unde un bărbat și cei doi copii își plângeau soția și mama, și pricep că femeia fusese vrăjită și, pentru a o dezvrăji, procedează astfel: dezbracă femeia de haine și i se dau pe dos, se întorc blidele de pe pereți tot pe dos, precum și celelalte lucruri din casă, inclusiv scaunele și masa (doar icoanele se lasă neatinse), se stropesc cu agheasmă, se face cruce în ușorul casei, iar la intrarea în casă, înaintea treptelor, se așază cruciș lopata și cociorba folosite la cuptor, toate cu scopul de „a întoarce farmecele de unde au venit”. Șanțenii le-au determinat pe cele două femei să dezbrace cioata și să scoată tot ce au bătut în ea, alungând duhurile necurate și salvând femeia fermecată. Înzestrată cu puteri supranaturale, dar slujitoare a Necuratului, este și Bănuțoia din *Bozgoritoarea călare pe meliță*, cea care lua laptele de la vacile altora, mulgând o capră de lemne, o roată de car sau o scară; lucruri similare le poate face și Plosca din *Făcătura de întors*. De obicei, femeile sunt cele care practică descântatul, dar în acest text există și un bărbat, Dumitru din Dâmb, care știe descânta de întors. Adevărul e că descântecele și vracii au existat de când este lumea. Vedeniile, fantomele, nălucirile, închipuirile, halucinațiile, năzăririle, stafiile, strigoi, fantasmago-

riile, mirajele se întâlnesc în toate cele trei genuri literare: liric, epic și dramatic; ele apar întrupate sau vag și fugitiv (în minte, în memorie), dar impresionează puternic prin caracteristici ieșite din comun. Bozgoritoarele din această carte bagă spaimă în oameni în toată firea, iar primul lucru pe care îl fac este să rostească rugăciuni sau să-și facă cruci cu limba-n gură, după aceea apelează la dezlegătoare.

În *Nunta zânelor*, în postul Crăciunului (când nu se fac nunți), când se amestecă ziua cu noaptea, un bărbat și o femeie pleacă într-un alt sat cu o sanie trasă de doi cai. Pe drum, aud zgomote ca de la o nuntă, dar nu zăresc pe nimeni. În final, descoperă că era o cununie în lumea zânelor, dintre o frumoasă zână și un fecior răpit din sat, care nu s-a mai întors niciodată acasă. În schimb, în *Măritiş după moroi*, o fată se căsătorește cu un fecior „harnic, destoinic”, dar acesta, în timpul nopții, trebuia să plece de acasă. Altă dată, când erau la fân, bărbatul își lasă nevasta pe claie și pleacă în pădure chipurile după propte. După câțiva timp, un câine se apropie de claie și o trage jos, dar femeia se apără lovindu-l cu furca între ochi. După întoarcerea soțului rănit, își dă seama că este moroi și că se dădea de trei ori peste cap și se făcea om. Ea îl blestemă, iar acesta „o ia spre pădure” și nu se mai întoarce niciodată. În *Balaorul din zmeuriș*, trei fete merg la cules de zmeură, dar se întâlnesc cu un balaur care dormea. Când se trezește, le urmărește, însă fetele scapă, adăpostindu-se într-o casă care avea cruci la ferestre din tulpini de busuioc. În *Baba huțulă întoarce laptele la vaca Ghenii*, o bucovineancă o scapă pe lelea Ghenia de luat laptele vacii sale de vecina sa, Șofronia, descântându-i într-un fel cu totul inedit, iar în *Pusura de sub casă*, o descântătoare falsă le spune unor gospodari că certurile și necazurile lor sunt provocate de „pusura de sub casă” (o făcătură) pentru a le lua câteva bunuri din cămară. În *Calul de sub podul Someșului*, la miezul nopții, sub un pod, se adună o mulțime de broaște, din mijlocul cărora se ridică „o umbră mare ce avea forma unui cap de cal”, care „alerga numai în două picioare” împreună cu două butoie și niște „boabe de argint viu”. În *Capăul de sub Dâmbul Popii*, în timpul iernii, un lup dă târcoale unui fâgădău. Doi feciori îl urmăresc și-l descoperă mort într-un cimitir, după care îl aruncă de pe un pod în apă. De neuitat este, într-adevăr, textul *Crucea apelor*, cel care dă titlul cărții. Pentru a te însănătoși de orice fel de boală exista credința că trebuia „să bei apă din locul unde se întâlnesc râurile sau pâraiele în cruce, loc numit *Crucea apelor*”, iar asta presupunea că apa „trebuia luată dimineața, înainte de cântatul cocoșilor și de răsăritul soarelui”, iar, când făceai așa, „orice simțai sau auzai înapoia ta, nu aveai voie să te uiți în spate și nici nu era îngăduit să faci cale întoarsă pe unde te-ai dus. Dacă nu respectai aceste cerințe, apa nu avea niciun efect tămăduitor”. O femeie, Eleonora pe nume, s-a îmbolnăvit rău, dar a avut puterea de a respecta aceste cerințe, și-a luat apă de la crucea unor râuri și s-a însănătoșit, dar nu s-a depărtat nici de doctor, că și el i-a fost „de trebuință”, cum spune și *Biblia*.

În partea a 2-a, intitulată *Povestiri adevărate*, autorul marchează evenimente importante din viața

omului: moartea, iubirea, sensul vieții și destinul uman. Pentru a ne asigura de realitatea celor povestite, nu o dată, Dan Filipoi precizează faptul că „numele sunt fictive să nu supere urmașii personajelor”, dar „întâmplarea este reală”; multe sunt împânzite de inserturi autobiografice. Badea Ion, din *Supărări și griji înainte de înmormântare*, „îi mai mult dincolo decât dincoace”, dar cei ai casei își fac probleme că nu vor avea carne pentru pomene, fiindcă vânduseră vițelul. Deși badea Ion este încă în viață, soția și urmașii săi invită cunoștințele să vină la mort, în priveghi și la îngropăciune, ba mai mult arvunesc pe o Viorică să le ajute la prășit. Umorul negru este la el acasă, dar personajelor li se pare firesc să discute despre treburile gospodăriei ori să mănânce înainte de a se întoarce oamenii de la îngropăciune să nu cumva să rămână flămânzi; mortul nu mai are valoare, „și-a trăit traiul,/ și-a mâncat mălaiul”. În *Bocet la mormânt*, văduva Xenia citește la îngropăciunea soțului un „vers lung”, care se încheie astfel: „Aici îi tină, aici îi glod./ Aici mi-i bărbatul mort,/ Amu nu știu, da-oi să mă cânt/ Ori c...a-m-oi pe mormânt”.

În *Recrutorul cu clop de vânător*, hâtrul Florea Rasavetii face glume cu nevestele câtorva consăteni; deghizat în „domn”, trece pe la casele câtorva și le spune că soții lor au ordine de concentrare, ba le amenință cu temnița dacă nu semnează. Deconspirat de o privitoare, Florea se alege cu câteva sudalme. La fel de spumoase și pline de haz sunt și povestirile *Ionuc cu rudița în căput*, *Fata împușcată*, *Anuca*, *Vânzare pe așteptare*, *Scroafa Niții*, *Prohod cu necazuri*, *Cititorul din căruță*, *Cu copiii la cântar*, *Mireasa furată*, *Ioana din Rozavlea* etc.

În *Nevastă cu pețitori*, Viorel, vădov fiind, se căsătorește cu Silvia, mai tânără cu aproape 40 de ani decât el, care îi dăruiește și un moștenitor. Anii trec, roata se întoarce, Viorel ajunge un moșneag neputincios, bolnav și orb, hrănit cu mâncăruri slabe, femeia, ajunsă nimfomană, trăiește cu mai toți tinerii consăteni. Merge singură la o clacă, dar este anunțată că, acasă, Viorel a decedat. Silvia o roagă pe vestitoare să nu spună nimănui, iar ea petrece la clacă și, de-abia a doua zi, se ocupă de mort. S-a recăsătorit, însă și pe cel de-al doilea soț „l-a petrecut la groapă”. „Cătatul cu ciubărul” este un obicei la care participă câteva fetițe (șapte sau nouă), care se roagă lângă vasul nou, plin cu apă neîncepută, copilele fiind acoperite cu un cearșaf și o față de masă. Numai că de data aceasta tinerele nu văd hoțul care a furat torturile de cânepă, ci o nuntă a fetei familiei păgubite, spre bucuria membrilor săi (a se vedea *Nunta din ciubăr*). Obiceiul cu ciubărul este descris mai amănunțit în *Hoția de la vâltoare*, unde se precizează că toate lucrurile folosite trebuie să fie noi, iar o văduvă credincioasă este cea care umple ciubărul și ține deasupra lor o lumânare aprinsă „ca să li se arate lucrurile întocmai cum s-au întâmplat”. Vina cade pe o femeie săracă, de fapt, nevinovată. În final, făptașii sunt dați în vileag.

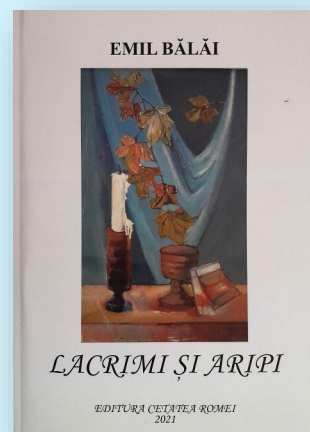
Cititorul își poate face o imagine revelatoare despre trecutul acestui sat și despre statutul omului simplu în contexte social-istorice diferite, inclusiv despre emigrările în America de dinainte de Primul Război Mondial, când, în pofida câștigurilor mari de acolo, șanțenii, cuprinși de dorul față de plaiurile natale, s-au întors acasă, chiar și după 13 ani, sau despre perioada evacuărilor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Volumul acesta de proză scurtă, total inedită, demonstrează că Dan Filipoi cunoaște bine obiceiurile și tradițiile din satul său și că are o legătură de suflet cu el, ceea ce îl face să aibă un termen de garanție nelimitat. Multe cărți, astăzi în vogă, vor fi uitate, dar aceasta va fi întotdeauna căutată și citită cu plăcere sau pur și simplu din curiozitate.

Cărți primite la redacție

**Cornel D. Lar, *Reverențe rimate*,
Editura Caiete Silvane, Zalău, 2022**

**Emil Bălăi, *Lacrimi și aripi*,
Editura Cetatea Romei, 2021**

**Iacob Dragoș,
Căutând prin visuri și realități,
Editura Solon, Bistrița, 2024**

Felurite feluri

Iacob NAROȘ

Dintotdeauna, Cornel Cotuțiu a căutat să-și aleagă titluri de carte, dacă nu neapărat bombă, cel puțin cât mai mult adecvate conținutului, dar și scopurilor urmărite, asta, firește, fiind și o dovadă de perspicacitate și de rutină scriitoricească. Iată câteva asemenea titluri mai aparte, mai vechi sau mai noi: *Cărăbușii de sub pernă*, *Securea cu rotile*, *Pompa de iluzii*, *Scorbură în cuib* sau cele din nesfârșitul ciclu denumit *La noi*: *Ochiul diurn*, *Azi, în zigzag*, *Pe grumaz*, *Gheare blânde* și recentul volum *Felurite feluri*, apărut la Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2024. Coperta și ilustrațiile, ca de obicei, îi aparțin talentatei Georgiana Cotuțiu, iar corectura, Elizei Cotuțiu.

Din când în când, e bine să revenim la datele biobibliografice actualizate ale autorului, de data aceasta consemnate concis în rubrica intitulată „Momente biobibliografice”. CV-ul de bază e cunoscut de când lumea: data și locul nașterii, studii, secvențe ocupaționale ca profesor de limba și literatura română, funcții mai importante, debut revuistic și editorial, câteva pasiuni: redactor, redactor-șef la reviste și publicații din zonă (pentru care lui Cornel Cotuțiu îi este drag să folosească sintagma „județul Coșbuc-Rebreanu”), dar și colaborator la ziare și reviste din țară și străinătate. Membru al USR, Filiala Cluj, din anul 1991, premii și distincții obținute și, nu în ultimul rând, îngrijitor de publicații și editor de cărți.

Urmează rubrica intitulată *Cărți* – titlurile multe ale cărților, cineva va trebui să le numere și altfel, sunt exact cu reeditări – 42, după cum urmează pe categorii și specii literare, genuri etc.: proză scurtă, 10 volume; romane, 4; publicistică literară, culturală, 14 volume, dintre care 9 alcătuiesc ciclul „La noi”; altele: reportaje de călătorie, jurnal, memorialistică, note de călătorie, 5 volume; critică și istorie literară, 4 cărți; corespondență literară, eseuri, evocări și istorie literară, câte un volum de fiecare.

Avem și aprecieri critice, dintre cele numeroase care au alcătuit cel puțin două cărți, Cornel Cotuțiu se oprește doar la trei mai vechi, e vorba de cunoscutul N. Steinhardt și publicistul bistrițean Ion Moise. Cea de-a treia e mai recentă, merită citată în totalitate, ea vine din partea unui coleg și prieten de generație: „Astăzi purtăm pe umeri povara anilor și a

cărților pe care atunci ne închipuiam că le vom scrie și pe care, Doamne, chiar le-am scris. A cărților tale în care îți redescopăr, de fiecare dată, obiectivitatea funciară și spiritul polemic cu care plonjezi în universul existențial, cu acea pasiune a scufundării literaturii până la gât în viața străzii, în experiența comună, în istoria cotidiană, despre care vorbea Mario Vargas Llosa”. (Horia Bădescu)

Cartea de față e structurată pe patru capitole.

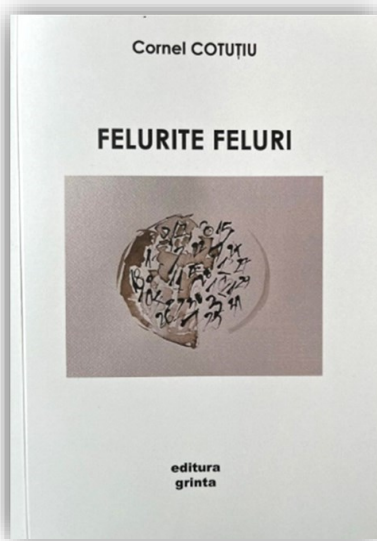
Capitolul I. ALĂTURI DE DOMNIILE LOR

El începe cu o cronică de întâmpinare la volumul Veronicăi Oșorheian, *Colocvial. Fațete ale bi-nomului autor – impact relațional*, 2023, Cluj-Napoca, numită „Meticulozitate până la acribie”. Urmează un omagiu Ruxandrei Ceserea-nu, căsătorită Braga, cea care l-a poreclit pe autor „Inspectorul Pipă”, în articolul „M-a poreclit *Inspectorul Pipă*”. „Neastâmpăratul octogenar Aurel Podaru” – subliniază pasiunea

acestuia pentru opera lui Pavel Dan, ca îngrijitor al ediției acestuia. În „Trei crai de la Răsărit” e vorba de Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximilian și Cornel Cotuțiu numiți „Cavaleri ai Nordului” de revista *Nord literar*, la 20 de ani de la înființare. Micromedalion – preotul Ilie Pioraș din Șieu-Măgheruș e prezentat elogios în „Mai mult decât paroh”. O urare de bun augur revistei „Izvorul Someșului”, chiar dacă autorul a cunoscut-o doar cu numărul nouă, ocazie cu care face o analiză pertinentă a prozelor scurte prezente în acest număr. Îi pomenește pe cei în cauză laudativ, lista este lungă, sunt nu mai puțin de 13 prozatori analizați pe scurt, de remarcat că jumătate sunt din zonă, totul în articolul „Proza impropriu numită scurtă.” Micromedalionul închinat lui Eugen Barz, inițiatorul revistei românești „Litera nova”, editată la Parla – Madrid în „Să oferim lumii întregi”.

Capitolul II. FILE DE CALENDAR

„Jurnalul unui an calendaristic”, 2023, destul de original, atipic, știm că începe cu ianuarie, pe parcurs se mai amintesc lunile mai, iunie, iulie, și, fără nicio altă dată precisă, ajungem în decembrie. Avem de-a face, așadar, cu un jurnal bazat doar pe evenimente pe care autorul crede că merită a fi reținute. Se notează aspecte intime ale propriei persoane, dar și cele legate de personalități, unele dispar, DR Popes-

cu, altele sunt evocate, Echim Vancea și Ion Botoș. Întâmplări mai mult sau mai puțin hazoase sunt prezente în jurnal (cele legate de legătura autorului cu laptopul, descumpănirea în sensul de-a mai scrie sau nu la jurnal). Altele se referă la pregătirea unei noi cărți, drumuri la Bistrița sau la Cluj-Napoca pentru ședințele USR-ului, vizite la amici din Maieru și Rodna Veche, hobby-ul cu adunarea monedelor de un ban pentru a fi predate Muzeului din Maieru etc. Sunt consemnate vizite de familie (Corina și Alin) precum și un control la Institutul Inimii din Cluj-Napoca sau la dentist. Suntem ținuți la curent cu alte cărți apărute recent sau în lucru, relația cu editurile, lansări de carte etc. Se amintesc și cele petrecute în vară, seceta și căldura toridă; acasă, autorul își recitește operele de tinerețe, este elogiât Ioan-Aurel Pop.

Capitolul III. FEL DE FEL

De la articole cu accente politice („În sfârșit, întâlnire româno-română la nivel prezidențial”, „Pe după casa nănașului”, „Stângu, dreptu”) la preocupări literare, apariția unui nou volum *Avem un vis de împlinit* și cu gândul la un altul *Gheare blânde*, în „Calendar nebănuț”. În „Cuvântul și timpul” – pledoarie pentru a vorbi, a scrie și citi corect românește, la fel și în „De-ale limbajului cotidian” sau „Limbă și comunicare: Sintagme de o expresivitate aparte”, precum și „Terapia cuvântului scris”. Sunt și din cele cu caracter religios („Sfântul Andrei în trei ipostaze”; „Comemorarea a 75 de ani... de la desființarea ilegală a Bisericii Greco-Catolice din România”). Semnal editorial, „Promptitudine laudabilă”, „Sociologie” de Brumărel Ciutan și Adrian Balaș. O întoarcere în timp, autorul își recitește jurnalul de acum 56 de ani. Autorul adaugă două cronici ce i-au plăcut: „Publicistica, șansă de ieșire din resemnarea cronică”, semnată de Ion Radu Zăgreanu și „Ochi și sfere” (eseu) de Viorica Pop. O lansare de carte de la Cluj-Napoca, sediul USR, e vorba de *Gheare blânde*. Și, așa cum ne-a obișnuit de la o vreme, Cornel Cotuțiu vine, în final, cu o proză scurtă *Sfieli* în care apare Raluca cea blondă și plină de farmec și mistere...

Capitolul IV. ș.a.m.d. – cuprinde „Momente biobibliografice”. Salutară, așadar, apariția acestui nou și original volum de publicistică culturală și nu numai, ce, într-adevăr, cuprinde fel de fel și felurite feluri de-a scrie și de-a comunica cu cititorii.

Periplu prin amintiri

Leon-Iosif GRAPIN

Generalul (rtg.) Iacob Dragoș, autorul lucrărilor *Monografia Brigăzii 1 Vânători de Munte „General Grigore Bălan”*, scrisă în colaborare cu Vasile Chioresan, și *Un sat din Câmpia Someșană – Figa*, ambele apărute la Editura Solon, din Bistrița, în 2017, respectiv, în 2019, supune atenției cititorului un nou volum, *Căutând prin visuri și realități* (Editura Solon, 2024, 232 de pagini), un periplu prin amintiri din viața cazonă, din copilărie și din pelerinaje făcute în locurile sfinte din Israel, Palestina și Iordania.

În două capitole se referă la cariera sa de ofițer al Armatei Române, începută cu gradul de locotenent și încheiată cu cel de general, purtând cititorul prin structuri militare de vânători de munte (B. 17 V.M., B. 22 V.M. și Bg. 1 V.M.) din componerea Armatei a 4-a, structuri în care a lucrat cei mai mulți ani. Relatarea, cu mândrie, a faptelor de arme o face detaliat, astfel cititorul rezervist se va regăsi în multe ipostaze descrise, iar cel care nu a trăit asemenea experiențe ostășești va descoperi lucruri interesante.

În capitolul intitulat „Povestea casei din copilărie”, autorul, nostalgic, se întoarce în trecut, la casa și la gospodăria părinților săi, la lucrările din bătătură și de pe câmp, la tradiții și obiceiuri pe care le descrie cu lux de amănunte, reținând, pe alocuri, cuvinte și expresii ale graiului local care dau culoare exprimării. Capitolul „Pelerin în Țara Sfântă”, un jurnal de călătorie, cu trimiteri la fapte și semnificații religioase din Noul Testament, ne dezvăluie latura evlavioasă a autorului și crezul său într-o lume mai bună.

Alocuțiunile incluse în carte, rostite de Iacob Dragoș în fața ostașilor și a civililor cu prilejul unor sărbători naționale derulate pe plan local, al unor evenimente militare, momente aniversare, manifestări culturale, sportive și de altă natură, se constituie în adevărate lecții de istorie, de patriotism. Relația foarte bună cu presa a ofițerului este evidențiată prin adăugarea, în facsimil, a unor articole apărute în diferite publicații.

Cartea, încheiată cu întâmplări vânătoarești povestite în versuri, bogată în ilustrații alb-negru și color, este un omagiu adus vânătorilor de munte, în general, și, în special, cadrelor militare și soldaților care i-au fost subordonați, șefi sau colegi.

Pe generalul Iacob Dragoș l-am cunoscut îndeaproape, am lucrat amândoi în Comandamentul Armatei a 4-a din garnizoana Cluj-Napoca, el în funcția de locțiitor al comandantului, eu în cea de redactor, apoi de secretar de redacție la ziarul *Scutul patriei*, funcții care ne-au pus într-o relație de colaborare. Prin urmare, pot confirma multe dintre calitățile atribuite lui de șefi și comandanți în notările de serviciu inserate în volum.

Povestea din carte este a omului îmbrăcat în haină militară, ale cărui visuri s-au transformat în realitate prin muncă, dăruire, curaj, credință și ascultare, poveste pe care cititorul o va aprecia așa cum este.

Virginia Grivase - prototipul Virginiei Gherman din romanul „Ion”

Mircea DAROȘI

Născută sub zodia celui care a dat glas nemuririi noastre, Virginia Grivase și-a petrecut cei mai frumoși ani din viață la Nepos, județul Bistrița-Năsăud. După ce a absolvit Școala Pedagogică din Blaj, născădeanca, plină de farmec și entuziasm tineresc, ia primul contact cu munca de la catedră la Școala confesională din Tiha Bârgăului, unde își face anul de practică. În 1901, se stabilește la școala primară din Nepos, unde funcționează pe postul de învățătoare până în anul 1919. Documentele din arhiva școlară o atestă ca fiind o dascăliță harnică și pricepută, cu reale valențe profesionale. Aici are prilejul să-l cunoască pe Liviu Rebreanu, venit în primăvara anului 1909 să lucreze ca ajutor de notar la Primăria din Nepos. Chiar el spune că „a fost bine primit de toți surtucarii comunei... care auziseră că -i poet”.

Întâlnirea lor s-a petrecut la numai o săptămână de la sosirea în sat, când Virginia trecuse pe la primărie cu probleme de școală. Din momentul acela, între cei doi tineri se înfiripase o frumoasă prietenie. Se simțeau legați și prin faptul că aveau aceleași năzuințe artistice. Virginia Grivase era poetă. *Cum să nu fi fost atras de ea tânărul din Prislop*, spune criticul Nicolae Gheran, *când știa mai mult decât el despre o literatură pe care râvnea s-o cunoască temeinic, cum să n-o prețuiască, atunci când „combătea” atât de bine indolența și nepăsarea „nechemaților” critici capricioși ai creației literare.*

La Nepos, avea o bibliotecă cu multe cărți și reviste pentru care Liviu își făcea adesea motive de vizită. Prietenia lor n-a fost de lungă durată, deși Virginia își punea în ea speranțe de viitor.

În toamna aceluiași an 1909, Liviu pleacă la București lăsând în urma lui un suflet îndurerat care va deveni prototipul Virginiei Gherman din romanul „Ion”. Cu siguranță că nici el n-a rămas insensibil la această despărțire, dacă mai târziu găsește resursele necesare să-și mai aducă aminte de idila din Nepos.

Virginia Gherman și-a continuat munca la clasă, pregătindu-și cu seriozitate copiii. Într-un proces verbal aflat în arhivele școlii sunt menționate aprecieri laudative la adresa tinerei dascălițe. Tot acum se afirmă pe plan literar printr-o creație poetică valoroasă și cu „ecou în presa vremii și în sufletele cititorilor”. Colaborează la reviste importante din această perioadă, precum, „Pedagogia Română” din Gherla, „Revista noastră” din București, „Drapelul”, „Lumina”, „Revista politică și literară” din Blaj, unde colaborau I. Agârbiceanu, George Coșbuc, Mihail Sadoveanu, Lucian Bol-

caș, Caius Brediceanu, semnând poezii alături de Elena Farago, Octavian Corodeanu, Elena Voronca, George Topîrceanu și alte nume cunoscute în literatura română.

Versurile sale poartă amprenta unei simțiri adânci și robuste, în care se împletesc frământările oamenilor de pe Valea Someșului cu propriile sale sentimente:

„Rămâi acolo vecinic neclintită/ În lumea plâzmuirii mele sfinte,/ Tu setea de viață mi-o adapă,/ Iubirii mele stinse dă-i cuvinte”. Este evident că râvnea după o iubire care s-a stins prea devreme. Specia literară cea mai des întâlnită este sonetul, în care vibrează fiorul dragostei nemărginite, dar și regretul unor neîmpliniri: „Ne-am despărțit ca doi străini pe care/ Nu-i leagă decât doară amintirea,/ Că s-au zărit vreodată-n nălucirea/ Unei clipite albe și fugare”.

În timpul cât a stat la Nepos, a citit și a apreciat poeziile rapsodului popular Gavrilă Istrate, căruia îi promisese că se va ocupa de publicarea lor. În 1920, apare broșura „Dor și jale”. Patimi și suferințe, sub îngrijirea lui Emil Precup, directorul Liceului „Petru Maior” din Gherla. Bucuria poetului este enormă, atunci când primește acasă placheta cu minunatele sale versuri.

După plecarea ei din Nepos, Virginia Grivase se căsătorește cu Ștefan Boeriu și urmează un curs de limba română, dar nu mai are niciodată contact cu elevii la clasă. Viața i-a oferit pentru o vreme clipe de fericire și visare, având ocazia să iasă în lume, îndeosebi în Italia, dar, numai la 10 ani de la căsătorie, Virginia divorțează și este puternic afectată moral. Se stabilește la una dintre surorile sale din Gherla, dar nu mai are puterea să scrie, ori nu avem noi încă date despre preocupările ulterioare. Nu peste mult timp, surorile sale se vor întoarce la Năsăud, iar Virginia trece printr-o stare de neliniște care o va marca până în ultimele zile de viață. Starea ei materială a fost atât de defavorabilă, dar a „suportat-o cu stoicism până când trece în lumea umbrelor, la 1 martie 1950”.

Mulți dintre cei care au încercat să-i înmănuncheze opera într-un volum de versuri, pentru că prezentau interes și erau de valoare, n-au avut posibilitatea, deoarece nu se știe unde i s-au risipit manuscrisele. Ea merită oricând să intre în patrimoniul nostru literar. Dumitru Popițan o introduce într-o antologie cu câteva poezii, dar opera sa în întregime rămâne necunoscută.

Virginia Grivase devine nemuritoare prin opera lui Liviu Rebreanu pe care l-a cunoscut pe vremea când își dedica cei mai frumoși ani nobilei profesiuni de dascăliță.

Stefánsson în toate timpurile

Alexandru JURCAN

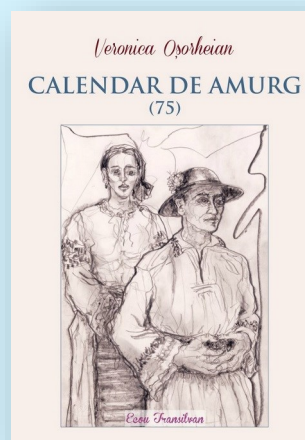

Am lăsat zece zile după lecturarea romanului, ca să mi se domolească entuziasmul, înainte de a mă pronunța, dar extazul sporește și nimic nu mă va împiedica să afirm magia crescândă a cărții lui Jón Kalman Stefánsson – *Povestea Astei* – Polirom, 2022, traducere din franceză de Magda Răduță. O să spuneți că mereu afirm că am avut o revelație, dar acum e revelația revelațiilor. O carte care nu se poate povesti, nici ecraniza

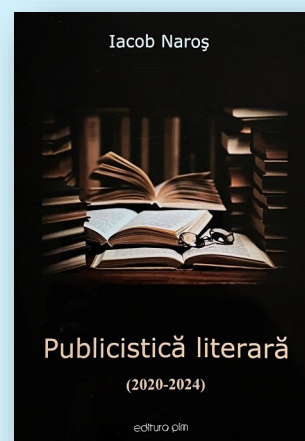
(la un nivel la fel de covârșitor). Cum e sindromul Stendhal? Bătăi rapide de inimă în fața frumuseții. Inefabilului. Nu, nu am leșinat, dar marcat voi rămâne multă vreme. Sigur că am citit și *Trilogia Fiordurilor* de același autor, însă acum avem capodopera fără fisuri. Știu că „despre ceea ce nu putem vorbi, cel mai bine este să tăcem” (Wittgenstein), dar n-am puterea să mă abțin. Bine scrie Raluca Selejan în *Observator cultural*, că după citirea romanului „nimic nu va mai fi la fel” și că-ți vei dori să mergi neapărat în Islanda.

Liniaritatea cronologică e abolită. Devii stăpânul timpului. Un fel de levitație reversibilă. Te instalezi într-o ubicuitate stranie. Misterele sunt păstrate cu sfințenie. Ești „dus de nas” cu o știință insolită a compoziției. Romanul te cheamă „acasă”, te poartă prin vârtejul unui trecut miraculos, fascinant. Titluri de capitole, subcapitole, poematice și stâncos, însă nu te pierzi, nu te deranjează atâtea acțiuni începute, amânate, multiple foldere deschise, în care ești prins, virusat, electrizat. Pentru că acolo e viața universală, e bătrâna Kristin care fuge din prezent în altă epocă și e adusă de la poala muntelui de fiul său Arni. Ești prizonier voluntar într-o canava epică stil *pânză de păianjen*. Viața Astei? Un șir de morți neanunțate, dar asumate. Unde a mai existat o poveste de dragoste polifonică într-un fel de icoană *imago mundi*? Aici, cu siguranță. Uneori apare și autorul însuși, în pauzele „facerii” cărții, cu dubiile inerente și viața cotidiană, în brize metatextuale. Și ne reamintește că „n-ai cum spune o poveste fără să te rătăcești... fiindcă trăim, în același timp, în toate timpurile”. Eferescență misterioasă care răvășește. *Et pour cause!*

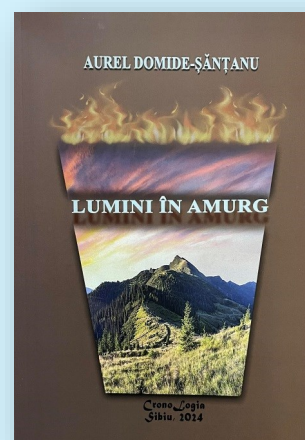
Cărți primite la redacție

Veronica Oșorheian, *Calendar în amurg*, Editura Eco Transilvan, Cluj-Napoca, 2024

Iacob Naroș, *Publicistică literară (2020-2024)*, Editura PIM, Iași, 2024

Aurel Domide-Șanțanu, *Lumini în amurg*, Editura Crono Logia, Sibiu, 2024

Teatrul Rodicăi Ojog-Brașoveanu

Icu CRĂCIUN

Supranumită, pe bună dreptate, „Agatha Christie a României”, Rodica Ojog-Brașoveanu (1939-2002) este cunoscută mai cu seamă datorită celor 35 de romane polițiste¹, cu personajele sale celebre: Melania Lupu, bătrâna șireată și isteată, și Minerva Tutovan, fostă profesoară de matematică, devenită comisar de poliție. În romanele sale a fost influențată de opera unor autori ca: Edgar Wallace, Georges Simenon, Karl May, Theodor Constantin sau Haralamb Zincă.

Despre această scriitoare se știe că s-a născut în 28 august 1939, în București, ca fiică a profesoarei Ana Ojog și a avocatului Victor Ojog, care, fiind membru al Partidului Național Liberal, în perioada comunistă, a fost întemnițat în repetate rânduri, iar familia a dus-o foarte greu, trăind din vânzarea lucrurilor din casă: tablouri, covoare, bijuterii, servicii de masă și mobilier.

Studiile superioare și le-a început la Facultatea de Științe Juridice din București, dar, fiindcă a făcut parte din grupul studenților care au fost implicați în organizarea mișcărilor studențești de protest din timpul evenimentelor din Ungaria, din anul 1956, a fost exmatriculată. La vârsta de 16 ani s-a căsătorit cu un aristocrat timișorean neamț de care a divorțat după circa un an. Pentru a-și putea continua studiile a întocmit multe memorii la Ministerul Învățământului, dar i s-a comunicat că timp de un an trebuie să desfășoare muncă necalificată într-o fabrică și să devină „fruntașă în producție”. Drept urmare, la vârsta de 20 de ani, s-a angajat ca muncitoare necalificată la fabrica de medicamente „Galenica”, iar, în 1962, a dat din nou examen și a fost admisă la Facultatea de Științe Juridice din Iași, pe care a absolvit-o în 1967. Se va căsători cu actorul Cosma Brașoveanu și va avea o viață fericită timp de 18 ani, însă acesta va muri în anul 1981, la vârsta de 45 de ani, în urma unui infarct.

A debutat în anul 1969 cu un scenariu de televiziune intitulat „Crima din Cișmigiu”, iar primul roman polițist se intitulează „Moartea semnează indescifrabil” (Editura Albatros, 1971), scris la insistențele soțului. Ca urmare a succesului cu această carte, a renunțat la avocatură, pe care a practicat-o timp de 7 ani, și s-a dedicat scrisului. Deși majoritatea romanelor sunt polițiste, Rodica Ojog-Brașoveanu a scris și câteva romane cu caracter istoric, unul științifico-fantastic („Minerva se dez-

lănțuie”, 1974), mai multe povestiri, o piesă de teatru și cinci scenarii TV (am menționat mai sus „Crima din Cișmigiu”, 1969, „Șantaj”, 1981, scris în colaborare cu Geo Saizescu, „A doua variantă”, 1984, „Enigma”, 1995-1996, și „Poveste imorală”, 1998).

Piesa de teatru „Cursa de Viena” (1984) este scrisă după romanul „Plan diabolic”, publicat în 1974. Subiectul este următorul: la puțin timp după decolarea cursei de Viena, stewardesa Nina Aldea anunță că ambii piloți au fost înjunghiați, dar, înainte de crime, aceștia au reușit ca aparatul să fie pus pe pilotul automat, însă, peste patru ore se vor prăbuși, dacă vreunul dintre pasageri nu va fi în stare să-l readucă la sol. Cei unsprezece pasageri se gândesc, fiecare, la spectrul morții și simt nevoia să se descarce, să spună tot ce-i apasă de cel puțin un sfert de secol, cu alte cuvinte să-și ușureze cugetul. Stewardesa recunoaște că senilul Nichita Dumitrescu este, de fapt, tatăl ei, dar i-a fost jenă s-o spună. Ramolitul Nichita fusese cândva „spaima mahalalelor” în „lumea cuțitașilor, a barbugiilor și a hoților”, ba ucisese trei comisari de poliție, fiind pedepsit „să taie sare 20 de ani într-o ocnă”, acum, însă, ajunsese o legumă ce urma să fie internat într-un sanatoriu din Viena. Ea fusese căsătorită cu un ins foarte zgârcit, pe care l-a părăsit, și, după doi ani, a devenit stewardesă, iar unul dintre piloții uciși îi fusese amant. Pilotul îi recunoscuse că a cunoscut o altă femeie, Fana, iar relația lor trebuie să ia sfârșit. Până la urmă se dovedește că Fana, noua iubită a pilotului, era, de fapt, o hoată, care, fiind prinsă, fusese închisă 5 ani. După doi ani, datorită comportării exemplare, Fana urmează să iasă din pușcărie, iar pilotul îi cere să-l ajute la prinderea hoatei; în timpul acesta, Nina îi strecoară în poșetă 100 de dolari, iar Fana este arestată, din nou, pentru trafic de valută, ca urmare a denunțului ei. Următorul care se spovedește este revizorul contabil Laurențiu Pantelimon-Ciolac. Rămas fără părinți, care decedaseră în 1917 de tifos, el a încăput „pe mâna milei publice”, fiind crescut la un orfelinat. Recunoaște că este „laș, fricos, mincinos”, deși, în permanență, se străduiește să pară altfel. A fost adoptat, după liceu a fost trimis la Viena unde a isprăvit Academia de Comerț. S-a căsătorit cu o fată de 18 ani, săracă și fără studii, el având 34 de ani. Are trei copii pe cap și pe mamă-

sa (tatăl îi murise înainte). De când o lovise damblaua, mama adoptivă rămăsese paralizată, dar îl chinuia zilnic cu mofturile sale. „Mă rugam zilnic s-o strângă Dumnezeu” mărturisește el. Se hotărâse s-o lase să moară de foame, lucru care s-a și întâmplat, dar acum se căiește pentru fapta sa. Caricaturistul aventurier, nonconformistul Val Iacobescu, povestește că la 16 ani a plecat la liceu, cu pușculița mamei sale („câteva mii de lei”), a aruncat cărțile în lacul Cișmigiu, „cu excepția Geografiei lui Mehedinți”, și s-a urcat în primul tren. „Existase dintotdeauna ceva sălbatic, nedomolit în mine” mărturisește acesta. Principiile sale de viață erau: „să te descurci singur, să ai simțul proporțiilor, să nu preținzi doi dolari pentru unul, prietenul, adevăratul prieten e un dar divin (...), să fii întotdeauna drept”. Pentru el, „viața e un banc excelent. Problema e să poți râde totdeauna”. Englezoaica Miss Dorothy James-Porter, marea iubitoare de animale, în special câinii, este singura care nu știe că avionul urmează să se prăbușească; pe ea o interesează „soarta câinilor valahi”. Lui Oprișan, alt pasager, îi pasă că a uitat toate robinetele deschise acasă, deși urma să dea ortul popii peste un ceas. Doamna Hagianu îi mărturisește Ninei că a trecut prin câteva căsnicii nereușite până a ajuns la Dimitrie Hagianu, pe care îl prețuiește și-l iubește nespuse de mult. Căpitanul de cavalerie Dimitrie Hagianu a dus o viață aventuroasă, la 30 de ani își tocăse toată averea. I se spovedește preotului Iustin Făgădău, spunându-i că, sub pretextul căutării șalului nevestei, își petrecuse noaptea în compania Ilincăi, soția unui senator, care dormea tun. Doamna Hagianu crede că băiețelul ei, de 5 ani, a căzut de la etajul II, în realitate, aflăm, din mărturisirea cinică a lui Dimitrie, că el l-a ucis, că toată viața i-a fost scârbă de ea și că a înșelat-o cu toate prietenele ei; la aflarea veștilor, doamna Hagianu leșină. Economistul Anton Oprișan, cel care, vorba lui Val Iacobescu, „a scormonit toată viața prin gunoaie, ca o cârțiță”, mărturisește cu seninătate că, în timpul războiului, a negociat cu colonelul neamț, Herman, ce trebuia răpit, salvarea acestuia, în schimbul unei mari sume de bani, trădându-și camarazii. Cea mai halucinantă și mai cutremurătoare mărturisire este povestea doctorului Ovidiu Diamantopol, ajuns în cârje, care, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, trece printr-un lagăr al morții, unde un alt doctor, Sturmabführer SS Iosif Potra, cunoscut sub porecla de Diavolul Alb, asasinase cu sânge rece 4600 de victime. După încheierea războiului, Diamantopol l-a căutat ani de-a rândul pe toate meridianele globului cu gând să-l prindă și să-l dea pe mâna justiției. El știe cu exactitate că Diavolul Alb și-a făcut mai multe operații estetice pentru a nu fi recunoscut și se află printre cele 11 ființe care își

asteaptă cripa moarte. Mărturisirea infirmului Diamantopol stârnește groază, uimire, sinceră compasiune, dar și o undă de admirație. Scriitorul Vasile Mareș recunoaște că el a ucis pe cei doi piloți, că își premeditase crimele, fiindcă nu i-a reușit nimic în viață și speră că în acest fel va ajunge celebru. „O nevastă m-a lăsat, cealaltă a murit, a treia mă disprețuiește” zice el. A lucrat 10 ani la un roman de război, dar, la gară, în timp ce își scotea biletul, cineva i-a furat valiza cu manuscrisul, în plus, despre altă carte n-a scris nimeni măcar un rând; „... nesimțirea criticilor m-a ucis!” zice cu obidă. Nici măcar copiii lui nu l-au citit. El își notase reacțiile oamenilor care urmau să moară „peste trei ore, două ore, o oră, cinci minute, ultimul minut”, convins că, după moartea lui, va rămâne „o operă singulară care va zgudui lumea”. Viața lui fusese un șir de rateuri. Diamantopol le reamintește tuturor că Iosif Potra, ascuns sub alt nume printre ei, este singurul care știa să piloteze un avion. După ce află ce se întâmplă în avion, perversa și ipocrita Miss Dorothy le propune, inițial, să se sinucidă toți, ori să-l ucidă pe Diamantopol, pentru ca Diavolul Alb să-i salveze pe ceilalți; o altă variantă fusese să-l convingă pe infirmul în cârje să se sacrifice/sinucidă de dragul celorlalți. Grupul pasagerilor se împarte în două: adepții propunerii englezoaicei (Mareș, Oprișan, Ciolac, Hagianu, preotul Făgădău) și cei care să-l apere pe Diamantopol, în frunte cu caricaturistul Val Iacobescu. Mareș se asociază cu Miss Dorothy: „Este în puterea noastră să alegem: unul sau unsprezece” își justifică el atitudinea. Englezoaica le cere tuturor să toarne fiecare câte o picătură de otrăvă în pahar și să-l oblige pe infirm s-o bea, „singura soluție pentru ieșirea din acest impas”, lucru care se va și întâmpla. „Faceți-o de dragul nostru!” își argumentează ea solicitarea cu fantezia sa macabră. Când mai aveau doar câteva minute, înainte de prăbușirea avionului, cei zece află că singurul care știa conduce aparatul nu fusese altul decât preotul Iustin Făgădău, care recunoaște că el este adevăratul Diavol Alb. Finalul este de-a dreptul bulversant: singurele personaje autentice sunt Diamantopol și preotul Iustin Făgădău, alias nazistul Iosif Potra, celelalte sunt actori care și-au interpretat rolul de personaje care ascund cu grijă fapte reprobabile din trecutul lor după un scenariu scris de nimeni alta decât comisarul de poliție Minerva Tutovan pentru deconspirarea criminalului de război.

Rodica Ojog-Brașoveanu a murit în 2 septembrie 2002, la vârsta de 63 de ani, dar cărțile sale își vor găsi întotdeauna cititorii.

Note:

1. Conform interviului Corinei Pavel din *Formula As*, nr. 369/1999.

Scriitori și moduri de creație

Aurel DOMIDE - ȘANȚANU

Baudelaire s-a întors din India cu o femeie de culoare care îl ajuta să-și vopsească părul în verde. Baudelaire era renumit pentru performanțele sale alcoolice, având și o asistentă pe potrivă. În descrierea vremii se arată că scriitorul avea obiceiuri curioase, astfel: iarna se îmbrăca în haine de vară și vara era văzut cu haine de iarnă. El avea cuvinte de dispreț față de anumiți scriitori, printre care Molière și Voltaire, iar pe Al. Dumas îl numea imbecil. El avea și obiceiul de a sparge vitrinele magazinelor de peste drum de casa lui.

Ibsen obișnuia să se scoale dis-de-dimineață, să-și facă plimbarea prin grădina din jurul casei, de unde venea grăbit în camera lui de lucru. Se așeza la masa de scris de care nu se desprindea ore întregi, scriind astfel încât să nu șteargă niciun cuvânt. Cei care l-au cunoscut arătau că pe masa de lucru a scriitorului se afla un suport cu figurine, unele din lemn, cum erau urșii, apoi două-trei pisicuțe, lângă care erau și alte figurine. Scriitorul nu așternea un rând pe hârtie dacă nu avea în fața lui cele amintite.

Ponson du Terrail a fost și el unul dintre cei mai prodigioși scriitori francezi. El a creat romane senzaționale având o imaginație uluitoare, după cum spun cei care l-au cunoscut, lucrând concomitent la trei, patru romane. Se menționează despre el că lucra în același timp materiale pentru trei-patru ziare diferite, însă publicul se plângea că în unele foiletoane apăreau personaje dispărute sau moarte. Scriitorul și-a cumpărat o serie de păpuși pe care le-a botezat cu numele personajelor din romane. În opera prodigiosului scriitor, unele volume au rămas neatinsse, având grosolane denaturări ale faptelor istorice care abundă în lucrările sale, și asta pentru gustul îndoielnic al populației.

Pușkin prefera să lucreze la țară, deoarece, după cum spunea el, acolo se simțea mai bine, cu mintea mai limpede pentru a se înscrie în glasul lumii.

Gogol avea obiceiul de a-și transcrie de opt ori fiecare filă, până ce i se părea că a ajuns la forma literară dorită. Numai astfel își încheia ziua, analizându-și meticolos ceea ce trebuia să intre în opera sa. El nu putea scrie niciun rând în liniștea rustică, astfel că, aflându-se la Paris, a închiriat la hotelul la care s-a cazat o cameră din zona cea mai zgomotoasă, privind pe fereastră animația străzii. Se menționează de către cei care l-au cunoscut că unul dintre capitolele romanului „Suflete moarte” a fost scris într-un birt dintr-un local din Italia. Iată o mărturisire a scriitorului: „M-am lăsat pradă visării și am scris un capitol întreg fără să mă mișc de pe scaun”. El aprecia această parte a creației ca fiind cea mai inspirată.

Cehov a compus admirabila povestire „Vânătorii” într-o baie publică, acolo instalându-i-se inspirația. Cu câteva excepții, regula generală a creației literare după Cehov a fost exprimată de Tolstoi prin aceea că „orice idee trebuie să se nască în societate, iar prelucrarea și exprimarea ei să se facă în singurătate”.

Macedonski nu suporta singurătatea, frecventa des cafenelele, scriind în mijlocul mulțimii; nu-l deranja faptul că în apropierea lui se juca biliard.

Astfel se dovedește că unii scriau în liniștea izolării, alții, dimpotrivă, preferau larma străzii, animația mulțimii. De pildă, scena „La fântână” din Boris Godunov a fost concepută în timpul unei plimbări și așternută pe hârtie abia după trei săptămâni.

Iată doar câteva modalități de a crea, de a scrie, astfel încât opera să rămână peste vreme. Scriitorii, creatorii de artă sunt oameni diferiți, ca și poeții care se înscriu în glasul lumii, cel neînvins. Opera creată trebuie să exprime valoare și atractivitate. În viitor vom prezenta modalități prin care s-au exprimat în scris alți creatori, astfel încât opera lor să fie cunoscută lumii.

Brașoave

A consemnat: Valer POP

Ce sunt brașoavele? Ne lămurește George Coșbuc în revista *Vatra*, Foaie ilustrată pentru familie, anul II, nr.1, din 1 ianuarie 1895, pag.11, în articolul „Brașoave”. Redăm în continuare acest interesant articol.

*

„A spune brașoave” e tot una cu „a spune fleacuri”, „a tăia verzi-uscate” a „înșira gogoși”, „a spune moși pe groși”. Brașoavele sunt „treanca-fleanca”, sunt caracteristica omului cu mâncărime de limbă.

De ce tocmai brașoveanul a ajuns tipul omului flecar, precum olteanul a ajuns tipul omului lacom? De ce „vorba de Brașov” sau „brașoava” e sinonimă cu „treanca-fleanca” și cu „fleacurile” de cea mai josnică specie?

Eu găsesc trei pricini pentru explicarea lucrului. Cea dintâi pricină e influența culturală a brașovenilor. În veacurile trecute, Brașovul a jucat un rol mare în civilizația noastră: acolo s-au tipărit cele dintâi cărți românești și cele mai multe. În vremuri de necaz, voievozii Munteniei fugeau la Brașov și trăiau acolo. Cel dintâi oraș românesc civilizat a fost Brașovul: un centru și pentru ardeleni, și pentru munteni în ce privește cartea și negoșul. Deștepți fiind și mai umblați prin lume, brașovenii făceau în Muntenia impresia unor oameni cuți, mai repezi la gândire și mai dibaci la vorbă. La început „brașoava” însemna o „vorbă foarte cuminte”, o vorbă cu scaun, dar, după ce s-au obișnuit muntenii cu vorbele brașovenești și s-au mai deșteptat, înțelesul vorbii a scăzut mereu, mai ales că a început să fie luată în bătaie de joc. Astfel înțelesul vorbii „brașoavă” a degenerat.

Altă pricină e comerțul. Dintre toți românii numai macedonenii și brașovenii au talent de negustorie, numai ei fug de coarnele plugului și se ocupă mai cu drag de vânzarea „brânzei cu lotul și a pânzei cu cotul”. Pe brașoveni rar îi taie capul să se ocupe cu altceva afară de tarabă. Ei sunt „decanii” negoșului în București și introducătorii mărfurilor numite după ei „brașovenie”. Ei negustoresc de veacuri în Muntenia. Acum, prin practicarea continuă, au câștigat în neguțătorie apucături ovreiești, au abuzat de neștiința munteanului și i-au dat marfă proastă, lăudând-o – cum erau și sunt de buni de gură ca negustori îmbătrâniți – că e marfă din Lipsca și mai știu eu de pe unde. Cu vremea, înțelesul vorbii „marfa brașovenească” s-a generalizat, înțelegându-se sub acest nume orice marfă proastă, deci și minciunile și fleacurile, căci și fleacul și minciuna e o marfă.

A treia pricină e firea lăudăroasă a brașovenilor.

Fără îndoială, cele două pricini arătate mai sus au contribuit mult la dezvoltarea unui temperament lăudăros. Ele sunt „pricina pricinii”: conștiința unei culturi superioare trebuia să-i facă mândri, iar practicarea negoșului trebuia să-i facă mincinoși și mai ales fuduli, căci erau bogați. Azi, brașovenii nu mai sunt ce-au fost, dar nu vreau să se arate scăpătați. Ca o ruină a gloriosului trecut le-a rămas fudulia. Un cine știe ce Frigelinte ți se laudă că a făptuit cutare și cutare faptă mare și că se pupă în bot cu toți miniștri; un biet Roadefoame te amețește cu bogățiile și cu castelele ce le are, sau are de gând să și le facă, și că, de-o trăi până la toamnă, o să ia pe fata cutărui general, care umblă după el ca vițelul după vacă; un pârlit de Târâie-brâu îngheață apa, înșirându-ți mulțimea talentelor lui și dă navală prin toate ministerele ca să se recomande și să îndrepte lumea cu umărul și se miră cum de nu s-a îmbolnăvit regele de bucurie când a auzit că Dumnealui a trecut Carpații în „patria mamă” ca să-i ofere serviciile sale. Și așa mai departe, toți de-o pănură.

Dintre multele manifestări ale lăudăroșiei brașovenilor amintesc numai una: dragostea numelor pompoase. Brașoveanul adevărat nu-și botează copiii cu nume mitocănești ca Ion, Petru, Paul, Alexandru, George, Nicolae, ci Olimpiu, August, Onoriu, Horaț, Cincinat, Napoleon, ba chiar Platon și Aristotel. Iar soarta e ironică; brașovenii își mint numele mai totdeauna. Olimpiu e de obicei cel mai prozaic gură-cască; August, fără îndoială, e un mojiș care face umbră pământului; Onoriu e un pungaș ce-ți fură cloșca de pe ouă; Napoleon e un fricos și jumătate, iar Aristotel, un idiot care nu știe să împartă două paie la trei măgari. Iar munteanul, cu spiritul său de zeflema și cu ura de tot ce tinde spre ciocism, se uită la vorbele și la faptele brașovenilor și zice trăgând cu ochiul: „Brașoave, nene, brașoave!”

Ești frumoasă foc!

Ioan TUNS

... exclamă Regina Maria când o vede pe Ileana din Mărișelu, chemată la palat de însăși regina, care auzise, pe la începutul anilor '20, de la suita sa, că, în părțile Bistriței, există o tânără foarte frumoasă, o artistă care îi seamănă foarte bine. Pe lângă faptul că era frumoasă, picta și cânta foarte frumos. A profitat de ocazia de a se fi întâlnit cu regina, și-i cântă mai multe piese; va fi răsplătită de regină cu două șiraguri de mărgel (conform lui Dan Lucian Vaida), cu un colier de perle (conform informațiilor de la Igi Rusu, o foarte bună prietenă a Ilenei).

La terminarea facultății de matematică, prin 1970, am primit repartiție la Școala Generală nr. 1 din stațiunea Sângeorz-Băi. Era o toamnă frumoasă, caldă, la fel ca și iarna 1970-1971. Prin localitate se vorbea adesea despre o doamnă în vârstă care, prin ținuta sa perfectă, mereu cu un trepied și cu un șevalet pentru pictură la îndemână, atrăgea privirea. Îi plăcea să poarte pardesiu alb, fustă închisă la culoare, ie, adeseori purta pălărie. Impunea respect. Se așeza undeva prin stațiune, pe dealurile din jur, și picta urmărită de foarte mulți vizitatori ai stațiunii de atunci. Pe holul Casei de cultură din Sângeorz-Băi exista o expoziție cu lucrările ei.

Cine era această frumoasă doamnă? Cea care se recomanda fără aroganță ca fiind „Ileana Antonu, artist, pictoriță și cântăreață de coloratură”. Așa cum am menționat, era născută în Mărișelu, în 9 decembrie 1890, numele de fată a fost Vasilichi. A fost botezată în ziua de Bobotează din 1891. Tatăl ei, Ioan, român, era notar aici, la noi, în Mărișelu, iar mama sa, Carolina, era nemțoaică^a. Familia a mai avut două fete și un băiat, mai mici ca Ileana, și anume: Emilia (Nichi), ce s-a căsătorit în Baia Mare (născută în anul 1892); Eugenia (născută în anul 1895); Olimpiu (născut în 1897). Datele acestea sunt consemnate în „Matricula născuților din parohia greco-catolică Nușfalău”, aflată la Direcția Județeană a Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud.

În unele documente i se spune Elena. Așa, de exemplu, în volumul „Victor Moldovan – Memoriile unui politician din perioada interbelică”, având ca editori pe dr. Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, o carte document, autobiografică, mărturie a evenimentelor mai importante din viața României din perioada interbelică, dar și cu trimiteri documentate la istoria țării de până în 1918, îi apare prenumele Elena. În volum sunt prezentate multe evenimente istorice și sociale din țară, dar și locale, din zona Bistriței. Într-un capitol al cărții, „Emanciparea românilor”, Victor Moldovan surprinde aspecte privind „intrarea” în timp a intelectualilor români în Cetatea Bistriței care mulți ani a fost cu preponderență săsească. Sunt enumerați o serie de intelectuali români care s-au stabilit în Bistrița, de pe Someș, Zagra, Bârgău, Valea Șieului. Printre aceștia

este pomenit și *medicul Alexandru Pop din Nușfalău*^b. Intelectualii și meseriașii români formează asociații, reuniuni; aveau sediul lor. Din inițiativa lui George Matei, din Salva, în 1900, s-a înființat „Reuniunea Meseriașilor Români” ce a contribuit „la emanciparea și cultivarea conștiinței naționale a meseriașilor noștri”^c. Iată cum consemnează Victor Moldovan acest aspect: *Aveam și la Bistrița o Casină Română în clădirea bisericii, fostă mănăstire renovată. [...] Tot aici aveam și sala pentru probele corului Reuniunii noastre de cântări, cor condus de maestrul Klee, viitorul dirijor al corului Operei din Cluj. Aici se țineau și micile petreceri „ca seara de plăcinte”. Cu această reuniune am dat și „Șezătoarea” lui Brediceanu. Soliști, în afară de mine, erau Valer Pop, Ieronim Anisiu, Veturia Pop, Elena Chiffa. La această serată a asistat și episcopul Hossu. Cântăreții noștri erau frații Man, preotul Petringel, d-nele Veturia Pop, Elena Chiffa, d-rele Gabriela Man, Bibi Tripon...*^d.

Constatăm că este menționată cu numele Elena Chiffa. De ce? Deoarece de foarte tânără (la nici 15 ani, după Lucian Vaida^e la 16 ani^f) se căsătorește cu poetul, ziaristul Emil Chiffa, absolvent al Academiei Comerciale din Anvers, funcționar superior la banca „Coroana” din Bistrița. Era stăpânită încă de mică de două pasiuni: cântatul și pictatul. La Bistrița, urmează o școală primară, ia lecții de pictură cu sculptorul și pictorul vienez Josef Humplik.

Din 1920, se stabilește cu soțul Emil în Cluj-Napoca. Are posibilitatea ca între anii 1921 și 1924 să studieze pictura cu maestrul Acs Francisc și Alexandru Pop. Studiază și muzica, dar nu abandonează pictura. Se perfecționează cu János Thorma și Rethi la Baia Mare. Realizează lucrări valoroase, ce poartă amprenta talentului său. În 1924, în Cluj, are prima sa expoziție, în 1927 vernisează cea de-a doua expoziție. La Timișoara are, în 1928, o nouă expoziție.

Devine cunoscută și pe plan muzical, își stabilește un repertoriu variat cuprinzând lucrări din creația românească-cultă sau populară, dar și din creația universală. Susține concerte în Baia Mare (sala „Cazinei românești, 5 aprilie 1924; evoluează alături de Camillo de Angelis, profesor la Conservatorul din Cluj, violonist de prim rang. Un nou concert la Baia Mare are loc în 1926. A abordat piese de P. Mascagni, F. Tosti, G. Puccini, G. Dima, T. Brediceanu, J. Strauss etc.), la Cluj (sala Prefecturii, 6 noiembrie 1926), Timișoara (Cazinoul militar, 4 decembrie 1928), Turda (februarie 1929) etc.

Despre cele două concerte din Baia Mare, presa vremii notează: „Publicul a aplaudat-o frenetic și a chemat-o la rampă de nenumărate ori. A fost un concert bogat în emoții artistice, cum n-a văzut publicul din Baia Mare și care nu se va uita curând” – după primul concert –, respectiv: „Acum doi ani am auzit-o și

atunci ne-a surprins cu o voce de sunet cristalin o soprană prețioasă. De atunci a făcut un progres uimitor, așa, astăzi, este o artistă desăvârșită și, mai ales, în genul cel mai pretențios de coloratură. Programul a fost constituit din piese alese din Jensen, J. E. Massenet, J. Strauss, Meyerbeer, Aliabiev. Cele mai grele părți de coloratură le-a cântat cu mare ușurință și claritate, stacaturile, fugile cromatice, trilurile surprinzător de corecte. În partea a doua a programului, a cântat doine de T. Brediceanu. În costumul ei frumos național a cucerit auditorii, cântând cu sentiment adânc” – după al doilea concert ⁶.

Dornică de a se perfecționa continuu în cele două domenii ale artei, muzica și pictura, pleacă în 1929 la studii în străinătate. Timp de doi ani studiază în Italia, Germania și Franța. De menționat că la Paris studiază pictura cu maestrul Styka Tadeusz, pictează, „frecventează societatea rafinată și boema pariziană” ⁷ și lucrează și în muzeu (Luvru – conform Lucian Vaida), „cum se vede din copia certificatului Ministerului Beaux-Arts din Franța” ⁸. În 1930, la Paris, va avea o expoziție cu lucrările sale. Susține concerte în Franța, Germania, Italia.

Beneficiază de o presă favorabilă. În *Revu du Vrai et du Beau*, se găsește notat: „Cântăreața care a reputat aplauze în mai multe orașe ale Europei, pictorița de mare talent și cu temperament vibrant, Elena Chiffa, este una dintre cele mai remarcabile personalități artistice ale epocii noastre. Româncă de origine, încântătoarea artistă este, în același timp, o foarte frumoasă femeie, Elena Chiffa și-a consacrat viața artei”.

Plecarea la studii în străinătate este, probabil, principalul motiv al divorțului de Emil Chiffa, cel care se va căsători mai apoi cu Edith Tordai din Cluj.

Ca o paranteză, se cuvine a menționa că la Mărișelu ⁹, Emil Chiffa scrie poezia „De pe deal”, dedicată iubitei sale Ileana Vasilichi. În 1908, publică poezia „Miresei mele”, din care putem afla câteva trăsături fizice ale Ilenei, căruia îi erau dedicate versurile: *În portul alb și mândru de la țară./ Cu părul blond ca razele de soare./ Cu ochii clari ca floarea de cicoare/ Mi-apari în gând, în liniștea de seară.*

Revenirea în țară înseamnă pentru Ileana continuarea activității artistice pe un palier superior. Se simte în picturile sale amprenta pregătirii din străinătate, același lucru se poate menționa și despre latura artistică, în concertele pe care le va susține va avea un repertoriu mai diversificat, abordează noi lucrări românești sau din creația universală.

Se recăsătorește la 41 de ani cu colonelul de jandarmi Nicolae Antonu, originar din Năsăud, văduv, mai în vârstă cu 25 de ani ca ea, iar din acel moment pe afișele de concert și pe picturile sale va apărea cu numele *Antonu*. Frumoasa, rafinată, culta, talentată, dar și inte-

ligenta Ileana se va prezenta până la sfârșitul vieții astfel: „Ileana Antonu, artist, pictoriță și cântăreață de coloratură” ¹⁰.

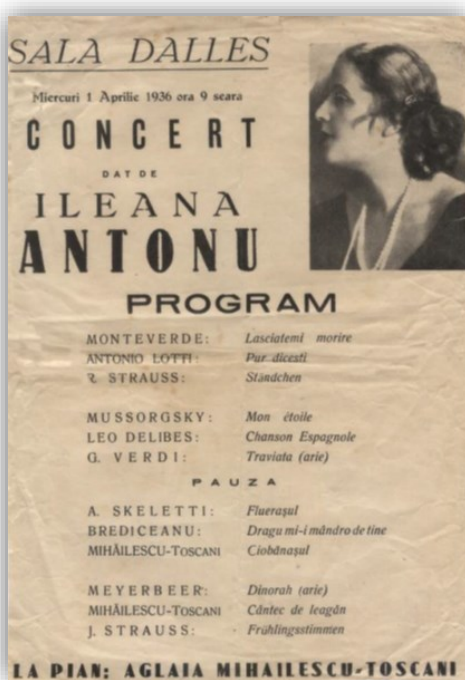
Multitudinea de tablouri pe care le va picta, aprecierile criticilor de artă, dorința publicului, sprijinul soțului său și multe altele o determină să vernizeze expoziții noi în mai multe localități din țară: Cluj (1931 și 1934), București (1935), Brașov (1936, 1937), Timișoara (1939) etc.

În teza sa de doctorat, cu tema „Sensibilitate și creativitate. Femei pictori în arta românească”, Daniela-Maria Bădilă prezintă date despre felul în care femeile pictor s-au impus în domeniul artei plastice în perioada interbelică. Menționează faptul că, în această perioadă, prezența artistică feminină era destul de vie, că în creațiile lor se observă influențe din contactul pe care acestea l-au avut cu viața artistică din marile centre occidentale, cu predilecție Paris. În expozițiile colective, ori în Saloanele Oficiale anuale de specialitate, lucrările femeilor pictor au probat cantitatea, dar și calitatea lor, primind aprecieri valoroase din partea criticilor de specialitate. „Făcând dovada unor calități plastice deosebite, artiste de frunte ale epocii se impun atât în conștiința publicului, a criticilor de specialitate, a colecționarilor, cât și a mijloacelor mass-media din străinătate.

La Cluj, participarea feminină este animată de prezența tinerelor la acea dată – Letiția Munteanu și Rhea Silvia Radu. La expoziția de artă plastică ardeleană, 1919-1939, expun 7 artiste din 43 de expozanți, fapt care consolidează o opinie destul de autoritară în acea epocă. Artiste prezente sunt: Rodica Maniu, *Ileana Antonu*, Olga Bronisce, Letiția Munteanu, Lucia Piso, Rhea Silvia Radu și Janeta Scaieru ¹¹.

În paralel, va pregăti și va susține concerte cu muzică românească și străină la Băile Herculane (29 august 1933), sala Dalles din București (repertoriu deosebit ce a cuprins lucrări și din creațiile lui R. Strauss, J. Strauss, Verdi, Monteverdi, Musorgski, Mihăilescu-Toscani, Brediceanu, Meyerbeer etc., 1 aprilie 1936), Beiuș (două concerte, 18 ianuarie 1942, respectiv, 2 mai 1942), Timișoara (2 septembrie 1945) etc. Aprecierile presei sunt dintre cele mai bune. Voi menționa în acest sens următoarele: „Doamna Ileana Antonu, cunoscută publicului sub numele de Chiffa, e o cântăreață cu reale însușiri artistice. Studiile ce le-a făcut în Franța, în ultimii ani, în domeniul muzical, au contribuit mult la educația artistică a acestui talent. Cu o voce de soprană lirică, această cântăreață excelează în acele titluri ce dau vocii sale un farmec deosebit” (din Revista „Hyperion” nr. 5/1933).

În presa vremii din 1936, înaintea concertului de la sala Dalles din București se putea citi: „Programul foarte variat, pe care artista noastră îl va executa, va

mulțumi și publicul românesc, așa cum mulțumit a rămas publicul francez, german și italian, când Ileana Antonu a concertat acolo cu mare succes^m.

Teodor Tanco, după o scurtă notiță autobiografică a Ilenei Antonu, notează că în străinătate Ileana Antonu (Chiffa, pe atunci) nu a beneficiat de bursă și, ca atare, pentru a se întreține, a vândut tablouri și a susținut concerte: „M-am întreținut numai din vânzarea lucrărilor făcute și din concertele date în diferite orașe din țară și străinătate, la Paris, întrucât am studiat și Muzica la Cluj cu maeștrii Crișan și Pheifferⁿ”.

După întoarcerea în țară a locuit și la Timișoara, dar și în alte localități. De exemplu, împreună cu soțul primesc domiciliu forțat în localitatea Șanț, din județul nostru, în 1947 – conform Igi Rusu, în 1952 – conform T. Tanco, motive de sănătate).

După moartea colonelului Nicolae Antonu (23 octombrie 1957; este îngropat în cimitirul Bisericii Ortodoxe din Sângeorz-Băi), Ileana rămâne în continuare în Sângeorz-Băi. Devenise membră a Sindicatului Plastic, dar și a Fondului Plastic din România. Pictează, expune lucrări în expoziții zonale, presa vremii sesizând acest lucru. Spre exemplu, după expoziția regională de artă plastică din 1957, în „Făclia” din Cluj (Bistrița-Năsăud era raion atunci în regiunea Cluj) găsim notat: «Un personaj de mare adâncime psihică, prezintă Ileana Antonu, „Badea Gheorghe” (tabloul Ilenei Antonu expus la acea expoziție n.m.), cu ochii lui limpezi ca o apă, cu mustață groasă „ca vrabia” și cu toată străfulgerarea de suflet ...».

Pictează, din pictură se întreține, dar face și ceramică.

La începutul anului 1971, mai precis în 25 ianuarie, își redactează testamentul, nr. 93, prin care repartizează, cu titlu de donație, lucrările de artă și tablourile sale, muzeelor:

- Muzeul de artă modernă și comparată din Sângeorz-Băi (notă, mai precis donația se face Casei de cultură din orașul Sângeorz-Băi, pentru că pe atunci muzeul nu era înființat. Muzeul își are originile ca punct muzeal orașenesc înființat în anul 1970 prin donația de pictură făcută de artistul plastic Ileana Antonu, considerată pe drept cuvânt fondatoarea pinacotecii din orașul-stațiune).

- Muzeul Grăniceresc din Năsăud (cea mai mare parte dintre lucrările Ilenei Antonu, dar și din obiectele personale se află în acest muzeu). Este vorba de două tablouri de familie ale soțului, două picturi în ulei, 8 fotografii, două desene în cărbune ale Ilenei Antonu, reprezentându-l pe soțul său Nicolae (Niculiță) Antonu^o. Acestea au fost donate muzeului încă din luna mai 1970. Prin testamentul nr. 93 din 25.01.1971, prin executorul testamentar Eugenia Gavriliu, donează Muzeului Grăniceresc Năsăudean încă 5 tablouri: „Autoportret”; „Colonelul Nicolae Antonu”; „Catedrala din Rouen”, reproducere după Claude Monet; „Pictorul stângaci Iosef Schleubus din Varșovia”; „Badea George”. Virginia (Igi) Rusu a donat muzeului, în anul 2000, fotografii ale artistei și câteva documente scrise^p.

- Muzeul Brukenthal din Sibiu. (Dan Lucian Vaida menționează că muzeograful Brukenthalului nu confirmă acest lucru; se bazează pe articolul Elena Chiffa

Antonu, o reprezentantă a Școlii de pictură de la Baia Mare, de Pamfil Bîlțiu, publicat în „Pro Unione” nr.3, Baia Mare, 1999, pag. 84-86).

Dintre tablourile sale menționez: „Ciobănașul”, „Patima”, „Badea George”, „Furtuna”, „Bujori”, „Flori de măr”, „Ceramică”^q etc.

Ileana Antonu a decedat în 18 februarie 1971. Este îngropată, alături de soțul său Nicolae, în cimitirul din curtea Bisericii Ortodoxe din Sângeorz-Băi. De altfel, trebuie menționat că Ileana Antonu era foarte credincioasă. Duminicile și în sărbătorile din timpul săptămânii participa la slujbele din acest lăcaș de rugăciune, unde obișnuia să cânte pricisne.

Note:

a Scrisoarea din 20.08.2007, primită de la Cătălina Telcean, din Sângeorz-Băi, în care sunt cuprinse amintirile despre Ileana Antonu ale Elenei Virginia Rusu (Igi).

b „Victor Moldovan – Memoriile unui politician din perioada interbelică”, Editura Presa Universitară Clujeană, 2013, pagina 56.

c Ibidem, pagina 57.

d Ibidem, pagina 62.

e Lucian Vaida, „Despre artista Ileana Antonu și donațiile făcute Muzeului Năsăudean”, Arhiva Someșană, nr. VIII/2009.

f Scrisoarea din 20.08.2007, primită de la Cătălina Telcean, din Sângeorz-Băi, în care sunt cuprinse amintirile despre Ileana Antonu ale Elenei Virginia Rusu (Igi).

g Lucian Vaida, „Despre artista Ileana Antonu și donațiile făcute Muzeului Năsăudean”, Arhiva Someșană nr. VIII/2009.

h Ibidem.

i Teodor Tanco, Creația artistică a Ilenei Antonu, „Virtus Romana Rediviva”, vol. II, Bistrița, 1974, pag. 314.

j Teodor Tanco, Poetul Emil Chiffa, „Virtus Romana Rediviva”, vol. IV, Bistrița, 1981, pag. 256.

k Scrisoarea din 20.08.2007, primită de la Cătălina Telcean, din Sângeorz-Băi, în care sunt cuprinse amintirile despre Ileana Antonu ale Elenei Virginia Rusu (Igi).

l Daniela-Maria Bădilă, „Sensibilitate și creativitate. Femei pictori în arta românească”.

m Teodor Tanco, Creația artistică a Ilenei Antonu, „Virtus Romana Rediviva”, vol. II, Bistrița, 1974, pag. 315.

n Ibidem.

o Dan Lucian Vaida, *Despre artista Ileana Antonu și donațiile făcute Muzeului Năsăudean*, Arhiva Someșană nr. VIII/2009, pag. 288.

p Ibidem, paginile 289-290.

q Scrisoarea din 20.08.2007, primită de la Cătălina Telcean, din Sângeorz-Băi, în care sunt cuprinse amintirile despre Ileana Antonu ale Elenei Virginia Rusu (Igi).

Sara Sâdor

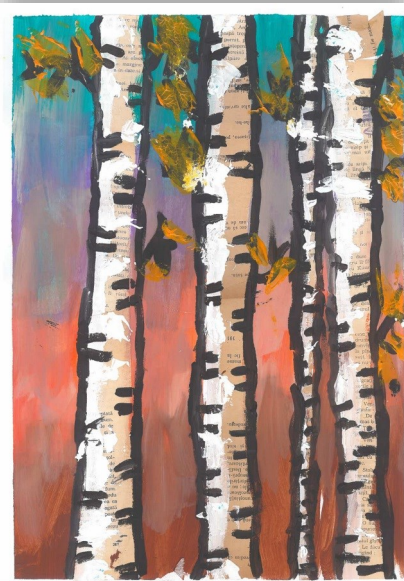
- Micuța artistă cu marea pasiune pentru culori

În lumea plină de culoare și creativitate a artei, o mică artistă cu numele de Sara Sâdor strălucește deja la doar 7 ani. Talentul ei remarcabil în pictură a fost descoperit în urmă cu aproximativ un an, când a început să participe la cursuri de pictură la Atelierul de Pictură „Shevalet” din municipiul Bistrița, sub îndrumarea talentatei profesoare Georgiana Cotuțiu.

Sara Sâdor nu este doar o fetiță pasionată de pictură, ci și o artistă în devenire, căreia îi place să exploreze și să se exprime prin intermediul culorilor. În acest scurt timp, ea a reușit să creeze, la orele de desen, sub îndrumarea profesoarei sale, opere care surprind imaginația și emoțiile, evidențiind o înțelegere profundă a limbajului artistic.

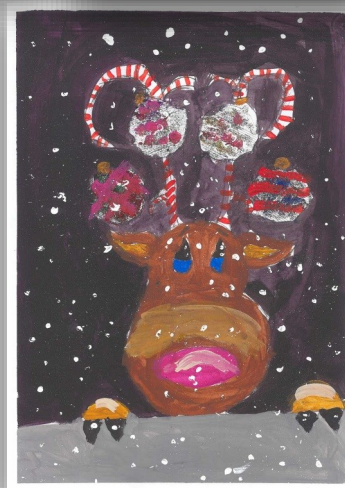
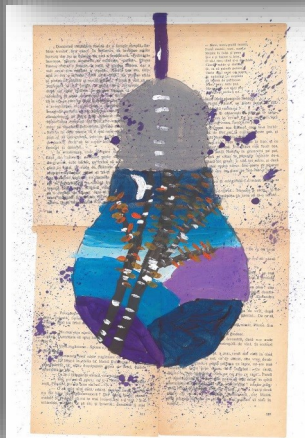
Într-un an de studiu, Sara a evoluat de la primele ei încercări timide la opere pline de expresivitate și sensibilitate. Cu pensulele ei mici și cu mâinile pline de culoare, a creat pe hârtie și pe pânză scene vibrante și peisaje care îmbină imaginația ei bogată cu tehnicile dobândite în atelierul de pictură.

Sara Sâdor nu este singură în călătoria sa artistică; profesoara Georgiana Cotuțiu a fost ghidul și sursa ei de inspirație, sub îndrumarea și cu ajutorul căreia a creat aceste desene și picturi minunate. Cu pasiunea și cu experiența sa, profesoara a reușit să cultive în micuța artistă o dragoste pentru artă și o sete de cunoaștere în domeniul picturii.

*Picturi:
Sara Sâdor*

Evoluția religioasă a unei comunități Satul Șanț, județul Bistrița-Năsăud

A consemnat: Valer POP

Revista Română de Sociologie, serie nouă, anul X, nr. 1-2, p. 121-125, București, 1999, publică articolul cu titlul de mai sus, sub semnătura cercetătorului Rodica Iatan.

Articolul este rodul eforturilor autorului de a reda, cât mai fidel și pe larg, evoluția religioasă din comuna noastră. Am preluat din revistă articolul integral știind că este de interes pentru șanțeni.

Satul Șanț, ca unitate socială, reprezintă o coeziune de viață românească purtând semnele unei convergențe etnice și istorice într-un cadru geografic bine determinat.

În acest sat, încă de la întemeierea sa în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, viața autohtonă s-a dezvoltat fără discontinuitate, deși cu anumite sincope generate de împrejurările istorice. Comportamentul populației are un pronunțat caracter de omogenitate. Conștiința oamenilor locului îi deosebește și îi particularizează în raport cu zona etnografică, chiar în raport cu celelalte unități sociale cu care are puncte comune în evoluția istorică.

Faptele se situează nu numai în planul unic al vieții sociale actuale, ci și în adâncimea timpului de unde își trag rădăcinile. Această caracteristică este valabilă pentru întreaga latură instituțională a societății rurale românești, în special în ceremonii, practici, forme de organizare.

Dinamica societății rurale trebuie cercetată luând în considerare o dublă perspectivă, cea istorică, în care faptele originare trebuie recompuse, și cea contemporană – ca un proces de adaptare funcțională și continuă. Realitatea contemporană a faptelor și vieții sociale este produsul evolutiv care adaugă, transformă și uneori exclude.

Din punct de vedere religios, această comunitate a evoluat ca multe altele din Ardeal. În 1903 (anul redactării primei monografii de către preotul greco-catolic Pamfilu Grapini), religia românilor era creștină, iar confesiunea greco-catolică. Dintre cele 384 de familii consemnate de P. Grapini doar două erau reformate, patru romano-catolice, douăsprezece mozaice, iar restul greco-catolice. Nu se înregistrase încă niciun caz de trecere de la religia creștină la altă religie. Primul lăcaș de cult, o capelă în stil roman, a fost

construit pentru personalul grăniceresc. În 1773, această capelă a fost transformată în biserică și pictată din porunca lui Iosif al II-lea. Clădirea a fost extinsă în 1844 și 1869, cu concursul comunei și al particularilor. Biserica, ale cărei fundații se mai pot vedea și astăzi în curtea interioară a școlii, era construită din piatră și a avut trei clopote. Primul, datând din 1784, are următoarea inscripție cu litere chirilice: „acest clopot s'a dat bisericii de la Rodna-Nouă de Ion Filipoi și popa Vasile”. Al doilea clopot, cântărind 36 de kilograme, poartă următoarea inscripție: „Ad gloriam Dei 1808”. Al treilea a fost comandat de Pamfilu Grapini la fabrica Andrasofsky, în 1894, și plătit cu 300 de florini de Ileana Sângeorzan. Interiorul bisericii era împodobit cu picturi executate pe lemn, iar iconostasul (care, în prezent, se află la Muzeul din Năsăud) era pictat tot pe lemn, după „rit grec”. În monografia preotului Grapini avem descrierea exactă a acestei biserici „...avea o lungime ca de trei orge, fără spațiul de sub turn, și un altariu nedespărțit, așa cum e stilul bisericilor la rom. catolici; și o lărgime de 2 orge, iar turnul mic, abia două orge în înălțime, în care se afla un clopot mic. Lângă biserică era o casă cu două chilii pentru preot”. După construirea noii biserici (1903–1906), vechea biserică a ieșit din cult, fiind demolată în anul 1947. Biserica a fost împroprietărită din ordinul împărătesei Maria Tereza, averea bisericească înmulțindu-se prin donațiile credincioșilor. În afară de acestea, biserica mai dispunea și de un fond de bani, care, în 1855, era de 20-30 de florini, ca în 1903 acesta să se ridice la 25.000 de florini. Veniturile preoților, destul de reduse, proveneau din exploatarea pământurilor aflate în proprietatea bisericii (cleja) sau din plata serviciilor religioase.

De o importanță deosebită în analiza influenței bisericii în viața comunității sunt circularele și ordinele vicărășești. Acestea se referă atât la conduita preoților, la educația copiilor și nu numai, cât și la strânsele legături dintre biserică și regimentele militare (grănicerești) aflate în zonă. Vom da câteva exemple spre ilustrare. Prin porunca vicărășească dată în 1812 se poruncește „să se ție căzania despre furțișaguri, să se ferească oamenii de ele”..., „preoții să-și cumpere

cărți: catehisme și morală” ... „copiii de mici să se învețe, să poruncesce ca cantorii să scrie până la s. George catehismul”. În ordinul vicărășesc din 28 mai 1813 se anunță: „...către 14 sau 15 iunie va veni d-l general prin regiment, așa dară fiecare preot să se silească a fi gătit frumos: peptănat, cu cisme unse, ...apoi să aveți buna grijă ca biserica să vă fie măturată și toate curate”. „Niciun preot să nu îndrăznească a cununa pre nimeni până va vedea cu ochii slobozenia de la regiment”.

Vicarul Ion Nemeșiu, printr-un circular din Năsăud, recomandă cantorilor să nu-și abandoneze portul obișnuit, „să fie cu suman negru și lung ca al militarilor și ceva mai scurt decât al preotului, cămeșa nemțească și băgată în cioareci, perul dinainte rătunzat, ...osebit de portul țăranilor și proștilor iobagi”. Aceste ordine se refereau, de asemenea, la interdicția preoților de a merge la „făgădău”, la ajutorul dat pentru înșămânțare sătenilor cu fii sau soți la regiment, la comportamentul în caz de epidemie de holeră, și exemplele pot continua.

Avem imaginea unei comunități în care două instituții cu vocații diferite, biserica și armata, își reunesc destinele în educarea și spre progresul acesteia.

Noua biserică a fost construită în perioada 1903-1906 din fondurile grănicerești, ca și din contribuția credincioșilor, avându-i ca patroni pe sfinții Petru și Pavel. Biserica a fost renovată de mai multe ori în decursul timpului, ultima renovare datând din anii 1990-1991.

Biserica este construită în stil apusean. În biserică se află câteva lucrări deosebit de valoroase. Iconostasul a fost pictat de vestitul pictor Smigelschi, cel care a pictat și iconostasul catedralei metropolitane din Sibiu. Structura iconostasului este următoarea (începând cu registrul superior): praznicele împărătești, cei 12 apostoli și sfinții proroci, ușile împărătești și ușile diaconești. Iconostasul are structura clasică pentru biserica ortodoxă, biserica răsăritului. În biserică este o icoană pictată la Roma, în 1874, de un pictor, Nicolae Popescu. Interesant că, deși este pictată la Roma, este încadrată de tricolorul românesc.

Situația religioasă din 1943 era următoarea: majoritatea populației era de confesiune greco-catolică, patru familii erau greco-orientale, trei familii romano-catolice și câteva mozaice. Ortodocșii au venit aici ca slugi, romano-catolicii fiind cu toții de origine germană. În 1943 existau mai multe societăți religioase. Între acestea, „Reuniunea Sf. Anton” era pentru bărbați, iar „Societatea Sf. Maria”, pentru femei. Viața membrilor acestor societăți era exemplară din punct de vedere moral religios.

Credința religioasă era destul de puternică: din 39,5% populație cuprinsă între 0 și 20 de ani, 25,2% frecventau biserica; din 38,8% populație cuprinsă între 21 și 40 de ani, 37,9% frecventau biserica. Statistica a fost realizată în cursul lunii iulie 1935 și publicată în studiul „Procesul educativ în satul Șanț din județul Năsăud”, în „Sociologie Românească”, Anul V, nr. 1-6, 1943.

În 1948, sub regimul comunist, biserica greco-catolică a fost scoasă din drepturi. Conform recensământului din 1947, în Șanț existau 2104 credincioși aparținând acestei confesiuni. Aceștia au fost trecuți automat la ortodoxie, cum s-a procedat în majoritatea satelor cu același destin din Ardeal, iar preoții au fost arestați. Preotul Pop Gavrilă, ultimul preot greco-catolic al satului, a fost închis, după care a stat ascuns timp de 24 de ani.

Până în anul 1948, când a existat în toate drepturile, biserica a deținut și avere: pe lângă lăcașul de cult și cimitir, aceasta mai deținea casa parohială, suprafețe de teren arabil, pădure, pășune, fânețe. După ce s-au luat drepturile bisericii greco-catolice, toată această avere a fost încredințată unor instituții. Bisericii Ortodoxe i-a fost încredințată clădirea, dar numai în custodie, pentru că legea timpului interzicea înstrăinarea averii până la reîntoarcerea ei la proprietarul de drept. Cu toate acestea, Biserica Ortodoxă se intabulează la cartea funduală cu toată averea Bisericii Greco-Catolice. Interesant că se intabulează și cu suprafața de pădure, deși pădurea a fost naționalizată, iar din 1948 nu se mai putea face nicio intabulare.

Primul preot greco-catolic al satului a fost Vasile Moisil, originar din comuna Maieru. Până la venirea acestuia, în 1783, slujbele religioase erau oficiate de cei doi preoți din Rodna Veche. În 1811, după decesul preotului Vasile Moisil, parohia a fost administrată, până în 1812, de preoții din Rodna Veche, Larion Șteopan și Gherasim Porcu. Din 1812 a fost numit preot „caplan” Vasile Moisil II care a servit ca preot până în 1850. După moartea preotului Vasile Moisil II, în decurs de aproape patru ani, parohia a fost administrată de parohul din Rodna Veche, Clemente Lupsiaiu. La sfârșitul anului 1854, parohia are un nou preot, Ilarion Filipoi, care a oficiat până în 1901. Al patrulea preot al parohiei Șanț a fost Pamfiliiu Grapini, preotul cu cea mai îndelungată activitate la altar. Acesta s-a născut la 5 iunie 1855, a absolvit gimnaziul la Năsăud și teologia la Pesta. Între 1876 și 1877 a fost voluntar în armată, de unde a fost trecut în rezervă cu gradul de locotenent. Din 1901, Pamfiliiu Grapini a desfășurat atât activitate duhovnicească, cât și de îndrumător al comunității. Ultimul preot greco-catolic, Pop Gavrilă, a fost

închis de comuniști, iar, după eliberarea din închisoare, a stat ascuns timp de 24 de ani.

După 1948, preoții ortodocși au fost următorii: Petri Ilie, venit de undeva din câmpie. A oficiat până în 1960, urmat de Buta Ioan, venit de la Domnești (Bistrița), iar din martie 1984 până în prezent, Ioan Grapini.

În prezent (anul 1998), structura religioasă a comunității este următoarea: majoritatea locuitorilor din Șanț sunt ortodocși (2850). Există 104 credincioși care s-au întors la greco-catolicism. Numărul acestora reiese din lista semnată în scopul luării în evidență de episcopie. Unitatea greco-catolică este de sine stătătoare. Slujbele greco-catolice se fac într-una dintre încăperile casei preotului greco-catolic Septimiu Grapini. De asemenea, există aproximativ 180 de penticostali, precum și bapțiști și adventiști.

Cei mai mulți neoprotestanți fac parte din cultul penticostal, așa-numita biserică Apostolică. În 1921, în parohie exista o singură femeie aparținând acestui cult. Până la Al Doilea Război Mondial, numărul acestora era destul de redus. În anii 1980-1982, aceștia și-au făcut casă de adunare. Numărul lor a crescut progresiv. Se pare că motivele pentru care au aderat la acest cult nu sunt de natură strict religioasă, cât mai ales materială (cheltuielile legate de înmormântare, ajutoarele pe care le-au primit mai ales după 1990 etc.).

Există familii care au fost la penticostali 4-5 ani după care s-au întors la ortodoxie, de exemplu familia Sângeorzan Pamfil, familia Cicșa Octavian, Nistor Ioan și Domide Sabin. Există persoane care s-au dus la penticostali din dorința de a-și stăpâni unele vicii (băutura și fumatul). În 1997-1998, numărul celor care au trecut la penticostali a scăzut.

Preotul ortodox Ioan Grapini a predat religia la școală timp de patru ani. Printre elevii săi au fost și copii din familii penticostale care au rămas benevol la orele de religie. Niciodată preotul nu i-a obligat să-și facă cruce. Scopul său a fost ca acești copii să intre în legătură cu noțiunile de religie și cu Sfânta Scriptură. Interesant este că în Șanț există persoane care frecventează în același timp Biserica Ortodoxă și una dintre secte sau Biserica Ortodoxă și pe cea Greco-Catolică.

În baza legii 18/1991, bisericii i-a fost atribuită o suprafață de 6 ha de pământ pentru care a intrat în litigiu cu doi săteni care o lucraseră înainte. Abia în 1998 biserica a putut beneficia de acest pământ. În prezent, cimitirul satului nu mai face parte din averea bisericii. În schimb, casa parohială, în care până de curând a ființat dispensarul, s-a întors la proprietarul de drept, biserica.

Între anii 1992 și 1996, biserica a fost destul

de frustrată pe plan local, datorită conducerii locale care a tergiversat, a amânat punerea în posesie a bisericii, datorită faptului că primarul a fost în același timp președintele local al comisiei pentru aplicarea legii 18. În urmă cu 10-12 ani, din parohia Șanț au mers la călugărie două fete, Juggan Felicia, la Agapia, și Filofteia Berci, la Surpatele. După 1990, la mănăstirea Remeți a mai mers încă o tânără, Filipoi Paraschiva. În sat există un student la teologie în anul III.

Educația spirituală a familiei sătești este dominată de religie. În cea mai mare parte a satelor această influență se împletește cu elemente mistice, extra-religioase, în altele este mai pură, pe linia religiei oficiale.

La începuturile creștinismului, între sat și biserică s-a dus o luptă, satul apărându-și vechile credințe, iar biserica luptând pentru răspândirea învățăturii evanghelice. În cadrul acestei lupte, au fost făcute compromisuri de ambele părți. Cea care a păstrat credințele vechiului sat a fost familia.

Forța unei biserici se vede și din situația ei față de alte confesiuni cu care vine în contact. Din acest punct de vedere satul Șanț dovedește o mare putere de asimilare religioasă și un spirit destul de tolerant.

Toleranța religioasă a locuitorilor nu se traduce prin lipsă de religiozitate, ci mai degrabă siguranță. Șanțenii nu văd niciun pericol potențial în conviețuirea cu persoane de alte confesiuni. Biserica a avut și are în continuare o influență considerabilă asupra sătenilor.

Preotul își asumă sau i se atribuie rolul pe care tatăl îl deține în familia primitivă, acela de șef religios. În sat, el își îndeplinește rolul de „părinte”, așa cum este adesea numit de săteni. Între aceștia pot interveni adesea disensiuni, dar fiecare continuă să-și păstreze rolul său.

Sociologia clasică privilegiază societățile globale, acordând o importanță deosebită marilor asociații capabile de a influența în mod direct marea politică (partidele, syndicatele...) în detrimentul asociațiilor de mai mică importanță numerică, societățile religioase, de exemplu. În spiritul celor spuse mai sus, este necesară o întoarcere către comunitatea sătească, către familia tradițională, către comunitățile religioase.

„Cunoașterea de sine”, ca imperativ categoric aplicat de sociologia românească în perioada interbelică, se dovedește a fi de stringentă actualitate. Eficiența acțiunilor și programelor vizând restructurarea societății, atât în mediul rural, cât și urban, impune o documentare temeinică asupra realităților românești, sub toate aspectele, inclusiv cele religioase.

Viața șanțenilor în timpul evacuării

Dănilă FILIPOI

Deoarece în numărul trecut al revistei am vorbit despre „Evacuare”, nu mai amintesc acum ce a însemnat evacuarea pentru locuitorii de la Șanț. Vreau în acest articol să vă spun ce ne povestea străbunica mea, Valeria Sângeorzan, despre cum a trecut familia ei prin acest neplăcut episod al războiului.

Străbunii mei aveau casa la intrarea pe strada Cârțibav, o casă mare și frumoasă, cu etaj, asemănătoare cu cea a părintelui Pamfilu Grapini, cu târnaț pe trei laturi atât la parter, cât și la etaj. Clădirea dăinuie și astăzi, dar este modernizată. În ea locuiește Măriuca, verișoara mamei mele, cu familia, iar unde se află casa noastră, pe acele timpuri străbunii aveau grădina.

Cum casa se afla în centrul satului, străbunii s-au gândit că este situată chiar în calea soldaților și că nu ar fi rău dacă ar ascunde măcar niște cergi pe Cârțibav, la Vâltoare, unde, de fapt, ei locuiau mai mult timp decât în sat, mai ales pe timpul verii. Așa că împreună cu străbunicul, Octavian al Lucienii, cum îl știa lumea în sat, au încărcat niște cergi de lână în car, ba le-au mai dat câteva și cumătra lor, Mărioara lui Onisim, și s-au dus cu ele la Vâltoare.

Intenționau să sape o groapă într-un șopru (șopron), să le pună într-o ladă mare, așa cum erau lăzile de zestre, și să o acopere, ca, în situația în care, la întoarcere, nu vor mai găsi nimic acasă, în sat, măcar cu acelea să rămână. Au hotărât să sape groapa în șopru din două motive: să nu fie văzuți în cazul în care va trece vreo patrulă și, apoi, era mai ușor de tănuț lada îngropată, peste pământul proaspăt răvășit se putea presăra niște turiște aflată chiar în șopru.

Numai că lucrurile nu s-au petrecut așa cum și-au propus ei. Când săpau groapa, au trecut pe acolo niște cătane străine, zicea străbunica, și, nici una, nici alta, l-au luat pe străbunicul Octavian, cu intenția de a-l împușca.

Valeria Sângeorzan cu copiii
Anton și Dănilă, Șanț, 1941

„Și ce ați făcut, cum ați reacționat?, am întrebat eu. „Vai, ce să facem, eu am început a mă cânta și a mă dăoli și, când o ridicat pușca, m-am băgat eu în fața puștii, dar în mine n-o vrut să tragă, fără numai m-o împins atâta de tare, încât, având pieptar înfundat, mi l-o găurit cu țeava de la

pușcă, dar nu m-am ferit deloc din calea puștii. Dacă tot îl împușca pe el, atunci să mă împuște și pe mine, am zis. Apoi bieții mei băieți, Dănilă, bunicul tău, și Anton, fratele lui mai mic, când au văzut au prins și ei a se cânta, s-au pus în genunchi înaintea cătanei, îl trăgeau de pantaloni și se rugau: «Fă bine, nu-l pușca pe tata!», iar, până la urmă, le-a fost milă de copii și l-au lăsat, dar era pe aproape o găleată pe care a luat-o un soldat și i-a trântit-o cu putere în cap, încât i-a tăiat fața și l-a făcut numai sânge. Aveam și un câine rău acolo, la deal, încât, dacă ar fi intrat cineva în ocol, pe loc l-ar fi sfârtecat, dar atunci nici mâr n-a zis. Pe câine l-au luat cătanele și au plecat cu el. Deloc nu s-a împotrivit, din

contră, s-a dus după ei cu coada între picioare.”

„Și ce ați făcut după aceea?”, am întrebat eu. „Ce să facem, acolo le-am lăsat pe toate, cergi, ladă... Ne-a părut bine că am scăpat, apoi am pus ce-am putut în car și am plecat la Maieru, la niște neamuri de ale mamei mele.”

De acolo era moașa Măriuca, mama străbunii mele.

„La Maieru ne-a fost destul de greu. Bărbații, peste zi, stăteau ascunși într-un șopru, să nu fie luați prizonieri, iar noi, femeile, ne mai făceam cu funingine pe obraz, să fim urâte când ne-or vedea cătanele. Cel mai ușor s-au deprins copiii, mergeau, împreună cu verii lor de la Șanț și de la Maieru, cu berbecii și cu mieii la păscut, se jucau, râdeau, când treceau apa se urcau călare pe berbeci, tâlpile le ajungeau în apă...”

După un timp, străbunicul Octavian a primit o țidulă prin care i s-a permis să vină pentru o zi

în sat, deoarece le-au rămas vacile la Vâltoare. Le-a găsit tocmai în mălai, care era făcut praf după atâta timp. Două vaci și o junincă au avut. Le-au dus la Maieru, juninca au tăiat-o, pentru că erau mulți, gazdele, ei, mama lor, un frate și cumnata (Ieronim și Constanța Olariu, de la Șanț), copiii lor. Așadar, nu le era ușor.

„De acolo, povestea străbunica, am venit spre toamnă și am cules mălaiul de pe Luncă, din partea din jos a satului, înspre Rodna, împreună cu mama, cu Constanța, cumnată-mea, și cu copiii. Am venit în mai multe zile, până l-am cules tot. Într-o zi, ne-a oprit o patrule. Cum Dănilă era mai bine făcut, cătanele au crezut că este mai în vârstă. «Câți ani ai?», l-au întrebat. «Nouă.», a răspuns el. «Nu te cred. Arată mâinile!» Mânurile îi erau de copil, așa că l-au crezut, apoi ne-au dat drumul să plecăm.”

În timpul șederii la Maieru, au văzut cum treceau cirezi de animale confiscate de armată pentru hrana soldaților, iar în mulțimea de vite au recunoscut vaca și cei doi viței gemeni ai unei surori de-a străbunicii, Eleonora, rămasă la Șanț, în Sungitură, un loc aproape de Muntele Cornii, crezând că pe acolo nu vor ajunge soldații, dar nici dânsa nu a scăpat. „Uite, mamă, vaca lelii Leonora, am zis, și ne-am cântat amândouă la gândul că au ajuns și acolo cătanele, mai ales că nu știam dacă le-au lăsat în viață pe ea și pe familie.”

Când s-au terminat toate, s-au întors acasă, unde au găsit un adevărat dezastru, pereții împușcați, în casă balegă de cal, blidele de pe pereți luate la țintă și altele asemenea.

Necazul nu a luat sfârșit. Străbunicul Octavian a fost trimis la concentrare, taman la Podul Iloaiei, unde a fost dus și celălalt străbunic al meu, Victor. Nu erau cuscri pe atunci. Străbunica a rămas acasă cu copiii, cu mamă-sa și cu soacra ei, să se descurce cum vor putea. Îmi aduc aminte, îmi mai spunea că în timp ce străbunicul era plecat, au fost chemați la primărie ea și alți oameni, primăria a vrut să-i confişte o iapă. Un om i-a luat apărarea zicând: „Lăsați-o, că-i rămasă cu doi copii și cu două babe pe cap”. Era vorba despre mamă-sa Măriuța și de soacră-sa Luciana.

Greutățile s-au mai atenuat abia după ce s-a întors acasă străbunicul, un om înțelept, descurcăreț, harnic și iscusit, orfan de război încă de la vârsta de 9 ani, rămas doar cu mamă, cu cele patru surori mai mici și cu bunicul său după tată, Precup Sângeorzan.

Din spusele unchiului Anton, am aflat că străbunicul îi sfătuia să nu fumeze, că nu este bine, nu doar că nu este sănătos, dar poți să ai și câștig din asta. „Eu, le spunea copiilor, dacă nu am fumat, nu m-am întors cu mâna goală la voi, după concentrare, mi-am dat partea mea de tabac la alții, iar ei îmi dădeau la schimb feliile de marmeladă, și așa le-am tot adunat într-o cutie și vi le-am adus vouă.”

Îmi închipui că în acele vremuri de după război, când se ajungea până la granița cu Ungaria după o mierță de mălai, pentru niște copii marmelada era cea mai mare delicată.

Casa de la Vâltoare, Șanț

Dănilă Filipoi

Anuca

Anuca, personaj celebru în localitatea Șanț, a trăit cu mulți ani în urmă. Numele ei era Ana, dar, pentru că era mai puțin dezvoltată din punct de vedere mintal, lumea din sat îi zicea Anuca. Pe atunci, nu se foloseau diminutive. Era folosit numele întreg și corect, așa cum îl avea omul trecut în certificatul de naștere. Acum, la noi, în sat, „Anuca” este folosit în sens peiorativ, datorită existenței acestui personaj rămas în istoria comunei. Niciodată la Șanț nu a existat o femeie cu numele de Ana mădărită (dezmierdată) Anuca, așa cum se întâmplă în satele învecinate. Diminutivele acceptate sunt doar Anuța, Uța, Nuța etc. Să-i zici cui-va Anuca este totuna cu a o face proastă, și, bineînțeles, se face o asociere cu personajul mai sus amintit. După ce am citit romanul Ion a lui Liviu Rebreanu, eu am asemănat-o foarte mult cu Savista. Mă opresc aici cu aceste explicații, deoarece mi-am propus altceva. Vreau să vă relatez o întâmplare hazlie cu Anuca auzită cu mulți ani în urmă de la bunicii mei, dar și de la alți oameni în vârstă.

Trăia în sat o femeie bogată și frumoasă, Valeria, fata lui Niculai a Cosnenii. A fost măritată cu un bărbat, cu numele Sas, dintr-o familie foarte bogată de la Ilva Mare. Acest om avea o pasiune aparte, anume vânatoarea. Din cauza frigului răbdat iarna, când practica acest sport, s-a îmbolnăvit grav, a contactat un TBC, iar Valeria l-a părăsit, renunțând la poziția socială de acolo și la averea soțului, pentru că avea ea mult pământ la Șanț. Cum era din familie foarte înstărită, avea niște ținute de invidiat pentru multe femei din sat, dar avea și o prezență, și o eleganță aparte din ce am constatat eu personal când am văzut, demult, în copilărie, un tablou cu ea. Mai erau femei bogate care își permiteau și ele haine precum Valeria, însă ea avea ceva în plus, lucru apreciat în acele timpuri foarte mult, anume formele mai rotunde. Era mai plinuță, iar hainele stăteau foarte bine pe ea. Se spune că își mai puneă și perinițe pe șolduri ca să aibă pe ce se așeza poalele, un secret pe care nimeni nu-l știa, până când un bărbat, cu care a stat o perioadă de timp, pe Cobășel, la casa bunicii sale Cosneana, a bătut-o într-o duminică la întoarcerea de la biserică, undeva pe ulița ce înaintează pe lângă râul Someș, imediat ce treci podul de pe strada Cârțibav, și din bătaie i-au sărit pernele de sub poale. Mai avea Valeria și o salbă cu mulți taleri (monede imperiale de argint) cu care se împodobea duminica și în sărbători, când venea în sat, o salbă ieșită din comun de bogată și de grea, sub care își puneă, pe gât, la spa-

te, un fel de periniță, pentru a nu fi rănită de greutatea talerilor. Toate acestea o făceau invidiată în sat, așa că două femei care locuiau în centrul satului, frumoase și ele, un fel de rivale, s-au gândit să o facă de râs. Cum Valeria nu știa ce haine să-și mai facă „de buiacă” ce era, o dată a ieșit în evidență prin niște pânzături (catrințe) albe, atipice pentru acele timpuri.

Așadar, cele două femei rivale la capitolul frumusețe și eleganță s-au gândit să râdă de Valeria și de pânzăturile ei într-un stil aparte, că doar mințile odihnite sunt capabile de născociri și năzbății, mai ales când este vorba de râs de cineva. Ce au făcut? Au adunat multe capace (din tinichea) de borcan și le-au înșirat pe sfori, așa ca talerii în salbă, apoi au pregătit două cingeaună (ștergare) pe post de pânzături. De ce cingeaună? Întrucât erau albe ca pânzăturile Valeriei. Peste săptămână au chemat-o pe Anuca și au instruit-o ce să facă, ce să zică, cum să procedeze. I-au arătat și „podoabele” cu care urmau să o gătească pentru ziua de duminică, au făcut și simulări prin curte, dar toate acestea

în secret. A sosit și ziua de duminică. Cele două au îmbrăcat-o pe Anuca cu poale lungi până în pământ, cum umbla Valeria, în loc de pânzături albe i-au pus două cingeaună, la gât, salbele cu capace de borcan. Anuca era în al nouălea cer. Cine era ea! În sfârșit se credea a doua Valerie în sat, după mintea ei. Au stat toate trei ascunse după poartă așteptând să apară Valeria. În cele din urmă, apare Valeria de pe Cârțibav și se îndreaptă spre biserică, elegantă, cu talerii la gât, cu mers domol, sigură că face impresie celor aflați în calea sa. Când ajunge în dreptul casei cu pricina, cele două rivale o scot și o împing pe Anuca în stradă. Iese biata Anuca, veselă, nevinovată în naivitatea ei, și, când o vede pe Valeria, zice: „No, Cosneană, ai venit? No, vezi că și io am pânzături albe ca tine, și eu am taleri, ha, ha, ha...” Apoi, nici una, nici alta, o ia pe Valeria de braț și-i spune din nou: „No, hai să merem la biserică, noi, două Anuci!” Pe drum era plin de lume ce se îndrepta spre sfântul lăcaș, iar cele două pândeau de după poartă să vadă reacția Valeriei. Se așteptau la un scandal, la circ în care să se implice și ele sau măcar să iasă în drum și să râdă, dar Valeria nu le-a dat satisfacție. A luat-o pe Anuca de braț, s-a arătat binevoitoare, voioasă, știind a cui lucrătură este, și a exclamat tare să audă lumea, dar mai ales cele din spatele porții: „Bine, Anucă, hai să mergem, dar să știi că nu ești tu Anuca, ci Anuca îi cine te-o gătat așa de mândru”.

Păsările din arealul comunei Șanț

Cocoșul de munte și rudele sale

Lucian Claudiu GRAPIN

După „epuizarea” păsărilor răpitoare de zi din arealul comunei Șanț, trecând mai departe am ajuns la ordinul Galliformes. Numite și galinacee, păsările de acest tip sunt reprezentate de specii precum fazanii, potârnichele, cocoșii sălbatici, curcanii, păunii etc. Bineînțeles, tot din acest ordin fac parte și rube-deniile lor domestice: găinile, curcile, bibilicile și prepelițele. Totodată, omul a mai domesticit și specii de fazani sau păuni. În general, acest proces s-a petrecut cu mii de ani în urmă, la unele specii mai devreme, la altele mai târziu. De exemplu, domesticirea găinii (*Gallus domesticus*) a început acum 8000 de ani, în Asia de Sud și Sud-Est. Strămoșul principal al acesteia este găina sălbatică roșie (*Gallus gallus*), însă, în urma studiilor, s-a ajuns la concluzia că și alte specii strâns înrudite, din același gen taxonomic și răspândite în aceeași regiune geografică, au adus un aport genetic important în urma încrucișărilor. Speciile domestice sunt foarte asemănătoare ca și aspect cu variantele lor sălbatice, o excepție de la regulă fiind tot găina, care, prin selecția artificială derulată de-a lungul timpului, a ajuns să aibă cam o sută de rase distincte, aproape fiecare dintre acestea cu variațiile sale de colorit. Majoritatea galiformelor domestice provin din continentul asiatic, cu excepția curcanului (*Meleagris gallopavo*), care este originar din continentul nord-american, și a bibilicii (*Numida meleagris*), care este de origine africană. Fazanul comun (*Phasianus colchicus*), bunăoară, nu este o specie nativă continentului european. Teritoriul său natural se întinde din China și până la poalele Munților Caucaz. Deși colonizarea naturală este o posibilitate în sudul și sud-estul Europei, este ușor de înțeles că fazanul, o pasăre de interes cinegetic importantă, a fost introdus artificial în majoritatea cazurilor. Revenind la descrierea galinaceelor, acestea sunt adaptate vieții la nivelul solului. În general, sunt păsări corpulente, cu aripi slab dezvoltate, dar funcționale, care se bucură de o largă răspândire la nivelul globului, singurele regiuni de unde lipsesc fiind cele polare, cu ghețuri permanente, și interiorul marilor deșerturi. Multe galinacee au picioarele puternice, potrivite pentru săpat și locomoție terestră, apărându-se de prădători mai mult prin fugă decât prin zbor, și sunt predominant sedentare. De asemenea, de cele mai multe ori, masculii sunt mai mari și mai viu colorați decât femelele și execută parade nuptiale impresionante. Nu în ultimul rând, poligamia este foarte comună în

rândul acestor păsări, iar cuiburile lor sunt deseori amplasate pe sol.

Pe teritoriul comunei Șanț se regăsesc trei specii de galiforme pe care le voi descrie puțin în rândurile ce urmează, ordinea fiind în funcție de cât sunt ele de cunoscute. Toate trei aparțin tribului taxonomic Tetraonini, din cadrul familiei Phasianidae, fiind strâns înrudite între ele.

Cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*) este o pasăre arhicunoscută și îndrăgită în multe țări europene, inclusiv în România, fiind deseori asociat cu zonele sălbatice puțin atinse de influența antropică. Habitatele pe care le preferă sunt pădurile mature de conifere (molid, brad, pin), cu substrat bogat de mușchi și tufișuri fructifere (afin, merișor). Evită zonele foarte deschise, cum sunt pășunile alpine și montane. Este bine răspândit în taiga în nordul Europei și pe cea mai mare suprafață a Rusiei și, implicit, a Siberiei. În restul continentului european, arealul său este restrâns la zonele montane cu suprafețe bine împădurite. În România, cocoșul de munte poate fi întâlnit doar în Carpați și în zonele limitrofe ale acestora. Specia este sedentară. În timpul iernilor grele, cu multă zăpadă, coboară la altitudini ceva mai joase pentru a-și găsi mai ușor hrana, însă fără a-și părăsi habitatul specific. Este o pasăre mare, cu piept și abdomen bine dezvoltate și picioare groase învelite în pene până la degete. Dimorfismul sexual este foarte pregnant. Femela, numită și gotcă în limbajul local, este de talia unei găini domestice, având o lungime de 54 până la 63 de centimetri și o greutate cuprinsă între 1,5 și 2,5 kilograme. Masculul este aproape cât un curcan, cu o lungime de 74 până la 90 de centimetri și o greutate cuprinsă între 3,6 și 6

kilograme, fiind de două ori mai greu decât femela. Unii masculi neobișnuit de mari pot ajunge până la 7 kilograme și 100 de centimetri lungime. Comparativ, o acvilă de munte, în special o femelă, are aproximativ aceleași dimensiuni cu un cocoș, însă anvergura acesteia este aproape dublă. Datorită acestei particularități, cocoșul de munte este un zburător greoi, care se deplasează mai mult pe jos și se folosește de capacitatea sa de a zbura doar pe distanțe scurte, pentru a trece dintr-un copac în altul sau pentru a scăpa de o primejdie. Din punct de vedere al coloritului, femela este maronie pe spate, cafenie pe abdomen și roșcată pe piept și gușă, cu striuri negricioase și albe pe tot corpul. Masculul este negru aproape în totalitate, cu reflexe verzui în special pe piept, și maroniu închis pe fața dorsală a aripilor, având niște pete albe pe abdomen și la baza cozii. Ambele sexe posedă sprâncene roșii, care sunt mai bine dezvoltate la mascul, mai ales în sezonul de împerechere, numit popular „rotit” sau „tocilit”. Acesta are loc primăvara, din luna aprilie până în prima parte a lunii mai, când păsările se adună în așa-numitele „locuri de rotit”, reprezentate de luminișuri și poieni mici din interiorul pădurilor. Masculii sunt în centrul atenției, plimbându-se țănoși cu vârfurile aripilor până pe sol, având coada evazată, precum păunii sau curcanii, și penele de sub cioc ridicate sub forma unor bărbi. Cântecul lor este compus din sunetele specifice și cunoscute, unele fiind asemănătoare celor de tociță, iar altele, unor dopuri de plută scoase din sticlă. Femelele le răspund acestora cu niște cotcodăceli slabe. Masculul cel mai puternic se împerechează cu majoritatea femelelor. Studiile arată că, în timpul perioadei nupțiale, cocoșii au nivelul testosteronului din organism crescut de mai multe ori față de restul anului. Din acest motiv, unii devin agresivi și cu alte animale care trec prin preajmă sau chiar și cu oamenii. Începând din luna mai, găina clocește ouăle într-un cuib destul de rudimentar, făcut pe pământ, deseori ascuns sub puieți sau la baza unui arbore căzut, și căptușit cu iarbă și mușchi, și are grijă singură de pui până prin luna septembrie, implicarea masculului fiind nulă. Toamna, are loc așa-numitul „rotit fals”, fiindcă acesta nu reprezintă o a doua perioadă de împerechere. În cadrul acestui eveniment de scurtă durată și de intensitate mult mai scăzută, masculii doar își delimitează noile teritorii pentru iernat și viitoarea perioadă nupțială din primăvara următoare. Această specie este preponderent vegetariană, hrănindu-se în mare parte cu ace, muguri și lujeri de conifere, afine, merișoare, mure, fructe de soc, în funcție de sezon. Cocoșul de munte este o pasăre destul de retrasă, dar nu foarte dificil de observat în mediul său de viață. Uneori, poate fi surprins zburând dintr-un copac atunci când este speriat de prezența umană, talia sa mare și zborul zgomotos dându-l de gol. Unele persoane, care îi cunosc obiceiurile și locurile de curtare, profită în mod abuziv de prezența sa vizibilă din această perioadă, deseori perturbându-l. Totodată, defrișările masive ale

pădurilor mature de conifere reprezintă un pericol major pentru conservarea speciei. Deși cunosc câteva locuri „de rotit”, nu am fost, deocamdată, să observ cocoșul de munte în timpul perioadei nupțiale. Am văzut uneori câte un mascul, alteori câte o femelă, în repetate rânduri, în timpul verii cu ocazia drumețiilor prin pădure. De fiecare dată indivizii erau ascunși bine printre crengile dese ale molizilor, zburând pe măsură ce mă apropiam, ei fiind surprinși de prezența mea, și eu, de a lor. În plus, am descoperit urme ale acestor păsări lăsate în zăpadă în timpul iernii sau al primăverii timpurii.

Cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrrix*), a doua specie de galinacee din articolul de față, este strâns înrudit cu cel descris anterior. În cazuri rare, în zonele nordice ale continentului, unde ambele specii se găsesc în efective mai mari, pot să apară hibridi. Cocoșul de mesteacăn are aproximativ același areal cu cocoșul de munte, atât în Europa, cât și în Asia, cu mențiunea că preferă zonele deschise, cum sunt turbăriile și pajiștile din apropierea pădurilor de conifere și de mesteceni din nordul continentului. În România, are o distribuție foarte restrânsă, prezența sa fiind confirmată doar în nordul Carpaților Orientali, în etajul subalpin al masivelor Munții Rodnei, Munții Maramureșului și Munții Suhard. Este posibil ca specia să fie prezentă și în Munții Rarău-Giumalău și în Obcinele Bucovinei. Populația românească este apreciată la un număr de 30 – 40, maxim 50 de masculi. Numele comun românesc este interesant, întrucât habitatele joase, dar friguroase de taiga și zonele adiacente ale acestora din nordul Europei conțin și mesteceni și plopi. Prin urmare, denumirea i se potrivește per ansamblu, însă, în România, cocoșul de mesteacăn populează exclusiv zonele subalpine și alpine, dominate de pajiști cu jneapăn, ienupăr, afini, merișori și bujori de munte, din apropierea pădurilor de molid aflate la mare altitudine. În astfel de areale autohtone, mestecenii sunt rari sau lipsesc. Pe teritoriul comunei Șanț, specia viețuiește aproape exclusiv în zona înaltă a Munților Rodnei, în căldările glaciare greu accesibile. Suprafața Munților Suhard regăsită pe teritoriul administrativ al comunei Șanț este intens pășunată și cu o prezență umană constantă în timpul sezonului cald. Prin urmare, probabil specia este absentă în această porțiune a Munților Suhard, însă este confirmată mai spre est, în Bucovina, unde practicarea oiерitului a scăzut mult. Cocoșul de mesteacăn este mai mic decât cel de munte, dar este asemănător ca structură și obiceiuri, fiind tot sedentar. Dimorfismul sexual este prezent și bine evidențiat, însă diferența de mărime dintre sexe nu este atât de accentuată ca la ruda sa mai mare. Cocoșul are o lungime de 49 până la 58 de centimetri și o greutate cuprinsă între 1 și 2 kilograme. Găina are o lungime de 40 până la 45 de centimetri și o greutate situată între 700 de grame și 1 kilogram. Masculul este aproape complet negru, cu reflexe albăstrie sau purpurii, având alb doar pe fața ventrală a aripilor și la baza ventrală a cozii, care are

o formă deosebită, arcuită, ca o liră. Femela este foarte asemănătoare cu cea de munte, însă are un colorit mai uniform, fără roșcat sau cărămiziu pe piept și gușă, capul, ciocul și gâtul fiind mai subțiri și mai delicate. Sprâncenele sunt foarte ieșite în evidență la masculi în perioada de împerechere, groase și de un roșu țipător, în timp ce la femele sunt reduse sau abia perceptibile. Picioarele păsărilor sunt învelite în pene până la degete. Sezonul de „rotit” se desfășoară într-un mod similar cu cel al cocoșului de munte, însă are loc mai târziu, aproape până la sfârșitul lunii mai, în tufărișurile deschise din zona subalpină. Masculii își etalează atuurile într-o manieră asemănătoare, având coada evazată, pieptul umflat și vârfurile aripilor întinse până pe sol în timpul mersului. Unele dintre sunetele ascuțite emise de aceștia aduc cu cele ale cocoșilor de munte, dar în repertoriul lor se pot auzi mai multe cotcodăceli și un murmur ca de porumbel. Cele mai multe dintre femele se împerechează cu masculul dominant, după care cresc singure pui până la începutul toamnei. Cuiburile sunt amplasate cel mai adesea pe sol, între rădăcinile copacilor mari sau la baza unora căzuți, și foarte rar pe crengile mai joase ale arborilor. Dieta este formată aproape exclusiv din materie vegetală, cum sunt acele, mugurii și lujerii de conifere, semințele acestora, afine, merișoare, fructe de bujor de munte. Datorită zonelor greu accesibile în care este prezent, a efortului care trebuie depus pentru a ajunge la altitudinea mare și din cauza efectivelor reduse, cocoșul de mesteacăn este dificil de văzut. Personal, am observat un singur mascul, la începutul verii, în afara „rotitului”, în zona înaltă a Munților Rodnei, doar cu ajutorul binoculului, pasărea aflându-se la distanță mare.

A treia și ultima galiformă pe care o voi descrie este una puțin cunoscută și deseori confundată cu alte păsări. Este vorba de **ieruncă** (*Tetrastes bonasia*). Specie sedentară, trăiește în păduri de conifere sau mixte, cu subarboret bogat, mai rar doar în pădurile de foioase, în zonele deluroase și montane din centrul Europei și până pe coasta estică a Rusiei. În România, este prezentă în Carpați, Subcarpați și etajele mai înalte ale Podișului Transilvaniei. Pe suprafața comunei Șanț, ierunca este bine răspândită, deoarece habitatul său preferat se întinde pe suprafețe foarte mari. Este o pasăre de dimensiuni relativ mici, fiind ceva mai lungă decât o gaiță, dar mult mai solidă. Sexele sunt apropiate ca mărime, cu o lungime de 34 până la 39 de centimetri și o greutate cuprinsă între 250 și 450 de grame. Masculul și femela se aseamănă foarte mult ca și colorit, ambii fiind roșcați, cafenii sau ruginii, cu striuri și pete mici albe, negre și gri, având picioarele învelite în pene și un moț scurt ce este ridicat atunci când păsările sunt agitate. Sprâncenele roșii sunt mici, înguste și evidente aproape exclusiv la masculi, în special la cei din perioada de reproducere. Masculul are o pată neagră mare sub gușă, acesta fiind singurul detaliu concret care ajută la diferențierea față de femelă. Spre deosebire

de cocoșul de munte și cel de mesteacăn, ierunca este monogamă. De asemenea, „rotitul” are loc toamna, nu primăvara, în lunile octombrie și noiembrie. Perechile formate se vor împerechea abia în primăvară, femela depunând ouăle în luna mai, într-un cuib mic săpat în pământ, adesea ascuns sub crengi joase. Părinții cresc puii împreună timp de două-trei luni. Sunetele emise sunt subțiri și grăbite, iar cântecul masculului este aidoma unui țuit cu frecvență rapidă. Hrana sa este formată din frunze fragede, lujeri, semințe, fructe de pădure și, ocazional, nevertebrate. Ierunca este mai ușor de întâlnit față de cele două specii prezentate anterior, având și efective mult mai numeroase. Uneori poate fi văzută fugitiv zburând prin fața mașinilor sau a oamenilor pe drumurile forestiere, dar este foarte greu de observat în detaliu, deoarece se ascunde bine în subarboret. De asemenea, este sperioasă și părăsește locul la cel mai mic stimul, zgomotul produs în zbor fiind ușor de reperat în liniștea pădurii. Am avut destule ocazii în care am întâlnit specia, atât în timpul drumețiilor, cât și al aplicării metodei de monitorizare specifice. Aceasta se realizează toamna, în timpul „rotitului”, când observatorul trebuie să utilizeze dispozitive de amplificare a sunetului, cum este o boxă portabilă, de exemplu, rulând de pe telefon o înregistrare audio a cântecului scos de mascul. Mostra auditivă are rol de chemare pentru ambele sexe, în cazul femelelor, pentru curtare, iar în cel al masculilor, pentru a-i îndemna să -și apere teritoriul. Ironia a fost că nu am primit răspuns în niciunul dintre cele două pătrate unde am aplicat această metodă, însă am reperat ierunci în timpul deplasării între punctele de observație și la finalul zilei de monitorizare, când tocmai pornisem cu mașina spre casă. Privitor la pătratele supravegheate prin intermediul metodologiei oficiale, exemplarele depistate în cadrul acestora au fost suficiente pentru a confirma prezența speciei în acele zone, chiar dacă păsările au ales să fie taciturne în timpul chemării electronice. Cum este valabil pentru toate speciile, confirmarea vizuală exactă a animalelor este preferabilă, din motive evidente, însă nu e necesară pentru a stabili dacă acestea se găsesc într-o anumită zonă. De multe ori, prezența urmelor este suficientă. În cazul ieruncii, am fotografiat urme ale trecerii acesteia în diverse locuri.

BIBLIOGRAFIE:

1. Lars Svensson, *Ghid pentru identificarea păsărilor din Europa și zona mediteraneană*. Versiunea în limba română – Societatea Ornitologică Română
2. David Alderton, *Enciclopedie completă ilustrată: Păsările lumii*. Versiunea în limba română – Editura Aquila '93
3. Societatea Ornitologică Română, BirdLife International și Asociația Pentru Protecția Păsărilor și a Naturii „Grupul Milvus”, *Atlas al speciilor de interes comunitar din România*
4. Wikipedia.org

Folclorul unei vestite comune „folclorice”

Liviu PĂIUȘ

Am ales să analizez folclorul din localitatea Șanț pornind de la considerentele pe care le-a avut în vedere Dimitrie Gusti în anii 1935-1938 când a cercetat această localitate. Scopul acestei echipe numită „echipa regală” era de a studia întreaga viață socială, economică, folclorică și etnografică a satului românesc din deceniul al IV-lea al secolului trecut, când acesta se afla în întreaga sa plenitudine din toate punctele de vedere.

Într-o lucrare recentă este argumentată alegerea comunei Șanț, că această alegere „fiind influențată și de preexistența monografiei comunei, întocmită și publicată de părintele Pamfilu la 1903”¹ și de existența realizatorului ei, ca persoană avizată în acest domeniu.

Nu numai acestea au făcut ca această localitate să fie aleasă ca bază de studiu, pentru că în această perioadă au fost făcute cercetări și în localitățile Leșul Ilvei și Rebrîșoara. Trebuie să recunoaștem că în jurul bisericii și a preotului se coagula întreaga viață a satului românesc.

După părerea noastră au mai fost și alte considerente care recomandau această localitate complexelor cercetări:

a) este o zonă marginală și, conform teoriilor lingvistice și folclorice, zonele marginale sunt mai bune păstrătoare ale specificului național, al limbii și folclorului;

b) este o zonă pur românească asupra căreia nu au exercitat „presiuni” alte naționalități;

c) este o comunitate mai mică, cu un areal geografic restrâns care face ca solidaritatea socială să fie mai puternică;

d) această comunitate a făcut parte din ceea ce s-a numit Țara Năsăudului înțelegând prin noțiunea de „țară” prin concepția lui Blaga: „țara este alcătuită, de obicei, dintr-o vale între liniile unor dealuri și mături. Țara este o entitate de natură aproape miraculoasă, o vîietate ținută laolaltă și însuflețită de magia unui râu”².

Prezența localității în cadrul Regimentului II de Graniță Năsăudean i-a conferit un anume mod de a trai și de a gândi, iar „această individualitate s-a conturat și s-a cristalizat în perioada militarizării, când raporturile s-au adâncit mai mult prin norme comportamentale și atitudini specifice care au creat acea *mentalitate grănicerească*, când s-au produs mari modificări ale concepției despre propria lor individualitate”³.

Prezentarea spațială și economică a comunei

Localitatea se află în extremitatea nord-estică a Țării Năsăudului, pe culoarul ce duce spre Moldova prin Plaiul Moldovei în trecut și apoi din 1859 și prin Pasul Rotunda peste munți căci „Carpații, brăzdați de drumurile transhumanței niciodată un hotar”⁴. Pe ace-

ste plaiuri au trecut oștile tătarilor la 1242, oștile rusești în 1848, dar au constituit și drumurile bejenarilor spre Moldova. Această migrație a dus la o contribuție a specificului transilvan în Moldova, mai ales și prin faptul că două localități din Moldova, Coșna și Cârli-baba, au aparținut de ținutul năsăudean de la 1769 până în 1925 și apoi din 1940 până în 1945.

Localitatea este situată într-o zonă de munte „înconjurată de toate părțile de munți înalți... Acești munți, formând o cunună tăiată de văi, sunt un scut puternic contra răcelilor și vînturilor de miază-noapte și răsărit, ceea ce face ca temperatura să fie moderată și teritoriul dintre munți e mai puțin expus vînturilor și furtunilor de grindină”⁵. S-a realizat și un contact cu Maramureșul prin oamenii care au venit de acolo ca lucrători la pădure (butinari) sau ca păstori și care au adus cu ei anumite particularități spirituale românești și „în aceste condiții putem afirma că s-a format un folclor cu un anumit specific, datorat tocmai condițiilor sociale și culturale”⁶.

Țara Năsăudului, care a inclus încă de la primele atestări și localitatea studiată, a fost o „țară” de oameni liberi, care s-au bucurat din cele mai vechi timpuri „de toate drepturile, libertățile, obiceiurile, favorurile și privilegiile de care s-a bucurat orașul nostru Bistrița, cetățenii și obștea acestuia încă din vechime”⁷.

Din cele mai vechi timpuri, oamenii acestor locuri au avut ocupații identice ca ale oamenilor „munteni” ale căror surse de trai erau „Izvorul principal de susținere și de economie sau câștig, ca a tuturor locuitorilor munteni este economia de vite, iar a doua linie, economia de câmp și apoi lucrul la tăiat și scos lemne din păduri”⁸.

În anii de după Al Doilea Război Mondial, acestor ocupații li s-au alăturat alte ocupații legate de industrializarea localității.

Înainte de a analiza folclorul acestei localități, să analizăm atât informatorii, cât și originea folclorului din această localitate. Avem în vedere doar o singură lucrare⁹, deoarece aceasta este cea mai complexă, ea menționând originea folclorului fiecărui informator, insistându-se asupra faptului care creație folclorică este din această localitate sau a fost „importată” din alte părți și modul cum aceasta a fost cunoscută în această localitate. Lucrarea cuprinde, în marea ei majoritate, creații folclorice din comunele Șanț și Leșul Ilvei ea fiind dedicată „În memoria purtătorilor de folclor care ne-au stat la dispoziție cu dăruire, înlesnindu-ne culegerea și care astăzi nu mai sunt printre noi, evidențiindu-se între aceștia creatoarele populare Maria Precup din comuna Leșu și Ioana Iugan, precum și omul de bine Savir Scripeț din comuna Șanț”¹⁰.

În analiza acestei repartizări a folclorului din această localitate s-au luat în considerare numai acele piese pe care C. Zamfir le-a publicat în întregime, nu și variantele care sunt menționate în nota de subsol, a fiecărei piese cum sunt, ca să exemplificăm, cele de la pag. 172, 210, 223, 224, 237, 239 etc.

O altă remarcă este aceea că din totalul de 282 „de piese muzicale și instrumentale selectate dintr-un număr de peste 1500 piese, culese, într-un răstimp de mai bine de 30 de ani, de pe Valea Someșului Mare superior, a Bistriței și a Bărgăului”¹¹, un număr de 90 sunt culese din localitatea Șanț din 1929 până în 1960.

Situația statistică pe origini a pieselor folclorice cântate din această localitate arată o foarte mare pondere a cântărilor vechi moștenite de la păstori bătrâni („de copil, de micuț, o știu, de când am umblat la oi, de la un moșneag”, p. 29 sau „din bătrâni, la oi am învățat-o”, p. 39, „de la bătrâni de la oi îl știu, eram băiet tânăr”, 87 etc.)

Aceste afirmații și numărul mare de creații cu caracter păstoresc confirmă afirmația lui Ovid Densusianu „cele mai vechi poezii populare de la noi nu au putut lua naștere decât în mediul păstoresc, au izvorât din sufletul și viața strămoșilor noștri ciobani”¹².

Bătrânii se dovedesc a fi cei mai buni păstrători și transmițători de folclor generațiilor tinere dovedit de faptul că 33 de cântece sunt preluate de la aceștia. Cântecele cu „origine nedefinită” cuprind acele cântece cărora culegătorii nu le-a înregistrat „proveniența”, la multe menționându-se unde se cântau aceste cântece.

Cântecele învățate de la cei apropiați, învățate „în casă” de la mamă, surori, frați sau bunici, cuprind, de asemenea, o mare grupă de cântece, cărora le urmează cele „proprii”, adică acele cântece cărora, pe baza unei melodii cunoscute sau create de informatori, le-a creat propriile versuri exprimându-și propriile gânduri sau sentimente: „d-apoi dorul și jalea mă-nvață, când mă-nvață”, p. 293.

Legăturile cu Maramureșul și cu Bucovina au făcut ca unele melodii să pătrundă în folclorul local, fapt, interesant, interpreții știu să le deosebească de cele locale. Puține cântece au pătruns din armată, deoarece folclorul local este foarte divers și acoperă toată gama sentimentelor umane.

Analiza fenomenului folcloric se va baza pe culegerile publicate, care cuprind folclor din această localitate, dar și pe manuscrisele lui Ion Pop-Reteganul de la Biblioteca Academiei din București¹³.

Abordarea folclorică

Ca peste tot în lirica populară, poezia dragostei este preponderentă exprimând cele mai felurite aspecte ale acestor sentimente. Mândrul și mândra comunicându-și prin intermediul poeziei și a cântecului toată gama sentimentelor. În lirica de dragoste sunt evocate toate etapele acestui sentiment, de la apariția primilor fiori ai dragostei, până la cel din urmă sentiment datorat despărțirii definitive, cu reproșuri din partea fiecăruia dintre parteneri ajungând până la blesteme.

Dragostea începe de la primele întâlniri și trezirea acestui sentiment în ființa celor doi tineri.

„Mândră cu ochii tăi dulci,
De pe uliță m-aduci
Și-n casă la voi mă culci.
Mândră cu ochii tăi dragi,
De pe uliță mă tragi
Și-n casă la voi mă bagi.”

Viorica Hojda: Ms. „Cât îi Ineu de-nalt”, p. 11

În multe poezii populare de dragoste vecina este un partener al dragostei, pentru că pe ea mândrul o cunoaște cel mai bine:

„Cine iubește vecină
Pe picioare nu se-ntină;
Cine iubește departe
Totu-i tină și pe spate.”

Ion Pop-Reteganul: Ms. 4533. p. 322

Dragostea este foarte puternică, încât mândra de-ar fi pe patul morții tot va cere mamei sale să o ajute să-l vadă pe badea:

„Bade, când treci pe la noi,
Pune clopote pe boi,
Să văd boii cum îi mâi
Și ochii la cine-i țai.
De-oi fi moartă de beteagă
M-oi ruga la măicuța
Să deschidă fereastra
Ca să văd cum i-i mâna.”

V. Medan: „1000 chiuituri de pe Someș”, p. 92

Mândra este gata să coboare „sub pământ” la o potică, pentru a cumpăra leacuri de dragoste, dar acolo află adevăratul leac:

„Poticarășul mi-o spus
Că iubitul n-are leac
Numai popă și-un diac
Și omul care ți-i drag.”

Viorica Hojda: Ms. „Cât îi Ineu de-nalt”, p. 15

Dragostea puternică provoacă și mari dureri pentru faptul că mândra nu i-a fost statornică în dragoste vorbind și cu alții:

„Bade, unde-ai fost aseară
De-acolo să iasă pară.
Ba, mândruță, să nu iasă
C-am fost la fereastră,
Tu ședeai cu doi la masă.
Cel de ședea lângă tine
Era bun prieten cu mine,
Cel de ședea lângă masă
Era cu inima arsă
Ca și mine la fereastră.”

C. Zanfir: „Folclor muzical...” p. 336

O frumoasă poezie de dragoste redă stăruința fetei pentru dragostea față de cel drag, fiind în stare de sacrificii marii, chiar de o metamorfozare în brâu sau lumină de ceară:

“Bădiță cu cușma neagră,
Du-mă-n lume de ți-s dragă;
De ți-o fi urât cu mine
Fă-mă brâu pe lângă tine;
De ți-a părea brâul greu

Fă-mă lumină de său
Și mă du în satul tău,
Fă-mă lumină de ceară
Și mă du cu tine-n țară.”

„*Sociologie românească*”, nr. 4/1936, p. 6

Portretul celor doi de multe ori este realizat printr-o paralelă între chipul celor doi și doi porumbei:

„Hai, bade, să ne iubim
C-amândoi ne potrivim
Și la ochi și la uitat
Ca doi porumbei la sfat,
Și la ochi și la sprâncene
Ca doi porumbei la pene.”

V. Medan: „*1000 chiuituri...*” p. 88

Dragostea învinge prejudecățile sociale, concretizate, la țară, prin puterea economică:

„Hai, mândră, să ne-avem dragi
C-amândoi suntem săraci
Ș-om trăi cu buze moi
Ca și cei cu patru boi,
Ș-om trăi cu buze dragi
Ca și cei cu patru vaci”.

Liviu Păiuș: „*Pe Someș în sus*”, p. 9

Era cu mulți ani în urmă un cântec care reflecta o realitate a industrializării, când unii cu o meserie erau bine văzuți:

„Măi badiță, strop de rouă,
Ai primit mașină nouă.
Când te văd pe drum trecând
La porțiță ies fugind.
Zică mama bune, rele,
Tot după șofer oi mere.”

L. Dănilă: „*La fântâna dorului*”, p. 188

Al doilea loc ocupat în lirică este poezia dorului, care este o urmare firească a acestuia, deoarece „dorul denumește o ipostază superioară a iubirii, adică sublimarea acesteia în forme pur spirituale, deasupra impresiilor senzoriale momentane. Ca atare, dorul se poate zămisli numai ulterior dragostei, ca o persistență a acesteia în planul spiritualității, verificând în chipul acesta profunzimea sentimentului, prin puterea de a dăinui, în opoziție cu dragostea fugitivă”¹⁴. ca în poezia:

„Vine dorul către seară
Și grăiește și mă-ntreabă
De ce sunt cu fața slabă
Eu zic dorului cu jale
C-am iubit fără de cale,
Eu zic dorului plângând
C-am iubit fără de rând.”

Liviu Păiuș: „*Someș...*” p. 59

Poezie complexă, poezia dorului stabilește nu numai calitățile lui, ci și formele prin care se transmite cu tot arsenalul lui. El este întruchipat în persoana unui drăgostit, pentru că numai așa se poate manifesta:

„Dorul meu e numai dor
Nu-l pot spune tuturor,
Dorul meu umblă pribeag
Seara de la prag la prag;
Șade seara la răscruci
Pentru-a mândrii buze dulci”.

Liviu Păiuș: „*Someș...*”, p. 55

Dorul pe unde trece lasă în urma lui obstacole de netrecut:

„Pe unde trece doru
Nu poți ara cu plugu
Că s-acață plugu-n dor
Trag boii de se omor.”

Liviu Păiuș: „*Someș...*”, p. 46

Venirea primăverii, care spulberă zăpada de pe munți, nu poate stinge focul dorului, pentru că dorul nu-l părăsește până moare:

„Cât îi muntele de-nalt
Tot omătul s-o luat
Numai în inima mea
Ce s-o pus nu să mai ia,
Că s-o pus dorul mândrii
Nu să ia cât oi trăi,
Că s-o pus al mândrii dor
Nu să ia până ce mor.”

C. Zamfir: „*Folclor muzical*”, p. 253

Absența dorului duce la o viață liniștită, fără nicio grijă:

„Cine n-are dor pe luncă
Nu știe luna când se culcă
Și noaptea cât e de lungă;
Cine n-are dor pe vale
Nu știe luna când răsare
Și noaptea cât e de mare.”

V. Medan: „*1000 chiuituri...*”, p. 123

Fiind o parte inseparabilă a sufletului, dorul nu poate fi nici înlăturat, nici chiar înecat. Atunci intervine prin diferitele ei elemente natura pentru a evita acest fapt:

„Mă dusei la prundul sec
Dorul mândrii să-l înec.
Strigă frunza răchiții:
Nu-neca dorul mândrii,
Că dorul ți-a trebui
La vară când îi cosi
Și ți-a trebui cândva
La toamnă când îi căra.

Liviu Păiuș: „*Someș...*”, p. 57

O creație populară foarte răspândită în Ardealul de Nord este cea care aseamănă drumul dorului cu drumul Clujului:

”Lung e drumul Clujului
Da-i mai lung a dorului,
Drumul Clujului se gată
A dorului niciodată,
Drumul Clujului se ciuntă
A dorului nu se uită.”

Liviu Păiuș: „*Someș...*”, p. 57

Cuprinsă de dor, fata a căutat să știe, metaforic vorbind, greutatea dorului și, pentru aceasta, ea a cântărit dorul cu două elemente grele și a constatat că dorul „a tras mai mult”, adică a fost mai greu decât cele două elemente ale naturii:

„Câte doruri am avut
Pe toate le-am cântărit
Și le-am cântărit cu lut

Dorul badii-a tras mai mult,
Și le-am cântărit cu sare,
Dorul badii-o tras mai tare”

Viorica Hojda: Ms. „Cât îi Ineu de-nalt”, p. 62

Lirica de jale e o poezie a celui care a sperat în dragoste sau l-a cuprins un asemenea sentiment prin înstrăinarea de cei dragi. Starea de jale este, de multe ori, în competiție cu dorul ca formă superioară a dorului. Totodată, dorul și jalea sunt asociate.

„De jalea vieții mele
Plâng în apă pietricele,
Păsările-n cuiburele.
De jalea traiului meu
Plâng pietrele pe pârâu
Păsările-n cuibul său.”

Liviu Păiuș: „Someș...”, p. 68

Jalea este un sentiment atât de mare, încât nu poate fi acceptat de multe lucruri:

„Jelui-m-aș, jelui,
Jelui-m-aș codrului:
Codru-i verde și-mpănat
Nu crede că-s supărat.
Jelui-m-aș la vecin
Până mâine satu-i plin,
Jelui-m-aș drumului
Drumu-i jalnic ca și mine
Că niciodată nu i-i bine
Ziua-i călcat de drumari
Noaptea-i călcat de tâlhari”.

Ion Pop-Reteganul: Ms. 4531, fila 53

Jalea și dorul, de cele mai multe ori, se completează reciproc, fiind prezente amândouă în aceeași poezie:

„Stâmpără-mi, Doamne, doru
Cum se stâmpără codru
Când plouă vara-n dânsu.
Stâmpără-mi, Doamne, jalea
Cum să stâmpără frunza
Când plouă vara-n dânsa”.

Ion Pop-Reteganul: Ms. 4527, fila 11

Nu numai codrul este prezent în lirica de jale, căci lui îi urmează puilul de cuc, rămas singur și părăsit de mama lui, simbol al jalei nemărginite:

„Cântă puilul cucului
În mijlocul Clujului,
Și-așa cântă de cu jele
De gândești că Clujul pierde,
Și-așa cântă de cu drag
De gândești că Clujul-i spart”.

Ion Pop-Reteganul: Ms. 4525, fila 32

Jalea este provocată și de traiul lângă un om ce nu-i este drag:

„Frunză verde trei măslina
Arde inimoara-n mine,
Arde, arde, nu se stinge
Și n-are gură să strige,
Arde, arde, nu se potolește
Nimănui nu să jălește
Cu urâtul greu trăiește.

Liviu Păiuș:

„Pe Someș în sus”, p.20

Lirica satirică și de joc este o parte inseparabilă a manifestărilor folclorice. În cele mai diverse manifestări ale vieții, țăranul român a căutat să se bucure de viață, pe care le-a înnobilit prin manifestări artistice care au redat plinătatea sufletului său. În cântecele sau strigăturile satirice sunt luate în răs unele „apucături” care contravin cu normele morale cutumiare sau acele deprinderi pe care societatea, prin intermediul acestora, caută să le îndrepte

Nu dorim să facem o delimitare între unele aspecte ale strigăturilor și nici să reluăm o clasificare pe care am mai făcut-o¹⁵.

Sunt unele strigături care au un rol bine determinat, slujind la desfășurarea unor jocuri, astăzi, dispăru-te, cum sunt: Archeneaua, Sârba cu strigături, Roata lui Ilie Tâlbure, Tropota, Jocul miresei în bani.

Jocul, ca revărsare a dragostei de viață, a bunei dispoziții, este comentat de jucători prin strigături:

„Dragu-mi-i cu cine joc
Că miroase-a busuioc,
Dragu-mi-i cu cine sar,
Că miroase-a călăpar.”

V. Medan: „1000 chuituri...”, p. 239

Cea mai mare parte a strigăturilor de la joc au ca obiect satirizarea unor modalități de manifestare a unor fete, căci jocul este și un mod de reliefare a unor concepții despre lume și viață, de comportare morală. Sunt satirizate fetele „mărețe”, care nu-și justifică mândria prin hărnicie:

„Leliță cu ochii verzi
Și cu gura ca la iezi
Loatră te ții tu de tăți.
Frunză verde de pe grâu
Din ce ți-ai făcut tu brâu?
Frunză verde din poiană,
Le-ți o cârpă de năframă
Și te du și cere vamă
Că hocmanul cere samă;
Cere samă după grâu
Și din ce ți-ai făcut brâu.

I.P. Reteganul: Ms. 4535, fila 171

Imaginea fetei leneșe și încrezute în bogăția sa este satirizată cel mai des, dar și faptul că fata este nepricepută, neștiind să-și procure cele necesare traiului, într-o societate arhaică în care femeia trebuie să cunoască treburile gospodăriei:

„Frunză verde de răchită,
Nu ști lelea face pită,
Că și-aseară-o făcut opt
Și nici una nu s-o copt,
Și le-o pus pe laiță-n rând
Nici un câine nu-i flămând.”

V. Medan: „1000 chiuuturi...”, p. 197

De o bună „atenție” se bucură, din partea feciorilor, fetele care se rumenesc, ca să pară frumoase, căci în concepția populară arhaică, frumusețea este un dar de la Dumnezeu și el trebuie acceptat ca atare:

„Săracile fetele
Cum își bat picioarele
Pe toate răzoarele

După ceapa cea ciorască
Cu ea să se rumenească.”

Liviu Păiuș: „Someș...”, p. 56

Am reținut care sunt „defectele” fetelor pe care feciorii le aduc acuze grave pentru încălcarea unor norme de comportare în satul arhaic românesc. Deși strigăturile sunt apanajul feciorilor, totuși, sunt unele petreceri în care fetele își pot spune năduful la dresa feciorilor:

„Lotru-i badea și se ține
Nu vede ca nu-i stă bine.
Ce te ții, bade, așa lotru
Că știu că nu ți-i plin podu
Nici de grâu, nici de ovăs,
Nici de mălai de pe șes,
Nici de grâu, nici de secară,
Nici de mălai de la țară.”

Liviu Păiuș: „Someș...”, p. 100-101

O specie literară care a dispărut din zona noastră este cântecul de leagăn, a cărui dispariție nu ne-o putem imagina. Cântecul cu care ne-am trezit în lume, acea legănare ușoară, acea cântare alintătoare, a dispărut cu desăvârșire azi. El mai trăiește în amintirea generațiilor de azi doar prin unele lucrări sporadice¹⁶.

Ceea ce trebuie remarcat, încă de la început, sunt acele formule cu care încep cele mai multe cântece de leagăn, în care trebuie să vedem vechimea acestor cântece de leagăn: „Formulele și motivele inițiale ne dezvăluie și ele substratul mitico-magic al unor variante. Invocarea șarpelui, cucului, peștelui sunt reminiscențe ale încredințării de la naștere a copilului unor animale protectoare”¹⁷.

În alt cântec de leagăn, mama vrea să provoace, prin puterea cântecului, pe cale auditivă, acea liniște sufletească necesară stării de liniște:

„Haia, haia, puisor,
Doar îi crește mărișor,
Culcă-te, puiul mamei,
Culcă-te și-i adormi,
Și te culcă, puisor,
Doar îi crește mărișor.

Ghizela Sulițeanu: „Cântecul de leagăn”, p. 813

Trebuie să arătăm că, fiind o creație veche, cântecul de leagăn a încorporat în el datini și credințe vechi, cum este și cea referitoare la mătrăgună care „poate să-l facă pe om invulnerabil, îl ajută să afle comori ascunse, fiind un fel de donator mitic, întrupare a duhului aducător de avere.”¹⁸

„Culcă, culcă, pui de cuc,
Că mama mere la plug
Un pui de sturz să-ți aduc
Și un fir de mătrăgună,
Draga mamei, să fii bună.”

G. Sulițean : „Cântecul de leagăn”, p. 78

Cântece de dragoste ale mamelor sau bunicilor pentru cei mici și dragi cărora le urează o viață bună, bună stare și fericire, cântecele de leagăn au fost o alinare a celor mici, o vocație a duhurilor bune pentru o viață frumoasă a celor ce abia au pășit în viață. Nici în

cazul folclorului copiilor nu vom apela la clasificarea făcută de unii folcloriști¹⁹.

Cele mai multe creații numite folclorul copiilor sunt un suport al jocurilor copiilor, un îndemn pentru anumite faze ale jocurilor și, în același timp, un mijloc de creare a unei bune dispoziții. Sunt acele creații numite și numărători, prin care se caută stabilirea funcțiilor fiecărui copil în cadrul jocului:

„Unu, doi, trei, patru, cinci
Tata cumpără opinci,
Mama cumpără o pară,
Tu să ieși pe uș-afară.”

Sunt apoi acele cântece-incantații care sunt rostite de copii doar pentru a apela la forțele naturii un fel de rugăciune adresată acestora:

„Fugi, ploaie călătoare,
Că te-ajunge sfântul soare
Cu un mai, cu un pai,
Cu sabia lui Mihai,
Cu toporul Domnului,
Cioc în capul boului.”

Emilia Comișe: „Folclorul copiilor...”, p. 146

O altă incantație este cea adresată buburuzei care favorizează dragostea și căsătoria, de aceea fetele apelează la ea :

„Buburuză, ruză,
Sue-mă-n căruță
Și mă du la vale
Pe mătă călare.
Unde îi zbură
Acolo m-oi mărita.”

Liviu Păiuș: „Someș...”, p. 160

O specie literară a cărei restrângere se vedește tot mai mult, fiind pe cale de dispariție, este descântecul. Ele sunt și greu de cules, deoarece vrăjitoarele se tem că, odată făcute public, le scade puterea lor, ele au legături cu Satana. Descântecul este foarte vechi coborând în lumea asiro-babiloniană.

Din această localitate avem un singur descântec cules 1936²⁰. Descântecul este o lungă narațiune în versuri. În descântecul respectiv, la început este invocată „Sfânta apă mergătoare/ Răsărită de la soare”, pentru ca apoi creatura anonimă să ne-o prezinte pe fata căruia i se descântă deșteptată foarte de dimineață:

„Decât fundurile de la coafe,
Decât funia de la clopote,
Decât baba-n uliță,
Decât șarpini-n sulită.”

Fata s-a deșteptat „Din dos spinoasă/ Din față bălegoasă” și pleacă la drum întâlnindu-se cu Maica Domnului. Maica Domnului o întreabă de ce plânge. Explicându-i de ce plânge, Maica Domnului îi va spune că o va lua în „hârbura de mare” și se va spăla de toate păcatele. Bucuroasă, fata își face, prin glasul descântătoarei, un frumos portret:

„Fața mea-i față de domn,
Gura mea-i sodom de om,
Buzăle-s faguri de miere,
Fără mine n-au putere.
Eu să fiu aleasă și culeasă

Ca biserica între căși,
Ca evanghelia dintre cărți,
Ca busuiocul dintre pene,
Ca florile dintre burene”.

Descântecetele au la bază puterea magică a cuvântului, concretizată și în credința în blesteme.

Note:

1. Florea Grapini: „Cartea vieții părintelui Pamfilii”, Editura Mușatinii, Suceava, 2003, p.151-152
2. Lucian Blaga: „Trilogia culturii”, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 231
3. Mircea Mureșianu: „Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851)”, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, 213
4. Ștefan Meteș: „Emigrările românești din Transilvania din secolele XII-XX”, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1977, p. 98
5. Florea Grapini: op. cit. p. 220
6. Liviu Păiuș: „Folclorul Țării Năsăudului”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 114
7. Actul emis de regele Matei Corvin la 5 noiembrie 1475, prin care s-a desprins Valea Rodnei de ținutul Dăbâca și s-a cedat orașului Bistrița. Apud: Florian Porcius: „Istoricul Ținutului Grăniceresc al Năsăudului”, Editat de prof. Liviu Păiuș, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005, p.,75
8. Florea Grapini: op. cit. p. 236
9. Constantin Zamfir: „Folclor muzical din Bistrița-Năsăud”, Editura Muzical, București, 1988
10. Idem, p. 4
11. Idem, p. 5
12. Ovid Densusianu: „Viața păstorească în poezia noastră populară”, Editura pentru Literatură, București 1966, p. 275
13. Ion Pop-Reteganul : „Cântece bătrânești și voinicești”. Ms. 4524 B.A.R București
 - Idem: „Versuri de urât, mânie, necaz din Ardeal” B. A. R. București, Ms. 4525
 - Idem: „Versuri populare din Ardeal...” B.A. R. Ms. 4537
 - Idem: „Versuri populare din Ardeal...” B.A. R. Ms.4538
 - Idem: „Versuri populare din Ardeal...” B. A. R. Ms. 4539
 - Iuliu Bugnariu: „Muza someșană”. Partea I. Balade, 1892
 - Petru Pop: „Eu cu dor, mândra cu dor”, Câmpulung, 1942
 - C. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu Nistor: „132 cântece și jocuri din Năsăud”, Editura Muzicală, București, 1958
 - Lăgia Bărgu-Georgescu : „Antologie de lirică populară românească”, Editura Minerva, Buc., 1980
 - S. Grapini, V. Grapini: „Scurtă monografie a comunei Șanț” Ms. 1981
 - C. Zamfir: „Folclor muzical din Bistrița-Năsăud”, Editura Muzicală, București, 1988
 - Virgil Medan: „1000 chiuituri de pe Someș”, Casa Județeană a Creației Populare Cluj, 1983
 - Al. I. Amzulescu: „Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice” Editura Academiei RSR, București, 1983
 - Iordan Datcu, Viorica Săvulescu: „O capodoperă a baladei românești - Toma Alimoș”, Editura Minerva, București, 1984
 - Petru Pop: „Culegere de folclor”, Editura Răsunetul, Bistrița, 1995
 - Elisabeta Moldoveanu: „Cântecele de seceriș ale poporului român”, Editura Academiei Române, 2000
 - Liviu Păiuș: „Someș, apă mergătoare”, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2003
 - Ion Lucian: „Povești din Țara Năsăudului”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003
 - Idem: „Comori din Țara lui Gelu”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2008
 - Viorica Hojda: „Poezii populare” ms. în colecția autorului
 - Liviu Păiuș: „Pe Someș în sus”, ms în colecția autorului
14. Ovidiu Bîrlea: „Folclorul românesc”, vol. II, p. 193
15. Vezi Liviu Păiuș: „Folclorul Țării Năsăudului”, 2009, p. 80-885
16. I. Pop-Reteganul: „Datini, credințe, obiceiuri, descântece. Bocete din Ardeal, în versuri și proză”, Ms. 4540 (BAR)
17. Ghizela Sulițeanu: „Cântecul de leagăn”, București, 1986
18. C. Zamfir, Dosios V, E. Moldoveanu Nestor: „132 cântece și jocuri din Năsăud”, Ed. Muzicală, București, 1958
19. Liviu Păiuș: „Someș, apă mergătoare”, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2003
20. Cules de la Ana Dănilă și publicat în „Sociologie românească”, nr. 2/1936, p. 36-38

Continuarea în numărul următor

Dănilă Filipoi

Ursita de la Hoituri

Mi-a povestit bunica mea, Eleonora, o întâmplare petrecută cu mulți ani în urmă, auzită de ea în copilărie, de la bunica sa, care avea același nume. Deși persoanele în cauză, chiar și copiii lor, au trecut demult poarta veșniciei, încă de la început vreau să vă spun că numele tuturor personajelor sunt fictive, pentru a nu supăra pe eventualii urmași, nepoți sau strănepoți, ce și-ar putea recunoaște înaintașii în această poveste.

Bunica zicea că a fost o fată mai înaintată în vârstă, Ioana, care nu reușea nicicum să se mărite. Așa că s-a gândit să recurgă și la practici vrăjitorești, descântece și alte lucruri necurate. Ioana a auzit că în sat este o femeie bătrână, Ana, care știa să facă pe ursită. Așa că s-a dus la ea acasă și a rugat-o s-o ajute. La insistențele fetei, femeia a acceptat, și au stabilit să meargă într-o dimineață la Hoituri, departe de sat, unde știau că nu le va auzi și nu le va vedea nimeni.

Prin urmare, după ce s-au pregătit de seara cu toate cele necesare, haine femeiești, un ciocan și alte obiecte, într-o dimineață, cu noaptea în cap, au urcat la Hoituri pentru a săvârși această lucrare numită la noi „făcutul pe ursită”.

Au ajuns la Hoituri, au ales o cioată, au îmbrăcat-o femeiește, apoi Ana s-a apucat de descântat, de bătut în cioată găvoazde cu ciocanul și câte altele. Când a fost spre sfârșitul lucrării, numai ce văd cele două că de sub cioată iese o șoricioaică cu trei pui. Imediat Ana s-a oprit și a avertizat-o pe Ioana: „Vezi, măi Ioană, că ursitul tău are nevastă și trei băieți. Ne oprim ori mergem mai departe?” „Mergem mai departe, o să cresc io băieții”, zice Ioana. „Bagă de seamă ce spui, că nu ți-a fi ușor să crești trei copii străini și, apoi, și pe ai tăi, dacă îți avea.” „Ușor, neșor, îi cresc eu.” „Bine, atunci fie cum zici tu, dar la mine să nu te plângi dacă ți-a fi greu în viață.” „Nu mă plâng, lele Ană, lasă să mă văd măritată, că va fi cumva.”

A continuat Ana lucrarea, și, după ce a terminat, au strâns totul și au pornit la vale. Când au ajuns pe la Vârful Boului, au auzit dangătul clopotelor, semn că cineva din sat murise. Dar parcă pentru Ana sunau mai cu jale ca niciodată. Avea și motive. O muștra și conștiința pentru ce făcuse, însă simțea că de această dată ceva nu-i în regulă, prea tânguitor i se părea că bat clopotele.

Au mai coborât, până au ajuns pe Poderei, la Moașa Sofia. Acolo, erau multe culturi în acel timp, cartofi, mălai, holde, cânepă. Nu îmi mai aduc aminte ce sezon era, doar atâta îmi amintesc din spusele bunicii, că se aflau femei la lucru pe Poderei, pe mai multe grădini.

După ce au ajuns în dreptul lor, cele două au întrebat lucrătoarele dacă știu cine a murit. „Apoi, nu știm”, au răspuns ele, asta ca să nu o supere pe Ana, pentru că ele știau despre cine era vorba. Au ajuns în dreptul altora și iar au întrebat. De această dată, o fată mai tânără, fără să se gândească prea bine și neștiind că răposata este fata Anei, a spus: „Marina lui George!”.

„Tuluoaiieeee, strigă o dată Ana din toate puterile, asta-i fata mea! Vai de mine și de mine! Vai, ce-am făcut eu n-a făcut nimeni! Tuluoaiie, oameni buni, ce-am pățit! Vai, băieta mea, vai, fata mea, vai, mândra mamei.” Și tot așa. Și-a aruncat năframa și cu amândouă mâinile își smulgea părul din cap, dar degeaba, lucrul era făcut.

Într-adevăr, fata ei a murit și au rămas trei copii. A fost din cauza a ceea ce făcuse ea sau a fost moarte neașteptată. Ginerele său s-a însurat cu Ioana, au avut alți copii, pe lângă cei trei avuți de George din prima căsătorie. Ioana nu a fost atât de bună cu ei, așa cum a promis, dar au crescut mari și au fost oameni vrednici și gospodari.

Ana, toată viața, a trăit cu părere de rău și cu muștrări de conștiință, dar și cu stigmatul în sat că și-ar fi omorât fata. Dacă acesta a fost motivul sau nu, doar Dumnezeu știe. Oamenii din acele vremuri așa credeau.

Presa comunistă în Regiunea Rodna (1951-1952)

Alexandru DĂRĂBAN

Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950¹ pentru o nouă organizare administrativ-economică a Republicii Populare Române (R.P.R.) împărțea teritoriul țării în regiuni, raioane, orașe și comune (art. 1). Regiunile înființate au fost în număr de 28. Printre regiunile înființate figura și Regiunea Rodna, cu reședința în orașul Bistrița (art. 9). Avea în componența sa 4 raioane: Bistrița, Beclean, Năsăud și Vișeu. Sfera de activitate era complexă, cuprinzând, practic, toate domeniile de activitate, urmărindu-se o centralizare la nivelul regiunii. În baza acestei legislații, care a fost completată cu Decretul nr. 259 din 1950, Sfatul Popular al Regiunii Rodna avea următoarele sarcini:

- asigura respectarea legilor și îndeplinirea organelor superioare;
- contribuia la întărirea puterii de apărare a țării;
- participa la realizarea planului de stat al bugetului;
- coordona activitatea întreprinderilor;
- întărea gospodăriile agricole;
- asigura respectarea drepturilor cetățenești;
- asigura ridicarea nivelului cultural și politic, lichidarea analfabetismului, dezvoltarea învățământului;
- asigura ocrotirea sănătății².

Unul dintre mijloacele prin care „ridicau nivelul cultural” era presa scrisă. Pentru aplicarea schimbărilor și înnoirilor într-un nivel angajat a fost apariția ziarului regional „Lupta Rodnei”, al cărui prim număr a apărut în data de 2 februarie 1951. Acest ziar a fost organul de presă al Comitetului Regional al Partidului Muncitoresc Român (PMR) Rodna și al Sfatului popular regional.

Redacția și administrația au fost stabilite la Bistrița, orașul de reședință al regiunii. Tot în acest oraș era și tipografia unde se tipărea acest ziar³.

Coordonatele ideologice și politice ale ziarului, ca ale întregii prese comuniste de acest gen, au fost trasate și subliniate în editorialul semnat de Mihut Vasile, primul secretar al Comitetului de Partid Regional Rodna, al cărui conținut îl redăm în rândurile ce urmează:

„Apariția ziarului are loc în condițiile înțepirii luptei între lagărul democratic. El apare în condițiile unor uriașe succese ale forțelor păcii, a creșterii tot mai mari a rândurilor luptătorilor pentru pace, care sunt hotărâți să zădărnicească uneltirile războinice ale criminalilor imperialiști americano-englezi și a slugoilor lor. Zi de zi se înrolează noi armate de partizani în marele front al păcii, front condus de puternica și invincibila Uniune Sovietică, bastionul păcii și securității popoarelor.

Sub conducerea gloriosului Partid al lui Lenin și Stalin, popoarele Uniunii Sovietice obțin victorii mărețe în construirea comunismului, iar în țările de democrație populară, sub conducerea Partidelor Comuniste și Muncitorești, milioanele de oameni ai muncii pășesc cu încredere pe calea construirii unei vieți noi, fericite.

În țările imperialiste și subjugate acestora, oamenii muncii, conduși de Partidele Comuniste, își afirmă tot mai mult hotărârea lor dărză de luptă împotriva jugului capitalist.

Împotriva forțelor uriașe, iubitoare de pace și progres, reacțiunea mondială în frunte cu imperialismul americano-englezi încearcă prin cele mai mârșave măsuri să scindeze mișcarea muncitorească internațională, să pornească un nou război mondial de jaf și cotropire, care să le satisfacă poftele lor nebunești de îmbogățire. Văzând că le fuge pământul de sub picioare, imperialiștii americano-englezi, în ura lor sălbatică împotriva popoarelor iubitoare de pace, au pornit un război de cotropire a eroicului popor coreean. Prin vitejia ostașilor coreeni și a voluntarilor chinezi, armatele imperialiste sunt zdrobite la tot pasul.

În aceste condiții, când forțele păcii cresc tot mai mult, când ațățătorii la război au trecut de la politica de pregătire a agresiunii la acte fățișe de agresiune, cresc nemăsurat rolul și sarcinile presei comuniste și întregii prese democratice, ca propagandist, agitator și organizator colectiv al maselor care luptă pentru pace, democrație și socialism.

Ziarul «Lupta Rodnei», organ al Comitetului Regional PMR Rodna și al Sfatului Popular Regional, urmând exemplul presei bolșevice și al

organului al PMR «Scânteia», va trebui ca în coloanele fiecărui număr al său să demaște uneltirile banditești ale imperialiștilor americano-englezi și a slugoilor lor, locțiitorii hitlerismului, contribuind astfel la scurtarea drumului acestora spre judecata popoarelor.

Presa noastră regională va sluji cu atât mai bine cauzei păcii, cu cât va arăta mai profund și mai clar maselor slăbiciunea crescândă a lagărului imperialist, contradicțiile lui interne și faptul că imperialismul este, istoricește, condamnat la pieire.

Ziarul va trebui să ducă cuvântul partidului până în cele mai îndepărtate sate și cătune din regiunea noastră și să dezbată în coloanele sale problemele ce frământă oamenii muncii din orașele, satele și cătunele regiunii noastre. Ducerea cuvântului partidului în rândurile oamenilor muncii, înseamnă a îndeplini cu sfințenie sarcinile mărețe ale primului nostru plan cincinal.

Urmând învățătura leninistă că: «ziarul nu este numai un propagandist, un agitator colectiv, ci și un organizator colectiv», ziarul «Lupta Rodnei» va trebui să ajute la organizarea mai bine a acțiunilor partidului și ale organizațiilor de masă, precum și la organizarea producției în toate ramurile de activitate.

Preocupare de seamă a ziarului va trebui să fie aceea a ridicării nivelului cultural și sanitar al populației din regiunea noastră. Numărul mare de analfabeți, numărul mare de oameni suferinzi de boli sociale este rezultatul ținării în întuneric al oamenilor muncii de către regimurile burghezo-moșierești, pentru a exploata mai crunt. În îndrumarea spre lumina slovelor, pentru vindecarea și prevenirea bolilor, ziarul trebuie să ducă o campanie susținută.

Ținând mereu seamă că în regiunea noastră avem diferite naționalități conlocuitoare pe a căror seamă aruncau regimurile burghezo-moșierești cauzele tuturor greutăților din țara noastră, învrăbindu-le pentru a-și lărgi tendințele expansioniste, ziarul nostru va trebui să lupte pentru a le împrieteni tot mai mult, ținând seamă de principiul de clasă. Ziarul trebuie să zidească în rândurile naționalităților conlocuitoare dragostea față de scumpa noastră patrie, să educe pe oamenii muncii aparținând tuturor naționalităților conlocuitoare, să iubească tot mai mult Republica Populară Română și să lupte împotriva dușmanului intern și extern.

O contribuție importantă trebuie să o aibă ziarul nostru la mobilizarea tuturor oamenilor muncii din regiune pentru înflorirea orașelor și satelor noastre. Punerea în valoare a bogățiilor solului și subsolului, a apelor munților noștri, trebuie să fie oglindită mereu în ziarul «Lupta Rodnei» care poa-

te și trebuie să contribuie la creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii.

Sprajinirea acțiunilor de electrificare a satelor noastre, prin folosirea bogățiilor apelor din regiune, trebuie, de asemenea, să fie o sarcină principală a ziarului «Lupta Rodnei».

Pentru a putea îndeplini cu cinste aceste sarcini, ziarul va trebui în cel mai scurt timp de la apariție ca să aibă organizată o largă rețea de corespondenți voluntari din toate sectoarele de activitate.

La ziarul nostru vor trebui să scrie minierii din Valea Vinului și Baia Borșa, forestierii de la Ilva-Mică și Bârgău, colectiviștii din cele 18 gospodării colective, muncitorii de la Stațiunea de Mașini și Tractoare (SMT), de la gospodăriile de stat, funcționarii și învățătorii și, în general, toți oamenii muncii de la orașe și sate.

În felul acesta, ziarul va fi legat de mase prin zeci și sute de corespondenți, despre care tovarășul Stalin ne învață că: «... ei sunt, înainte de toate, cei ce au menirea de a scoate la iveală lipsurile vieții noastre publice sovietice, luptătorii pentru înlăturarea acestor neajunsuri, comandanți ai opiniei publice proletare, care se străduiesc să îndrume forțele necesare ale acestui factor de o covârșitoare însemnătate pentru ajutorarea partidului și a puterii sovietice în opera atât de grea a construcției socialiste». Comitetul Regional PMR Rodna, la apariția ziarului organului său de presă «Lupta Rodnei», își ia angajamentul de a-l sprijini permanent pentru a dovedi o armă puternică de luptă în mâna oamenilor muncii din regiunea noastră, un propagandist, agitator și un organizator colectiv, contribuind astfel la opera de construire a socialismului în țara noastră.

Comitetele de partid raionale, organizațiile de bază din întreprinderi, instituții și sate, sfaturile populare, organizațiile de masă, trebuie să dea tot sprijinul ziarului. Organizațiile de partid și de stat trebuie să sprijine corespondenții de presă din câmpul muncii, împiedicând orice manifestare birocratică, de îngâmfare și dispreț față de critică și autocritică, apărându-i și combătând cu tărie orice tendință de persecutare a corespondenților.

Pentru ca ziarul «Lupta Rodnei» să-și poată îndeplini sarcinile care îi stau în față, trebuie să folosească în fiecare număr al său minunata armă a criticii și autocriticii, având în această privință de urmat exemplul presei sovietice și al organului central al PMR, «Scânteia».

Mergând mereu pe aceeași cale, ziarul nostru va putea să aducă o contribuție prețioasă în transformarea regiunii noastre, din regiune bogată cu oameni săraci în regiune și mai bogată cu un nivel

de trai și mai ridicat. În felul acesta, ziarul «Lupta Rodnei» va aduce o contribuție la întărirea scumpei noastre patrii pentru ca ea să fie un factor tot mai puternic în marea luptă pentru pace ce se duce sub conducerea puternicii Uniuni Sovietice și a marelui Stalin»⁴.

În titlul ziarului intervine o schimbare, de la numărul 22, din 30 iunie 1951, numindu-se „Rodna Muncitoare”, fără a-și modifica nimic din conținut⁵.

Ziarul n-a dus lipsă de corespondenți cu un „deosebit simț patriotic”. Putem enumera aici printre „cei mai harnici” pe: Burza Gheorghe, Ioan Bulea, Bilegan Iosif, Cociș Grigore, Pinteș Anchidim, Lupu Aurel, Coman Ioan, Chirai Ioan, Donciu Simion, Dan Ion, Hangan Simion, Vasile Moldovan, Dărăban Ilie, Mirică Aurel, Harosa Nicolae, Rusu Ștefania, Florea Dumitru, Borșa Ioan, Grecu Ioan, V. Nichita, Saicu Petru, Pop Petru, Mârza Nicolae, Albu Ștefan, E. Vlădică, Florin Lică, Turicea Gavrilă, V. Ciuban, Kiss Emilia, Bodea Niculae, Ivan Iulius, Ștefan Pușcariuc, Ioan Pașcanu, Lotter Iosif, G. Bindea, Rusu Teodor, Rubin Aron, C. Macavei, Pop Petru, Iacob Timoc⁶.

În preajma primului congres al corespondenților muncitori și țărani din 1951, au fost scoase în evidență unele „figuri de corespondenți de presă”:

- Hangan Simion, maistru viticol la Gospodăria de Stat „Lisenko” din comuna Lechința, raionul Beclean. În repetate rânduri „tovarășul” Hangan a scris ziarului despre realizările muncitorilor de la gospodărie, despre lupta pentru câștigarea campaniei de vară;

- Rusu Ștefania, instructoare de pionieri, a informat ziarele „Scânteia Tineretului” și „Rodna Muncitoare”, cu regularitate, despre acțiunile pionierilor, în special, în campania de strângere a spicelor;

- Florea Dumitru, învățător din comuna Chiochiș, raionul Beclean, a fost un cunoscut corespondent al ziarului. A scris despre avântul țăranilor muncitori pentru obținerea unei recolte bogate, despre activitatea culturală din comună⁷.

Ziarul, aflându-se în al doilea an, în numărul 80, din 2 iulie 1952, publica proiectul Constituției RPR, în care se preconiza micșorarea numărului de regiuni existente, reducându-se de la 28 la doar 18. Printre cele care se desființau era și Regiunea Rodna, astfel că, în aceste împrejurări, s-a decis și încetarea apariției ziarului regional „Rodna Muncitoare”, ajuns la numărul 86, în ziua de sâmbătă, 6 septembrie 1952⁸.

Note:

1. Buletinul Oficial din 8 septembrie 1950.
2. Cornelia Vlașin, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Prefață la Fondul Sfatul Popular al Regiunii Rodna, p. 1-2.
3. Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – vol. II*, Bistrița, 1974, p. 174-175.
4. *Lupta Rodnei*, Bistrița, Anul I, 1951, Nr. 1, p. 1 și p. 5.
5. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 176.
6. *Lupta Rodnei*, Bistrița, 1951, Nr. 1-23; *Rodna Muncitoare*, Bistrița, 1951-1952, Nr. 24-86.
7. *Rodna Muncitoare*, Bistrița, 1951, Nr. 29, p. 2.
8. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 178.

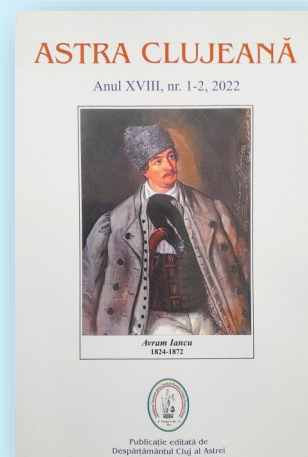
Reviste primite la redacție

Epigrama, nr. 107, martie 2024

Epigrama, nr. 108, iunie 2024

Astra clujeană, nr. 1-2/2022

Recensământul efectuat la Șanț în anul 1850

Alexandru DĂRĂBAN

În anul 1993, apărea la Cluj volumul dedicat Recensământului care a avut loc în 1850 în Transilvania. La realizarea volumului au participat Traian Rotariu – coordonator, Maria Semeniuc – secretar, Ioan Bolovan – consultant, și Mezei Elemér – informatician.

Volumul cu datele recensământului din 1850, din Transilvania, a reprezentat materializarea primei etape dintr-un program ambițios care a fost dus la îndeplinire în câțiva ani.

Activitatea întreprinsă a fost una demografico-statistică, și nu una istorică.

Recensământul din 1850 s-a înscris în rândul primelor acțiuni ale guvernării militare austriece asupra teritoriului transilvan după înăbușirea revoluției de la 1848-1849. Urmărind cu precădere un scop militar, acela de completare din timp a armatei, acest recensământ a avut și alte obiective economico-sociale: împărțirea populației în diferite clase, pe principiul obligațiilor egale față de impozitare și serviciul militar, indiferent de naționalitate și religie, cunoașterea generală a țării, pentru rezolvarea problemelor administrației interne¹.

Ordinul de efectuare a recensământului a fost emis de Guvernul la data de 2 aprilie 1850. Lucrările de înregistrare a populației și a celorlalte date au început în vara aceluiași an și au durat, în general, până la sfârșitul lui. Munca de culegere a datelor a fost efectuată în comun de către autoritățile militare (un ofițer și un grefier) și cele civile (primarul și doi consilieri), acestora adăugându-se și un membru al poliției și preotul. Informațiile despre fiecare familie, casă și persoană s-au înregistrat la primărie, pe baza declarațiilor capului de familie².

Rubricile pe care le conține recensământul oferă o imagine destul de bogată asupra situației demografice a Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX-lea. Au fost înregistrate atât numărul de case, cât și cel de familii ceea ce a permis o bună evaluare a posibilităților fiecărei gospodării³.

Pentru luarea în evidență a întregii populații masculine supuse posibilității de recrutare, în recensământ a fost introdusă o rubrică în care au fost consemnați tinerii bărbați între 16 și 26 ani. Rubrici separate au fost prevăzute pentru înregistrarea celor plecați în străinătate și a străinilor aflați în localitate la momentul efectuării recensământului⁴.

Din datele prelucrate, a rezultat că în Transilvania, la 1850, trăia o populație de 2.073.472 de locuitori⁵. Trebuie subliniat faptul că cifra de mai sus includea atât autohtonii, adică populație legală, cât și străinii. Populația de drept însuma 2.061.645 de locuitori. Aceștia se repartizau în funcție de naționalitate, astfel: români 59,4%, maghiari 17,3%, secui 8,8%, sași 8,5%, germani 0,8%, țigani 3,8%, evrei 0,8%, armeni 0,4% și alte naționalități 0,2%.

Structura populației după confesiuni era următoarea: greco-catolici 32,2%, ortodocși 30,2%, reformați 14,4%, romano-catolici 10,6%, evanghelici 9,6%, unitarieni 2,2% și izraeliți 0,8%⁶.

În cele ce urmează vom vedea cum s-a prezentat situația în satul Șanț în anul 1850.

1. Case: 78, Locuințe: 121, Populație de drept: 481, Plecați: 4, Străini: 11, Populație prezentă: 488.

2. Bărbați:

- total: 215;
- necăsătoriti: 124;
- căsătoriti: 87;

- văduvi: 4.

3. Numărul bărbaților începând cu 17-26 ani: 14.

4. Femei:

- total: 266;
- necăsătorite: 155;
- căsătorite: 97;
- văduve: 14⁷.

5. Populația după naționalitate:

- maghiari: 4;
- secui: -
- români: 456;
- sași: -
- germani: 3;
- țigani: 18;
- armeni: -
- evrei: -
- altele: -

6. Populația după religie:

- romano-catolici: 7;
- greco-catolici: 474;
- ortodocși: -
- reformați: -
- evanghelici: -
- unitarieni: -
- izraeliți: -

7. Populația de drept: 481.

8. Animale:

- cai: 58;
- bovine: 317⁸.

Structura administrativă recensată în care era inclus satul Șanț (Uj Radna) era Regimentul II Român Năsăud, Compania a 5-a, alături de Ilva Mare, Coșna, Maieru și Rodna⁹.

Note:

1. Traian Rotariu (coordonator), Recensământul din 1850 – Transilvania, Cluj-Napoca, 1993, p. IV.

2. Ibidem.

3. Ibidem, p. V.

4. Ibidem.

5. Ibidem, p. VI.

6. Ibidem.

7. Ibidem, p. 48.

8. Ibidem, p. 49.

9. Ibidem, p. 323.

Din presa vremii

Prima organizație post-militară din țară

Comuna Șanț face parte din cele 44 comune născute așa-zise „grănițarești”, care erau supuse într-un tot administrativ fostului Regiment 5 Grănițareșc Românesc, înființat în anul 1761, și care, împreună cu alte 16 regimente grănițarești de pe marginile împărăției austriece, o asigurau contra dușmanilor din acea vreme: turcii, bandiții și ciuma orientală. Mai trebuiau apoi să răspundă chemării împăratului pentru a lua parte la luptele ce el le ducea oriunde. Regimentul a luat parte la 20 de campanii pe aproape 50 de câmpuri de bătălie, făcând în toate părțile minuni de vitejie recunoscute de împărat și de istorie.

Prin „statutul grănicerilor” se organiza viața săteanului grănițer din toate punctele de vedere: ca ostaș, ca sătean și cap de familie, apoi din punct de vedere politic, cultural și legislativ. Toată puterea însă era în mâinile Generalului Comandant de la Sibiu. El – cum se zice – tăia și spânzura. El exercita întreaga putere în baza legilor austriece.

Acest fel de organizare a populației a adus multe dureri, dar a avut și partea ei foarte bună și cu rezultate fericite ce se mai văd încă și azi, mai ales în ce privește organizarea socială, în ce privește formarea unei mentalități sănătoase, apoi în ce privește partea economică și igienică a populației.

Sătenii își dau seama de toate acestea, iar bătrânii povestesc – acum, că tineretul nu cam vrea să asculte de bătrâni – scoțând la iveală părțile bune care, totuși, erau cam silnice ale vieții „din vremea graniței”.

Am aflat astfel că un flăcău nu se putea însura decât:

a) cu aprobarea Comandantului Regimentului grănițareșc;

b) numai pe baza unui fel de examen, trecut cu succes, al flăcăului și al fetei;

c) numai în baza unor constatări – ce, pe acea vreme, nu se făceau de formă – că a îndeplinit și alte condiții de natură economică și necesare asigurării unei bune gospodării viitoare.

Examenul cel mai des pentru flăcăul care dorea să se însoare era să știe bine să facă un „nod de gânj” (gânjul este o ramură mai mlădioasă care, dată prin foc, se poate îndoi ușor, așa fel că poți cu ea să faci legături trainice de tot felul, pentru a lega loitra la car, pentru a lega stâlpii gardurilor etc. Pe acea vreme, era scump fierul și legăturile din fier). Mai erau și alte probe. Examenul unei fete în pragul căsătoriei consta din facerea mâncărilor, a cusăturilor, țesăturilor etc.

Apoi una dintre condițiile trebuitoare pentru aprobarea căsătoriei era ca viitorii căsătoriți să aibă plantați un număr oarecare de pomi roditori (meri, peri, pruni etc.) și numai din soiuri de primă calitate.

În felul acesta s-au pus bazele livezilor frumoase din întreaga regiune de graniță care, durere, azi se prăpădesc din cauza neglijenței, a neîmprobării și a altor metehne.

În felul acesta s-au înghebat cele mai bune gospodării. Din punct de vedere igienic, e interesant de ascultat ce povestesc bătrânii despre curățenia casei și a lucrurilor din casă. Zice că venea din când în când, la date neanunțate, câte un gradat al regimentului sau câte un ofițer și intra din casă în casă, cercetând peste tot dacă e curat: în grajd, în ogradă, în stradă (înaintea casei) și, dacă găsea ceva păcate, lua imediat, pe loc, măsuri de curățenie. Intra apoi în casă și se uita dacă sunt așezate la locul lor anumite: blidele, lingurile, cofele de apă ș.a. Le cerceta dacă sunt bine spălate, iar, de nu erau, imediat se trăgeau femeii leneșe câteva nuiile la șezut, pe lângă că imediat trebuia să curețe tot ce nu era curat.

La date anumite, se făcea inspecția pentru a se constata curățenia coșurilor. Ostașul care inspecta își băga în horn mâna îmbrăcată în mânășă albă. Cotrobăia prin horn și, dacă se găsea pe mânășă o urmă de funingine, atunci nuiaua își făcea datoria pe șezuturile bărbatului, a femeii, a fetelor, căci careva în casă trebuia, musai, să curețe bine hornul. De aceea incendiile erau rare.

Era, deci, pe atunci o bună rânduială, cam silnică rânduială, dar impusă numai pentru binele săteanului.

În felul acesta s-a încetățenit o măsură sănătoasă și obiceiuri gospodărești dintre cele mai rodnice pentru viața săteanului. Astăzi ele se pierd cu totul. S-au pierdut în marea lor majoritate. Plâng după ele toți bătrânii și le-ar dori cei mai mulți săteni, tineri și bătrâni, fete și femei.

Sătenii văd și simt, dureros, pe spinarea tuturor și pe a fiecăruia în parte, că libertățile cetățenești de azi îngăduie tot felul de nepăsări, fel de fel de destrăbălări, în ochii și sub nasul autorităților comunale și județene, nepăsătoare din toate punctele de vedere (în afară de cele politicianiste).

Erau trebuincioase aceste explicații pentru a se cunoaște motivele pentru care **în comuna Șanț - Născud a luat ființă organizarea post-militarilor, cea dintâi din întreaga țară.**

Motivele pentru care sătenii șanțeni s-au organizat post-militarește sunt multe și diferite. La baza întregului acestui gând este dragostea adâncă de Țară și Neam, dragoste sinceră, neprecupețită și de neînțeles pentru mulți din România mare. În adevăr, la prima vedere, s-ar părea curioasă această preocupare națională la niște săteni, plini de griji materiale și greu muncitori

pentru câștigarea hranei zilnice, care tare trudnic se dă în regiunea lor muntoasă și puțin productivă în care trăiesc.

Acest gând – de post-militărie – al lor trebuie judecat, pentru a putea fi înțeles, prin prisma unui trecut organizat milităresc, plin de glorie și plin de bune rezultate practice în direcția înfloririi gospodăriilor sătești, în ce privește sănătatea și igiena publică și particulară.

Șanțenii sunt harnici cititori de cărți și gazete. Cititul este o tradiție. Din cărți și gazete au aflat ce este o „națiune armată”. Ei ar dori ca aceasta să nu fie numai pe hârtie, ci să fie tradusă în practică. Să se înceapă odată organizarea națiunii armate, în așa fel ca să simtă și sătenii. Și pentru a se începe mai curând cu o zi, ei s-au gândit la „organizarea post-militară”. Așteaptă de la ea multe, în primul rând cred că vor căpăta instructori militari, care să le înprospăteze comanda în românește (mulți cunosc, din vremea războiului, numai pe cea austriacă și ungară), cred că cel puțin Sărbătorile și Duminiile vor putea face exerciții militare pentru a învăța tot ce trebuie ca să ajungă a fi la curent cu noutățile militare trebuincioase, cât mai perfectă, în războiul de mâine.

Voiesc să nu uite a trage cu pușca, cu mitraliera, să facă tranșee și adăposturi după cele mai noi metode. Se gândesc și la cei care vor rămâne acasă, într-un război, și i-ar vrea bine adăpostiți contra gazelor în adăposturi, a căror plănuire așteaptă să le fie cunoscută și a căror executare ar vrea să fie începută odată în satul lor. Nu sunt șanțenii împăcați numai cu treaba pregătirii premilitare a tineretului. Și, pe drept cuvânt, se întreabă de ce cei care și-au făcut armata să nu se poată perfecționa în treaba armelor și a celorlalte chestiuni ce intră în înțelesul „națiunii armate”. Au dreptate. Memorii în cauză se vor trimite celor în drept ca să judece, să ia hotărârile de trebuință și să porceadă la punerea în practică a dorinței obștești din comuna Șanț - Năsăud.

Pe lângă acest motiv de foarte mare însemnătate, mai sunt și altele care sunt așteptate de la organizarea legală post-militară. Ele sunt de ordin economic, matrimonial, edilitar, forestier, igienic și medical, administrativ și moral.

Locul în revistă nu ne îngăduie acum să le tratăm. Vestea despre organizarea post-militară din Șanț - Năsăud s-a lăsat repede. Au venit săteni și intelectuali ca să vadă cu ochii lor această inițiativă și să se informeze. Tuturor le-a plăcut deosebit de mult. O deosebită bucurie însă am găsit la câțiva domni ofițeri (inferiori și superiori) care și-au lăsat băile pentru a veni la Șanț spre a se convinge personal de adevărul acestei știri interesante. Și dânsii au primit defilarea post-militarilor și le-au vorbit cu căldură, din suflet, așa cum se cuvine să vorbească ofițerul.

Credem că nu va exista sat în România Mare care să nu urmeze pilda sătenilor din Șanț.

Dr. F. I. POPU

Preluare din *Albina*, București, Anul XXXVIII, 1935, nr. 49, p. 783, de către **Alexandru DĂRABAN**

Înfăptuiri de Crăciun ale Căminelor Culturale

Căminul Cultural „Grigore Moisil” din comuna Șanț, județul Năsăud, are o cooperativă de consum „Dacia Traiană” condusă foarte cuminte, pe care satul o numește *fiică a Căminului*. Ea a rulat 750.000 lei și are 51.000 lei câștig într-o jumătate de an, unul dintre cinstiții conducători ai Cooperativei este învățătorul Băltărețu. Primăria comunei a votat pentru localul Căminului un ajutor de 140.000 lei, zidirea se va începe în primăvară, până atunci locuitorii, binevoitori, săritori la treabă și înțelegători, aduc în mod gratuit piatra și fac și alte lucrări preliminare. Tineretul, de asemenea, înțelegător și săritor la treabă, a ridicat o frumoasă troiță.

Căminul are o secție de teatru, botezată *Trupa veselă*, al cărei joc teatral și piese adânc morale făcute de ei sunt deosebit de bine primite.

Trupa veselă a ajuns acuma să aibă faimă în ținut, așa că ea a fost chemată la Sângeorz-Băi, unde au cules laudă. În toamna aceasta, Căminul a organizat o expoziție de vite și una de produse ale satului. Au fost vizitate de autoritățile județene, care și-au arătat mulțumirea, distribuind premii, unelte agricole și diplome. Căminul a organizat *asigurarea vitelor*. De curând a înființat și *Sfatul obștesc de împăciuire*, compus din nouă bărbați cuminți din popor sub președinția bătrânului preot Grapini. Acești *judecători sătești* au depus jurământ sub Sfânta Liturghie în biserică într-o Duminică în prezența întregului popor.

La 22 noiembrie, în prima ședință de judecată, *Sfatul de împăciuire* a împăcat trei partide, fiind de față și acuzatorii, și acuzații. În ședință se pune Sfânta Cruce pe masă și împričinaților li se atrage băgarea de seamă ca să nu jure strâmb. În felul acesta sătenii scapă de procese multe și de tot costisitoare. Acum se prezintă mereu împricinați, ca să fie judecați și să li se aducă pace și bună înțelegere.

Căminul cultural se ostenește pe toate căile să ajungă Cămin model, iar prin el satul să ajungă a fi sat model.

Căminul a avut acum o mare pierdere prin moartea învățătorului director pensionar Mihail C. Cotul. Fundația ia parte la durerea familiei și a popoului pentru această pierdere.

Preluare din *Albina*, București, Anul XXXIX, 1936, nr. 51, p. 814 de către **Alexandru DĂRABAN**

Țărani-aristocrați

Astfel de săteni avem și noi românii, cum au și alte popoare. Numai că la noi – unde satul a fost socotit totdeauna ca o nimica toată – nu s-au făcut cercetări ca să-i cunoaștem și să-i facem cunoscuți, pentru cinstirea lor și pentru cinstirea neamului nostru întreg.

Germanii, mai ales, se fălesc cu acești săteni de inițiativă și realizări, pe care îi numesc țărani-aristocrați.

Aristocrația săteanului nostru are ca temelie trei fapte:

a) scoborârea dintr-un neam ales de oameni, cum ar fi, de pildă, răzeșii și mazilii din Moldova întregită, scoborâtori din voinicii care au ținut piept hoardelor păgâne, pentru care lucru voievozii le-au dat în stăpânire moșii întinse, cu vremea fărâmițate;

b) vechimea pe aceeași bucată de pământ, moștenit veacuri de-a rândul din tată în fiu;

c) săteni care, generații de-a rândul, excelează prin cultura rațională (conformă vremurilor) a vreunui soi de cereale sau plante, vite ș.a.

Scoborârea dintr-un soi ales de oameni se cheamă că e o dovadă de „sânge albastru”, adică sânge ales, neamestecat cu sânge de la neamuri de oameni mai de jos. De aceștia avem mulți, spre cinstea neamului nostru.

Vechimea pe aceeași bucată de pământ a foarte multor săteni se poate dovedi cu hrisoave domnești și cu descendență genealogică a familiei stăpânitoare. Și din aceștia avem – slavă Domnului – în număr îndesulător.

Gospodari de înaltă pilduire, de excelare – de-a lungul câtorva generații – în vreo ramură a vieții rurale, încă avem destui. Am avea de zeci de ori mai mulți dacă nu s-ar fi menținut starea aproape de iobăgie a săteanului până la intrarea în război. Totuși, și în această latură aristocratică-țăărănească avem destui săteni, mai ales în Transilvania (de pildă, în cultura pomilor fructiferi, a viei, a animalelor domestice).

Ca pilduire, dăm o comandă de cartofi făcută, cam pe la anul 1880, făcută de avocatul Lica din Sângeorz-Băi, către Leontin Pop, țăran-aristocrat din Șanț - Năsăud, care a adus pentru prima oară soiul de cartofi, mari cât o pălărie, din America și a împământenit cultura acestora de-a lungul Văii Someșului Mare și, mai ales, în comuna Șanț, din care cauză, pe vremuri, locuitorii din șanț au fost porecliți „napci¹ fripți-șănțeni” (poreclă „schimbată în renume”).

Dar iată cum sună comanda:

Câtă lume de-i umbla
Baraboi nu-i mai afla
Așa mândri și frumoși
Sănătoși și fărinoși
Ca-n poalele muntelui
În hotarul Șanțului.
Te rog, dragă Leontin,
Cumpără-mi de doi florini²
Baraboi de la vecini
Și mi-a adă c-o venire
Că ți-oi fi spre mulțămire.

Situația acestor țărani aristocrați n-a atras atenția nimănui niciodată, nu o atrage nici astăzi, cu toate că sunt elementele cele mai de preț a neamului, în toate privințele. Nu au fost și nu sunt încurajați absolut cu nimic, nici moral, nici material. Sunt lăsați singuri în zvârcolile lor înspre mai binele propriu și obștesc, în loc să fie ajutați ca vocația ce le stă în sânge să se multiplice spre folosul tuturor.

Căminul cultural sătesc va face cea mai mare greșală dacă nu-i va căuta, dacă nu se va interesa de soarta lor, dacă nu va face totul cu puțință ca vocația lor să aibă puțințele necesare unei mai mari dezvoltări, dacă nu-i va atrage în cuprinsul Căminului.

Note:

1. Cartofii se mai numesc „napci” și „baraboi”.

2. Florinul (austriac) făcea două coroane (maghiare), iar coroana puțin peste un leu românesc.

Preluare din *Albina*, București, Anul XL, 1937, nr. 9, p. 142
(articolul este semnat cu inițialele F. P.)
de către **Alexandru DĂRĂBAN**

Viața politică a unui sat din Năsăud

Constantin V. MICU

Pornind de la faptul – sociologiceste întemeiat – că modul caracteristic de manifestare al vieții sociale contemporane este națiunea, într-atât ca o comunitate de limbă, de teritoriu, de religie și de istorie, dotată cu conștiința de neam și cu o concepție misionaristă de creație¹, am căutat, interpretând materialul monografic adunat în cursul campaniei din vara anului 1936, cu privire la manifestările politice ale satului Șanț, să vedem în ce măsură procesul de realizare, voluntară și conștientă, a națiunii și-a găsit în acel sat, în domeniul politic, o formă potrivită de manifestare. Anticipând asupra celor ce urmează, ne luăm îngăduința să spunem că fenomenul politic din satul Șanț ni s-a părut anacronic și profund deviat de la adevărata funcție socială, în sensul că el nu servește dezvoltarea și afirmarea conștiinței naționale, ci, dimpotrivă, o deviază, o fărâmițează și o întârzie.

Procedeul nostru nu va putea fi numit dogmatic și acuzat de apriorism decât numai dacă acela care ar formula o asemenea acuzare ar ignora tendința generală de evoluție a societății românești contemporane. Or, această tendință de evoluție, a cărei evidență nu o poate contesta niciun observator atent al fenomenului social românesc, este aceea că societatea românească tinde să înlăture toate contradicțiile ei interne și să se absoarbă pe sine în realitatea mai înaltă și mai cuprinzătoare de națiune. Și, atunci, dacă cercetând prin ajutorul monografiei sociologice, societatea românească sub toate manifestările ei: economice, spirituale, politice, observăm, cum e cazul nostru, în domeniul politic, cauze perturbatoare a desfășurării procesului normal de evoluție a societății românești către stadiul de națiune, îndreptățiți suntem să conchidem că acele cauze sunt profund dăunătoare organismului social românesc și tendințelor sale de evoluție și, ca atare, trebuie scuturate.

Când se vor face suficiente cercetări monografice asupra satelor românești se va putea vedea cât ne-a costat experiența politică de după război, care a făcut să irosească cea mai bună energie a poporului nostru în ruinatoare lupte de partid. În ceea ce ne privește am căutat să ne facem exponenții obiectivi ai situației politice găsite la Șanț. Vom relata trista poveste a amestecului partidelor politice în viața acestui sat. A fost ceva mai grozav decât o invazie. Acum satul e ca după furtună. Prin tatonări și dibuiri obscure încearcă să-și croiască un drum nou, drumul său luminos de mâine. E acolo energie acumulată de veacuri și un suflet românesc care se vrea realizat. Fie ca omul de Stat al unei Români viitoare să-și aplece o inimă cât mai receptivă și o înțelegere cât mai sensibilă peste

zbuciumul acestei conștiințe care și-a făcut rănită intrarea în veac.

Viața socială a satului Șanț trăiește sub semnul tradiției. Situat către izvoarele Someșului Mare, între Rodna Veche și Pasul Rotunda, care face legătura între Ardeal și Bucovina, împrejmuit de jur-împrejur de o cunună de munți, a căror piscuri depășesc adeseori altitudinea de 2.200 metri, Șanțul păstrează de mai bine de 200 de veacuri de la întemeierea sa o existență încremenită în istorie. Acolo, însăși timpul pare că merge mai încet. Duhul trecutului și al peisajului veghează deasupra, împiedecând inovațiile inutile. Îndeletnicirea locuitorilor în această regiune muntoasă fiind pădurăritul și creșterea vitelor, mijloacele tehnice moștenite din străbuni sunt îndestulătoare. Cupola înaltă și bătrână a bisericii domină îngusta vale a Someșului și casele rânduie în șir, pe aproape, par că ascultă scufundate într-un vis ușor un basm creștinesc de demult.

Nu caut să idealizez nimic, dar e imposibil să evoci satul Șanț altfel decât în cuvintele acestea. Și, oricât m-aș sili să întrebuițez un limbaj rece și uscat, nu m-aș putea opri să ascund faptul că satul acesta în care munca e sfântă, iar femeile, până și pe ulițe trec torcând din fusul sprijinit în brâu, exact ca într-un tablou de Grigorescu, și-ar fi continuat mai departe, acum după unire, cu mai multă mândrie existența sa de tablou, viața sa liniștită și senină, dacă prin înguste poteci ale munților ori pe deasupra lor nu s-ar fi strecurat, aduse de un vânt urât de undeva, din periferia orașelor, formele decăzute ale politicii moderne.

Înainte de război, în fața dușmanului comun, sătenii nu cunoșteau nici ura, nici vrajba între ei. Simțindu-se egal asupriți, ei se strâneau cât mai aproape unii de alții, făurind o unitate biologică și spirituală a cărei mare densitate nu se lăsa străpunsă de nicio putere străină. Astăzi, această solidaritate este relaxată. Conștiința socială a grupului slăbită. Și, pe deasupra, o faimă urâtă de răzvrătitor politic apasă cinstea acestui sat pe care bătrânii erau geloși să o păstreze. Anii de decadentă politică de după război sunt o amintire dureroasă în mintea locuitorilor, și acum ei ar vrea să se scuture de ea ca de un vis urât. Chiar cei mai înfierbântați dintre electori își renegă faptele trecute, înțelegând că chemarea lor, astăzi, este în altă parte decât în destrămarea politică.

Ziua cea mare a Unirii găsisese satul în plină haină de sărbătoare, în dorința de a-și croi un drum nou de muncă și lumină. „Ne-am strâns duminică dimineața tot poporul dinaintea primăriei, ne descrie ziua aceasta un satean de 52 de ani, și-au prins a vorbi oa-

menii c-am ajuns acele zile de fericire, c-am scăpat de unguri, și de azi înainte suntem români. Oamenii, de bucurie, au prins a cânta imnuri naționale și-am coborât drapelul unguresc și l-am ars în mijlocul drumului. Octavia Grapini a popii a avut un drapel român ce s-a ridicat sus pe cancelarie”.

În cuvinte de cronică, bătrânul Ilarion Șirlincan ne povestește aceste întâmplări.

Dar tot în acea zi, începe povestea așa-numitei răscoale din Șanț, din 1918. O pomenesc aici, deși nu o socotesc atât o răscoală politică, cât mai mult o chestiune de intrigă și ură personală a unui grup de săteni împotriva notarului și a preotului. Pioraș Panteimon, un sătean din Șanț, care avea un fecior preot, făcuse sfat cu un grup de răzvrătiți să scoată pe vechiul preot din biserică, înlocuindu-l cu fiul său, și să gonească pe notarul comunei înrudit cu preotul cel bătrân. În jurul acestei intrigi se desfășoară o serie de acte politice, ca izgonirea primarului și a notarului, proiectul devastării uzinei din Valea Mare, iar, ca reacțiune, înființarea unei gărzi satești de apărare a liniștii publice.

Liniștea publică s-a restabilit însă aproape de la sine, încât intrarea armatei române în sat a găsit locuitorii pregătiți să primească cu o aleasă paradă pe cuceritorii Carpaților. Incidentul din 1918 rămâne, astfel, izolat și fără consecințe grave. El a tulburat doar pacea câtorva zile de după unire și ar fi rămas, cu siguranță, unica pată tulbure în amintirea satului dacă, prin forța unor puteri străine de ființa sa, n-ar fi fost antrenat cu timpul într-o neagră furtună politică.

Începând cu anul 1924, viața politică a satului devine din ce în ce mai violentă. E timpul care coincide cu eșuarea câtorva proiecte de achiziționări de munți pe care comuna le întreprinsese pentru a satisface nevoile mărite de pășunat a vitelor. Fie din lipsa înțelegerii unanime a locuitorilor, fie din lipsa mijloacelor de plată, aceste încercări nu au putut fi duse la bun sfârșit. Rezultatul a fost o momentană perturbare economică a satului. Pădurea și pășunea comună fiind unica pârgie de reazim al întregului organism social al satului, dezideratul de care depindea prosperitatea sa, într-o vreme în care numărul populației, ca și acela al vitelor mari și mici crescuse, era întregirea prin orice mijloace a averii comunale. Mijloacele legale întreprinse în vederea acestui scop rămânând fără rezultate, satul se afla la o grea răspântie. Momentul era prielnic, pentru ca speculând evenimentele și lipsurile populației, partidelor politice să înceapă a se produce.

Formula, la adăpostul căreia influențarea opiniei publice și agitarea politică a satului deveni cu puțință, fu problema defalcării. Pentru a înțelege mai bine cursul desfășurării ulterioare a evenimentelor politice din Șanț, va trebui să lămurim pe scurt sensul acestei probleme a defalcării.

Comuna Șanț a făcut parte, pe vremuri, împreună cu cele 44 de comune grănicerești din fostul district al Năsăudului, din Regimentul al II-lea Româ-

nesc de graniță, înființat de împărăteasa Maria Tereza, în anul 1763. Pentru a câștiga sprijinul acestor bravi locuitori de graniță care dăduseră dovadă de multă energie și virtuți militare (și despre care se spune că, întrebuințați mai târziu de Statul Austriac în luptele împotriva generalului Napoleon Bonaparte, au ținut piept timp de trei zile și jumătate la podul de la Arcole, deșteptând uimirea și admirația gloriosului general care, întrebat fiind cum de nu a putut sfârâma rezistența trupelor din fața podului, a declarat că dacă soldații lui ar fi de vitejia și eroismul „cătanelor negre” – soldații români grăniceri –, în alte trei zile ar cucerii Europa), pentru a răsplăti meritele acestor neînfrișoși ostași, Maria Tereza și fiul său Iosif al II-lea le-au făcut mari donațiuni de munți și masive păduroase, consacrându-le dreptul de stăpânire asupra pământului cultivabil și a tuturor munților din regiune. Această situație durează încă 40 de ani, până în anul 1890, când printr-o lege specială întreaga avere trece, pentru ușurarea pazei, a exploatarei și comercializării ei, sub administrarea cumulativă a comunelor politice aflate sub controlul unui organ de Stat, numit „Direcția Regională Silvică”, cu reședința în Bistrița.

Din punct de vedere economic și administrativ, Legea a XIX-a din 1890, care reglementează această formă originală de proprietate, împărțește întreaga avere constatatoare din 204.333 iugăre cadastrale în două părți bine distincte:

a) În păduri comunale propriu-zise, destinate pentru satisfacerea trebuințelor locuitorilor de lemne de foc, de construcție și industrie casnică;

b) În păduri și pășuni comunale administrate cumulativ prin organul creat de lege: „Direcția Silvică”, cu reședința în Bistrița, venitul cărora era destinat exclusiv scopurilor administrative și publice.

Prima categorie s-a format din pădurile și pășunile apropiate și accesibile, proprii pentru satisfacerea necesităților imediate ale populației. A doua categorie s-a format din pădurile și pășunile alpine, mai îndepărtate și inaccesibile, rămase după această scindare.

Situația de atunci se păstrează neatinsă până astăzi. Pădurile cumulative, din punct de vedere economic și administrativ, constituie un complex indivizibil. Cu toate acestea, cele 44 comune își păstrează dreptul de proprietate asupra unor părți din complex, părți care, din punct de vedere cantitativ, variază de la comună la comună. Astfel, comuna Șanț participă în acest complex cu un total de 9.190 iugăre și este a cincea comună în ordinea mărimii participării între cele 44 comune foste grănicerești. Venitul realizat din administrarea cumulativă a pădurilor se repartizează comunelor proprietare, în raport cu participarea fiecăreia, potrivit unei chei de distribuție și acest venit numit „tangenta” sau „redevență” este destinat exclusiv scopurilor comunale².

Această formă particulară de administrare, în cumulativ, își are avantajul său, căci datorită ei se evită o risipă enormă de muncă și de material care s-ar produce prin ieșirea din indiviziune. Pentru a înțe-

lege mai bine la ce risc s-ar expune comunele proprietare dacă ar hotărî să se despartă cu întreaga lor avere de averea celorlalte comune, va fi de ajuns să menționăm trei inevitabile consecințe care ar aduce ruina întreagă a averilor grănicerești.

1. O primă consecință a ieșirii din indiviziune ar fi imposibilitatea administrării, amenajării și regenerării produselor, trebuind fiecărei comune un aparat silvic extrem de costisitor, care nu ar putea fi suportat de comunele individuale;

2. În ceea ce privește exploatarea pădurilor, s-ar ivi neajunsuri și mai mari prin neputința de a respecta planurile de amenajament și de exploatare din lipsa personalului tehnic necesar;

3. Mai catastrofală ca toate celelalte consecințe ar fi comercializarea pădurilor. Comunele proprietare, rămase izolate, nu ar găsi debușee, nu ar putea dispune de personal de specialitate, și pentru a-și valorifica produsele ar fi nevoite să-și facă o concurență ucigătoare între ele care, într-un timp relativ foarte scurt, le -ar aduce la ruina finală.

Aceste grave consecințe n-au împiedicat însă diversele formații de partid de a specula, din mărunte calcule de propagandă, ideea ieșirii parțiale ori totale din indiviziune care, dând poporului, insuficient informat, iluzia unor satisfacții imediate, se bucura de o largă popularitate în rândurile sătenilor.

Fără a fi o cauză a acțiunilor politice, necesitățile economice au fost astfel un prilej al dezlănțuirii lor sau, mai exact, rolul lor a fost acela de a mijloci întinderea unei epidemii sociale, care își are originea în decadența morală și spirituală a omenirii de după război. Această decadență morală, și nu altceva, este responsabilă de valul de politicianism care amenință să înghită și ultimul fragment de corp sănătos al organismului social care, la noi, îl formează clasa țărănească³.

La destrămarea socială din zilele noastre a acționat de asemeni încrederea oarbă în eficacitate a legilor, încrederea absurdă în puterea suverană a legilor de a schimba configurația socială a unei țări. Ideea aceasta specific franceză, cauză a celor câtorva revoluții franceze de la 1879 încoace, este de asemeni o cauză a anarhizării politice a țării noastre. Cultul legilor, transformarea corpului politic într-un corp legislativ, este o cauză gravă de anomalii și prefaceri a timpului prezent. Populația țării a fost legănată în iluzia că o modificare a legilor și a instituțiilor va aduce o îmbunătățire a nivelului social și o primenire a mentalităților. În realitate, drumul invers trebuia urmat, căci instituțiile sociale sunt haina externă a unui suflet interior care, cel dintâi, se cere ridicat și desăvârșit, când aspiri să ridici și să desăvârșești mediul social. Legile pot cel mult să se adapteze acestei structuri interioare, dar sunt neputincioase să o creeze. Aceasta ne explică ce legi excelente pentru un popor pot fi detestabile pentru altul⁴.

Posibilitatea de a ridica omul prin instituții și legi noi păru totdeauna evidentă revoluționarilor din

toate timpurile. Pe măsură ce progresează, știința contrazice însă din ce în ce mai mult această doctrină. Legile și instituțiile noi nu sunt un factotum misterios, un mijloc miraculos de înălțare socială. Concepția mecanicistă a materialiştilor francezi din sec. al XVIII-lea, a lui Helvétius, a lui D'Holbach, că vom ridica omul schimbând instituțiile, este o concepție seducătoare, dar falsă. O societate nu devine mai bună și oamenii nu devin mai fericiți, dacă dispun de legi mai bune. Durata unui Stat nu depinde de perfecțiunea Constituției sale. Aceasta a spus-o Aristot, dar se vede că, în materie de știință a vieții sociale, oamenii de astăzi se pricep mai puțin decât cei vechi.

Adevărul e că în mișcările politice contemporane se crede orbește în puterea legilor și în suveranitatea instituțiilor și mai puțin în virtutea morală a omului. Această iluzie deșartă, împărtășită de toți oamenii politici de astăzi, crescuți într-o atmosferă raționalistă și tributari ai revoluției franceze, a fost răspândită prin gazete, manifeste și propagandă politică până în cele mai ascunse unghere ale țării. Aceasta explică pentru ce populația sâtească din Șanț așteaptă mântuirea ei de la o lege, fruct al unei agitații politice de zece ani, care, după ce a fost în cele din urmă votată de Camera și Senat, s-a văzut că e inaplicabilă. E vorba de legea defalcării, a ieșirii parțiale din indiviziune, căci, trebuie să o spunem, după ce a servit de aliment propagandei politice a diverselor partide, această lege a ajuns să vadă în fine lumina zilei. Legea s-a născut însă moartă.

Aceasta nu împiedică totuși ca întreaga respirație a satului să fie astăzi agățată de această lege, așteptând de la ea o mântuire care în târzie⁵.

Încrezând-se în puterea magică a politicianilor, sătenii au pierdut conștiința și uzul puterii brațelor și a sufletului lor. Astăzi, e drept, încrederea în partide a slăbit. Dar urmele funestei experiențe trecute au rămas încă.

Să recapitulăm însă evenimentele:

Încercările cu privire la defalcare din 1924 rămân fără rezultat practic. În schimb, scânteia politică aprinsă atunci, continuă să ardă mocnit, până ce, în anul 1931, Partidul Național-Țărănist ajunge să câștige și să influențeze complet opinia publică a satului. În programul partidului stătea realizarea defalcării cu orice preț.

În acest timp, câteva catastrofe naturale se abat asupra satului: ploi torențiale produc inundații și pagube mari; apele Someșului revărsate distrug gospodăriile din calea sa. Șanțul e declarat regiune înfometată. Iar tot atunci, Regia publică Regna falimentează cu un deficit de 214 milioane. Înființată în 1925, Regia Regnei era menită să înlăture societățile străine din exploatarea averilor grănicerești. Ea funcționa alături de Direcția silvică, al cărei rol era limitat prin lege numai la administrarea, paza și regenerarea averilor, ei revenindu-i rolul de exploatare, industrializare și comercializare a lor. Gestiunea lichidării se încredințează Direcției regionale silvice care, întrunind

pentru prima oară calitatea ei de administratoare a averilor grănicerești cu acelea de exploatare, industrializare și comercializare a lor, în regie proprie, procedă în atribuțiile ei în mod abuziv și ruinător pentru complexul grăniceresc.

În această situație, propaganda politică crescând, iar șanțenii privind cu neîncredere la conducătorii averilor lor, ideea defalcării revine din nou, punând stăpânire pe toate spiritele, de astă dată, într-un mod și mai violent. Este o epocă de mari frământări politice, care agită satul timp de doi ani, culminând, în primăvara anului 1933, la sfârșitul guvernării țărăniste, cu votarea legii defalcării și, având drept urmare, din pricina inaplicabilității ei, dezlanțuirea acțiunii de defalcare revoluționară a sătenilor.

În fiecare Duminică se țineau adunări generale în popor, discutându-se modalitățile aplicării legii. Se solicită concursul tehnic al organelor silvice. Răspunsul din toate părțile este același: legea este plină de anomalii și, în forma sa actuală, inaplicabilă. Revolta populației crește. Ațâțați de promisiunile anterioare și aflându-se acum în fața neputinței realizării lor, sătenii acționează sub imboldul disperării.

Memorii violente cu sute de semnături se înaintează, în tot cursul verii, autorităților. Consiliul comunal se întrunește aproape săptămânal și urgencează prin hotărârile lui aplicarea legii. Dintr-un proces-verbal, cu Nr. 3.236 din 22 august 1933, adresat Direcției regionale silvice din Bistrița, aflăm că: „Consiliul comunal, făcându-se interpretul voinței poporului din comună, care vede o rea voință în întârzierea cu care se procedează la aplicarea și executarea legii defalcărilor, roagă onoratele foruri competente, în interesul liniștii publice, să procedeze fără întârziere la aplicarea acestei legi, pentru a înlătura violențele, de la care poporul nu va absta sub niciun motiv, nicio sancțiune, fie ea oricât de aspră, neputându-ne judeca vina de a fi cerut aplicarea unei legi”.

Din alte rapoarte și memorii ale căror violențe de limbaj întrec marginile publicității, ne oprim de a mai cita. Roadele unui deceniu de agitație politică se culegeau acum din belșug. Valul de anarhie creștea din plin. Pentru 23 iulie 1933 este proiectată o adunare grănicerească mare care, deși interzisă în ultimul moment de guvern, aduce pe străzile Bistriței 5.000 de manifestanți. Manifestanții amenință cu devastarea la prefectură, la Direcția silvică. Însăpăimântați de răzburarea poporului, cei vinovați de a-l fi amăgit și lingușit, se ascund. Directorul silvic nu îndrăznește să înfrunte furia maselor. Fuge la Cluj. Prefectul județului pleacă la Vatra-Dornei.

Ziua de 23 iulie a fost ca o repetiție generală a întâmplărilor viitoare. Nu descriem ce a urmat în celelalte comune grănicerești. Situația a fost oarecum asemănătoare pretutindeni. În comuna Șanț, în ziua de 17 octombrie 1933, se dă alarma din goarnă, și toți bărbații, întregul sat se întrunește la ora 7 dimineața în fața primăriei și, prevăzuți cu securi și topoare, pornesc în cete, pe teren, să înfăptuiască defalcarea.

Ce-a urmat, e ușor de bănuț. Pretura plășii, înștiințată despre cele petrecute, procedează la arestări. Se iau interogatorii. La întrebări ca: „Cine v-a îndemnat să faceți revoluție?”, răspundea: „Răutatea celor de sus”. Sau la întrebarea: „De ce ați făcut revoluție?”, ei răspundea: „Aceasta nu e revoluție. Am aplicat legea pe care ne-a dat-o Maiestatea Sa”. Sau la întrebările: „Cine a dat ordin să sune alarma? Cine v-a adunat?”, răspunsurile erau invariabile: „Tot satul”, „Noi toți”, „Noi de la noi”. Acțiunea publică deschisă de Tribunalul Năsăud, împotriva capilor presupuși ai răscoalei, întâlnește aceeași solidaritate și reciprocă responsabilitate a întregului popor.

De fapt, capii răscoalei din Șanț, ca și ai acelora din Leșu, Ilva Mare, unde sătenii fuseseră împinși la acte și mai violente, ca ieșirea totală din indiviziune, distrugerea căii ferate etc., nu trebuiau căutați în rândurile poporului, ci în acele ale organizațiilor politice de partid, care, în dorința de a câștiga masele, se întrecuseră în ațâțări și ademeniri de tot felul.

Aici se sfârșește, la bara justiției, lunga infiltrație a partidelor politice la Șanț.

Procesul intentat locuitorilor din Șanț, acuzați de rebeliune, n-a fost procesul satului, ci acel al politicii. Sentința care s-a dat n-a atins onoarea sătenilor, ci pe a acelora care i-au agitat și învrăjbit. În urma aceluia proces, sătenii s-au trezit parcă mai luminați și conștienți. Acum ei știu bine unde este dușmanul și se fereșc ca de foc de partidele politice.

Epoca de frământări și de lupte a trecut. Satul își caută acum o formă politică proprie de manifestare, aspiră la un fel de autarhism politic, afirmându-și caracterul său istoric original pe deasupra partidelor care i-au contestat și slăbit ființa sa socială.

O conștiință politică proprie a satului e pe cale de a se naște. Tendința satului de a se închide în el însuși, de a reveni la izvoarele tradiției, de a-și restabili trăirea sa organică, osmotică, este exprimată de cele mai reprezentative figuri satești din Șanț. Pentru ele politica de partid a încetat de a mai avea vreun înțeles. Spectacolul vechilor lupte politice și al comerțului de voturi îi dezgustă. Sunt propriile lor cuvinte acestea și se cuvine să le redăm așa cum le-am auzit.

Iată ce spune săteanul Iosif Popârțac, de 48 de ani:

„Nu ne-o folosit până-n prezent nimic politica. Numa ne-o încurcat. De atunci ne merge rău în comună de la dezbinarea ei în partide. Pentru că dacă un partid a ajuns la putere și-o pus oamenii lui la putere. Mulți familia lor nu și-au putut-o cârmui și au fost puși în fruntea comunei să conducă. Totodată, aceștia care erau la putere îi persecutau pe aceia care erau de altă culoare politică, fie prin amenzi, fie nedându-le drepturile lor, spunându-le că dacă nu le place să se ducă la ai lor să le deie. Oamenii nu se mai înțelegeau să meargă mână în mână. Se dușmăneau unii pe alții. Și din asta cunoaștem și zicem tot mereu că, de când s-o băgat politica la sate, de atunci merge rău. Noi

zicem că satele să se cârmuiască, nu după politică, ci după merit, după aceea care sunt vrednici”.

E aceeași idee pe care o exprimă Simion Filipoi, sătean de 52 de ani, care a luat parte activă la luptele politice din 1933 și care a fost condamnat la o lună închisoare în procesul de rebeliune intentat de Tribunalul Năsăud șanțenilor.

„Primarul și consiliul comunal să fie ales după voia poporului și nu după culoarea partidului. Numa în felul acesta va ajunge și poporul, și comuna la prisos mai bun”. Și săteanul Simion Filipoi își continuă firul gândurilor sale în felul acesta: „Eu aflu tare primejdie în politică. Că se nasc atâtea partide și ele se nasc, cred eu, numa din lipsă de scaune și duc poporul pe sfoară, care de care. După ce m-am ținut de Partidul Național-Țărănist o dărabă de vreme și am văzut ce-o urmat după domnia lor, ce-o scris foile despre ei și despre toți care o ajuns la putere, m-am lăsat de politică și de partide, cu toate că sunt tras și pofit din toate părțile să fac parte din partidele lor. Eu nu mai fac politică, pentru că domnia partidelor se sfârșește cu rușine, nu cu viteză”.

În general, satul e atât de ostil astăzi față de partidele politice, încât Partidul Național Creștin, care a căutat de curând să-și formeze o secție acolo, nu a putut pune drept șef de organizație decât un străin de sat, care nu e nici măcar țaran, ci un meseriaș, în stranie nemțești. Majoritatea sătenilor din Șanț (a căror opinie nu o putem reproduce toată aici) urăsc politica astăzi cu aceeași pasiune cu care au iubit-o. Ei nu stau să judece și să cântărească argumentele, căci își dau seama instinctiv că o credință și o pasiune nu se combat decât printr-o altă credință și pasiune și nu prin argumente raționale și reci. În fond, întotdeauna psihologia mulțimii s-a sprijinit pe credințe și nu pe rațiune. Când o credință s-a uzat, o alta nouă îi ia imediat locul. Astăzi credințele politice amenință să ia locul vechilor credințe religioase. În locul războaielor dintre religii, războaie și lupte politice. Dacă locuitorii satelor ar fi însă toți animați de o credință arzătoare împotriva politicii, partidele politice ar fi repede zdrobite. Acest sentiment de refuz al politicii nu poate fi însă multă vreme susținut, fiind un sentiment negativ.

Mulțimile și națiunile care se formează din ele au nevoie de sentimente pozitive, în lumina cărora să poată acționa și crea. Pentru aceasta nu se poate multă vreme rămâne în starea de scepticism politic. A combate politica, fie chiar cu pasiune, este tot o formă a scepticismului. Or scepticismul posibil pentru indivizi izolați e un sentiment care devine dezastruos pentru mulțime. Ea are nevoie de o credință, de un ideal. Este ceea ce omul de Stat trebuie să aibă în vedere: crearea și orientarea opiniilor și a credințelor, a opiniilor și a credințelor superioare, care pot ridica nivelul moral și spiritual al unui popor.

Tendința de autarhizare politică a satului e o reacțiune necesară față de infiltrația ruinătoare a partidelor politice. Dar ea trebuie să rămână provizorie.

Menținându-se această stare, devine dăunătoare prin izolarea satului de spiritul națiunii.

Satul trebuie făcut, conservându-și caracterul său particular, să participe totodată la viața generală a națiunii.

Sarcina aceasta revine încă odată omului de Stat, luminat de o concepție politică superioară. Politica devine în acest fel o știință de Stat, iar omul politic, un om al virtuții și al gândirii prevăzătoare și nu al anarhiei electorale. Dată fiind complexitatea Statului modern, destinul conducerii politice nu mai poate fi încredințat, cum observam mai sus, fanteziei urnelor. Energia poporului nu mai trebuie să se irosească în măcinătoare lupte de partid. Astăzi națiunea trebuie să se realizeze organic, totalitar, căci luptele nu se vor mai da de aici înainte între clasele sociale, ci între națiuni. Împrejurările istorice sunt de așa natură că nu îngăduie dreptul de existență decât națiunilor puternice. Ideea națională trebuie să devină pentru aceasta pivotul politic al edificiului social și trebuie făcută să pătrundă în viața satului ca o nouă credință aducătoare de noi energii.

Note:

1. A se vedea D. Gusti, „Sociologia militans” capitolul în care problema națiunii (înțelesă ca mod specific de manifestare a societății contemporane) este supusă unei ample și documentate analize.

2. Cunoștințele acestea privitoare la istoricul și administrarea averilor grănicerești le datorăm dlui Sabin Cotul, un distins intelectual din Șanț.

4. Nu cunoaștem procedeele prin care partidele politice s-au infiltrat în celelalte sate din țară. Aceasta rămâne de stabilit prin viitoare cercetări monografice în urma cărora se va putea proceda la elaborarea unei teorii generale a tacticii partidelor noastre politice. Se poate totuși presupune că pretutindeni partidele politice n-au reușit să influențeze asupra opiniei publice a satelor decât prin intermediul unei formule de destrămare socială, căci altfel este de neînchipuit cum ele au putut antrena, într-un timp relativ scurt, enorme mase țărănești, atât de străine în fond de practicile și obiectivele politicii actuale.

4. Lucrările de psihologie politică și de psihologie socială a lui Gustave Le Bon, deși învechite în multe privințe, își păstrează actualitatea prin sublinierea importanței acestui principiu.

5. Sunt însă unii țărani cu o minte ceva mai pătrunzătoare care, în ciuda zgomotului ce s-a făcut în jurul acestei legi și a iluziilor în care au fost întreținuți cu privire la rezultatele ei, iluzii care în mare parte se mențin încă, au înțeles caracterul și obiectivele ei politice, străine de adevăratele interese ale satului. Iată ce ne spune în această privință Tănase Cotul, un țaran din Șanț: „Veneau anumiți domni care, ca să-i votăm, spuneau că ni se face defalcare. Noi ne-am încrezut și spuneam că aceștia merită să le dăm votul. În loc de defalcare am ajuns la o rușine. Pe baza asta noi am pornit la defalcare regulându-ne hotărârile. Tot pe baza acestor domni am pornit la o răscoală la Bistrița. După părerea mea, defalcarea e un nume greșit și o idee greșită. Prin ea ajung să se folosească și acei care nu sunt descendenți de grăniceri și averile noastre merg spre risipă”.

Fig. 1. — In drum spre Prefectura județului (23. VII. 1933).

Fig. 2. — D-l Moldovan comunică mulțimii că adunarea a fost contramandată de d-l Prim-ministru și o roagă să se întoarcă în liniște la casele ei.

Preluare din *Sociologie Românească*,
București, Anul II, 1937, nr. 9-10, p. 459-465
de către **Alexandru DARĂBAN**

Grănicerești

A consemnat: Valer POP

În revista *Arhiva Someșană*, Partea a II-a, 1930, Nr. 13, pag. 360, Nicolae Drăganu publică o comunicare cu titlul „Grănicerești”.

Redăm în continuare această comunicare cu creații din folclorul grăniceresc.

Într-un manuscris cu titlul „Notabiliora Iohannis Georii Vett. Anno 1697”, a cărui descriere o face Szabo T. Attila în *Erdelényi irodalmi szemle*, VI, 1929, p. 288, No. 17, se găsesc două lucruri interesante pentru grănicerii nășăudeni.

Astfel, pe f. 64 recto găsim următoarea notă scrisă de mâna contelui Sigismund Kemnéy:

„A naszódi quartélyának eleven kertel lett körül kerítése utánn oda épített fakapufélre hadnaggy Cosimelli ezt az Inscriptiót tette:

Fraxineam Portam fructicosaque Moenia ridet:

Pectora Romulidum, moenia firma satis”.

Adică:

„Pe stâlpul de lemn al porții puse după îngrădirea cu gard viu a grădinii locuinței sale din Nășăud sublocotenentul *) Cosimelli a pus această inscripție:

(Inscripția) își bate joc de poarta de frasin și de zidurile de tufiș:

Piepturile urmașilor lui Romul sunt destul de tari.

*) Kemeny greșise, căci la înființarea regimentului grăniceresc nășăudean în 1762, Anton Cosimelli era căpitan și îndată după aceea a fost numit maior, din „Arh. Som.”.

Pe verso al aceleiași foi se găsește, scris cu ortografie ungurească, „cântecul soldaților din regimentul românesc când au mers în 1805 în războiul cu Franțuzii” (Az oláh Regimentbeli katonák Éneke mikor 805-ben a Franczia háboruba kimentek).

Oh Inaltzatye Imperatye,
Punye Patse nu tye bătye.
Nu tye batye ku Frenku
Ke szerecsesty tot Zsidiku.
Nu tyor bătye Taberilye,
Tse tyor batye lacrimellye:
Gye kind ai prinsz a tye bătye,
Gye la Mocod maj inkoacse,
Nycs maláju nu sze koacse,
Nicsi Gruul nu sze facse

Gye plinszu Parinczilor
Gye banatul maicselor,
Ke vinye kártye si porunke,
Si tetz koata sze sze duke:
Gye sint tri frász într'o kalye
Sztrige Nyamczu Marsch ku jale 1)

1) Gramatical am aștepta *ei*, fiind vorba de frați. În gândul poetului popular însă sunt *cătanele*, deci *ele*.

Această poezie ne reamintește alta publicată în *Tribuna*, VI 1889, No. 45:

O istorie din anul 1859 când a fost bătaia
(Decopiată întocmai de pe un manuscript cu cirile)

Vai, cinstite împărate!
Franțugu tare ne bate,
Lasă să rătăluim,
Că de nu cu toți perim,
Că Napoilon împărat
Tare ne-au încunjurat:
Cu oaste de Săvoieni,
Cu Franțuzi, cu Tălieni,
Cu Burcuș, cu Angliuși
Vrea să ne'ncunjure acuși.

Isc. al lui Ioan

Amândouă poeziile poartă pecetea timpului în care au fost alcătuite: cea dintâi se raportează la războaiele Austriei cu Napoleon I, cea din urmă la cele cu Napoleon III. Despre cea din urmă, totuși, nu putem spune numaidecât că este grănicerească nășăudeană, ca despre cea dintâi, ci s'ar fi putut naște și în altă regiune, cum s'au născut și alte variante, d. ex. cea culeasă de V. Alecsandri, *Poezii populare ale Românilor*, București, 1866, p. 296, No. LVIII:

Împărate, împărate!
Răspunde-mi tu cu dreptate
Unde duci cătanele?
Iar la foc sărmanele?
Nu le duce așa tare,
Că se strică la picioare,
Îs cătane tinerele,
Nu-s dedați la drumuri grele.
Împărate, împărate!
Lasă-te, nu te mai bate;
De când focul ai pornit
Mulți voinici s'au prăpădit,
Fete multe au bătrânit
Ș'alt nimic n'ai isprăvit!

Instalarea ca preot titular a părintelui Gherasim Domide, Rodna Veche, 2 mai 1887

Aproape de izvoarele Someșului Mare, în Carpații nordici ai Transilvaniei, ocolit de toate părțile de dealuri și de munți, zace opidul Rodna Veche care, prin situarea sa, reprezintă în miniatură o fidelă icoană a Transilvaniei.

Precum Ardealul e ocolit din toate părțile de munți, chiar așa și opidul Rodna Veche; precum Ardealul e locuit în majoritate de români, așa și opidul nostru; precum majoritatea populației Ardealului o formează agricultorii și economia de vite, așa și opidul nostru; precum Ardealul a avut pășuni grase, agri fructiferi, ape bune dulci și ape minerale, arbori de tot soiul, așa și opidul nostru; precum Ardealul nutrește în sânul său pe lângă vechii moșneni, care formează majoritatea populației, încă multe soiuri de oameni de neam eterogen, așa și opidul nostru; precum Ardealul ne arată la tot pasul ruinele locuințelor vechilor locuitori, așa și opidul nostru e acoperit de ruine, care expuse vremii, acoperite de azuriul cer, adesea se posomorăște, și necruțate de milosul dinte al timpului care distruge toate, în mânia tuturor furtunilor, li-e jale să se bage în pământ și să dispară dinaintea ochilor celui ce le admiră.

Iată deci de ce zisei că opidul nostru este un Ardeal în miniatură! Toate limbile ce se vorbesc în Ardeal se vorbesc și aici și cine vrea să poată trăi aici trebuie să învețe românește, care e limba de conversație a acestui opid, precum e și a Ardealului. Dar în timpul din urmă, la toate oficiile de aici se folosește limba maghiară, atât la judecătoria de cerc, cât și la pretură, ba chiar și la primăria opidană, deși mulțimea nu știe decât românește, ba și din străini sunt care, de ar uita româneasca, în graiul mamei lor nu s-ar putea înțelege.

Biserici sunt două, una română, greco-catolică, și alta pentru străini, romano-catolică; pe lângă acestea mai au evreii o mică sinagogă în casa Rabinului. Școli sunt două, una a românilor, care sunt în majoritate, și aceasta are doi învățători; aici e limba de propunere cea română; statul încă își are aici o școală cu trei învățători și o învățătoare. Școala de stat e în edificatele de unde au scos vreo zece ani pe elevii de român cu învățători cu tot. Azi ar valora 20.000 florini și valorează, dar nu mai sunt ale noastre, nu mai sunt posesiunea celor ce purtară arma aproape o sută de ani spre a muri cu ea în mână apărând interesele patriei și ale tronului, nu, azi sunt posesiunea altora. Românii din Rodna au edificiul școlii slăbuț și cu scumpetea asta mare cu greu cred că vor putea face altul mai corespunzător. Și sângera inima bieților români bine-simțitori trecând pe lângă școala de stat și văzând-o atât de pompoasă și în posesiunea altora, acea școală care numai cu câțiva ani mai înainte era a lor, iar azi e înstrăinată, pe când ei, vechii români locuitori băștinași, să fie siliți a-și face alta, că cine știe, mâine-poimâine să fie iară scoși și din aceea. Văzându-

le astea, vrând-nevrând, îți vin în minte vorbele poetului Eminescu:

Vai de biet român săracul
Că-napoi tot dă ca racul!
De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate!...

Ziua de 1 mai a fost pentru poporul din Rodna zi de bucurie; eroul acestei zile este părintele Gherasim Domide, tânărul nostru preot. Iată cum s-a întâmplat:

Noi, vechii locuitori ai acestui opid, am avut paroh pe fie iertatul Clemente Lupșai, un bătrân demn de toată stima, acela care, între alte multe bune și frumoase, introduse în acest ținut cultivarea cucuruzului care, pe aici, dă nutremântul principal, și fu până la ultima respirație (17 ianuarie a. c., când repausă în etate de 79 ani, după ce păstori acest popor peste 50 de ani), și fu, zic, până la ultima respirație, un păstor vrednic și un român declarat. După trecerea demnului paroh la cele eterne, poporul credincios se adună cu mic cu mare și făcu o rugare către Prea Veneratul Ordinariat Episcopal de Gherla, cerând să le dea de paroh pe Gherasim Domide, care funcționase deja 6 ani de zile ca și cooperator pe lângă bătrânul paroh local. Iar acel Prea Venerat Ordinariat luă în dreaptă socotință cererea noastră și cu data de 2 aprilie binevoi a denumi pe părintele Gherasim Domide de următor al fie iertatului paroh. Poporul se bucură la sosirea acestei știri și de abia așteptă să vină timpul introducerii în noul oficiu a scumpului lor preot.

În ultima zi a lui aprilie st. n. de către seară se auzi prin opid știrea că Reverendisimul domn Grigore Moisil, vicarul Rodnei, care își are reședința în Năsăud, a venit să îndeplinească ceremonia acestui act. Furnicau oamenii voioși pe străzi, încoace și încolo, tot grupe-grupe, când colo către ora opt se face o unică grupă în piață, înaintea primăriei opidane și de acolo pleacă în ordinea cea mai bună, în frunte cu muzica din Bistrița, cu lampioane și cu facke și înaintează după marșul „Trecerea Dunării” către casa parohială. Acolo se opresc, muzica mai cântă o arie, apoi un june român ține o frumoasă cuvântare iubitului preot, la care acela-i răspunde în termenii cei mai aleși. După aceea muzică mai intonează o cântare și convoiul pleacă la ale sale, mângâiat, că și-a putut descoperi stima și iubirea față de viitorul părinte sufletească¹.

A doua zi, Duminică, 1 mai st. n., fiind zi senină, vedeam venind de prin satele vecine preoții și onorații², ici călări, colo-n trăsură, până după ora 9. Atunci intrară în biserică, care era îndesuită de popor. Nimeni nu voia în acea zi de a absentă de la biserică, nici chiar străinii.

Era impunător a vedea la sfântul altar al Domnului pe venerabilul părinte Moisi, înalt, cărunț, ca un patriarh al Vechiului Testament, celebrând în mijlocul părinților preoți: Groze din Maieru, Balu din Ilva Mare, Filipoi din Rodna Nouă (Șanț), Sohorca din Sângeorgiu și viitorul nostru paroh.

Toată inteligența de aici fu de față, împreună cu tot poporul, care nu absentează niciodată în Duminici și sărbători, necum de la slujbă, dar nici de la vecernie. De asemenea, au fost de față doamnele și domnișoarele, fără deosebire de naționalitate.

După îndeplinirea serviciului divin, venerabilul părinte vicar Moisi predică despre chemarea preotului și încă atât de pătrunzător, încât putea să vadă oricine că din inimă sunt ieșite cele zise și nu numai din minte.

După aceea introduse pe părintele Domide în noul post, îi dădu cheia și lăsă a se citi, prin părintele Sohorca, decretul episcopesc prin care părintele Domide e întărit în noul post.

În fine, îi mai împrăștiă venerabilul părinte Moisi în memorie chemarea preotului, apoi se ivi tânărul părinte în ușa împărătească a altarului și rosti o cuvântare care ar trebui să o învețe de-a rostul fiecare preot și după ea să-și conformeze conduita sa. Promis-a solemn părintele Domide în fața poporului și înaintea lui Dumnezeu că își va da năzuința să fie un adevărat păstor sufletesc și demn următor al fie iertatului său antecesor și a stors șiroaie de lacrimi cu această predică rostită din „visteria inimii cele bune”, lacrimi a stors părintele Domide nu numai de la femei, ci și de la bărbați, și toți i-am admirat curajul cu care ni de dă totul nouă, abnegația cu care promite că va lupta pentru noi. Și noi îl credem bucuroși, că va fi așa, după cum trebuie să fie, ba suntem convinși că nu ne înșelăm în speranțele noastre, nu ne putem înșela, căci suntem convinși că va fi preotul adevărat și învățătorul nostru, cu noi va fi în bine și în rău, cu noi la bucurii și dureri, cu noi în luptă față cu declarații dușmani ai bisericii și națiunii, cu noi până la ultima respirație, fără de noi nicăieri, noi fără el niciun loc. Și, iată, că ne îndeamnă să ne punem toată speranța, toată încrederea în dânsul; iată pentru ce față de dânsul suntem cu totul fără rezervă.

E de aici din opidul nostru, e fratele, neamul și amicul nostru, a studiat la școlile noastre, la școli românești din Năsăud, unde a fost primul eminent. Așadar, el numai român bun poate fi, căci încă mai nici unul nu ne-a înșelat din cei ieșiți din aceste școli.

După facerea examenului de maturitate și-a făcut la miliție anul de voluntar, unde, dimpreună cu vărul și colegul său de studii, Pamfilu Grapini, azi preot cooperant în Rodna Nouă (Șanț), făcu examenul de ofițer pentru armata cezaro-regească prin ce documenta că de muncă nu fuge, că românul pe toate terenurile știe să fie om și, prin urmare, multă onoare a făcut neamului românesc. Împlinindu-și anul de voluntar, merse dimpreună cu vărul său Pamfilu la teologie, după absolvirea căreia veni ră ambii la vetrele părintești, unul ca preot cooperant în Rodna Veche și altul în Rodna Nouă. În timpul cât a fost cooperant lângă părintele Lupșai, a dat dovezile cele mai strălucite despre ceea ce poate și ce vrea să facă, prin ce moralmente ne-a silit, ne-a obligat să-l rugăm să rămână la noi pe vecie. Iată de ce am

rugat, așadar, pe Venerabilul Ordinariat să ni-l deie, iată de ce avem o speranță atât de neclintită în dânsul!

La orele 11 și jumătate se termină slujba, la care au luat parte vreo 700 de oameni. Inteligența, domni și doamne, intră în casa parohială spre a gratula dlui Domide. Nu trecu însă o jumătate de oră și iată că tot poporul, ce fusese la biserică, veni înaintea casei parohiale, în frunte cu notarul Zaharie Pop care, în numele poporului, ură mulți și fericiți ani noului paroh, iar părintele Domide răspunse cu afabilitatea-i cunoscută și spre mângâierea tuturor. Când rosti vorbele: „Al vostru sunt, căutați-mă ziua și noaptea, ușa mea nu va fi închisă înaintea niciunui din voi, de necazurile voastre nu mă voi ascunde, de bucuriile voastre nu voi fugi, puneți-vă încrederea în mine precum mi-o pun eu în voi, sinceri să ne fim unul altuia și să ne conducem cu bunăvoință...”, atunci nu i se mai putea auzi glasul, poporul erupse în numeroase strigări de „Să trăiască”, apoi se duse la ale sale în ordinea cea mai bună.

Cu această ocazie, părintele Domide ne invită la un prânz comun, prânz la care au participat peste 80 de persoane, câte adică avură loc în cele trei odăi mari ale casei parohiale. Între alții, au fost de față domnii: Grigore Moisi – vicarul din Năsăud, distinsul botanist Florian cavaler de Porcius – vice-căpitan emerit și membru al Academiei Române, apoi domnii: Kovacsy – jude la judecătoria locală din loc, Solymosi – sub-jude tot aici, Isip – proto-jude la pretură, Kirschner – sub-jude la pretură, dr. Alexi – profesor în Năsăud, învățătorii de la școala de stat și de la cea română din loc, preoții care ajută la serviciul divin, apoi părintele Zapva – preot romano-catolic, părintele Grapini din Rodna Nouă, medicul din loc, apotecariul³ etc.

După terminarea mesei, la care s-au rostit mai multe toast, ne luarăm adio de la scumpul prieten și demn paroh.

În fine, mai amintesc că d-l Domide a primit cu ocazia introducerii sale în parohie numeroase telegrame de felicitare, mai vârtos din Năsăud și alte părți, ceea ce e o dovadă că domnia-sa se bucură de simpatii și încrederea tuturor.

Dea Dumnezeu ca toate comunele să aibă preoți ca al nostru, preoți cu carte și cu omenie, preoți cu învățătură și caracter. Iar scumpului nostru părinte Domide îi zicem și pe această cale: „La mulți ani fericiți în mijlocul nostru! Fii demnul și iubitul nostru păstor și învățător, iar noi vom fi blânda ta turmă, care nu te va părăsi niciun minut, convinși fiind că numai la pășunea cea bună ne vei conduce! Să trăiești, părintele nostru, omul nostru!”.

Note:

1. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul L, 1887, nr. 100, p. 2-3.
2. Persoane importante, notabilități.
3. Farmacist.

Preluare din *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul L, 1887, nr. 101, p. 3,
de către **Alexandru DĂRĂBAN**

„Toată situația” unui fierar din Șanț¹ - Luca Dănilă

În locuința unde șăd nu e al meu este a bisericii și biserica a dat la Cămin și aici se clădește Căminul, și eu trebuie să ies de aici.

Și am 37 de stânjeni, adică 15 metri lungime și 9 metri lățime pe care trebe să-m clădesc și casă de locuit, și atiler de lucru, iar de una trebe să mă lipsăsc că num încap și alt loc nu mai am nici de fânați nici de arătură ci trăesc numai din mesărie, dar și locul carel am e de la Soacra mea pe care trebe să o țin eu pe ia și pe o cumnată a mea pe care le țin bolnave pe amândouă pentru locul cel am de la ele.

Și familia mea suntem 4 fără ele 2 cu ele cu tot suntem 6 din care numai eu sunt de lucru.

Și lucru de ferărie merge foarte slab că oamenii nau bani numai pe bucate ori pe lână ori pe alte lucruri ce pot ei, dar bani rar îmi dau.

Și meam făcut bilanți pe an.

Și întrun an sunt 365 de zile din care cad 78 de sărbători și mai rămân zile de lucru 287, și câștig pe zi una cu alta 100 de lei, dar nu mă ajung că trebe să țin pe 6 membri fără de mama mea încă e bătrână și nu poate ca să muncească numai foarte puțin pe care și o soră a mea o mai ține ie cum poate.

Iar cât nu ne ajunge răbdăm de haine, că de mâncare nu putem așa mult.

Că nici darea nu neam plătit dar am de primit de la comuna 2300 lei ca săi dau la dare dar nui capăt nici de acolo de 4 ani îi tot cer dar nu mii dau nam ce face.

Până acuma am făcut cum am putut dar deacum în colo mai greu că am de făcut și casă și mă gândesc că cum să o pot face că nam nici o soluție.

Sămă ertați don cuvânt, am ajuns și săm eu viața și mie și la ai mei dar mult mă tem de Dumnezeu și mam gândit că cât oi putea oi face doră o învârti Dumnezeu roata cumva.

Și dacă nu credeți ce am scris, veniți în persoană și vă convingeți că sunt adevărate tot ce am spus.

Dar tot mai am ceva de scris că nus dători numai cu 160 lei.

Și bani depuși n-am nici de primit căci cu conversiunea ce-am prin sat pela oameni nu capăt nimic ași primi dar nam bani de timbre, dar trebe să rămân așa.

E vai de omu care nare dintrului nimic numai cu munca trăește dar mulțămesc lui Dumnezeu de sănătate că atunci toate sunt bune.

Notă: 1. Copie a memoriului întocmit de țiganul-fierar Luca Dănilă de 35 ani la cererea lui D. Gherossi, membru al Campaniei monografice din comuna Șanț a Institutului Social Român (1936).

Preluare din *Sociologie Românească*, București, Anul III, 1938, nr. 4-6, p. 224
de către **Alexandru DĂRABAN**

Poezie despre Napoleon Valer POP

În revista *Arhiva Someșană*, nr.4/1926, pag.86, Iuliu Moisil publică poezia „Versul lui Bunăparte”. El menționează următoarele:

„În timpul când eram în liceul din Năsăud, între anii 1871-1879, mi-au căzut în mâini câteva caiete cu poezii scrise, destul de vechi. Într-un astfel de caiet, pe care-l păstrez și astăzi, am găsit între alte poezii și „Versul lui Bunăparte”. Iuliu Moisil spune în continuare: „Se pare că versul acesta este făcut de o persoană ce, probabil, a fost soldat grănicer al regimentului din Năsăud. Preamărind pe Bunăparte, poetul român parcă regretă că Bunăparte a plecat așa departe *la Elena să robească* și-i pune în gură și în inimă durerea ce suferea. Bunăparte se gândește cu dor la țara lui, la Franța, și-i dorește *lumea să o stăpânească*. Cu mare durere se gândește la *Litiția mama sa*, la fiul său, la prietenii săi. Cu toate că poezia n-are vreo valoare poetică, totuși se desprinde dintr-însa dragostea și respectul ce soldatul acela grănicer român – caporal, sergent, învățător sau ce va fi fost –, deși în serviciul Neamțului, dușman lui Napoleon, le are față de geniul militar al lui Bunăparte sau de sângele latin ce curgea în vinele amândurora”.

Deși pare greu de crezut, cei care l-au oprit pe Napoleon în timpul bătăliei de la Arcole, între 15 și 17 noiembrie 1796, au fost români, mai exact grăniceri năsăudeni care luptau pentru armata austriacă. Napoleon, pe atunci comandant, a fost la un pas să fie capturat și omorât de către români. După aceste fapte de vitejie a apărut această poezie, care a circulat în satele grănicerești ca o poezie populară în mai multe variante.

„Versul lui Bunăparte”

Prea viteazul Bunăparte
Stând în adânc de departe
În marea Apusului
În preajma pizmașului
Când a fost el să pornească
La Elena să robească
Ochii-n sus și-au rădicat
Spre Franța au căutat
Din inimă au suspinat

Și din gură au cuvântat:
Să trăiești țară iubită
În veci să fi pomenită!
Să trăiești țară frumoasă
Din toată lumea aleasă,
Să trăiești, să-mpărești
Lumea să o stăpânești!
Paris, tron împărătesc,
Eu acum te părăsesc,
Că eu nu te-oi mai vedea
Doară în viața mea.
Vrednică-ești să împărești
Și lumea s-o stăpânești.
Paris tron împărătesc
Eu acum te părăsesc,
Versavia¹ cea cu nume
Fontalia² casa mea
Știu că nu te-oi mai vedea
În toată viața mea.

Litiția mama mea
Jalnică va fi și ea;
Ludovica-mpărăteasă
Că-i văduvă și rămasă
Cu fiul meu cel iubit
Care eu l-am părăsit.
Voi fărtați și frați ai mei,
Unde-or fi acum și ei?
Veniți să vă povestesc
În ce cale eu pornesc:
În Helena miazăzi
Unde dacă voi sosi
În ce loc m-oi așeza
Și voi vorbi într-însa.
Helena-i un stan de piatră
Cu mare înconjurată
De unde nu se mai vede
Nici pământ, nici iarbă verde
Numai marea cea prea lată

Apă mare sărată
Un noroc amăgitor
Foarte tare-nșelător,
În troiță n-am crezut,
Că troița m-au bătut,
Europa am pierdut
.....
Anglie, dreptate sfântă,
Tu cu mine ai izbândă,
Că sunt cap încoronat
Și la tine am scăpat;
Îngroapă-mă-n țara ta
Nu mă așa depărta,
Nu mă duce așa departe
Știți că eu sunt Bunăparte.

Note:

1. Versailles
2. Fontainebleau

Iunie 1963 - Absolvenții ultimei promoții de 7 clase a Școlii Generale Șanț

Scaunul neocupat era pentru Eleodor Deatcu – profesor de Limba română

Despre cartofi

Valer POP

Cartoful (*Solanum tuberosum*) este o plantă erbacee din familia solanaceelor, cu flori albe sau violete și cu tulpini subterane terminate cu tuberculi de formă rotundă, ovală sau alungită. Planta este cultivată pentru acești tuberculi care sunt comestibili, bogați în amidon, motiv pentru care sunt folosiți în alimentație, dar și ca furaj. Cartofii sunt originari din America de Sud, din regiunea Munților Anzi.

În perioada precolumbiană, în zonele aflate azi în Chile, Peru, Ecuador și Columbia, se cultivau circa 200 de specii de cartof. După orez, grâu și porumb, cartofii reprezintă a patra sursă de energie alimentară.

Cu toate că este dificil să stabilim un număr exact, se estimează că există peste 5.000 de soiuri diferite de cartofi pe întregul glob. Cartofii sunt cultivați în peste 120 de țări și sunt consumați zilnic de peste un miliard de oameni.

Un cartof cultivat în Marea Britanie, în 2010, a stabilit recordul mondial pentru cel mai mare cartof, cântărind 4,98 kilograme.

Cartoful a început să fie cultivat la noi în România la începutul secolului al XIX-lea, mai întâi în Transilvania, apoi s-a răspândit și în Țara Românească și Moldova. Totuși, prima atestare documentară datează din anul 1769, când oficialitățile Guberniatului Regal al Marelui Principat al Transilvaniei (Sibiu) emit o circulară privind cultura cartofului, deoarece unii localnici se opuneau cultivării acestei plante. (Sursa Wikipedia)

În România există, în prezent, în jur de 25 de soiuri de cartof, unele create la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Cartof din Târgu Secuiesc, Brașov sau Miercurea-Ciuc. E drept, mult mai puține soiuri sunt în circulația de masă.

Popularitatea cartofului se traduce și în variantele regionale folosite.

În ziarul *Unirea Poporului* din 9 ianuarie 1944 am descoperit un articol cu titlul *Denumiri pentru cartof* în care sunt date 31 de denumiri folosite în Ardeal.

Iată articolul:

Denumiri pentru cartof

Numele cartof este din germanicul Kartoffel, ce se zice și Tartaffel, care este derivat din italianescul tartufels. Cartoful este originar din Chile, republică în America de Sud. S-a adus în Europa de spanioli, pe la anul 1580. La noi în România au fost introduși cartofii pe la începutul secolului al XIX-lea din Austria.

Noi pentru cartofi avem în Ardeal 31 (treizeci și una) de numiri. Dintre acestea sunt românești neaoșe, ori formate din cuvinte românizate, 20 de denumiri: *alune, baraboi, bidiri, biguri, bicioici, boabe,*

boambe, boance, boboașe, calompire, cartofi, (cartifli), coroabe, crumpene, (crumpi, crumpiri), cucule, gogoășe, hilibe (hiribe), mere de pământ, pere de pământ, napi, peruște.

Denumiri împrumutate din limbi străine sunt: *erdăpane, fidireie, goațe, grumpe, grumpene, grumbe, grumpiri, măgheruște, picioage, pichioici și picioici.*

Observați că printre denumirile de mai sus nu este menționată denumirea de **napci** folosită la noi la Șanț.

În afară de cele 31 de denumiri pentru cartof am mai găsit pe site-ul *bacaniaveche.ro* și denumirile: *țermer, bandraburce, hadeburce, balogene, bulugheană, grumciri, curulă, barabușcă, corompei, grumbă, bobălcă.*

Poate mai sunt și alte regionalisme care nu au fost consemnate sau au apărut mai târziu.

În ziarul *Unirea Poporului* din 24 aprilie 1927 am descoperit o poveste cu sfaturile pe care le dă o mamă feciorului său în privința alegerii viitoarei soții, după modul cum aceasta curăță cartofii.

Iată ce-i recomandă mama fiului său:

Ce spun cartofii despre fetele de măritat

Într-o țară îndepărtată, o mamă foarte înțeleaptă a dat feciorului ei, care avea gânduri de însurătoare, următoarele sfaturi:

„Dragul mamei, dacă ai dat de o fată care îți place și cu care crezi că, dacă ai lua-o în căsătorie, ai putea trăi bine laolaltă, mai înainte de-a te hotărî să o ceri de la părinți, așa te potrivește, ca să o găsești curățind cartofi sau crumpene. Și dacă vezi că ea nu curăță pe deasupra, ci taie coaja gros nu o lua, căci nu știe cruța și-ți va cheltui toată averea. Dacă nu scoate ochiurile cartofilor cu vârful cuțitului, înseamnă că e leneșă. Dacă spală cartofii numai într-o apă și iute-i zvârle în oală ori în cratiță, înseamnă că nu-i prea place curățenia. Dacă frige cartofii și-i place să bage multă unsoare, e mândăcioasă. Dacă nu-i întoarce în cratiță destul de des și-i lasă să se ardă, e nesimțitoare. Dragul meu, nu o lua, căci îți aduci numai năcaz pe cap și o să fii cel mai nefericit om. Nu-ți mai spun ceea ce ți-am spus de atâtea ori: fata, pe care vrei să o iei de soție, trebuie să fie cu frica lui Dumnezeu, căci de nu va fi creștină bună poate să știe curății și găti cartofii mai bine ca toate fetele din lume, tot nu plătește o ceapă degerată.”

Și acum un sfat pentru mamele care au fete de măritat: Vorbele de mai sus sunt pline de miez. Dacă vreți ca fetele voastre să fie așa cum se cere de la o fată de măritat, citiți de mai multe ori rândurile acestea și băgați bine seama că un lucru, care ți se pare nimica toată, poate să-ți facă fata să îmbătrânească în casă.

Distribuția grupelor sanguine la populația comunei Șanț

Dr. Petru RÂMNEANȚU

Determinarea grupelor sanguine se execută prin reacția de izo-hemaglutinare. Această reacție consistă din aglomerarea globulelor roșii a unei persoane cu serul sanguin recoltat de la o alta de aceeași specie, cu o grupă sanguină diferită. Cu ajutorul altor două seruri recoltate separat, într-o fiolă de la o persoană cu grupa sanguină A sau grupa II, și într-altă fiolă, de la o persoană cu grupa sanguină B sau III, determinăm grupa sanguină a oricărui individ. Serul de la persoana întâi îl numim B, iar pe cel de la a doua îl numim A. Aprovizionați cu aceste două seruri, numite teste, executăm analizele și în masă. Indivizii cu globulele roșii care se aglomerează cu A fac parte din grupa sanguină numită A sau europeană, fiindcă se întâlnesc într-o proporție mai mare la popoarele din nord-vestul Europei. Persoanele ale căror hematii aglomerează cu serul B formează grupa sanguină B sau asiatică, deoarece are o proporție mai urcată la neamurile din sud-estul Asiei. Pe lângă aceste două grupe sanguine mai întâlnim încă două. Una este amestecul dintre grupele A și B și pe care o numim AB. Hematiile de la indivizii acestei grupe aglomerează atât cu serul de la grupa A, cât și cu cel de la grupa B. A patra grupă, numită O, este caracterizată prin aceea că hematiile recoltate de la persoanele care o compun, nu se aglomerează cu nici unul dintre cele două seruri. Această grupă este produsul combinației tipurilor recesive non-A (Aa) și non-B (Bb) conform legii eredității stabilite de Mendel.

Oricare persoană examinată trebuie să aibă una dintre aceste 4 grupe: AB, A, B sau O.

Pe baza proporțiilor la 100 a acestor patru grupe, obținute la un număr de locuitori, de cel puțin 500, L. și H. Hirszfeld a calculat „Indicele biochimic de rasă”:

$$I = \frac{A + AB}{B + AB}$$

Deoarece formula aceasta nu ține seamă de genă, adică de unitatea ereditară transmisă din generație în generație, Wellisch, de la Viena, în 1928, a propus un alt indice numit „Blutartlicher Geneindex” sau indicele sanguin specific de genă. Astfel, pe baza combinațiilor posibile dintre cele patru fenotipuri ale grupelor sanguine O, A, B și AB și pe distribuția grupelor sanguine din punct de vedere fenotipic, conform legii lui Mendel, ca și 9; 3; 3; 1, F. Berstein, încă din 1924, a propus metode noi de exprimare a rezultatelor. Acestea sunt valorile p, q, și r, calculate pe baza dihibridării proprietăților dominante A și B.

Formulele folosite pentru calcularea valorilor p, q și r sunt cele date de Wellisch, în 1928:

$$p = \frac{1}{2} (10 - r + \sqrt{O+A} - \sqrt{O+B});$$

$$q = \frac{1}{2} (10 - r + \sqrt{O+B} - \sqrt{O+A})$$

$$r = \sqrt{O}$$

Proprietățile p, q și r au valori cu totul opuse la neamurile din nord-vestul Europei față de cele din Extremul Orient și Indii, iar la neamurile dintre aceste două extreme, în regiunile în care și-au păstrat un anumit grad de omogenitate, au valori specifice.

Calculate aceste valori, la români, din proporțiile la 100 originale, a celor trei grupe sanguine, din totalul reacțiilor de izo-hemaglutinare executate (proporția grupe AB nu intră în calcul, deoarece existența gameților A B nu este admisă, Wellisch), în regiuni diferite, dar pe care istoria le recunoaște din timpurile cele mai îndepărtate ca românești, S. Manuilă, M. N. Dumitrescu, P. Râmneanțu și alții au obținut rezultate care se suprapun. Dăm două exemple în tabloul I.

TABLOUL I					
CERCETĂTORII (1)	Neamuri (2)	N-rul persoanelor (3)	Proporțiile genelor		
			p (4)	q (5)	r (6)
Manuilă, S. ¹⁾	Români	1.521	29.8	12.3	58.1
Râmneanțu, P. ²⁾	Români	5.086	31.4	13.0	55.6
Viola, D. ³⁾	Italiani	2.000	46.0	11.6	36.7
Râmneanțu, P. ²⁾	Sași	686	33.6	7.7	58.6
Manuilă, S. ¹⁾	Sași	301	32.5	8.3	57.9
Leseringhaus ³⁾	Germani, Essen	2.000	29.4	8.5	61.7

Spre a avea la îndemână datele trebuincioase la interpretarea rezultatelor obținute la Șanț, am redat în tabela de mai sus și proporții obținute la italieni, sași și germani.

Formulele folosite pentru calcularea valorilor p, q și r sunt date de Wellisch în 1928.

În regiunile în care a avut loc amestec intens de neamuri sau chiar colonizări în masă, găsim modificate proporțiile grupelor sanguine înspre proprietățile neamului care a contribuit cu mai mult sânge.

Iată câteva exemple de la noi.

a) În județele Ciuc, Odorhei și Trei-Scaune, secuii veniți într-un număr restrâns și-au pierdut aproape complet, în cele mai multe comune, proprietățile sanguine caracteristice locului lor de origine, din Asia, însușindu-și proprietățile masei compacte de români autohtoni. De altă parte, în unele comune din jurul orașului Odorhei și din județul Mureș, în care probabil că secuii au venit într-un număr mai mare, au influențat considerabil proporțiile grupelor sanguine ale românilor, încât astăzi le găsim pe acestea intermediare nouă și ungurilor;

b) Coloniștii germani au în cele mai multe comune din Transilvania, în care ei s-au amestecat cu alte neamuri, toate proprietățile sanguine absolut identice cu ale trunchiului germanilor din care s-au desfăcut;

c) În satul Runcu-Gorj, D. C. Georgescu a găsit o proporție mai scăzută a proprietății „p” sau europene și una mai urcată pentru „q” proprietate asiatică, decât cele obișnuit întâlnite la români. În acest caz, ținând seamă de proporția urcată a populației cu pigmentația închisă a irisului, de statură ei mai redusă decât a românilor în general și de proporția mai urcată a persoanelor cu indicele cefalic brachicefal, decât media țării, avem credința că proprietatea sanguină europeană a populației a fost redusă din cauza infiltrării de elemente orientale-indiene¹.

Populația comunei Șanț, privită în cadrele cercetării monografice a Institutului Social, condus de d-l prof. D. Guști, sub raportul grupelor sanguine, prezintă unele surprize destul de rari în Transilvania.

¹ Manuilă, S., : C. R. Soc. Biol. t. 90, p. 1.071, 1924.

² Râmneanțu, P., : Bul. Eug. și Biopolitic, vol. VI, p. 36-66, 1935.

³ Steffan, P., Handbuch der Blutgruppenkunde, Munchen, I. F. Lehman's Verlag.

Rezultatele pe care le-am obținut pe 704 persoane sunt următoarele:

TABLOUL II								
NUMĂRUL PERSOANELOR EXAMINATE		Grupele sanguine				Proporția genelor		
		AB	A	B	o	p	q	r
(1)		(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Total	704	6.4	60.2	8.4	25.0	42.3	7.7	50.0
Bărbați	360	6.7	59.7	7.2	26.4	41.7	6.9	51.4
Femei	344	6.1	60.8	9.6	23.5	42.9	8.6	48.5

Deosebirea față de intervalul descris de valorile medii pe țară, românii din Șanț au proprietatea europeană, adică „p” mai mare, iar proprietatea „q”, cea asiatică, în mai mică măsură. Infiltrația de elemente străine de neamul nostru, cu proprietăți sanguine din vestul Europei, e, fără îndoială, fapt care ne-a atras atenția încă de la începutul cercetărilor noastre. Câțiva bătrâni din comună ne-au și lămurit. Ei consideră familiile Chisner, Suciu, Fabian, Sasu de origine săsească. De altă parte, familia Grapini, care e destul de întinsă în comună, de origine italiană, poate, după nume, s-ar putea să fi contribuit la fel la urcarea proprietății europene a sângelui, deoarece italienii, după cum știm, în multe regiuni au această proprietate simțitor mai urcată decât noi românii (Tranquilli-Leali, Viola)².

Ținând seamă și de rezultatele asupra compoziției rasiale a populației din Șanț, publicate de Făcăoaru I., putem preciza chiar mai amănunțit originea infiltrărilor. Faptul că populația din Șanț prezintă în general o proporție urcată de rasă mediterană și că la această urcare a contribuit mai mult sexul bărbătesc, nu credem să fie întâmplător. Această asociație dintre compoziția sanguină, cea rasială și proporția urcată a locuitorilor cu irisul pigmentat (Făcăoaru), ne demonstrează că îndeosebi rasa mediterană a contribuit la îndepărtarea populației din Șanț de la media generală a românilor.

Proprietățile biochimice moștenindu-se după legea mendeliană, nefiind influențate de ambianță și fiind permanente la aceeași persoană, constituind deci, cei mai aprigi factori în descrierea originii etnice a unei populații, credem că rezultatele noastre nu numai că vor fi confirmate de rezultatele celorlalte cercetări executate în cadrul monografiei, dar vor fi chiar și completate. Astfel, sperăm că sinteza care se va face la sfârșitul monografiei va avea toate elementele ca să prezinte originea etnică a populației din Șanț în adevărata ei lumină.

În rezumat: Populația comunei Șanț are proporția proprietății sanguine europene mai urcată, iar pe cea asiatică mai scăzută decât le au românii în general. Infuziunea românilor cu sânge străin pare a se fi produs prin câteva familii de italieni, sași care, astăzi, sunt complet absorbite, ca limbă, tradiții și port, de elementul românesc băștinaș.

Note:

1. Georgescu, D. C., : Schița antropologică a satului Runcu-Gorj, Sociologie Românească, nr. 5, 1936.

2. Steffan, P., loc citat.

Preluare din *Sociologie Românească*, București, Anul II, 1937, nr. 5-6, p. 245-247
de către **Alexandru DĂRĂBAN**

Vorbe de la Șanț

(Pseudo-dicționar de regionalisme
întocmit de Lucian Claudiu GRAPINI)

abrietălu vb. – a certa; a pune la punct (pe cineva)
acăț s.m. – salcâm
agestuit adj. – stabilit undeva (venind din altă parte)
agesturi s.n. pl. – lemne (bușteni), crengi etc. aduse de apă și îngrămadite într-un un cot al albiei
ai s.m. – usturoi
ai s.m. pl. – ani (de la an)
aitură s.f. – răcitură (*Pus-ai ai în aitură?*)
ajur s.n. – broderie obținută prin scoaterea firelor țesute (*Cămașă cu ajur la guler, la mâneci și la poală*)
aldămaș s.n. – băutură prin care se celebrează încheierea unui târg (*Ești bun de aldămaș - Ești dator cu o cinste.*)
arșăț s.f. – fâneață sau pășune (cu puțină vegetație) pe panta unui deal mereu însoțită
atățături s.f. pl. – surcele sau bucăți subțiri de lemn folosite la aprinderea focului
avizuhă s.f. – persoană energică, neastâmpărată, care se plimbă mult, fără rost (*Umblă ca o avizuhă.*)
baier s.n. – împletitură multicoloră de lână legată la trastă pentru purtare
balmoș s.n. – mâncare ciobănească obținută din mămăligă, brânză și smântână
bandă s.f. – fanfară
bandor s.m. – stâlp (din lemn) de susținere a streșinii, la târnaț (cerdac)
barc s.n. – fâneață unde se găsesc aluni și/sau foioase tinere; pădure tânără și rară
batâr adv., conj. – măcar, deși
bate vb. – (Despre câini) a lătra
băiet s.m. – copil (*Stai cuminte, băiete!*)
băietă s.f. – fetiță
bălă adj. – (Despre oi) albă în totalitate
bălângăni vb. – a (se) balansa
bărbântă s.f. – vas de lemn făcut din doage, înalt, de forma unui butoi, în care se păstrează mai ales brânza frământată cu sare și laptele de oi
bărcă adj. – (Despre oi) cu lână scurtă și creț
bărcăni vb. – (Despre oi) a paște
bărzăun s.m. – bondar, gărgăun (*Ai bărzăuni la cap?*)
bățos adj. – îngâmfat, plin de sine, măreț (*De ce te ții așa bățos?*)
bățălu vb. – a mișca nervos și repede din picioare; a bățâi
behălu vb. – a behăi
belciugat adj. – (Despre oi) berbec ce are coarnele scurte, groase și răsucite
belezdrugă s.f. – mâncare specifică zonei, obținută prin prăjirea brânzei în grăsime
berbincioară s.f. – bărbântă mică (Se pronunță berbinsioară)
becisnic adj., s.m. – (Om) afurisit, necinstit, ticăit
beteag adj. – bolnav
bgicaș s.n. – bolovan alb; (Copil) îndesat și greu (*Ești ca un bgicaș de greu!*)

Se scrie	Se pronunță
bi/be	bgi/bge
ci/ce	și/șe
fi/fe	și/șe (doar în unele cazuri); ex: fierăstrău - șerestău
gi/ge	ji/je
mi/me	mni/mne (doar în unele cazuri); ex: merță - mniertă, miros - mninos, amiază - amniaz
pi/pe	pci/pce
se	să (de obicei, la terminația formei de plural); ex: vase - vasă, case - casă
și	șî
vi/ve	ji/je (doar în unele cazuri); ex: vițel - jițal, vie - jie

bgilan s.m. – lemn mare și gros; buștean
bgirgoș adj. – bolnav, cu defecte de conformație
bibi interj. – cuvânt prin care un copil este atenționat că nu are voie să facă ceva (*Bibi, nu pune mâna pe sobă!*)
bidiganie s.f. – monstru, arătare; animal sălbatic, dihanie; pocitură; om urât (rar)
bild s.n. – fotografie, tablou (*Ne-am luat în bild - Ne-am fotografiat.*)
bițicăl s.n. – bicicletă
blândă s.f. – inflamație; bubă (*E plin de blânde pe spate.*)
bleocotori/bleocurți vb. – a bea mult, mai ales alcool
bleohotauă s.pl. – viscere abdominale; masa gastrointestinală ce aparține unui animal mort sau sacrificat
blid s.n. – farfurie (*Soțul: Nevastă, cam străvezie zama din blid!*)
blizgău s.n. – lapoviță
boabă s.f. – bomboană
bocoti vb. – a fierbe cu zgomot
boldă s.f. – magazin; prăvălie
boarfe s.f.pl. – haine vechi, uzate; zdrențe; bulendre
boarză s.f. – muscă; insectă (*Ce posna borză-i asta?*)
boboti vb. – a se inflama; a se umfla; a clocoti
bogetă adj. – (Despre găini) care are pene sub cioc; moțată
bolând adj. – nebun; prost; țicnit (*Du-te-n amarul tău, bolândule!*)
boldar s.m. – vânzător la boldă (magazin) (*Boldarul o uitat bolda descuiată.*)
bolfă s.f. – umflătură sub piele; nodul
bolmoji vb. – a vorbi încurcat, fără noimă; a amesteca lucrurile, producând dezordine
boli vb. – a zăcea bolnav
bolniță s.f. – spital; infirmerie

boloboc s.n. – nivelă cu bulă de aer
bonăi vb. – (Despre insecte) a bâzâi; (Despre oameni) a vorbi mult și fără rost (*Nu mă mai bonăi la cap!*)
bondrâș adj. – om prost sau prost-crescut; deformat; urât (rar)
bontăni vb. – a lovi un anumit material cu ceva, producând un zgomot puternic; a lua pe cineva la bătaie (*Băiete, de nu stai locului, te bontănesc de-ți sună apa-n cap!*)
bonzar s.m. – bondar sau, adesea, una dintre speciile mai mari de viespi (ex: Vespa crabro)
borcut s.n. – apă minerală sau izvorul acesteia
bori vb. – a voma
botăș s.m. – gonaci; hăitaș (De la botă)
botă s.f. – bătă; zglăvoacă (Cottus sp.) (*A fi botă de carte – A nu ști nimic.*)
botăș s.m. – căpușă mare, hrănită
botei s.n. – turmă de oi/capre
box s.n. – piele de bovine prelucrată pentru confecționarea încălțăminte (*Cizme de box*); cremă (neagră) de ghețe
boxui vb. – a da cu cremă încălțăminte (*Ți-ai boxuit păpușii?*)
boz s.n. – plantă înrudită cu socul, dar mai mică, folosită în scop medicinal, adesea ca și antiinflamator și antiseptic (Sambucus ebulus)
brihan s.n. – burtă mare (*După brihan îți dai seama cam cât mănâncă.*)
brihănos s.m., adj. – cu burtă mare
bru s.m. – bulgăre de zăpadă sau de pământ
brumărie adj. – (Despre oi) cu lâna sură (*Căciulă brumărie*)
buci s.n.pl. – fire (resturi) rămase de la melițarea cânepii (Ci se pronunță și: *buși*)
budacă s.f. – vas de lemn, de dimensiuni mari (50-100 de litri), cu un singur mâner, în care se prepară brânza sau urda sau se folosește la măsuratul ori la închegarea laptelui
budăi s.n. – vas din lemn făcut din doage, butoi (*Și-a umplut budăiul cu căpeșani de cureci puse la murat.*)
budeșcă s.f. – vas de lemn, cu un singur mâner, în care se păstrează boabele de porumb sau făina (Despre femei, peiorativ) scundă și grasă (*Tacă-ți fleanca, budeșcă!*)
budilarăș s.n. – portofel (*Are budilarășul doldora de parale.*)
bufet s.n. – dulap cu vitrină în care se păstrează vesela, tacămurile și altele; birt
bufteș adj. – om cu obrații grași (*Doamne, bufteș mai îi!*)
bugăt adv., adj. – destul (*Am mărs bugăt, să ne mai și hodinim.*); suficient (*Mâncați pe săturate, că este bugătă mâncare!*)
buhai s.m. – berbec adult, care este cel puțin în al treilea an de viață
buhaș s.m. – molid sau brad tânăr, cu crengi bogate
buia adj. – răsfățat; fără griji; animal de tracțiune retiv, neobișnuit cu munca
bujală s.f. – zăpușeală
bulan s.n. – picior, coapsă (la femeie) (*Ia uită-te la aia ce bulane faine are!*)
buleandă s.f. – haină veche, ponosită; zdreanță; lucru vechi, scos din uz
bumb s.m. – nasture; pastilă medicamentoasă; cercel

(*Bumb de cap – Antinevralgic*); (*Are bumbgi de aor în ureci.*)
bumbușcă s.f. – nasture mic
buncălu vb. – (Despre animale – cerbi și erbivore mari, în perioada de rut) a rage
bunjeag s.n. – aglomerare de crengi uscate, copaci căzuți, arbuști; loc greu accesibil
buntuzi vb. – a deranja
burcaș s.m. – copil de rrom
burcă s.f. – persoană certăreată
burduhos adj. – burtos, cu burtă mare
burduzan s.n. – burtă mare
bureți s.m.pl. – ciuperci
butin s.n. – munca la pădure (exploatare forestieră); muncă istovitoare
butinar s.m. – lucrător forestier
buzadău s.n. – loc umed sau mocirlos și umbros, unde se dezvoltă cu precădere buruieni și/sau brusturi (Telekia sp.)
caier s.n. – furcă de tors cu mănunchiul de lână sau de cânepă (fuior) prins pe furcă (*Ți-ai pus caier?*)
calici vb. – a (se) lovi/răni (Pronunție: *caliși*)
cantă s.f. – vas emailat cu mâner, de dimensiuni mai mari (între 2 și 5 litri), în care se transportă lichide și mâncare gătită (*Le canta și du-te după borcut!*)
capău s.m. – dulău mare și puternic; nume dat (disprețuitor) polițistului
capciu adj. – capiu
castăn s.n. – dulap mare
câlbaș s.m. – caltaboș
călcător s.n. – fier de călcat; ticlazău
căpălu vb. – a curăța cu sapa ogorul de buruieni
căpcială s.f. – căpială, folosită pentru a defini două boli parazitare ale oilor, cenuroza și estroza
căput s.n. – palton gros (manta) din lână
cătană s.f. – soldat; militar
cățui s.n. – vârf de munte, pietros și ascuțit, greu accesibil
cârpalău s.m., adj. – om care face lucruri de mântuială, lipsite de calitate
cârjă s.f. – baston
cășată s.f. – dig din bârne de lemn ridicat la malul apei; fundația, întărirea unui pod
ceie s.f. – cheie (geografic); cheie de broască sau de lacăt
celturi s.n.pl. – acareturi (grajd și șură)
ceteră s.f. – vioară
cetori s.f.pl. – cheutori (locul de îmbinare, în coadă de rândunică, a bănelor la colțul clădirii)
cheesuri s.n.pl. – prăjituri
chehălu vb. – a tuși puternic, răsunător
cheheș adj. – cu probleme pulmonare grave; se folosește adesea când e vorba de cai
ciciriș adj. – ordonat; pedant; minuțios
cilăji vb. – a (se) lovi/răni
cingeu s.n. – prosop, ștergar, adesea ornamental, pus pe perete
ciobote s.f.pl. – cizme (Se pronunță *șiobote*)
ciocăie adj. – vacă fără coarne sau care are coarne foarte scurte
ciomb adj. – chior; ciorc (*Uită-te pe unde calci, ciombule!*)
ciorc adj. – chior; ciomb

cioroi s.n. – jgheab (Se pronunță *șioroi*)
cip s.n. – fotografie, imagine (*Nu citește în carte, se uită numai la cipuri.*)
cipăruș/ă s.m./f., adj. – ardei iute; nume dat unui câine ager, isteț
ciuciura vb. – a trage pe cineva de păr
ciueș adj. – amețit; buimăcit
ciuf s.n. sing. – batjocură (*Îi de ciuful satului.*)
ciufalnic adj. – batjocoritor; glumeț
claie s.f. – căpiță mare de fân, în formă de con, folosită pentru păstrarea de durată a fânului
clenci s.n. – (Pronunțat clenși) par de dimensiuni medii, cu ramificații, folosit adesea la sprijinirea căpițelor mari (clăilor) de fân
clin s.n. – suprafață împădurită, în formă de triunghi, ce intră pe o fâneață sau pe o pășune
cliposî vb. – a moțâi
cloambă s.f. – creangă tăiată
clop s.n. – pălărie
cobru s.n. – gaură; groapă
coclauă s.n.pl. – teren în pantă, cu denivelări; locuri prăpăstioase
cociță s.f. – puțină de dimensiuni mici
cocnări vb. – a face mâncare; a găti
cocoradă s.f. – prăjitură obținută din mălai, zahăr și lapte acru
codină s.f. – fâșie de fâneață înconjurată de pădure, având forma unei limbi
coflan adj. – om sau animal mare și greu
colăcar s.m. – tânăr neînsurat, care însoțește, împreună cu alții asemenea lui, o mireasă la cununie, poate fi purtător de steag, se deplasează pe jos sau călare pe cal
colb s.n. – praf
colbui vb. – a curăța de praf și de păianjeni, cu mătura sau cu pământul, pereții și tavanul încăperii
coleșă s.f. – mămligă (*Un bărbat moale ca o coleșă.*)
coleșar s.n. – băț cioplit cu care se mestecă mămliga (coleșa); făcăleț
colțun s.m. – ciorap de pănură (aba – țesătură groasă de lână), scurt, până deasupra gleznei, cu deschizătură în față, pe tureacul căruia se petrec noțițele de la opincă
comânji vb. – a mângâia
copcileț s.n. – dulăpior (*Ia coleșa și bag-o în copcileț!*)
corelă s.f. – afecțiune digestivă, manifestată prin diaree; copiii sunt descurajați să consume fructele necoapte spunând că „îi ia corela”
cori vb. – a grebla sau a aduna fânul
corobețe s.f.pl. – fructe necoapte (Pronunție: *corobeță*)
costruș s.m. – cal tânăr, cu vârsta între unul și doi (maxim trei) ani (*Am fost în pciaț să-mi ieu un cal și am venit cu un costruș.*)
cociorvă s.f. – unealtă plată, cu coadă, folosită pentru curățarea de bălegar a podelei grajdului; vârf montan aplatizat (Se pronunță *coșiorvă*)
coșită s.f. – cofă mică
cotarcă s.f. – coș de nuiele (*Băietele, ie cotarca și adă lemne în casă!*)
cotrâmba vb. – a (se) strâmba; a (se) schimonosi
cotoz s.n. – mâncare obținută prin amestecarea laptelui acru (iaurtului) cu mămligă sau cu pâine
cotozi vb. – a (se) mânji
cotrobăi vb. – a căuta ceva peste tot, producând dezordine

coțcă s.f. sing. – șotron
covița vb. – a guița
crancău s.m. – corb; persoană care vorbește (cu voce răsunătoare) mult și în zadar
crastol s.n. – castron, cratiță
credeț s.n. – dulap (bufet)
crestan s. sing. – alesătură cu motive florale
crupe/crumpene s.pl. – uruială
crușală s.f. – argăseală; (Despre animale) hematurie (urină cu sânge)
cujăică s.f. – furcă de tors
curastă/corastă s.f. – colostru
cușâr adj. – normal; firesc; curat
cușmă s.f. – căciulă
cutrului vb. – a scotoci, a căuta ceva prin toate cotloanele
da de-a dura – a (se) rostogoli
dărabă s.f. – porțiune/bucată dintr-un lucru (material, aliment etc.)
dâmb s.n. – denivelare, deal mic
dejminat adj. – cu luxație gravă de șold (ruperea ligamentelor, fractură); despicat
deșălat adj. – (Despre animale) lăsat de spate (de la po-vară, afecțiuni ale coloanei)
diac s.m. – diacon
dibol s.m. – bivol
diviliță s.f.,adj. – (Despre femei) ageră; care își bagă nasul peste tot
dodă s.f. – jucărie
dohăni vb. – a fuma
dohot sing. – ulei de motor; vaselină; păcură
dos sing. – versantul nordic al unui munte sau deal
draniță s.f. – șindrilă
druci s.m. pl. – pari subțiri și lungi, cu ajutorul cărora se transportă căpițele de fân (Pronunție: *druși*)
drușcă s.f. – fată tânără, nemăritată, care însoțește mirele la cununie (*Ești ca o drușcă de faină!*)
dubală adj. – vorbă de ocară, folosită adesea pentru vaci
dubgi vb. – a provoca o rană, prin desprinderea pielii; a înșela pe cineva și a-i lua banii
ducucit adj. – om dificil; om necăjit; (Despre animale) slab, subdezvoltat (Pronunție: *ducușit*)
dudă adj. s.f. – femeie nepoliticoasă, proastă
dudălană adj. s.f. – femeie nepoliticoasă, proastă
dul s.n. – umflătură; bolfă
facman adj. – priceput la orice lucru
făgădău s.n. – cârciumă (*Ziua-ntreagă-n făgădău/Vai și-amar de capul tău!*)
făgădui vb. – a cinsti (bani, animale, obiecte) la nuntă
fălos adj. – lăudăros, îngâmfat
fânari s.n. – felinar; lămpaș (*Țâne fânariu' mai jos, că nu vād țățale să mulg vaca.*)
fandălă s.f. – tigare (*Ia fandăla și fă-mi o papă!*)
fărină de crescut s.f. – bicarbonat
fărtălu vb. – (Despre animale) a (se) da la o parte (*Far-to, vacă!*)
făt s.m. – persoană de ajutor în biserică
fășcăi vb. – a fluiera (*Mă, fășcăie-l, că și-o uitat căputul!*)
fățâgău s.m. – om sau animal (adesea cal) mic, dar energetic
faur s.m. – fierar
făurie s.f. – fierărie (atelier de prelucrare a fierului de către fierar)

fele s.f. – unitate de măsură echivalentă jumătății de litru
ferestar s.m. – persoană considerată lipsită de importanță; om de umplutură (la un chef, eveniment etc.)
ferhang s.n. – perdea (*Dă ferhangul la o parte, să văd cine trece pe drum.*)
feșteală s.f. – vopsea; pudră (*Feșteala de pe obraz îi de două dejite.*)
fești vb. – a vopsi; a (se) farda (*Fetele din ziua de azi sunt feștite de nu le mai cunoști.*)
feștilă s.f. – fitil de lampă sau de opaiț (*Trage feștila-n lampă!*)
feștit adj. – vopsit; (Despre oameni) necinstit, cu două fețe
fetelincă s.f. – bărbat care se poartă ca o femeie, care are preocupări specifice unei femei; fricos
fideu s.n. – capac pentru vase de bucătărie (*Ai pus fideul la crastol?*)
fidileș s.n. – fedeleș; (Adverbial: a lega fidileș – lega strâns, pentru a nu scăpa)
fircota – a o da fircota – a fi lipsit de griji, a fi împlinit; a nu face nimic
fișcoale s.f. – fluier
flecusteț s.n. – lucru mic, neînsemnat
flenduri vb. refl. – a umbla brambura; a trage de timp (*Se flendurește de-a lungul drumului cât-îi ziua de lun-gă.*)
flișturatic s.m. adj. – nestatornic, zvăpăiat
folțau s.n. – bucată mare dintr-un aliment (carne, brânză, pâine etc) (*Cu un folțau de pită ți-ai pus burdihanul la cale.*)
font s.n. – unitate de măsură echivalentă jumătății de kilogram
foraibăr s.n. – dispozitiv din metal (sub formă de șurub, îndoit) ce se folosește pe post de încuietoare la geamuri sau uși, vântej
forgon s.n. – car cu roți de cauciuc
forobraz adj. – obraznic (*De la fără obraz*)
frăsâniș s.n. – fâneață aflată în interiorul sau la marginea unei păduri ce conține mulți frasini
fuicaș adj. – aiurit; amețit; hăbăuc (*De fuicaș ce-i, și-a uitat clopul în biserică.*)
fundac s.n. – porțiune de teren intrată într-o margine de pădure, slab însoțită
funderei s.n. – clăie de fân începută (neterminată)
furcuță s.f. – furculiță
fușări vb. – a face un lucru în grabă; a nu termina un lucru
gais s.n. – băutură tare, spirt (*Între prieteni: Bem un gais? Bem, dacă dai tu.*)
galiți s.f. pl. – animale domestice
gazetă s.f. – ziar
găioară s.f. – gaiță (*Are pană de găioară la clop.*)
găluște s.f. pl. – sarmale (*Cine a mâncat găluște făcute la Șanț nu le uită cât trăiește.*)
găta vb. – a termina, a se aranja (*S-o gătat de parică ar mere la nuntă.*)
găteje s.n. pl. – crengi subțiri (uscate) tăiate sau rupte și aruncate
găzdușag s.n. – gospodărie mare, cu multe animale
gâf s.n. – vas scobit în lemn, alungit, de diferite dimensiuni, în care se păstrează făina sau cerealele; expresia „a da în gâf” este folosită atunci când un animal primește furaje de calitate superioară, pentru îngrășare sau pentru stimularea producției de lapte

gângav adj. – (Despre oameni sau animale) – bolnav sau care nu e în apele lui; persoană care vorbește cu greutate
gheștel adj. – disponibil; care stă pe poziție, gata de acțiune
ghezăș s.n. – tren
ghișăft s.n. – afacere; profit
glajă s.f. – sticlă (recipient); sticlă de lampă; ciob (de sticlă)
glod s.n. – noroi; murdărie
glodeț s.n. – fâneață mlăștinoasă
godin/godinaș s.m. – porc tânăr de dimensiune medie
golatic adj. – (Despre animale) fără păr sau cu păr foarte scurt; (Despre oameni) dezbrăcat
golgoană s.f. – porțiune ridicată pe un teren plan; loc cu denivelări
golomoz s.n. – învălmășeală; dezordine; amestecătură
gordună s.f. – contrabas
goz s.n. – fir de praf; mizerie; impuritate; murdărie (*Ai strecurat laptele de gozuri?*)
groștior s.n. – smântână (*Tu, muiere, pus-ai groștior în zamă?*)
grumăzar s.n. – obiect sub formă de guler ce aparține harnașamentului, prin inelul căruia trece lanțul care ține calul legat de oiște
gubelă s.f. – magazin de produse la mână a doua
guj s.m. – mușuroi de cârțiță
gumă s.f. – radieră; elastic
gureț s.n. – picior de munte, creastă ce duce spre un vârf montan
guzan/guzac s.m. – șobolan
haită s.f. – cătea; se folosește și cu sens peiorativ, la adresa unei femei ușurate
halău s.n. – adăpătoare pentru animale; troacă
hanț s.n. – prada unui animal carnivor; carcasă (rar); mortăciune
hapuc s.n. – minge
harampauă s.f. pl. – clește (*Adă harampauăle, să scot cuiele din puricături.*)
harbuz s.m. – bostan
hartapele s.f. – leături; rebuturi rezultate în urma prelucrării lemnului
hazică s.f. – haină subțire
hăbăuc adj. – aiurit; visător
hăidam s.n. – construcție sau clădire (adesea casă) foarte mare (și disproporționată)
hăizaș s.n. – acoperișul casei sau al acareturilor
hănțariț adj. – lacom; persoană căreia îi place mult carnea
hăram s.n. – mizerie; dezordine; De hăram (adv.) = lăsat fără protecție, al nimănui (*Tată zăua-i la oglindă,/ Și hăramu-i până-n grindă.*)
hățău/hăță s.n. – cărare; drum îngust
hățogă s.f. – drum prin pădure, accesibil carelor/căruțelor
hâd adj. – urât (*Dușmancele: – Hâd bărbat ți-ai luat! – Măcar nu-i herleş ca al tău.*)
hâi vb. – a ridica sau a împinge un lucru greu; a se lăsa pe o parte (*Casă hăită*)
hâlbe s.f. pl. – lături (*Dat-ai hâlbele la porci?*)
hâlboană s.f. – acumulare de apă în urma construirii unui mic baraj; loc de scaldă (*O sărit ca un bgicaș în hâlboană.*)
hânsă s.f. – încercare sau efort depus pentru rezolvarea

unei probleme sau a unei munci fizice (*Mai dăm o hânsă și gătam de cosit iarba.*)

hârleț s.n. – cazma

hâtru adj. – glumeț; isteț

hebereu s.m. – persoană care se plimbă fără rost; vagabond (*Cu hebereul ăsta ți-ai găsit să te măriți?*)

herleș s.m. adj. – (Persoană) cu picioarele strâmbe

hiriș adj. – mândru; fițos; sănătos (*Ia, uită-te la ea, de când și-o luat mașină, nu mai poate de hirișă.*)

hition adj. – animal (vită) slab, neîngrijit, jigărit

hobăni vb. – a (se) bălăngăni; a (se) balansa (*Copile, nu te mai hobăni pe craca aia, că o să pciși în apă!*)

hoferi s.m.sing. – golan; hoț (*Băiete, de mai meri cu hoheriu' așa la băut, vă bontănesc pe amândoi!*)

holbură s.f. – volbură (*Tăt mi-am cilăjit mânurile rum-pând holbura, și nu să cunoaște nimic.*)

holcă s.f. – gălăgie (*Copii, dacă mai faceți holcă, o luați pe coajă.*)

holtei s.m. – burlac (*De când o ieșit la pensie e ca un holtei.*)

homni vb. – a depune un efort fizic foarte mare, exagerat (*Mă, băiete, nu te mai homni atâta, că ti-i vătăma.*)

hopcină s.f. – teren în pantă, greu accesibil (*Era să-și omoare caii trăgând lemne pe hopcină.*)

horăi vb. – a sfărâi (*Horăiește de se cutremură lampa-grindă.*)

horneț s.n. – horn

hotroapă s.f. – drum frământat de animale (*Atâta s-o mai flendurit plozii pe țin de parcă-i o hotroapă.*)

hudvais s.n. – dezordine mare (*După ce s-or dus musafirii, o rămas hudvais.*)

huidumă s.f. – om mare sau gras (*Tuluoaie, mă, femeie! Huidumă mai mare nu ai găsit cu care să te măriți?!*)

hulistri s.f.pl. – câmpii (*A apucat-o pe hulistri = Bate câmpii.*)

huliubucă s.f. – supă sărăcăcioasă, nehrănitore (*Nevastă, huliubuca asta o poți da la porci.*)

humedenie s.f. – pădure deasă de conifere tinere (*Niși/nici ursu' nu întră în așa humedenie.*)

hurduca vb. – a (se) scutura (*Hurducă-l pe tată-to să se scoale, că-i vremea de dat la mărhai.*)

hurlui vb. – a strica sau a frământa un drum; a măcina grosier boabe de cereale (*Mi-o hurluit drumul cu tractorul de pot pune napci pe el.*)

huși s.n. – pădure deasă de foioase tinere, de obicei fagi, dar poate cuprinde și mesteceni, frasini, paltini; desiș de tufișuri; fag tânăr și mic (*Era tare drâmboiet că și-o pci-erduț mieii prin huși.*)

ilău s.n. – nicovală de dimensiuni mici pe care se bate coasa

ioban adj. – mare; solid; bine făcut (*O adus un car ioban de lemne.*)

ipene adj. – (Despre oameni) sănătos; roșu la față (*Îi tare ipene de când s-o întors din cătănie.*)

îmburda vb. – a (se) răsturna; a (se) rostogoli (*De bucuros că mi-o întrat băietu' la liceu îmi vine să mă-mburd pe-o coastă.*)

împcilit adj. – slab; nedezvoltat (*N-o întrat la liceul militar că-i împcilit.*)

încertău s.m. – berbec în al doilea an de viață

încotoșmănat adj. – îmbrăcat gros

încroșnat adj. – încotoșmănat (*Umblă încroșnat de zici că-i gerul Bobotezei!*)

în doru' lelii expr. – (Despre lucru sau muncă) făcut fără rost, fără dedicație, cu lipsă de atenție (*Îi stă capu' numa'acasă și lucră-n doru' lelii.*)

înglodat adj. – murdar; stropit cu noroi (tină) (*I-am dat la frati-mio calu' să-și ducă niște gunoi pe ogor și mi l-o adus înglodat de-o fost musai să-l spăl în pârâu.*)

îngroșală s.f. – sos alb făcut din lapte, făină și smântână

înstruța vb. – a împodobi; a înfrumuseța (*Și-o înstruțat casa de Sărbători ca-n Neckermann.*)

întinsoare/întinguș s.f./s.n. – sos format din lapte și făină de grâu (*Cârnaț cu coaste și întinsoare = mâncare specifică zonei, deosebit de gustoasă, ce conține carne de porc afumată, fiartă în untură, la care se adaugă sosul format din lapte și făină de grâu*)

înturna vb. – a (se) întoarce; a (se) învărti

învăluit adj. – îngrijorat; ocupat (*De învăluită ce-i, trece pe drum și nu te vede.*)

jarnău s.n. – șanț săpat pentru scurgerea apei; jgheab mic, săpat în pardoseala grajdului, pentru colectarea și evacuarea dejecțiilor animalelor domestice; linia coloanei vertebrale vizibilă în zona șalelor la caii cu stare foarte bună de întreținere, încadrată de mușchii gluteali; (*– Ai văzut șe/ce cai faini are?! Au jarnău pe spate. – La cât mălai le dă...)*

jăbgi s.m.pl. – mușchi (plante) (*Mă! Cum vrei să ți se facă faini cârlanii dacă pasc numa' jābgi?!*)

jândar s.m. – jandarm

jâb adj. – idem ioban (mare; solid; bine făcut); gras (rar) (*Atâta-i de jâb, că abge încapci pe poartă să treci pe lângă el!*)

jâdan/jâdov s.m. – evreu

jântiță s.f. – zer încălzit/fiert; iaurt (*Mâncare țărăneas-că: jântiță zburată cu coleșă caldă.*)

jdeab s.n. – vale adâncă, săpată de torenți, ce poate conține, uneori, ochiuri mici de apă (*În loc să se uite pe unde mere, se uita după păsări și-o pcicat tăt grămadă-n jdeab.*)

jealău s.n. – rindea

jinars s.n. – țuică; rachiu (*S-o dus pe-o cărare la fâgă-dău să beie on jinars și o vinit pe tri.*)

jingaș adj. – mofturos (*Atâta-i de jingaș, nici să șie/fie din neam de grof.*)

jiugăni vb. – a castra

joampă s.f. – groapă pe drum

kilom s.m. – kilogram (*Un kilom de fărină.*)

la vb. – a (se) spăla pe cap și a se pieptăna

laibăr s.n. – vestă (*– Tuluoaie, frigui-mi! – No, du-te și ieși on laibăr!*)

laiță s.f. – laviță; bancă (*Duminica, laițele de la drum sunt pline de babe strânse la bărfă.*)

lavor s.n. – lighean

lăițari s.n. – laviță de dimensiuni mari, ce are compartimente interioare, unde se păstrează diverse lucruri, adesea haine (*– Mamă, unde mi-i cușma? – Ai cătat-o în lăițari?*)

lănțug s.n. – lanț mic; lăntișor ornamental

lătăuș s.m. – crustaceu acvatic de dimensiuni mici, cu capul turtit (*Gammarus sp.*)

lătăușă adj. – plată și subțire (*Piatră lătăușă*)

lătunoi s.n. – scândură convexă pe o parte, ce se taie de pe marginea unui buștean (*Gard de lătunoaie*)

lăut adj. – spălat pe cap și pieptănat (*– No, o stat băietu' la lăut? – Cu greu mare. – No, tași/taci că-i bine.*)

leacuri s.n. pl. – medicamente (*La doctor: – Lele, ce leacuri ai mai luat înainte? – D-apoi, domnu doctor, posna le mai știe la câte am luat!*)

leafă s.f. – lemn scobit, paletă; salariu (*Se vede că o luat leafa, că are budilarășul gros ca on budăi.*)

lecăr s.n. – palton, pardesi; haină scurtă de postav (*Se flendurește de-a lungul drumului cu lecărul cel nou între umeri, ca să i-l vadă lumea.*)

lepedeu s.n. – cearșaf (*Are lepedeauă și de cânepă, și de giolgi.*)

leț s.n. – bucată subțire de lemn; șipcă

leurdiș s.n. – fâneață cu leurdă

litră s.f. – cană emailată, cu capacitatea de un litru (*Câte litre de lapte Ț-o dat vaca?*)

lobdă s.f. – bucată de lemn, lungă de aproximativ un metru, despicată dintr-un buștean, care se depozitează spre a folosi la obținerea lemnului de foc (*Doarme ca o lobdă.*)

lotru adj. – (sens denaturat) mândru; vesel

maglavais s.n. – amalgam; amestec (*Șe-i/ce-i maglavai-sul aiestă din blid?*)

magazoner s.m. – vânzător (în magazin)

mai s.n. – ficat; paletă din lemn care se folosește la spălarea hainelor, bătându-le pe o piatră (la râu)

maltăr s.n. – mortar

mancote s.f. pl. – fițe; mofturi (*Bărbate, de mai umbli cu atâtea mancote, îmi ieu lumea-n cap.*)

marșuta – se folosește în sintagma „a face cuiva marșuta” – a alunga; a da afară (de la marșrut: drum; traseu)

mau s.n. – energie; vlagă; „a lua cuiva mau” – a lovi puternic, determinând pierderea cunoștinței

mădări vb. – a mângâia; a răsfața

mădărit adj. – răsfațat; mângâiat (*Cu așa bărbat bun, cum să nu fie mădărită!*)

măiugă s.f. – măciucă

mălai s.n. – porumb (*De frica tatei, m-am ascuns în mălai.*)

mălăiște s.f. – teren cultivat cu porumb; teren arabil (*Vecine, de mai treci cu carul cu gunoi peste mălăiștea me, îți rump pcișioarele.*)

mărhaie s.f. – animal din bădătură, de obicei de dimensiuni mari (cal; vacă); persoană proastă sau care are un comportament ce denotă lipsă de creștere (*Dialog scurt. Soția: – Mă, mărhaie! Soțul: – Taci, teleagă!*)

măglă s.f. – grămadă de lemn

mânji vb. – a (se) murdări; a unge cu ceva; a lovi (*I-o mânjat un dos de palmă de i-o sărit clopul din cap.*)

mânzi vb. – a îmbrățișa; a dragăli

mât/ă s.m./s.f. – motan/pisică

mâțășor s.m. – mugur proaspăt, de primăvară; înflorință la salcie, alun etc (*De Florii, muierile se duc cu mâțășori la biserică.*)

meciurd adj. – nebun; prost; nărod

mefle adj. – tolmac (*Bărbatul trebe să șie/fie aspru și harnic, nu on mefle.*)

mejde s.f. – hotar care desparte două terenuri (proprietăți) (*Aeștia doi veșini se sfădesc una-n-truna de la mejde.*)

merindare s.f. – ștergar în care se păstrează merindele (*Bărbate, Ți-ai pus merindarea în rubzac?*)

mesteacăna s.f. sing. – secreție ce se găsește pe trunchiurile de molid (nu și brad), asemănătoare cu rășina, e aromată, dulce și este folosită pe post de gumă de mestecat

mierță s.f. – unitate de măsură de volum mare, folosită pentru materiale solide

milărie s.f. – depozit de lemne, de formă conică, peste care se pune pământ și bălegar și care arde mocnit, cu scopul de a obține cărbunele folosit în fierărie

mintinaș adv. – imediat

mnisălniță s.f. – abator mic, tradițional

mninos s.n. – miros

mninosi vb. – mirosi (*S-o dat cu oareșce, că tare fain mninosă!*)

moare s.f. sing. – lichidul acru, format după ce s-au murat căpățânile de varză (*Mâncare locală foarte gustoasă: Napci fierți, cu brânză din bărbântă și cu moare din budăi.*)

mocicoș adj. – murdar; jegos (*Dejeaba știe să facă brânza bună, că-i mocicoș.*)

mocicoșaj s.n. – murdărie mare

mogâldeață s.f. – creatură urâtă; monstru; arătare înfricoșătoare (Despre oameni) mic de statură (*Mărgând sara pe hăț la deal, mi s-o părut că vād o mogâldeață și am tăiet-o înapoi.*)

mogârzan s.m. – persoană cu aspect neplăcut sau cu un comportament respingător

mogoroși vb. – a mângâia; a alinta (*Ce vă tot mogoroșăți atâtea?*)

moină s.f. – teren arabil aflat în cadrul unei fânețe

molojână adj. – (Despre oameni) leneș; fără vlagă (*Molojâna aiestă n-are cum se însura!*)

molotui vb. – a (se) mișca mult; a depune mult efort (în zadar)

momăie s.f. – sperietoare; persoană urâtă și proastă

momniarță s.f. – idem momăie

moșmondi vb. – a lucra încet, fără îndemănare (*Ce tot moșmondești pe-afară, hai odată în casă.*)

moșoancă s.f. – ghem de cârpe; legătură mare; amalgam de haine depozitate aiurea și neîmpăturate

motroși vb. – a lucra de mântuială (*O motroșat la coasă de parcă o păscut o vacă știrbă.*)

mucăi vb. – (Despre oameni) a-și trage nasul

murui vb. – a murdări; a mazăgăli (*L-am plătit să-mi văruiască, și mi-o muruit păreții de-i mai hād ca înainte.*)

mușanoi s.n. – mușuroi

mutalău s.m. – om mare și prost; om posac, tăcut

mutan s.m. – idem mutalău

mutare s.f. – stână

naft s.n. – petrol folosit pentru lampă (*Bărbate, să ga-tă lampa. Unde-i naftu? – În boldă.*)

nahău s.m., adj. – om cu mintea îngustă, prost (*Soția: M-am măritat cu un nahău. Soțul: Iar eu m-am însurat cu o dudă.*)

napci s.m.pl. – cartofi (*Napci fripți*)

napci de mărhai s.m.pl. – sfeclă furajeră

năclad s.n. – foc mocnit; (Despre oameni) puturos (care are miros respingător); murdar; neîngrijit

nădragi s.m.pl. – pantaloni

năframă s.f. – basma (*La sat, rar mai vezi neveste tinere cu năframă, toate-s cu părul făcut și puțuluie mai ceva ca doamnele de la oraș.*)

năfrămuță s.f. – batistă (*Femeile bătrâne își țin banii în năfrămuță.*)

nălucire s.f. – nălucă; arătare; închipuire; fantomă; animal foarte slab

nămornic s.m. – (Despre oameni și animale) mare; greoi

năpărie s.f. – teren arabil utilizat pentru cultura cartofilor (*O vinit azi-noapte porșii de pădure și mi-o făcut șperlă năpăria.*)

năuc adj. – zăpăcit; buimăcit

neamuri s.n.pl. – rude (*Când îți vin neamurile de la oraș te bucuri, când se duc îți faci cruce.*)

nesfârșător adj. – nepăsător; indolent; (*E așa de nesfârșător, că poate trăi o mie de ani.*)

nevernic adj. – nevolnic; bolnav; nemernic

ninjel s.m. – neg

noajă s.f. – haită mare de lupi; grup de oameni sau de animale format din mulți membri (*Are o noajă de plozi acasă.*)

nojățe s.f.pl. – șiret din piele sau lână folosit la legarea opincilor pe picior

obcioară/opcioară s.f. – fâneață înconjurată de pădure mixtă (conifere și foioase) (*– Ai iarbă mare în opcioară? – Mare, da' codrinșioasă.*)

obgială s.f. – obială; ciorap din cârpă; când ninge cu fulgi mari, se spune că „*ninje cu obgele*”.

oblu adj. – drept, fără coturi; despre o situație – clar; fără dubii

oceri s.m.pl. – ochelari (*Fără oceri nu mai văd să bag ața-n ac.*)

ocol s.n. – ogradă; curte

ogorî vb. – a curăța și a îngrășa (cu gunoi de grajd) terenul arabil înainte se cultivare

ogrinji s.n.pl. – paie rămasă din fânul consumat de animale, care se aruncă sau se folosesc pentru așternut în grajd (*Cam hitioană vaca, îi dai numai ogrinji?*)

omăt s.n. – zăpadă

opritoare s.f. – lanț care ține calul legat de oiște

pancovă s.f. – gogoasă; plăcintă (*O făcut buna niște pancove de-ți plouă-n gură!*)

papă s.f. – omletă (*Stă găina și se ouă/ Să vă fac o papă vouă.*)

papricaș s.n. – carne de pui sau de vițel fiartă, amestecată în sos de făină și lapte ce conține și boia

paprică s.f. – boia

parapleu s.n. – umbrelă

parip adj. – (Despre oameni sau animale) mic și slab

paroște s.f. – pajiște; pășune

pănăriță s.f. – penar (mic) (*Și-o scos răsplaiul din pănăriță.*)

pălălaie s.f. – flacăra mare; văpaie

pănățură s.f. – componentă vestimentară a portului popular femeiesc, seamănă cu un șorț, fiind brodată cu diverse motive, adesea florale; se poartă peste poale, una în față (numită și șurț/șorț) și una în spate

părădaisă s.f. – roșie (tomată) (*La aprozar: Dă-mi on kilom de părădaisă.*)

părătari s.n. – bucată de material, de aproximativ 0,8/1 m, de obicei din lână, țesută cu model, care se aplică pe unul sau pe mai mulți pereți, în scop decorativ

părcană s.f. – balustradă la pod; gard din nuiele; strat îngust, amenajat pe lângă zid sau gard, unde se plantează flori

pătulă s.f. – substrat din crengi sau din lemne subțiri, pe care se înalță o claie

pâclă s.f. – ceață densă; aer încărcat cu fum

părgăluit vb. – a prăji în untură (*Cureci părgăluit*)

pcicuruș s.n. – locul unde cad picurii de apă de pe aco-perișul clădirii (*Pcicurușu-i fix pe mejde.*)

pcielhoacă s.f. – bucată mare de piele, de obicei a unui animal mare

pcietrar s.n. – teren pietros situat pe o terasă (*Ș-o făcut casă în pcietrar.*)

pcisoc s.n. – nisip (*– Unde te-ai pornit, băietă? – Să mă joc în pcisoc.*)

pcistruică adj. – (Despre oi) care are pistrui pe bot

pcisuguri s.n.pl. – ansamblu de unelte; sârsamuri (*Meșteru' fără pcisuguri îi ca și calu' fără potcoave.*)

pcișolcă adj. – ocară dată copiilor care urinează des în pantaloni ori în pat

pepine s.m. – castravete (*Pepini murați*)

peritură s.f. – mortăciune (adesea folosit cu sens peiorativ)

pită s.f. – pâine

pleșcă s.f. – chelie (*Îi scâlpește pleșca de-l vezi de la o poștă.*)

plitoși vb. – a muta un lichid dintr-un vas în altul (*– Vai, mult mai stau bărbații aeștia la plitoșit jinarsu'. – No, da' tu crezi că numa '-l plitoșesc?!*)

ploată s.n. – plită

poclog s.n. – petic din cauciuc ce se aplică pe cizme sau pe opinci, prin lipire; (Despre oameni) neastâmpărat; obraznic (*Nu te mai hobăni pe gard, că mi-l rumpci, mă, poclogule!*)

pocmată s.f. – manșetă

podea s.f. – scândura din pardoseală

poderei s.n. – terasă; platou situat imediat deasupra vetei satului

podî vb. – a instala pardoseala de lemn

podină s.f. – pătună; substrat din crengi sau din lemne subțiri, pe care se construiește o claie (*Nevastă, mă duc în pădure după găteje să fac podina la claie.*)

pohoi s.n. – puhoi (*Doamne, o vinit pohoiul și ne-o luat șopru'.*)

poldă s.f. – idem lobdă

polog s.n. – iarbă cosită; fân

poloși vb. – a lucra la fân (*– Poloșiți, poloșiți? – Dă-l în posnă de polog, că ne-am hrănit de el.*)

pomărie s.f. – teren unde sunt cultivați pomi fructiferi

pomcie s.f. – drum în pantă (mare)

ponihos adj. – cu defecte de vedere; miop (*Dacă ești ponihos, pune-ți oceri.*)

porneală s.f. – început; ieșitul cu oile la pășune

porșor s.m. – căpiță de dimensiuni mici, folosită pentru păstrarea pentru timp scurt (câteva zile) a fânului (*Atâta-i de harnic de i-o putrezât fânul în porșori.*)

porumb s.m., adj. – porumbel; (Despre animale) sur (*Mi-am luat un cucoș porumb tare fain, da'nu-i bun nici la cucoșat, nici la cântat.*)

postată s.f. – porțiune de teren cultivat sau de fâneață (*La coșit: – Mai dăm o postată bună ș-apoi om sta de prânz.*)

poșinog s.n. – ghinion; bucluc

poșiumb s.m. – par scund; om scund și îndesat (peiorativ) (*Îi dus în pripor să bată poșiumbci pe mejde.*)

poștă s.f. – scândură lată și groasă

poștărholt s.m. – fiecare dintre lemnele așezate pe fundația casei, de care se prind, cu ajutorul cuieiilor, scândurile ce formează pardoseala

potanță s.f. – năzbâtie; poznă (*Năucu' aesta îi în stare să facă vreo potanță de te prinzi de cap.*)

potică s.f. – farmacie (*La potică: – Domnucă dragă, ai ceva leacuri de rânză?*)

preașcă s.f. – bucată subțire de lemn; șipcă; leț (*Când o dus costrușu' în munte, era pătrat de gras. Amu, îi ca o preașcă.*)

prelucă s.f. – vezi pripor

premândă s.f. – plată în produse; drept (care aparține cuiva) (*Ți-ai mâncat premânda de la mine.*)

pripalău adj. – (Despre câini) vagabond

pripor s.n. – luminiș; poiană

prisacă s.f. – (sens denaturat) gard din crengi și trunchiuri de copaci tineri, obținut fără prea mult aranjament; gard viu

procuț s.n. – covor de lână țesut cu motive florale (pus pe pat sau, ornamental, pe un perete) (*Țasă tăta zăua ca să gate procuțu' până la Paști.*)

pudăr s.n. – pudră pentru obraz

pudări vb. – a (se) da cu pudră pe față (*Fetele din ziua de azi se pudăresc de nu le mai cunoști care a cui îi.*)

puhălui vb. – a striga tare (pu, ho) pentru a alunga animalele sălbatice

puiuc s.n. – sertar mic (*Ie bani din puiuc și du-te de-mi cumpără o fele de jinars.*)

purica vb. – a căuta sau a lucra în detaliu; a prinde în cuie puricăturile pe un perete

puricătură s.f. – stinghie subțire, prinsă în cuie de perețele de lemn, pentru a susține tencuiala

raiz s.n. – orez (*Bărbate, ce găluște să-ți fac, cu păsat ori cu raiz? – Amu și tu, cu raiz, dară.*)

rapor s.m. – porc slab și neîngrijit; râie (*Tuluoaie, mă, omule! Ai dat atâția bani pe niște rapori?!)*

răcădui vb. – a se repezi să lovească pe cineva, abținându-se (*Când s-o răcădui tata la mine, mi-o stat inima-n loc.*)

rămășag s.n. – pariu (*Punem rămășag că în ziua de Paști plouă?*)

răncălui vb. – (Despre oameni) a urla; (Despre animale) a rage, a mugii puternic (*L-am plătit să-mi cânte la nunta fișiorului, da' o răncăluit de mi s-or dus oamenii acasă înainte de făgădui.*)

rântaș s.n. – rântaș, sos obținut din prăjirea făinii de grâu în grăsime

rărunci s.m. – rinichi (*Nu sta cu spatele gol pe pământ că te-or durea răruncii.*)

răsplai s.n. – creion sau alt instrument de scris (*Tâmplarul ține răsplaiul după urece.*)

răstoacă s.f. – baltă naturală sau artificială (făcută pentru a pescui)

rătez s.n. – zăvor (*Nevastă, ai tras rătezu la poartă?*)

răteză s.n.pl. – lăntșor de metal cu care feciorii îți leagă cuțitul de curea

răvășlui vb. – a se tocni; a se plăti de datorie

răvent s.n. – scandal (*Știi ceva, de mai vii acasă băut și faci răventuri, aici te las și mă duc la mama! – No, no!)*

rânceza vb. – a necheza

rânză s.f. – stomac (*Poticarășul mi-o spus/ Leacuri pentru rânză nu-s.*)

râzar s.m. – om sărac, îmbrăcat sărăcăcios; persoană care adună haine uzate

râză s.f. – cârpă; se folosește și cu sens peiorativ, adresat femeilor

rel s.n. – cuptor la sobă

rudă s.f. – oiște

rujiet s.n. – loc unde crește multă mure (vine de la rug)

runc s.n. – fâneață aflată pe fața înșorită a unui versant, presărată, din loc în loc, cu pâcuri de foioase

săcăre s.f. – chimen (*Io jinarsul nu l-oi be,/ Numa' șert cu săcăre!*)

săcătură s.f. – fâneață aridă, cu iarbă păioasă, slab productivă

săcriu s.n. – sertar

săhelbe s.f. – zmeuriș (*Când să capătă aesta în săhelbe, mai mult mănâncă decât culeje.*)

sălăriță s.f. – solniță

sălă s.f. – pădure foarte deasă, aproape impenetrabilă

sălhuță s.f. – idem sălă, dar cu arbori foarte tineri

sămădaș s.n., adj. – dare de seamă; se folosește în sintagma „de sămădaș”, făcând referire la ceva de calitate, bun

sărăpanie s.f. – sărăcie (folosit rar); se folosește în expresia „du-te-n sărăpanie”, fiind o dojenire blândă, familială

sărbezî vb. – (Despre lapte) a se altera

sărită s.f. – cascadă

sărsamuri s.n.pl. – ansamblu de unelte

sătișcă s.f. – strecurătoare

scorbaci s.n. – bici

scoșiorî vb. – a săpa, făcând o gaură; a scormoni (*Încide portița, că vin găinile și scoșiorăsc în straturi!*)

scoverze s.f.pl. – plăcinte (*O făcut buna niște scoverze cu urdă de-ți plouă-n gură.*)

sfadă s.f. – ceartă

sfetăr s.n. – pulover, de regulă din lână

sforac s.n. – izvor (*Mă, berbeșe! Ai trecut cu forgonul și mi-ai străcat sforacul! De unde să-mi mai ieu apă?! – Din mocirlă.*)

smnidă s.f. – teren greu accesibil, cu arbori căzuți, peste care au crescut buruieni, arbuști și arboret tânăr

stalășâie s.f. sing. – ușile și geamurile unei case (*Ți-o lucrat bine stalășâia? – Îhî, atâta de bine că bate vântul în casă mai abitir ca înainte.*)

stative s.f.pl. – război de țesut

stălajă s.f. – corp de lemn alcătuit din rafturi suprapuse; cadru din lemn prins pe perete în care sunt agățate în cuie vasele de gătit

stimosî vb. – a se schimonosi; a desfigura (*L-o băut de tăl l-o stimosât la față.*)

stimosât adj. – desfigurat; urât

strâmtură s.f. – drum săpat artificial pe cursul apei, situat între doi versanți apropiați

strecătoare s.f. – strecurătoare (*La stână: – Unde-i strecătoarea, băiete, că mă apuc de caș? – O luat-o păcurariu' ca să-și strecoare jinarsu'. – Maicoșu' lui!)*

streptă s.f.pl. – trepte (*Am picat pe streptă și tăl m-am cîlăjit.*)

stroh s.n. – fân sfărâmat (*Băiete, nu mai tot sări pe fân, că-mi vine strohu'-n oci!)*

stropșât adj. – afurisit; enervant (*Mi-am luat o vacă faină și bună de lapte, da' atâta poate fi de stropșată!)*

strujac s.n. – saltea umplută cu paie sau cu fân

strujâncă s.f. – felie, bucată subțire (de pâine, mămăligă etc.); parcelă de pământ lungă și îngustă (*Pentru strujâncă aia de pământ or umblat în lege ai/ani de zăle.*)

strungă s.f. – trecătoare îngustă între dealuri sau munți

struț s.n. – buchet de flori; ornament (*Mirele poartă struț la clop, colăcarii, nu.*)

stupuș s.n. – dop (*Pune-i stupușul la glajă!)*

subvintrare s.f. – acțiunea de a tunde lâna de pe abdomenul oilor (*Și-o subvintrat oile prea devreme și i le-o prins frigul.*)

sucală s.f. – unealtă ce se folosește pentru a înfășura ața pe țevile de la suveică

șafăr adj. – isteț, descurcăreț; șmecher

șagă s.f. – glumă (*În loc să iei coasa și să te bagi în brazdă, ție îți arde de șagă.*)

șarpău s.n. – frânghie (*Și-o rupt vaca șarpăul și o intrat în otavă.*)

șăferi vb. – a trage de limbă (*O vinit șăfăra asta să mă șeferească, da nu i-o mârș.*)

șăgași adj. – glumeț

șălate s.f.pl. – salată, frunze de salată (*Zama asta de șălate-i cam acră!*)

șâreglă s.f. – cadru din lemn, cu picioare, folosit la transportul sicriului spre cimitir; năsalie (*La cât o fost de ioban mortu', n-avea cum să nu se rumpă șâregla.*)

școmârlă s.f. – fum (miros) înecăcios rezultat din arderea mâncării (*Tuluoaie ce școmârlă ai făcut în colibă!*)

șcutâie s.f. – cutie (*La potică/farmacie: – Dați-mi o șcutâie cu bumbgi de cap.*)

șeacnă s.f. – femeie proastă

șerșela vb. – țesăla (*Soția: – Șerșelat-ai vaca? Soțul: – Da șe crezi, că am bătut bărbunca-n grajd!*)

șeteră s.f. – vioară (*Atâta de fain zăce în șeteră de te unje la inimă!*)

șeterne s.f. – jgheab, burlan pentru scurgerea apei

șfac s.n. – nod; ștreang (*Degeaba îi șfacul bun dacă șfara-i slabă.*)

șfară s.f. – sfoară; frânghie (*O întins hainele la uscat pe șfară.*)

șfebele s.n.pl. – chibrituri (*Povestea „Fetița cu chibrituri” în limbajul regional de la Șanț s-ar numi „Băieta cu șfebele”.*)

șfencuri s.n.pl. – fițe; mofturi (*Nu mai face atâtea șfencuri, ia și mănâncă!*)

șilihoai s.f. – pasăre de pradă de dimensiuni mari; demult, se referea aproape sigur la o acvilă (de munte); copiii neastâmpărați erau amenințați că „vă ia șilihoai”; în prezent, sensul s-a denaturat puțin, întrucât se folosește și pentru șorecarii comuni

șioariși s.m.pl. – cioareci; pantaloni groși, adesea de iarnă, obținuți din pănură/aba (*Le-ți și tu șioariși mai buni când meri în sat, să nu creadă lumea că ești dat de cîlin.*)

șiobotă s.f. – cizmă

șioflâng s.n. – ustensilă ascuțită din fier, care se fixează într-un buștean și este legată printr-un lanț scurt de ștreangul calului/boului; în acest mod sunt tractați buștenii (*Băiete, bate șioflângul, nu sta cu ocii-n sore.*)

șiopor s.n. – ciopor, turmă; se folosește adesea când se face referire la un grup de capre negre

șiorofală s.f. – mizerie (glod) umedă, apoasă (*O nins fain ieri, dar azi îi tăt o șiorofală.*)

șioroi s.n. – jgheab, izvor (*Șioroiul cel rece de pe Someș*)

șiosmoni/șiosmondi vb. – a se fățâi; a se foi (*Mi s-o tot șiosmonit băietul azi-noapte de mi-o sărit somnul cu tătul.*)

șiubăr s.n. – ciubăr; vas din lemn, de dimensiuni mari (peste 50 de litri), cu două mânere, format din scânduri mici, verticale, ce sunt strânse în loc de mai multe inele din fier, în care se duce apă sau mâncare la animale (*Am spălat la apă un șiubăr de haine.*)

șiuc s.n. – bulz; om sau animal mic și îndesat (*Șiuc cu brânză.*)

șiucalău s.m. – știulete (*Du-te și adă o ulcică de jinars din glaja cu șiucalău roș.*)

șiucă s.f. – ciucă; (Despre găini) smoc mare de pene de pe creștet

șiuhă s.f. – sperietoare; femeie urâtă (*No, ți-o făcut fain păru' la coafor? – Nu. Am fost ca o șiuhă tătă noaptea la nuntă.*)

șiui vb. – a delimita/marca un teren

șiulă adj. – (Despre oi și capre) cu urechi mici

șiunjitură s.f. – loc sau fâneță înconjurată de pădure uscată

șiușiuluc adj. – înfășurat bine; legat strâns (*Băietă, de nu stai în loc, te leg șiușiuluc și te pun în șiubăr.*)

șiută s.f. – ciută; (Despre oi și capre – rar despre vaci) fără coarne

șlegăr s.n. – suport de lemn pe care se așază și se transportă sicriul

șopru s.n. – șopron (*Le cotarca din șopru și adă vo două lemne.*)

șpațir s.n. – plimbare (*Șănțenii, către turiștii cazați în zonă: – Neața bună! Ați ieșit la șpațir?*)

șpicula vb. – a pândi; a veghea (*Dormi băiete ori numa' șpiculezi?*)

șponcă s.f. – ac de siguranță (*Bagă de samă cu șponca, că ti întâpa!*)

ștab s.m. – persoană cu funcție importantă (*Ai fost la județ? – Fost. – Și ce mai zăc ștabcii? – Nu zăc nimic, ieu muma' banii.*)

ștablon s.n. – perete din scânduri

șterejie s.f. – depozit de funingine pe fețele interioare ale hornului (*Așa multă șterejie o fost în hornet, de o fost musai să o duc cu roaba.*)

ștergură s.f. – prosop de masă; cârpă

ștreang s.n. – obiect din fier ce se află pe ambele părți ale calului înhamat și care se agață de guler

ștrec s.n. – cale ferată

ștricăni vb. – a croșeta (*Trebe să te înveți a ștricăni, că bărbatului îi trebe ștrimpci de lână în pădure.*)

ștrimp s.m. – ciorap

ștrocoletă s.f. – plasă (de rafie) (*Stă cam rău cu banii, că vine din pciaț cu ștrocoleta aproape golă.*)

șuiera vb. – a fluiera

șurubar s.n. – tirbușon

talger s.n. – farfurie plată (*Îmi pui zama în talger în loc de blid ca să nu se treacă?!*)

taluz s.n. – mal înalt al unui râu; pantă

taoletă s.f. – oglindă mare, pe suport (*Te uiți în taoletă să vezi cât ești de mândră?*)

tarniță s.f. – șa pentru călărie; șa montană (*Ai câni buni la oi? – Buni! Ursu' venea de pe tarniță, iar ei băteau cătră pădure...*)

tașcă s.f. – geantă din piele (*Ștabgii care vin în control nu pleacă cu tașca goală.*)

tăietor s.m. – butuc mare pe care se taie sau se sparg lemnele (*O pcicat și s-o dat cu capul de tăietorul de lemne, de tăt îi vânat la obraz.*)

tălant s.n. – viciu; obicei prost (*Nu mai da în cal că mi-l bagi în tălant!*)

tăloacă s.f. – baltă sau mocirlă (*Scoate porcii din tăloacă!*)

tălpălauă s.n.pl. – patine (confectionate din bucăți de lemn)

tălpălău adj. – om cu tălpi mari
tănănău adj. – prost; incult
tăpsăie s.f. – tavă de metal, rotundă și mare, în care se coace pâinea în cuptor (*La cuptorul din vecini, înainte de Paști: – O vinit bogauca asta din sus cu opt tăpsăi de colac și 4 de pită! – Atâta îi ea de facmană...*)
tărăboanță s.f. – (Despre mașini) rablă
tărăță s.f.pl. – rumeguș; tărățe (obținute la moară)
tărtăman s.n. – vreme rea; furtună (*Tuluoaiie că vine tărtămanu', și nu ni-i gata clăia!*)
tășcuță s.f. – geantă mică din piele (*O vinit din străinătate cu tășcuța doldora de bani.*)
tău s.n. – lac; baltă; iezer
tearhalău s.n. – joc similar oinei (*Mai demult, copiii se jucau De-a tearhalăul și în coțcă, amu se joacă pe mobil.*)
terpuhă s.f. – femeie proastă, neîngrijită
ticăit adj. – idem beșisnic
ticlazău s.n. – fier de călcat (*Bărbat bun, bărbatu' meu!/ Mi-o luat un ticlazău, / Ș-amu calc și-mi pare rău.*)
tină s.f. – noroi (*Nu pot lăsa băietul acesta singur niși o țără, că-i zvârit unde-i tina mai mare.*)
tirean adj. – aspru; nemilos (*Tirean bărbat ți-ai luat!*)
tiutiuliucă adj. – nătăfleț (*Tirean, dreptu-i, batăr nu-i tiutiulucă precum al tău.*)
toartă s.f. – mână
toflos adj. – (Despre animale) care are picioarele învelite în păr/pene
tolcer s.n. – pâlnie (*La cât beu aeștia doi, le trebe tolcer.*)
tripăl s.n. – trichomonoză bovină (boală venerică cu etiologie parazitară)
trișcă s.f. – fluier (*Trișca lui frumos cânta, / Lumea toată -o veselea.*)
trujan s.m. – tulpină de porumb; cocean (*Vai de capu' lor gospodari, nici amu nu și-or tăiet trujenii de pe mălăiște.*)
tuluc s.m. – pui de urs; (sens denaturat) mic (*Stai molcom, mă, tulucule!*)
turcă s.f. – capră (obicei tradițional)
tureac s.n. – carâmb, porțiunea verticală a cizmei, care învelește gamba
taflă s.f. – câine mic sau neîngrijit
țaiğăr s.n. – ac de ceas (*Dragu' bunii, când îi țaiğărul cel mare pe doi, să vii să mă trezești.*)
țarcă s.f. – coțofană
țăgan s.m. – clăie mică, lucrată în grabă
țâmțărim s.n. – cimitir
țăpa vb. – a arunca; a alunga (*Al meu m-o țăpat de-acasă, și-o găsât alta mai focoasă.*)
țăpot – fără un sens anume; se folosește pentru a exclude ceva dintr-un grup de animale, lucruri; ex: „botei de oi fără țăpot de capră” – turmă de oi în care nu se regăsește nicio capră.
țiclauă s.n.pl. – stânci cu forme atipice (cum sunt Babele din Bucegi)
țircus s.n. – circ; debandadă; dezastru (*Cât am fost dusă, mi-o făcut băieții țircus în casă.*)
țol s.n. – pătură (din lână) (– Mă, găzdoaiie! Ți-ai uitat țolu-n vâltoare.)

țucăr s.n. sing. – zahăr (*La boldă: – Domnucă dragă, dă -mi un kilom de țucăr.*)
țui vb. – a chiui; a țipa
ulcică s.f. – cană
umbla brambura – a se plimba fără rost; a pierde vremea
umbla de toartă – a se plimba la braț (*Șoferul de la oraș, către țărancă: – Lele, dă-ți vaca de pe mijlocul drumului, să pot trece! – No, dar ce-ai vrea amu, s-o ieu de toartă?*)
umbla de-a brațeta – idem a umbla de toartă (*Pe vremuri, fetele, gătite de sărbătoare, umblau de-a brațeta de-a lungul drumului.*)
umbla șetani – a se plimba de plăcere; a se plimba fără rost (*Poate umbla șetani, că nu are grija banilor.*)
umbla hatra – idem a umbla brambura
unsore s.f. – grăsime; untură
ursac s.m. – urs tânăr sau mic
val s.n. – grijă; problemă (*Dă-o în amaru ei, are atâtea valuri.*)
varoșă adj. – (Despre oi) cu botul și creștetul roșcat
vasărvag s.n. – boloboc (*Așa drept i-o făcut peretele, de nici nu vezi bula din vasărvag.*)
văiug s.n. – material textil înfășurat pe un suport alungit, făcut sul
vărui vb. – a zugrăvi
vășcălan s.n. – fâraș (*Le niște jar în vășcălan și aprinde focul în casa dinapoi.*)
vătămat adj. – (Despre oameni și animale) cu hernie inghinală sau inghino-scrotală
vâjî vb. – a (se) potrivi (*Se vâjăsc laolaltă precum cânele și mîța.*)
vidără s.f. – găleată (de metal) (*Adă o vidără de apă!*)
vincăl s.n. – vinclu (*Numa' bogăii au casă în vincăl.*)
zamă s.f. – ciorbă; supă (*În zama de șălate dacă nu pui lapte acru, mai bine n-o face!*)
zăbăvos adj. – (Despre oameni) care pierde timpul; (Despre lucruri sau acțiuni) care consumă mult timp
zăhăi vb. – a deranja; a irita (– Mă, bagă calu' în grajd, că-l zăhăie borzăle!)
zăplad adj. – idem coflan
zăpodie s.f. – suprafață sau fâneață plană, aflată în apropierea unui vârf montan
zăvârdacă/zvârdacă s.f. – lapte stricat
zăvoi s.n. – produs obținut prin amestecarea brânzei proaspete, nesărate, cu smântână sau cu lapte acru (iaurt) (*La stână: – Baciule, adă ș-on miel, nu tot zăvoi.*)
zbocoti vb. – a bea ceva cu mult zgomot; folosit adesea în cazul vițelilor care sug lapte
zgândări vb. – a irita; a scobi (*L-o tot zgândărit până i-o tras una peste moacă.*)
zgrăbta vb. – a zgăria (*Măța molcomă zgrabta rău.*)
zoi s.n. – râu umflat cu bucați de gheață plutitoare, după topirea acesteia, primăvara; pohoi (*O vinit zoiul și ne-o dus puntea.*)
zugău s.n. – plai săpat și spălat de torente
zvări vb. – a arunca

ORIZONTAL:

1) La neceaz sau veselie,
E legat de armonie;
În surdină sau mai tare...
Ține de interpretare. **(F.R.)**

– De ne gândim mai bine, este
Un curajos dintr-o poveste,
Frumos și bun prin legea firii;
Un rezultat al înmulțirii. **(F.R.)**

2) Pe câmp de luptă sau cetate,
E un salut din vremi uitate,
Dar încă foarte cunoscut,
Sau o avere... la-nceput! **(F.R.)**

– Chiar dacă n-ai de ce te plânge,
Se lasă uneori cu sânge;
E gestul, cum se vede treaba,
Pe care îl cam faci... degeaba. **(F.R.)**

3) Se face simplu, sau cu mască
Și, ca să poată să trăiască,
O face orice animal...
(Aicea este la plural). **(F.R.)**

4) Amicul care nu te lasă,
Atunci când intră la nevoie,
Să îl mai ții o clipă-n casă,
Că, altfel, pute-a... usturoi. **(V.V.)**

– Obiect nociv, de-un veac datat,
Un instrument pocit, barbar;
Chiar dacă s-a modernizat,
Tot e vânat de-un anticar. **(V.V.)**

5) Deși-i dotat cu facultăți
Și are niște calități,
Când e de-al casei, spun pe loc:
"Un dobitoc!" **(V.V.)**

6) Sunt flămânzi ca niște fiare
Și atletici, duri,
Unii-s vânători pe mare,
Alții prin păduri. **(V.V.)**

– Când vezi pe unul, bunăoară,
Mai limitat, mai de la țară,
Tu nu-l insulti, de spui cu jale
Că "ăsta e un coate-goale". **(V.V.)**

7) Istoria, într-un cuvânt,
Explică la români esența,
Căci astăzi, pe pământul sfânt,
Din el ne tragem existentă. **(N.B.)**

– O soluție dibace
Care, pe un pergament,
În desenul tehnic face,
Un contrast proeminent. **(N.B.)**

8) În orice împrejurare
Și-n momentul potrivit,
Asta este faza care,
Se observă... la sfârșit. **(N.B.)**

EpigRebus (3)

9) Scurt precum clipește-o stea,
Căzătoare vreau să spun,
E un fel de-a apărea,
La momentul oportun. **(N.B.)**

– Buimac, "turtit", cu capu-n nori,
Când nu mai văd nimic concret,
Așa ca mine, deseori,
Atunci când ies de la bufet. **(N.B.)**

10) În virtutea omenească,
Sub anume auspicii,
E o stare mai firească,
Fără joc de artificii. **(N.B.)**

VERTICAL:

1) Prețul este piperat,
Nu se vând decât pereche,
Însă unul, separat,
Este... floare la ureche. **(G.C.)**

– Meditând la cununie,
Ca mai tot enoriașul,
Ăsta știe ce-o să fie
După ce-și găsește nașul. **(G.C.)**

2) După zicerile demne
A lua-n considerare,
Asta pare să însemne
Că-i un fel de-a fi în stare. **(G.C.)**

– Se bucură tare –
O spun răspicat! –
De trecere mare
La mine în sat! **(G.C.)**

3) De-ar fi fost căsătorit,
Mai puteau să-l domolească,
Dar așa nu s-au găsit
...să-l oprească. **(G.C.)**

4) Bunul meu, când trimitea
Dragei lui o scrisorică,
Totdeauna folosea
Pana... de la păsărică. **(G.P.I.)**

5) Ajunși în urbe la putere,
Că noi, inconștienți, i-am pus,
Aduă case, fac avere,
Pe urmă pleacă: vor mai sus. **(G.P.I.)**

– E cuprins de veselie,
Cum doar optimiștii is,
Da-i luat în bășcălie,
Că s-a cam făcut... de răs. **(G.P.I.)**

6) Mulțime strânsă dinadins,
Ce, respectând măsura,
Se uită-n gura unui ins
Și tot își cască gura. **(G.P.I.)**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

– Că nu a vrut, că n-a putut,
Că nu a dat destul din coate,
Ea e la un nivel scăzut:
Mai jos de-atâta nu se poate. **(G.P.I.)**

7) Adjectiv cu sens vital,
Cu un lung trecut,
E un loc sentimental
Unde te-ai născut. **(J.N.)**

– Ideal de bine
Urmărit non-stop,
Pe aici, la mine,
I se spune scop. **(J.N.)**

8) Sigur, e un dat divin
Ce, din naștere, ne poartă...
Unii îi mai spun destin,
Alții îl botează soartă. **(J.N.)**

9) Un arbust așa cum n-am
Mai văzut prin lunci mănoase:
Florile-atârând de ram,
Parcă sunt omizi păroase. **(J.N.)**

– Este scula adulată
Zi de zi de bucătari,
Dar și limba preferată
Pentru unii tocilari. **(Șt.C.)**

10) Locul de la sate
Unde, n zi de foc,
Bea pe săturate
Orice dobitoc. **(Șt.C.)**

– Dacă nu te lasă-n pace
Vremea plină de căldură,
Vine asta și îți face
Mare chef... cu băutură. **(Șt.C.)**

Încrucișare: Ștefan CIOCIANU

Definiții: Nicolae BUNDURI, Ștefan CIOCIANU, Grigore COTUL, Petru-loan GÂRDA, Janet NICĂ, Florin ROTARU, Viorel VRÂNCEANU.

Dezlegarea careului din nr. 11 al revistei

PRIMĂVARA IUBIRII

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	T	R	A	C	A		A	M	O	R
2	N	E	F	I	I	N	T	A		A
3		N	E	A	N	T		N	O	N
4	E		C	N	A		P	U	R	I
5	T	U	T	U		C	A	S	A	
6	A	M	U	R	G	U	R	I		A
7	L	E	O	A	R	C	A		D	S
8	O	D	A		I	E	D	E	R	A
9	N		S	E		R	I	M	E	L
10		N	A	R	C	I	S	I	S	T

Rebus

RAȚIUNEA DE A FI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

SUDOKU

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

		2	3				4	1
3	9				4			
		8		6			3	
5	8							6
			9	2		4		
2		9	1			3		
	6			5		1		
	7	5	4		8			
					1		5	3

				3	9	7		
	5				2		4	
2		6	1				8	
	6			5				
	7						5	1
		9				6		
1	8		6			4		
			2					5
	4	2			5			8

Selecție de: **Valer POP**

ORIZONTAL: 1) Analiză matematică (5 cuv.). 2) Greutate specifică. 3) Ruperi de ritm efectuate cu tact. 4) Faza legată la pământ... pentru un transformator – Nocivitate crescută în mediul urban. 5) Ne îndeamnă la visare – A anula starea de necesitate. 6) Secui din Sibiu! – Întors pe dos – Pentru puțin! 7) Montarea defectuoasă a focosului, ducând la o explozie necontrolată. 8) Adoarme legănat – Pornit tare și cu forță. 9) Face pe sfântul... – Piese de la șah. 10) Tare pentru sexul slab (sg.).

VERTICAL: 1) Apar la o cădere de acord (pl.). 2) Scos din post și trimis la canal – Intrat în cerc. 3) Face aerul irespirabil – Condamnat după judecată. 4) A efectua înmulțirea corect – Bobine puse la un TURBO! 5) Limbă cu mai multe înțelesuri – Schimb de marcă. 6) Creasta valului – Sediul central pentru PARTIDA ROMILOR (pl.). 7) A ajunge un dezechilibrat – Intrat în porție. 8) Element de suprapunere – Pus în funcție de dregător. 9) Beneficiază de spor de vechime (fem.). 10) Antet retipărit... pentru un partid de centru! – Tip de croială cu fentă (pl.).

Dictionar: IDO.

Ștefan CIOCIANU – Cluj-Napoca

Dezlegarea *EPIGREBUS* (2) din nr. 11 al revistei:

PARAVANE, SALA, ELENİ, PRETENTIOS, O, ROSI, ETC, REGIE, TRIA, APA, CRET, L, DOTE, AMARI, ILUSTRATOR, CERERI, OLE, TIUITURA

Comuna Șanț - Împrejurimi (Fotografii de Lucian Claudiu GRAPINI)

Comuna Șanț, Bistrița-Năsăud

Poiana de Sus, Munții Bârgău

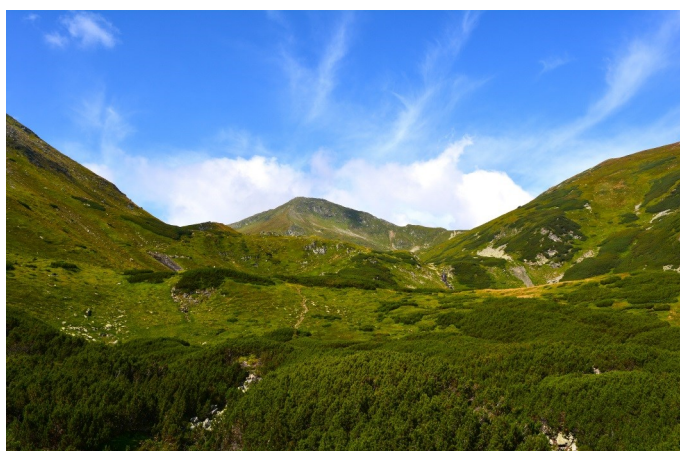
Lacul Lala Mic, Munții Rodnei

**Prislop, Munții Bârgău. În plan îndepărtat
Vârful Omu (1932 m), Munții Suhard**

Valea Cățelei și Vârful Boului, Munții Bârgău

Vârful Ineu (2279 m), Munții Rodnei

Publicație socio-culturală trimestrială,
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Director fondator: **Grigore COTUL**

Redactor-șef: **Leon-Iosif GRAPINI**

Redactori: **Adela COTUL, Alexandru DĂRĂBAN, Dănilă FILIPOI, Maria FOROGĂU,
Lucian Claudiu GRAPINI, Ana-Floarea HANCIUC, Valer POP**

Machetare și tehnoredactare computerizată: **Adela COTUL și Grigore COTUL**

Adresa redacției: **Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285**

Email: **revista.izvorul.somesului@gmail.com**

Web: **www.acris.ro**

Tipar:

Tipografia PIM, Iași

Tel. 0730 086 676

*Redacția respectă grafia autorilor
Responsabilitatea materialelor
publicate aparține în exclusivitate autorilor*

Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”

www.acris.ro

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959

Persoanele care doresc să sprijine financiar
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”
pot face donații în contul:

ACRIS cont nr. **RO49CECEB00030RON2253387,**
deschis la **CEC Bank,**
CIF: 46144640

